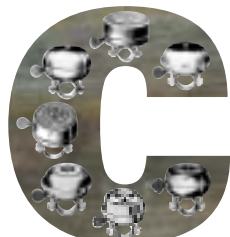

MŰHELY

Salvador Dalí festménye

Georges Braque festménye

Tartalom

KISS BENEDEK:	Óda a pedálozókhöz	7
	<i>„Te légy üdvöz és szerencsés, szelíd felebarátom, ki nem embertársad hátát, hanem a pedált nyomod!”</i>	
GILLIAN ALLNUTT:	Óda (Mesterházi Mónika fordítása)	8
	<i>„tűnődtem, hogy mi mozgat, mitől szárnyalsz és mi csikorgat.”</i>	
PRIMOŽ ČUČNIK:	Bicajosok (Lukács Zsolt fordítása)	10
	<i>„Teljes súlyukkal a pedárra nehezednek és kettéhasad a szélroham.”</i>	
ESTERHÁZY PÉTER:	6155 karakter, avagy Esti Kornél biciklije.....	12
	<i>„Esti általában úgy nézett föl az apjára, mint az Istenre, de mikor az megvette neki azt a bizonyos biciklit, akkor aztán végképp.”</i>	
BERTÓK LÁSZLÓ:	Futni a bicikli után	14
	<i>„s röhögve, diadalmasan tovább hajt”</i>	
SZABÓ T. ANNA:	Zuzmó, fecske, bicikli	15
	<i>„gödrös földúton fogta apám hátulról a kerékpár ülését, míg én az egyensúly és a sebesség arányát próbáltam kitanulni. Micsoda öröm volt, mikor egyszerre éreztem, hogy már nem fut senki mögöttem! A kellő tempó a haladás titka, ezt tanultam meg, a »rögzített mozgást«, ahogy később a világ törvényét neveztem, a forgás és az egy helyben maradás kiegyensúlyozott közösségét.”</i>	
BORBÉLY JÁNOS:	kölcsön út	19
	<i>„kölcsön kerekek közt kölcsön kormányrudat izzadtan markoló kézzel”</i>	
TANDORI DEZSŐ:	A kerék-pár teste-lelke	20
	<i>„S a bringa révén úgy szabadulhattam apámtól, hogy napi 30–40 kilométereket leszáguldoztam, Siófokig és Szemesig (Földváról), meg földutakon.”</i>	
	Álpoétás bringatúra	22
	<i>„így jutunk majd több kerékkel is: el s együtt”</i>	
NYIKOLAJ BAJTOV:	A bicikli (Szóke Katalin fordítása)	25
	<i>„Akár lovasnak is gondolhatta, ha a mozgása az ügetésre hasonlított volna, de az árnyék simán, egyenletesen haladt előre.”</i>	
CSEHY ZOLTÁN:	Egy Sandro Penna-kommentár	26
	Marcus Fabius, a feltaláló	26
	<i>„Ahogy ültem a nyeregen (elismerem, kissé kezdetleges bőrnyereg volt) s kerekeztem a szűkös fórumon, a hahotát meg sem hallottam...”</i>	
HUGH KENNER:	A Karteziánus Kentaur (Tóta Péter Benedek fordítása)	27
	<i>„Képzeljük el a biciklistát, amint halad, a legfőbb specialistát, miközben átalakítja a helyről- helyre történő mozgás aktusát, ami önmagában ennek az érző testnek a legfőbb specialitása.”</i>	
JÁSZ ATTILA:	visztovább.....	34
	túlhosszan	34
	<i>„A felejtés nem biciklizés, nem megy olyan könnyen”</i>	
TOLNAI OTTÓ:	Eppur si muove.....	35
	<i>„A kerékpár mindennek ellenére meg tudta őrizni pozícióját, mintha az egyetlen lenne, ami meg tudta őrizni a technikai forradalmak, a tudomány vészes fejlődése közepette is abszolút biztos helyét.”</i>	
TÓZSÉR ÁRPÁD:	A pipázó bicikli	43
	<i>„De lehet, hogy maga a bicikli pipázik”</i>	

MÁRTONFFY MARCELL: Az örök táv és más töredékek	44
<i>„mintha a biciklis utazó biciklivel írt remekmű szerzője volna”</i>	
MICHAEL LASKEY: Bicikli (Mesterházi Mónika fordítása)	47
<i>„engem is elbírsz, sőt fölrepítesz”</i>	
CUKOR GYÖRGY: Finis	48
<i>„Szalajt a lánc, nyakkik a pedál, bokámat belógó gyökér cseszteti, és jön föl a víz. Olykor kísütött a nap. Mert eszembe jutott öregapám. A faluban neki volt az első biciklije. Dalolva hajtotta. Fából volt a sárhányó. Akár egy hangszer, szemlélődő leírás szerint egy pentatonban meglövegolt gordonka, acél és fa archaikus harmóniája.”</i>	
SZŐCS GÉZA: Ballada a kerékpárolányról	49
<i>„Ki az a nő a kerékpáron?”</i>	
JULIO CORTÁZAR: Biciklizés Grignanban (Imreh András fordítása)	50
<i>„Már le sem tudtam venni a tekintetem a biciklyeregről, enyhén szívre emlékeztető alakjáról, a tömpe, lekerekített csúcsban végződő fekete bőrről, a könnyű sárga vászonból készült szoknyáról, amely kirajzolta a feszes kis fart, a combokról, amelyek meglövegolták a nyeret...”</i>	
IMREH ANDRÁS: A biciklis füzet	52
<i>„Fotók, idézetek, karikatúrák, kerékpárra hangolt történelem.”</i>	
MILAN KLEČ: A kormány (Lukács Zsolt fordítása)	53
<i>„Hátamra vettem a biciklimet és belegázoltam a hideg folyóba.”</i>	
KEMSEI ISTVÁN: Nyolcas	55
<i>„méterről méterre veszed észbe a berozsdált, kilazult, elgörbült küllőket”</i>	
NACUME SZÓSZEKI: Biciklinapló (Vihar Judit fordítása)	56
<i>„biciklizésben tehetségtelen vagyok, micsoda szégyen ez nekem, női biciklin kell tanulnom”</i>	
KÁNTOR PÉTER: Bicikli blues	59
<i>„Az előszobában megsímítom gazdaként a biciklikormányt, mintha lovam sörényét”</i>	
PHILIPPE DELERM: A dinamó hangja	60
<i>„A dinamó pedig a megcsillanó szabadságba mutatott utat minden alkalommal, esti szürkületben és hajnali derengésben.”</i>	
A Tour de France	60
<i>„a mezőny egy felforrósodott és ünnepi hangulatban égő Franciaországon haladt keresztül, a nézők tömege pedig a versenyzőket közrefogva mezőkön, városokon és hágókon kígyózik.”</i>	
A bicikli és a kerékpár (Désfalvi-Tóth András fordításai)	61
<i>„A bicikli vagy a kerékpár nyergébe a sors rendelése szerint születik az ember, és ez majdnem így van jól. Mert az utóbbiak egy egész lényüket meghatározó lemondásra kényszerülnek: valódi szerelmet ugyanis csak biciklisták éreznek.”</i>	
TÓTH KRISZTINA: Idegen test.....	62
<i>„Küllőgyöngy, vetette oda megvetően.”</i>	
KŐRÖSI ZOLTÁN: Út	63
<i>„Hogyan kell úgy tekerni a felnőtt férfi biciklit, hogy a váz alatt, ferdén kapaszkodik rá az ember, azaz gyerek, azaz én.”</i>	
DANYI ZOLTÁN: Kék kannában	65
<i>„Viszem a tejet biciklivel.”</i>	
MARIA GEORG HOFMANN: Lébény, Luther.....	66
<i>„Nyomtuk a pedált Martin Lutherhez Lébénybe.”</i>	
VÁRSZEGI ASZTRIK: Bicikli, az én biciklim	69
<i>„Egyikük kedélyesen rám kiáltott: gyere csak közelebb, püspököt még úgyse láttam rövidnadrágban kerékpározni.”</i>	

LOUIS MACNEICE:	A biciklista (Imreh András fordítása)	71
	<i>„Az áthévílt kormányt markolja, a nyarat.”</i>	
ALFREDO		
BRYCE-ECHENIQUE:	Ilyen az út (Lábbal és persze képzelettel) (Kutasi Mercédész fordítása)	72
	<i>„Az út mellett, egy kövön pihent. Néha a földre hajított biciklit bámulta.”</i>	
NÁDASDY ÁDÁM:	Nagypapa gépe	76
	<i>„belesúrol a külső itt, belesúrol a külső ott a kenyérbe”</i>	
PÁTKAI TIVADAR:	A saller illata	77
	<i>„Nem volt a faluban olyan bicikli, amelyiknek a hátsó kerekéből ne tudta volna kivenni a 8-ast!”</i>	
MELIORISZ BÉLA:	Pedálozott	82
	Ismételgette.....	82
	Karikáztunk	82
	<i>„a kormányra akasztott kiszolgált aktatáskában a második világháborús kulacs”</i>	
FEKETE VINCE:	Nagymonológ	84
	<i>„Nagyszerű, Antalka elvtárs, egyszerűen nagyszerű, hogy alá teccett ázni a komonizmust, hogy szabotálni teccett minket, nagyszerű, hogy túl teccett adni a közösbe számító, a közvagyonnak számító biciklijén, és el teccett azt adni egy szomszéd falusi kuláknak.”</i>	
BAÁN TIBOR:	a megszerelt kerékpár	85
	fénycsillanások	85
	<i>„miközben a kerekek pihennek, szinte abrakot várva”</i>	
TÖNKÖL JÓZSEF:	Bukfencező drótszamár	86
	<i>„Gyorsabban telik úgy az idő, biciklin. A világ csavargóinak való a két kerék, boldogok, ünnepet ülnek, ragyognak az esemény örömetől.”</i>	
ZSILLE GÁBOR:	Haikuk	89
	<i>„a dülöngélő csukló biciklik”</i>	
MÓZSI FERENC:	Fogadás.....	90
	<i>„Azt dűnnyögtem: kimegyek Zakopánéba és veszek egy bicajt, majd négy napon belül hazatekerek Pestre. Fogadásból.”</i>	
SANDRO PENNA:	[A ritmus újraszerveződik].....	92
	Éjszaka.....	92
	[Velencei terecske]	92
	[Az ég üres]	92
	Kora reggel.....	93
	[A csupa fény bicikli] (Csehy Zoltán fordításai)	93
	<i>„A csupa fény bicikli várja az elvörösödött fiút hangtalan.”</i>	
CZIFRIK BALÁZS:	Nincs hová.....	94
	<i>„Hazafelé, mint az örült tekert, úgy érezte, repül vele a világ.”</i>	
ROBERT SIMONIŠEK:	Kerékküllők (Lukács Zsolt fordítása)	96
	<i>„A biciklin fekszel és a forgó küllők kilométerei felett lebegsz, a nyár pikkelyeibe sötétülve.”</i>	
VEREBES ERNŐ:	Célfotó	97
	<i>„A fogaskerék ritmikusan kattogott. A kezdet minden kattanással újjászületik. Olyan út előtt állt, melynek nem a hossza végtelen, hanem a tudata. Ilyen utak léteznek azok fejében, akik parttalan kínokat élnek át. Hiába tudják, hogy egyszer vége lesz, ez a vég nem vigasztaló, sőt minden irányába tett mozdulattal távolodik. Az ilyen biciklizők nem az úton haladnak, hanem magukból kifelé igyekeznek.”</i>	
ACSAI ROLAND:	Aura-folyó	98
	Joulu	99
	<i>„A fűrészt a bicikli kormányára akasztva Elindultam”</i>	

MATTHIAS GÖRITZ:	Jakob Voss rövid álma (Nádori Lída fordítása).....	100
	<i>„Az első kerék különböző színű csikokra szabdalta az utat: zöld, piros, szürke vonalakat látott. És közvetlenül a háta mögött újra összeállt a folyékonyvá vált világ, visszanyerte eredeti alakját és szilárdságát.”</i>	
CZILCZER OLGA:	A kerékpárverseny.....	103
	<i>„No, ez a kerék se fog célba érni.”</i>	
PRÁGAI TAMÁS:	Tekerés rövid és hosszú távon.....	104
	<i>„És az átgondolt életszeretet egyik kivételése a kerékpár.”</i>	
ÁGOSTON CSILLA:	Kitérés.....	110
	Útravalónak	110
	<i>„xenonizű csókok a dinamófényen”</i>	
GRECSÓ KRISZTIÁN:	Doktor urak (regényrészlet)	111
	<i>„Miközben tekert, oda képzelte a lába közé, a vázra Ildikót, ahogy a lány a vállához dől, kacag, és ő annyira bízik benne, hogy behunyt szemmel hajtja a kerékpárt.”</i>	
ANDREJ HOČEVAR:	Merülő felhő (Lukács Zsolt fordítása)	114
	<i>„biciklimről a merülő felhőket szemlélem”</i>	
PODMANICZKY SZILÁRD:	A szerelem vérnarancsai.....	115
	<i>„Egy hétig nem szólt hozzám, csak biciklizett, járta a határt, nagyokat esett, néha úgy jött haza, mint aki csupa sár.”</i>	
JOHN CROWE RAMSON:	Búcsú, folytatás nélkül (Mesterházi Mónika fordítása).....	117
	<i>„A bicikli a dombot szelte még csak, De elkigyózott, végérvényesen.”</i>	
GÉCZI JÁNOS:	Bicigli	118
	<i>„Olyan emelyítő színben pompázott a két szárny a bicigliző angyal vállán, ahogyan csak a festett ulmi üvegablakokon áteső fényben látható, élénken, káprázatosan, fénygazdagon, s a legkevésbé gótikus módon.”</i>	
ZALÁN TIBOR:	Örökhajtós biciklik.....	122
	<i>„Sokáig álltam még ott apámmal, az ácskapcsokkal az eperfa keresztfájára felszegezett Krisztus-biciklit nézve, hallgatva egymás hallgatását, amolyan bal meg jobb latorként.”</i>	
KARÁTH ANITA:	erkély,jelenet.....	125
	<i>„átérsz az úton és erre biciklizel”</i>	
LOVAS ILDIKÓ:	Bicajos történetek	126
	<i>„A sátor előtt ültünk, a két bicaj egymásnak támasztva, a homokba fúródva tűrte a forróságot.”</i>	
JOSÉ ANTONIO MESA TORÉ:	A kerékpárok (Imreh András fordítása).....	130
	<i>„A tekerés, az átizzadt ruhák”</i>	
SZATHMÁRI ISTVÁN:	Az Ürmös	131
	<i>„az ajtó mellett egy óriás bicikli állt, a falnak támasztva, a legklasszikusabb fajtából, és már jött is apám, a tied, mondta, a tenger helyett”</i>	
GÁL FERENC:	A szabad akaratról.....	133
	<i>„a pultot és a szálló tűzfalának döntött női biciklit is szemmel tartva”</i>	
MILAN KLEČ:	Biciklitolvajok (regényrészlet) (Lukács Zsolt fordítása)	134
	<i>„Ő is fel-alá futkározott, a sorok között, a vászon előtt, és kiabált, de hisz ez nem is volt kiabálás, ez egy szerelmi suttogás volt: Bicaj, bicaj, bicaj.”</i>	
ORCSIK ROLAND:	Egy helyben tekerni Milánóban	140
	<i>„egy helyben tekerni, szentesített cél nélkül”</i>	
KUKORELLY ENDRE:	Jó, rossz, semmi, egész	142
	<i>„Lassacskán mindent leszedtek róla, csak a váz maradt.”</i>	

VÖRÖS ISTVÁN:	Két példázat a bicikliről	144
	<i>„Egy darabig azt hittem, a közeledő biciklista féke csikorog”</i>	
SAVA BABIĆ:	Hamvas Béla fényképe (Varga Piroska fordítása)	146
	<i>„Mellette a fekete falon fehér tábla, rajta fekete betűkkel: »Tilos a dohányzás!« – alatta a civilizáció egyetlen jele, a tábla alá támasztott kerékpár hátsó kereke – a kerékpáré, amellyel kényelmesen elkarikáz- hatnánk a nagyvilágba.”</i>	
MINYÓ SZERT KÁROLY:	a fénykerékpározásról.....	147
	<i>„Tekeres közben fényveket teszek meg, kozmikus távolságot hidalok át, egy másik dimenzióba jutok a sötétkamrává átlényegített falak között.”</i>	
WEHNER TIBOR:	Neuberger István festőművész úr bringás képei	148
	<i>„a kocsmá felé igyekvők, a kocsmából hazatérő kivilágítatlanok, a cekkert a kormányra akasztók, és a lelkes kerékpáros turisták”</i>	
MARKO STABEJ:	Biciklivel az első emeletre (Lukács Zsolt fordítása).....	149
	<i>„A biciklista keresztülvághat a képeken.”</i>	
PETER SVETINA:	norvég napló (Lukács Zsolt fordítása)	150
	<i>„S ha leesik pedálunk, a dagályon játszunk s szájharmonikázunk.”</i>	
META KUŠAR:	Csillogó és jól megkent csapágy (Lukács Zsolt fordítása)	152
	<i>„A forgó kerekek csillagaimra sűvütnék.”</i>	
URBAN VOVK:	Lánc és kormány (Lukács Zsolt fordítása).....	153
	<i>„A bicikli, mint ahogy a felkinált költészeti kontextusban ezt értem, inkább a költészet mozgatójának a metaforája, amikor ezt a helyet kiürítette a (tiszt)á ihlet, kevésbé státusszimbólumról, mint inkább a moz- gás szinkronjáról lenne itt szó, és az események feljegyzéséről, a költészet ritmusáról és a pedáltekerésről, a lét és máskéntlétezés közti szinergiáról.”</i>	
LADIK KATALIN:	Óda a hímezett biciklihez.....	156
JOHN FORESTER:	A kerékpározás az irodalom tükrében.....	157
	<i>„Holmes ügyfele egészséges arcszínéből és a cipőjén található pedálynomokból arra következtet, hogy a hölgy kerékpáros.”</i>	
PINTÉR LAJOS:	A lánoló bicikli.....	163
	<i>„Én biciklim. Feleli az indián.”</i>	
BALÁZS ATTILA:	Kinek Észak, kinek Dél (vadregénytúra)	164
	<i>„Mondják, akik értenek hozzá, így jelent meg a bicikli motívuma az indián művészetben, és maradt is.”</i>	
BORBÉLY JÁNOS ISTVÁN:	A vasparipa lovagjai.....	170
	<i>„Az első szám, reggel hatkor, mindjárt szenzáció: nemzetközi vasparipa-verseny tizenöt kilométeres távon, vagyis a versenybírók páholyától a szabadkai vasúti aluljáróig és vissza.”</i>	
BOŠKO KRSTIĆ:	Kerékpárok kora (Beszédes István fordítása)	172
	<i>„Igazi mutatványnak számított, amikor valaki az egyik biciklit hajtván fél kézzel egy másikat kormányozott, irányított. Ám az igazi álmom, a lehető legkellemebb utazás az volt, amikor a kedves ült a vázra.”</i>	
SZŐKE KATALIN:	Minden idők biciklistái, egyesüljete! (A bicikli Oroszországban)	175
	<i>„Jelképesnek tekinthető, hogy Tolsztoj, aki a természetes élet megszállottja volt, paraszti munkát végzett, s aki élete utolsó szakaszában többnyire birtokán, Jasznaja Poljanában tartózkodott, hogy minél inkább távol legyen a bűnös civilizációtól, 1896-ban, 62 éves korában megtanult biciklizni.”</i>	
BANA JÓZSEF:	A győri kerékpározás vázlatos története	177
	<i>„Győrött a milleniumi ünnepek egyik jeles színelőzője a kerékpáros verseny.”</i>	
SZÉKI PATKA LÁSZLÓ:	tallózás győri bringázásaim között.....	179
	<i>„a meredek lejtőn lefelé túl- gyorsulva hiába fékeztem”</i>	
CZIGÁNY GYÖRGY:	Tíz mondat a kerékpárról	180
	<i>„nyakamba veszem a macskát és kibiciklizem az időből”</i>	

Képek:

A borítón: SZAJKÓ ISTVÁN festményének részlete

A belső borítón: GEORGES BRAQUE és SALVADOR DALÍ festménye

A hátsó belső borítón: SZAJKÓ ISTVÁN festményei

A hátsó borítón: NEUBERGER ISTVÁN festményei

A belső oldalakon: EIFERT JÁNOS, BALLA DEMETER, GRENCsó ISTVÁN, ZLATKO JOVANOVIĆ, KURCSICS LILI, MINYÓ SZERT KÁROLY, MÓSER ZOLTÁN, OLASZ TAMÁS, PILLÁK ISTVÁN, ALEKSANDAR SEDLAK, SZABÓ BÉLA, SZAMÓDY ZSOLT, SZIJÁRTÓ ERNŐ, TOLNAY IMRE, VANCSÓ ZOLTÁN, VARGA NÓRA, VARGA VERONIKA és DREW WINLOW fotói

Köszönjük

Danyi Zoltán, Erdős György, Harangi Sándor, Jász Attila, Boško Krstič, Németh Vilmos, Ölveczky Gábor, Scholz László, Szamódy Zsolt, a Tolnai Bike, Tolnai Ottó és Tóta Péter Benedek segítségét

A kerékpár történeti kronológiája¹

„Tebul Kriz” arab annaleszk (Kp. o.) feljegyzéséből: „A Küldöncszolgálat lebonyolítását olyan kétkerekű gépek végezték, melyet az emberi energia hajtott”.

Hérodotosz feljegyzi az emberi erővel működő kerek járművet.

Nero idejében egy kerti ünnepség alkalmával fáklyákkal kivilágított és lábbal hajtott kerek járművek robogtak végig az éjszakai Rómán az előkelőség nagy gyönyörűségére.

Leonardo da Vinci feljegyzései között sokszor felmerült a probléma, a „háromkerekű, lábbal hajtott jármű”, de az elgondolás csak ábránd maradt.

Linder János pirnai szerzetes évkönyvében írja 1605-ben: „és csudák csudájára megindult vala önmagától az szekér, amely elé pedig lovak befogva nem valának, s amely az sátáni praktika folytán mégis ment vala, miglen az kerekével az nagy sárban és kátyúban meg nem rekedt vala”.

A Nürnbergi Krónika 1649-ből a következőket írja: 1650-ben *Károly Gusztáv* svéd herceg ezt a gépet Stockholmba viszi, mint „az ördög paripáját” közszemlére teszi – a népek nagy csodálkozására és rémületére.

Farfler István órásmester Nürnbergben 1656-ban elsőkerék-kézmeghajtású gépet készít. A béna órásmester maga használja gépét, gyógyulását követően a babonás választófejedelem máglyán elégeti a gépet.

Richard doktor, La Rochelle-i orvos 1693-ban kézzel-lábbal hajtott gépével látogatja betegeit. Egy éjszaka a feldühödött parasztok agyonverték, gépét összetörték.

Egy skót ezermester 1761-ben *Richard doktor* járógépét tökéletesíti, „utazógép”-ként 20 évig használja, de népszerűsége nem tesz szert.

Grama de Lencó spanyol szerzetes órarugós „varázkocsija” rövid időtartamra adott energiát.

Charles Drais 1810-es „hobby hors” gépe őse a mai kerékpárnak. Fából készült láb földön való lökésével haladt előre. Kormányá tásazra is szolgált. *Drais* sikeres bemutatót tartott 1813-ban a cári udvarnál. A bécsi kongresszus 1815-ben kigúnyolja. 1823-ban már Angliában hódít és a posta is ezt használja.

Kurz Julicki 1839-ben mechanikus háromkerekű járógépe első kerékagyát lábajtással szereli fel.

Fischer Fülöp Mór 1853-ban tökéletesíti úgy, hogy a hajtókart megtartja, de továbbfejleszti a kormányzást. *Michaut* javítja a kezdetleges formát és az első kereket növeli.

Drais „hobby”-ja 1857-ben kikerül Amerikába sporteszközként, óriási sikere van és „Boneshaker” Csontrázó néven igen nagy népszerűsége tesz szert.

Cowpor 1856-ban fakerékre szerelt vasbroncs helyett tömör gumit erősít fel. A vázat forrasztott acélcsőből építi, vas keréktalpat, acélküllőt készít.

Madison függetlenül *Cowportól* mindezeket az újításokat használja, de hátsókerék-meghajtással kísérletezik (sikertelenül). Az első kereket meghatszorozza a hátsóhoz viszonyítva, ez a „magaskerékpár”.

A kerékpár súlypontját tökéletesen kell elhelyezni. Alacsonyra kell építeni a gépet és hátsókerék-meghajtás szükséges. *Lewis* angol mérnök megoldja a problémákat. 25 kg-os gépe a British Museumban látható.

Dunlop angol állatorvos 1888-ban a légtömítő korszakalkotó felfedezésével elsöprő sikert ért el. A „Velociped” sebessége 20 km/óra, súlya 20 kg körül van.

¹ A kronológiát készítette a VISO mellett működő sporttörténeti gyűjtemény kollektívája 1986-ban, Adatok Győr város kerékpársportjának történetéhez. CK Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár Helyismereti gyűjteménye. Jelzete: DH 2950.

KISS BENEDEK

Óda a pedálozókhöz

Szegényemberek lova –
mit lova: karcsú Jaguárja,
vasvázás velocipédből kibújt,
pillangóskerekű modern kerékpár –
téged illet most a dicséret!
Úgy összenősz a rajtad szuszogva lovaglóval,
mint hajdan az embertestű kentaur,
mikor hódítani indult a placcon.
Nekem még ósdi kerékpárom volt,
azzal vettem a kanyarokat, mint egy
istenkísértő, de legalábbis
ludakat a porban szétrebbentő
poros suhanc.
Akkor még autót ritkán láttunk,
de a cukorrépa-melaszt fuvarozó
vontatónak utána lehetett kapaszkodni,
s micsoda istenverte hajcihó volt az
a rücskös makadámon!
De az igazi az volt mégis,
az erőpróba,
a szomszéd faluba saját erőből
átkerekezni, kíséret nélkül.
Áldott legyél, foltozott gumibelső
és Schaller,
még ha pokolba kívántuk is az
út széle mellett a szerelést,
(bár az udvarokon
kedvünk tellett benne).
Atlétakarokat, lovaglóiözmot,
spongyaként táguló tüdőt kaptunk
általad, ki kezdeti röpködésünket
segítetted pörgetett kerekeiddel,
hajdani kerékpár.
Most már sok-sebességes gépek
kúsznak fel a hegyoldalon,
ahol harapnivalóbb a levegő,
s jobban esik zacskóból
a szalámi, a fasírt.
Sokáig kerekezz még,
megokosodó emberiség –
fontosabb találmány ez,
mint az atombomba!
Te légy üdvöz és szerencsés,
szelíd felebarátom,
ki nem embertársad hátát, hanem a
pedált nyomod!

GILLIAN ALLNUTT

Óda

*„Hogy ábrázolni tudj egy (kerékpár)-t,
előbb meg kell szeretned.”*

Alekszander Blok

Esküszöm minden dörgedelemre,
amit említ a kerékpárosok kézikönyve,

hogy szeretlek, hiszen több rendben,
keservemben

a kétségbeesést is bevallva, próbáltalak
helyrehozni, csak

legalább javítani rajtad,
teherbíróvá tenni viszonyunkat.

Latoltam álmatlan éjeken
a tagjaid – amit csak nekem

mutatsz, meg azt is, amit látni
láthat akárki –

tűnődtem, hogy mi mozgat,
mitől szárnyalsz és mi csikorgat.

Hűséges táltos,
ó, rozsdás váltós,

a legjobb zabot adnám,
ha tudnám,

hogy ízlene.
De te

csakis lenolajjal
laksz jól.

Te,
csatorna-fekete

s kék, mint az éj,
ahogy kevély

iróniával dőlsz az önkormányzat
rakatta korlátnak –

pompás alak,
hátsó kerekeden megvillan a nap –

vagy otthon a hallban, egyedül,
kitűnsz minden bicikli közül,

s feláll kormányrudad.
Hadd ábrázoljalak

így. S bár igazságot szolgáltatni most
az utak burkolatáról vallott jogos

véleményednek nem tudok –
nem mondják el szavak

finom distinkcióidat,
ahogy az aszfalt minőségét árnyalod –

mégis hadd rögzítsem pontosan útjainkat.
Tudjad:

nem gyári kencékkal, hanem
szívem

szelíd
köpködésével kenem megindító részeid.

Mesterházi Mónika fordítása

Szamódy Zsolt fotója

PRIMOŽ ČUČNIK

Bicajosok

Ki küldte őket, hogy tekerjenek
kétlábú pedálokat s a májusi napra mosolyogjanak.
A pedálokkal közösen egy kört letekertek,
s a nap tökéletesre kerekedett,
mit fénysugárként vert vissza a küllők
közé helyezett fényvisszaverő szem.
A bolygók, melyek a távolból mintha köztük forognának,
súlytalanul, lassított felvétellel
vagy oly hirtelen, mint a néma filmekben
a feliratozott, iramló ellenhatás
– a szerelmi megpróbáltatás.

Eperrel és cseresznyével feketéző kereskedők.
Részegesek, mielőtt még harminc fölé szökik a hőmérséklet.
Nyugdíjuk miatt aggódó anyókák
s az anyókákkal vesződő bankházi szürke zakósok,
Fodrászok a szabad ég alatt, utcai zenészek vagy éppen
a pincérek a bárókban lassan dolgoznak s a rendőrök,
kiket leköt a nyilvános rend és a lármás zenészek.
Békét keresők és békét nem lelők.
Csokrot áruló hölgy & te, akiknek „*köszönöm, nem*” a köszönete.
Lazán öltözött görkorisok & narancssárga-zöld ruhás kukások.
Ki küldte (őket), hogy a szürkületben tekerjenek fogaskerekeket,
titokzatos arccal, mintha ezt tudnák,
hisz a magyarázatot arcukon hordozzák.

Egyik vagy másik esetleg mind egyszerre,
háromszázféle módon
elhívott, küldjenek csak képe lapot
a városból, mit elhagynak,
a városba, ahova igyekeznek,
a napos oldalról, mint jövevények,
azok, akik pénzt juttatnak, és akik fogadnak,
azok, akik terveznek, és akik egy tiszta
pillanatban a fájdalom nélküli
próbatétnek lesznek kitéve.

Mindegyik a maga módján magyarázkodik és hát
a közlekedésben részt vevők is a magukét hajtogatják.
Kézbesítők, akik még szabadidejükben is tanácsaikat
osztogatják, mások kisujjában az egészséges étrend,
régóta hívók az újonnan megtértek meggyőződésével,
a földön elgázolt újságlapok
és ami a kávé üledékében látható,
amit húzáskor rejtenek a kártyalapok,
tudomásra jut az egyház hajójában
és felkerül a szubkultúra falára.

Tekernek,
a könnyed ittasság árjában. Józanul,
kormányaikon istenekkel és hátizsákostul

az elmenők közt kanyarognak.
Ha a karambolban összekoccannak,
sértetlenek, villájuk csak néha roncsolódik meg
és éri őket durrdefekt,
Biciklisták s mámorcseppek.

Ám a szél,
mely csipesz nadrágjukat össze-vissza fújdogálja,
másféle válasszal kecsegtet.
nekifeszülve az ülő testeknek azt akarja,
hogy felemelkedjenek.
Teljes súlyukkal a pedálra nehezednek
és kettéhasad a szélroham.
Ezt szeretné ő, a szellő, a keblükre süvöltő,
az irányait váltogató.
Előreláthatatlan napvihart.

Telet cipel és nehéz időket a bicikliseknek.
Távollétüket kérdőre vonja. A fruskák
őket hiányolják s a gyerekek, fogalmuk sincs merre
meresszék nagy szemeiket s nyalókájukkal mihez kezdjenek.
A pánkok közelgő jövetelükben hisznek
és a rapperek rímekkel csalogatják őket.
Öreg nénikék láncokat foltozgatnak
paradicsomi új időkre –
száguldás a gyalogosok közt,
belsőik foltozgatása, fékek csikorgása –

sötétben való haladás próbája.

Lukács Zsolt fordítása

Eifert János fotója

ESTERHÁZY PÉTER

6155 karakter, avagy Esti Kornél biciklije

vázlatrészlet

M.-nak

Esti általában úgy nézett föl az apjára, mint az Istenre, de mikor az megvette neki azt a bizonyos biciklit, akkor aztán végképp. Mint az Istenre egy ateista. A könnyen suhanó hasonlatok sosem rendezik el megnyugtatóan a világ sorát (vagy sorsát? vagy az ugyanaz?), mert persze ateista van miriád, van harcos, fáradt, rémült, érdeklődő, amiként Isten is: harcos, fáradt, rémült, érdeklődő. Lehet, hogy az Istent itt kis i-vel kéne írni, de, megengedem, primitív módon, ebben én mindig valami komcsi szemétséget láttam, valahogy úgy maradt meg bennem, hogy megparancsolták a kis i-t, hogy így bizonyítsák(!), nincs is Isten. Meg a Gagarin se látta. Ezért jó a nyelvtan, mert füttyül a komcsikra meg a komcsizásra is. Esti lehetett olyan tíz év forma, az apja, gondolom, valamivel több.

Az Úristen szívesen pillogott ez idő tájt Estire, mondhatni ekkoriban fedezte föl, megint egyszer, most Esti komoly és vad arcockájában (váratlanul előbukkant régi fotók nyomán) találta meg jólesően a magáét. Büszke vagyok, hogy hasonlítok rád, jelentette ki (vagy be) tudálékosan a fiának, és ahogy erre Esti lassan, megfontoltan, nagyvonalúan vigyorra húzta a száját, olyan szélesen, mint az az amerikai színésznő, Julia Roberts talán, az valamiért roppant megnyugtatónak, sőt bátorítónak tetszett, mintha a világ rendben volna, nemcsak ők ketten értik egymást, és nemcsak mint apa és fiú értik egymást, füttyülve a szokásokra, Oidiposzra és erre az egész, már számukra sem ismeretlen hóbelevancra (vagy miskulanciára?), hanem... hát nem is tudom, meglehet, csupán a szeretet lobogó érzete kerítette be őket, és szemérmességéből ezt azonnal kiterjesztették a világra, mintha a világ is értené önmagát.

Rosszul mondtam az imént, a biciklivásárlás nem javította, talán nem is rontotta Esti apjának Esti általi megítélését. Egyrészt mert Esti nem ítélte meg az apját, nemigen foglalkozott az apjával, épp fedezte föl a világot, ezt azután életében többször megtette, újra és újra fölfedezte a világot, ám e mostani esetében az apja nem tartozott szorosan a világhoz, várjunk, ezt se jól mondom, a világhoz tartozott ugyan, de nem tartozott a fölfedezni valók közé (ahogy például egy időben, ha nem is Esti számára, oda tartozott Amerika), az apjával, úgy érezte, rendben volt minden, akár a kertkapuval, csak a zsanérokat kéne végre megolajozni, mert így, ha nem csikorog is, de mintha valami nem volna mégsem egészen eszményi, nem kellett kezdenie semmit az apjával, legföljebb az ő szeszélyes, kirohanásszerű (Zrínyi!) kezdeményezéseit kellett csírájában elfojtani, de ezt a fojtást, könnyedesen és vidáman elvégezte Esti búbajos vigyorgása; másrészt Esti nem tartotta olyan nagy ügynek, én úgy mondanám, etvasznak, ezt az egész biciklivásárlási históriát.

Természetesen tisztában volt avval, hogy kivételesen drága vételről van szó, hisz hosszasan és aprólékosan tanulmányozta a legalább két független forrásból beszerzett prospektusokat, katalógusokat, ismertetőket, szórólapokat, broszúrákat, reklámcédulákat, és ennek során figyelembe is vette a lehetséges olcsóbb helyettesítő megoldásokat, azt hiszem, a macskaszem, a pumpa és a lakkozás terén lehetett elérni jelentősnek csupán erkölcsi szempontból (a jó szándék!) nevezhető megtakarításokat, de Estinek voltak általam fölidézhetetlen szempontjai, attól tartok, elvei, biciklielvei, rigorózus biciklielvei voltak, amelyekhez... nem is jó szó, hogy ragaszkodott, úgy érvényesítette őket, olyan blazirtsággal, mintha természeti törvények volnának, ostoba dolog az összetört teáskészlet fölött a nehézségi erőt kárhoztatni vagy rosszmájúan örvendezni, és még ostobább, mert udvariasan szólva félreértésen nyugoszik, azt mondani, hogy mi, a magunk részéről, ami minket illet, ragaszkodunk a gravitációhoz. Esti akart valamit, a biciklit, ezt a biciklit, és ami ezen túlesett, azt nem látta, akarásának körülményei, föltételei, következményei hidegen hagyták. Nevezhetjük a biciklit vágyai netovábbjának, és tényleg nem is volt tovább, így Esti nem is illetődött meg attól, hogy ez a vágya, a vágyai vágya beteljesült. Úgy lehetett evvel, elnézést a ledér párhuzamért, akár a Sorstalanság ifjú hőse a koncentrációs táborral vagy táborokkal, épp tanulták a világot, és mert az ártatlanságig elfogulatlanok és gyerekenberi méltóságukból következően figyelmesek voltak (nem

Szamódy Zsolt fotója

az előzékenység értelmében, hanem mint akik figyelnek, éberek, vigyázók, vigilánsok), látván látták, hogy a világ olyan, amilyen, és elfogulatlanságuk és figyelmességük következtében meg sem fordult a fejükben, hogy meglepődjenek, hogy fennakadjanak valamin, arcizmulak se rándult, hisz éppenséggel nem voltak várakozásaik, nem voltak óhajaik, a megismerést komolyan vették, örömiük (más fogalmazás szerint boldogságuk) ebben a komolyságban gyökerezett, amiképp az enyém *ebben* a komolytalanságban: a világ olyan, állapította meg egyikük, hogy az embert előbb-utóbb koncentrációs táborba viszik, ez a normális, ez a dolgok rendje, illetve a világ olyan, bölintott Esti is megfontoltan, hogy... – ezt a mondatot már nehezebb aforisztikusan befejezni, mindenesetre olyan, hogy lehetséges benne ez a bicikli. Hogy a bicikli esete – Estire vonatkoztatva – lehetséges a világban.

Esti nem volt elkényeztetve, és ha homok került a nagy pedagógoszi gépezetbe, akkor nem is hagyta magát, bár azt nem állítanám, hogy becsülte a pénzt (itt a szülők is rossz példát mutattak, nem tudták a nevelési elveknek megfelelően leplezni, hogy őket nem érdekli közvetlenül a pénz, se a pénzszerzés, se a pénzhiány, és minthogy nem voltak egészen pénztelenek, Esti, hiába fordította udvariasan orcáját félre, nem tudta nem látni, hogy szinte semmilyen cselekedetüket se motiválják anyagiak), nem becsülte, de nem is szórta a pénzt, nem is volt mit a szigorúnak vagy épp a feledékenységnek kitett zsebpénzszabályozásizokásrendnek következtében, viszont ezt a rendet, akkor is, ha a rendtelenség elvtelenségében mutatkozott, zokszó nélkül elfogadta. Puritán kisfiú volt. (a kézirat itt megszakad)

BERTÓK LÁSZLÓ

Futni a bicikli után

Futni a bicikli után, el-elkapni a sárhányót, a csomagtartót, a surrogó levegőt, már-már megállítani, ledönteni, fenéken rúgni, földhöz vágni (megölni) a rajta ülőt, a hazugot, a telhetetlent (az erősebbet?, a pofátlant?), aki egy fordulóra (kettőre?) kapta meg a kölcsön bringát, s akkora lendülettel (mellénnyel?, elszántsággal?) érkezik vissza, hogy el kell ugrani előle, s röhögve, diadalmasan tovább hajt, mintha a Tour de France utolsó körét tiporná, mintha a bicaj az övé volna. Rohanni, lihegni, kiabálni utána, „állj meg!”, „én jövök”, „mocskok!”.

Nézni, hogy ott hagy, hogy elszáguld, s mikor a keresztutcába fordul, a napfény föltekeredik a küllőkre, villámló szárnyakon röpül el. Lehuppanni a földre, fogadkozni, könnyeket törölgetni, majd mintha mi sem történt volna, tüzes kerekeket (csillogó érmekeket?) rajzolgatni a homokba, s várni (lesni), hogy feltűnik az utca túlsó végén. Összeszorítani a fogakat, fölállni lassan, készülődni, s ha másképp nem megy, akkor a kiabálásodra összesereglett népség (barátok?, szomszédok?, sorstársak?, „szavazók”?), a sokaság erejével elkapni, elfenekelni, elvenni tőle a drótszamarat, felpattanni rá, s mintha a körülötted állók, mi több, a haza, sőt az emberiség sorsa múlna rajtad, eltekerni (elporzani?, elsöpörni?) a pillanatnyi végtelenbe.

Olasz Tamás fotója

Zuzmó, fecske, bicikli

Nem vettem meg a biciklit. Holnap vasárnap, az üzletek zárva, és hétfőig talán el is párolog a vágy – eső után a víz –, már érzem is, hogy szökik az íze. Pedig hogy megfordult velem a világ ma reggel, ahogy eszembe jutott, hogy akár vásárolhatnék is egyet, csak úgy – felpattantam az ötletre, egy fényes új saját bicikli, már a kerekek zurogását is hallottam, ebben a városban ezt is megtehetem, meg kell tennem, hülye vagyok, ha kihagyom, a rádióból is azt énekelték éppen vadító lendülettel, hogy „You can do what you want”, elővettem a borítékból az ösztöndíjamat, kapkodva öltözködtem, a friss gépolaj miatt a meleg dacára sötét nadrágot húztam, úgy képzeltem, percek múlva már kerekezni fogok, zötyögök hazafelé a szűk macskaköves utcákon, a fogam is bele-belekkoccan a lendületbe, markolom a kormányt, a szinte összeéró ötszáz éves házak közt elkiáltom magamat, és a visszhang is visszakiáltja: juhé!

Csak rövid ideje vagyok itt Kremsben, a szomszédos Steinna összeéró Duna-parti osztrák városkában, és az érkezésem estéjén láttam is valahol egy kerékpárboltot, azt indultam megkeresni. Egy átalakított gyárépületből léptem ki, ahol most kultúrát gyártanak, irodákban, könyvtárakban, kiállítótermekben és tetőtéri magánműhelyekben. Én is egy ilyen napfényes, égre-vízre néző szobában szoktam percegetni a gépet; mindenre elszánt bezártságomat vágyom enyhíteni egy kerékpárral. A művészyárral átellenben a nem éppen önkéntes bezártságukat töltő rabok bámulnak át vágyódva a rácsokon; a kerületi börtön irdatlan épületének oldalára felfestett ál-ablakokból színesre pingált, csíkos ruhás kasszafűrók rajzolt állapotfái kukucsálnak ki a szemközi komplexumhoz csatlakozó karikatúramúzeum boltjának kirakátára. Rabság és szabadság ekképp karikírozza egymást: aki szabad lehetne, mesterségébe zárja magát, a börtönt pedig a szabadság illúziója veszi körül: lépcsőzetesre vágott, fegyelmezetten buja szőlőhegyek, tükrösen villogó víz, bulizó egyetemisták és vígan borozgató turisták, hirtelen viharosra váltó, majd megint vakítóan perős, hatalmas égboltozat. A Duna szelíd kanyarulatait pirosra pettyezett cseresznyefák és zömök sárgabarackfák karéjazzák, ilyenkor júniusban az ágakat ívesen a föld fele hajlítja a vidék legnagyobb büszkesége, a sok narancsszínű, szeplősen duzzadó gyümölcs. Csupa lendületes zöld ez a tájék, fák mindenütt, vihar idején tajtékként szisszenő négyemeletnyi platánok, suhogósan lengő ártéri fűzek és szökőkút-ként villódzó nyárfák, amelyek egész testükben remegnek a máskülönben érzékelhetetlen, kitartó vízparti szélről, pikkelyesen és ezüstfehéren, mint napkeltekor a folyó. A déliesen napsütötte utcáscsúcsokon leanderek és cserepes virágok szigetei virítanak, és a régi várak meg a szögesdróttal koronázott magas fehér börtönfal tövében derékig ér a sötét és borzas csalán, apró fehér méregszöregit felborzolja, mint a haragos kutya.

Ahogy átlépkedtem a váratorony alatti hűvös és félhomályos kapun Stein óvárosába, egyszerre egy régről ismerős

helyszínen találtam magam: talán a falakból és lépcsőházakból dőlő rideg pinceszag, talán a kőkeretes kicsi ablakok vagy az időrágta vaskos támpillérek miatt úgy éreztem, mintha a kolozsvári Farkas utcán, vagy esetleg az Óvárban lépkednék megint a tanintézetek boltívei felé. Akár a régi római utakon a vassal pántolt kocsik, én is a számomra kijelölt egyetlen úton haladhattam gyermekkoromban, amelyet tíz-tizenkét generációnyi iskolás csoszogó-ugráló lába koptatott ki a számomra. Itt, Wachauban, a szomszédos Weisskirchenben is tapasztaltam hasonlót: az erődtemplomhoz vezető fedett lépcsősoron (hol láttam ilyet, Brassóban?) ugrándoztak fel-le a gyerekek, színes hátitáskáikkal a vidék legrégebbi iskolájából tartva hazafelé, akár a maguk idejében a szépapaik és szépanyáik. Én is egy „nyugati”, dobozalakú, nagy, piros iskolatáskával – „bornyúval”, ahogy a két háborút látott Lexi bácsi nevezte – ballagtam be négyszáz éves elemi iskolám sötét és boltíves osztálytermébe, ahol legalább százévesek voltak a padok, és a kicsengetés kiváltságos feladatát mindig egy éltanuló végezhetette, aki végigfutott a folyosókon egy ki tudja, milyen régi, az izgalomtól izzadó gyerekkezekhez képest hatalmasnak tetsző, feketére patinásodott kolomppal.

Csengettek mögöttem, egészen közel, és ahogy odalapultam a falhoz – felettem régi falfestmények, épületes szentenciák megkopott maradványai, meg az 1576-os dátum –, egész kerékpároscsapat surrogott el mellettem, felnőttek és gyerekek vegyest, túrázók lehettek, mert rajtuk volt az obligát rovarszerű sisak, amely úgy megnyújtotta az oldalról immár légrésekkel ékített fejüket, mintha neonszín sörényük nőtt volna a robogás szélében. Azt is hallottam ma a rádióból – beszélgetni most éppen senkivel nem akarok –, hogy az osztrákoknak immár hatvan százaléka rendszeresen biciklizik, és láttam is, hogy a közismert politikusok és médiafigurák modellt állnak kerékpárjukkal a lapokban, rövid történetekkel demonstrálva a sporteszköz hasznát – rokonszenves reklámok ezek, nem egy terméket, hanem egy nem is olyan elérhetetlen életformát hirdetnek.

Utánafordultam a színes sisakoknak, fekete térdvédőknek, átizzadt pólóknak, és elképzeltem, hogy boldog és termékeny magányomban én éppen az ellenkező irányban biciklizem dacos büszkeséggel. A kerékpárboltot azonban – álmodtam volna? – sehol sem találtam, csak „Radfahrers willkommen!” feliratú zászlókkal ékeskedő fogadókat, kis házi pékségeket, illatos cukrászdákat és kávéboltokat, barokk szobrokat és virágos sörözőudvarokra nyíló boltíves kapualjakat, szalmakoszorúval hirdetett borkiméréseket és kisvendéglőket. Még a Duna-parti főút mentén is végignéztem a házakat a bolt után, hiába. Egyre feljebb hágott a nap, kerékpár és hűsítő ellenszél híján egészen kimelegedtem. Megindultam tehát felfelé, a pár napja talált kúthoz, de miután ráhajoltam a föld alatti hűvösségre, és a mélybe csorgó visszhangos vízben legelőm mostam az arcomat, nem lefelé indultam tovább, hanem,

mint aki máris feladja a keresést, a hegyen mentem tovább a Frauenberg meredek lépcsősora felé.

A torony aljában második világháborús emléktábla. Ezekben a békés és napsütötte, gyönyörű, Duna-menti városkákban úgy visszhangzik a régmúlt, mint egy befejezetlen, elnyújtott kántáló ének, amelybe csak mellékszólamlaként vegyül a közelmúlt jaja. A közeli Melkben például, amint az ember végigjárta az apátság beszélő kertjét – ahol a rejtett hangszórókból hátborzongatóan árad a szöveg, mint a halottak hadaró suttogása a lombsusogásban, és egy kerti pavilonban a padló és a tető egymást tükröző tükrök ott áll a végtelen spirálba görbülő felirat: Mélységes mély a múltnak kútja –, majd leballagott a dombon és megnézte egy tiszta kis gótikus templom áhítatra ingerlő főhajóját, a napfénybe hunyorogva kilépve szinte belebotlik a melki „koncentrációs melléktábor” darabosan szürke, riasztó emlékművébe. A megbízhatónak tetsző, tömjénillatú félhomály után mintha egy világnagy siktükörből váгна szembe a nap.

A lépcső tetején megálltam. Innen fentről csak a keskeny utcák felett összeboruló tetők látszottak, a nap delelőn állt, szinte izzottak a pikkelyes, vörös cserepek. A gurgulázó galambburukkoláson és egy fel-felpittyenő rigón kívül semmi hang, összerendeztem, amikor a közvetlen közelemben egy kilazult kő vagy egy túlrett gyümölcs pufogó és susogó robajjal, ágról ágra ütődve végigzuhan a repkénnyel befutott régi várfalon. Leültem a lépcsőre, néztem a zuzmókat a cserepek közt, aztán a hangtalanul messzi fecskéket a templomtorony felett, és a biciklire gondoltam. A kőszáraz, pikkelyesen szürke zuzmók nem akarnak semmit, mozogni a legkevésebbé, a fecskék viszont úgy siklanak lefelé a rovarok íveit követve, mint a sebességbe belerészegült kerékpárosok a szerpentinon. Az ő idejük nem változott a századokkal, és a puszta léten kívül nem vágnak semmire. Ők az élet igazi királyai, hát persze. Ekkor kezdtem el tényleg feladni a saját kerékpár birtoklásának sürgetően eleven vágyát.

Persze ahogy üldögéltem az elvadult barackfa halovány árnyékában, a kellemesen átmelegedett kövön, és úgy néztem le a városra, mint annak idején Kolozsvárra a Fellegvárról, a szelídítő szándékkal felbirizgált nosztalgia lassú izzásában mégiscsak lassanként eszembe jutott minden, amit a biciklizésben szerettem. Anyai nagyapám biciklivel járt, emlékszem az ülés kemény és hegyes fekete orrára, és a feszes, mozdíthatatlan rugókra alatta, a kis barnásfekete, az ülés mögé akasztható szerszámos bőrtáska zsíros tapintására, tekerhető zárjára, bolyhos nyersbőr belsejére. Nagyon szerettem volna én is egy efféle táskát, meg persze biciklit is, de amikor kicsi voltam, még nem volt – vagy tán csak nekünk nem volt – sem háromkerékű „nyuszibicikli”, sem pedig olyan szép vonalú, kétkerekű fa futóbicikli, amit aztán harminc évvel később bámultam meg a berlini játszótéren. Félig-meddig a szerszámtáska miatt kezdtem gyűjteni a pénzt egy saját kerékpárra, mégpedig egy gyerekfejnyi, sárga, fociabdát formázó műanyag perselyben, éveken át, huszonöt banisokat, fényes egy- és háromlejeseket, meg a nagy, csúnya, fénytelen ötlejeseket, mígnem egy napon megtelt a persely, és az ünnepélyes felbontáskor csaknem ötszáz lejt számoltunk össze, amit a keresztanyám további ezer lejével

kiegészítve a szüleim végre megvették nekem életem első és mindeddig utolsó saját kerékpárját, egy úgynevezett „Pegas camping”-et. Széles kerekű, nehéz, fényes zöld jármű volt ez, a márkajelzésén egy igazi szárnyas ló díszlett – és volt egy hihetetlen tulajdonsága: nemcsak az ülését lehetett állítani, hanem össze is lehetett csukni az egészet, kettéhajtani, mint a pegazust a kihajtható képeskönyvben, a hátsó kerekét az első kerekére. Körülményes művelet volt, erőt és gyorsaságot kívánt, és nem is volt veszélytelen, mert nemcsak az ujjunkat csíphette be, de ha túl sokszor csuktuk össze, kilazult az illeszték is, és használhatatlanná vált az egész. Ezen tanultam meg először egyedül pedálozni – sőt, életem első egész mondatait is erről a körülrajongott tárgyról írtam le, a később verses-füzetnek használt díszes kínai emlékkönyvbe: „BICIGLI TANULÁS. TEGNAP MEGTANULTAM KERÉKPÁROZNI. ÉDESAPA SEGÍTETT.” Hétéves lehettem ekkor, anyai nagyanyámnál, az aszfaltotlan „madácsuccában”, gödrös földúton fogta apám hátulról a kerékpár ülését, míg én az egyensúly és a sebesség arányát próbáltam kitanulni. Micsoda öröm volt, amikor egyszerre éreztem, hogy már nem fut senki mögöttem! A kellő tempó a haladás titka, ezt tanultam meg, a „rögzített mozgást”, ahogy később a világ törvényét neveztem, a forgás és az egy helyben maradás kiegyensúlyozott közösségét. Ahogy az írás összehangolt mozgásformáját megtanultam, úgy kóstoltam bele a saját – akkor még nem is csekély – sebességemet megtöbbszöröző kerékpár használatába is.

Nemcsak a betűk és a mondatok leírásának élménye kapcsolódik számomra a biciklizéshez, de a versírás lehetőségének megtapasztalása is: ekkortájt hallottam először az addig biológusnak ismert édesapám egyik egészen fiatal kori, *Kerékpáron* című élményversét – talán éppen kedvcsinálónak mondta el –, amiből láttam, hogy az a tiszta testi öröm, amit az ellenszél áramlása ad, betűk és szavak segítségével is felidézhető:

Ragyog ma,
kék az ég!

Körötte szélben
zúgnak a rétek.
Árnyékok kísér
táncolva téged,
s pereg a két
kerék.

Azóta, sajnos, a versírás állandóbb élményem, mint a kerékpározás. Kocakerekező vagyok, sőt, inkább csak voltam – jó néhány éve már annak, hogy utolsó intenzív biciklis élményemet megszereztem. Egy esti parkban kerékpároztam körbe, olyan sűrű hársvirágillatban, mintha fullasztó fekete mézben úsznék. A fojtogató édesség érzése összevegyült a hosszú idő óta újra megtalált gyermekkori sebességélménnyel, és még valami egészen mást is felidézett, ahogy megrészegülve keringtem az ezüstösen derengő gypsáv körül: egy elnyomott, gonosz emléket, amely mégis fájdalmasan forró örömet szikráztatott fel, az egyik első, hosszú-hosszú csók ízét egy régi tavaszezi parkban, amikor a gardedámként mellénk rendelt öcsémrel mit sem törődve karoltuk át egymást egy padon, vakon és

süketen a vágtyól, és a tanácstalan tízéves gyerek, aki addig bizalmasom és még szinte a gyerekem is volt, kettőnk titkos közösségéből örökre kivette hosszú-hosszú ideig keringett körülöttünk a biciklijén, talán még sírt is a tehetetlenségtől és haragtól, látni nem láttam ugyan, de sejtettem, hiszen hallottam, amint lefékez mellettünk és néz, hogy aztán újabb kört tegyen, gyanúsán csöndes volt, hátborzongatóan kitarató, de nem érdekelt, hagyj békén, tűnj el, menj a fenébe, valami ilyesmit gondolhattam a befelé fordulás és a kitárlkozás kettős gyönyörében, az áruulás és a csók fogkocogtató, ragacsos, újonnan megismert kéjével a számban. Gonosz, gonosz, gonosz, zihálják örökre a tavaszesti kerekek a parkban, két egymás mellett pörgő, magába fordult kerék, és felettük a tágra nyílt, soha be nem csukódó gyerekszempár.

Három nappal ezelőtt, este tizenegy óra tájban, egy házaktól körülvevett kis kremsi terecskén majdnem beleszaladtam egy virágtajtékos, illattól gőzölgő fiatal hársba – az érzékelés intenzitása úgy szívott magába, mint a vízzel teli vedret rántja be a kútba a gravitáció.

Repülés és fájdalom, kerékpár és park – ez szintén az azóta bicikliről motorbiciklire váltó, és felnőtt korára szinte már bátyámmá nőtt öcsémhez kötődik. Tán tízéves lehettem, az öcsém feleannyi, kerékpáron vittem a Sétatéren át hazafele. Már nem a zömök és a maga nemében megbízható Pegas volt alattam, hanem egy komoly felnőtt gép, talán éppen a nagyapai örökség, és az öcsém olyan büszkén feszített előttem a vázon (kereszttrudas férfibicikli volt), hogy megtáltosodtam tőle, egyre sebesebben suhantunk a nyárfák alatt, mígnem egyszer csak az öcsém változtatott a tartásán, és a lába váratlanul beakadt a küllők közé. Ő oldalra esett, engem a hirtelen fékezés átdobott a kormányon. Ahogy a szerencsére reflexből előretartott két tenyerem a földnek csapódott, egyszerre, mint az áram, a fájdalommal együtt ácsapott rajtam a sebesség ereje. Huszonkét év múlva egy gyökéren megbotolva ugyanígy repültem át egy másik, ezúttal műanyag bicikli felett, amelyen a hároméves fiam robogott lefelé a lejtőn, a gyerekkor felelőtlen örömeivel – úgy futottam utána lefelé, szinte hurrázva a májusi erdőn, hogy a veszélyt szinte egyáltalán, csak a harsány örömet éreztem az erdő mézgas aranyfényében. Úgy látszik, hogy folyvást rettegő, kényszeresen óvatos természetemnek a gyermekkori kerékpározások és sízések felidézése jelenti az önmagamból kilépés veszélyesen boldog áramütését.

Mégsem veszem meg a biciklit. Már akkor tudtam, hogy csak elméletben vagyok bátor, amikor a lépcsőn ülve felidéztem a gyermekkori várost, a városomat, ahol színi és biciklizni lehetett, de ahol a kirándulásokat leszámítva mégsem volt mindennapos a kerékpározás – talán mert nem volt hagyománya a polgári rendben? Tényleg

Szamódy Zsolt fotója

elképzelhetetlen volt, hogy egy úriasszony szétvetett lábbal lovagoljon meg egy drótszamarat? – ellentétben kamaszkorom városával, Szombathellyel, ahol a város talán minden lakójának van biciklije, azzal járnak munkába a kellemesen árnyas bicikliutakon. Annak idején mi is tettünk néhány kerékpáros túrát a környéken, míg egy rekkenő délutánon a kerekezéstől kimerülve meg nem fürödtünk a Perint patak egyik gubbenőjében, ami aztán allergiás rohamokhoz és magas lázhoz vezetett – ez pedig nemcsak a koszos vizekben való fürdözéstől vette el a kedvünket, de sajnós, valami különös árukapcsolással, a biciklizéstől is. Az öcsém, amint lehetett, beszerzett egy rozzant autót, de édesapám továbbra is kerékpározott néha, és amikor régi kolozsvári kirándulónaplóját megmutatta, meg is értettem, hogy miért. Egy alkalmi, de szenvedélyes kerékpárosnak minden kerekezés egy-egy régi utat idéz fel, és édesapámék még a tengerpartig is el-elbicikliztek annak idején.

Magam előtt látom, ahogy apám naplójából fekete-fehér képek hullanak ki, köztük jó néhány kerékpáros fotó. Az egyikben egy folyó, a háttérben épp hogy csak derengenek az erdélyi hegyvonulatok, középen ezüstfehér víz, benne elszórt szigeteken fák. A part köveinek előterében, a képnek majdnem a közepén, de az arányokat nyugtalanítóan eltolva mégis inkább kissé jobbra, a tájba szinte beleolvadó, félmeztelen, rövidnadrágos kamaszfigura, a nagybátyám. Háttal áll, biciklire támaszkodik, nézi az ártéri erdőt. Tavasz van, kora reggel, indulás. Valahol állhat itt egy sátor is, talán az előtt ült apám, amikor a jelenetet fényképezte, megsejtve már, hogy a mozdulatlan látványban, pusztán a kerékpár közvetítésével, mennyi mozgás,

Szamódy Zsolt fotója

mennyi út rejlik, utak emléke és lehetősége, mezők szaga, poros és meredek dűlők izomszakasztó kimerültsége.

Egy másik kép: három vidám biciklis kamasz a hóban. A kerékpárok kerekére körben, de még a küllőkre is, rákérgetett a hó. Apám előtt a vázon az öccse, tizenkét éves lehet. Egy hegytetőn állnak, ingujjban. A bejegyzésben ott a dátum: 1962. március kilencedike. „A Tordai út járható – gyerünk a Felekre, ez volt az első cél. Felek vastag hóval, fekete ággal, szikrázó kék-fehér utakkal fogadott.” Felfele mentek tehát, a síkos, havas utakon, a lefelé suhanás ígéretének izgalmával, megtelt a nem éppen túrához felvett félcipőjük a jeges hóval, de a kamaszok elszánt lendületében, a télies napfény nyers ízével a szájukban, mégis folytatták az utat: „Mámorosan robogunk, itt-ott nagyokat csúsztva a 8–10 centis új hóban. Tovább! Jöjünk haza az erdőn! Áron kételkedik az ép elménkben, de nekivágunk. Keserves. Az utakon a hó alatt csupa sár! Árkon-bokron keresztül, bukdácsolva, csúszkálva érünk a menedékházhoz.”

Nem, nem, öreg vagyok én már az efféle kalandokhoz. Még talán a nyári hőséghez és a kremsi macskakövekhez is, gondoltam lustán és bágyadtan üldögélve a lépcsőn, minék is nekem bicikli. Zuzmó leszek, vágytalan és emléktelen lény, csak ülök szürkén és egyedül a szobában, a számítógép mellett, nem vágyom szélre és lendületre, azt végezzék csak el helyettem a fecskék. Különb is, csak két hetet leszek itt, azután mi a fenét csináljak majd a kerékpárral, hogy viszem haza, hol fogom tartani,

és különben is, egy új bicikli sokba kerül, és veszélyes is, Budapest nem kerékpárváros, mit is kezdenék vele a zajban és a porban...

Már majdnem teljesen meggyőztem magam – a lemondás a legszebb erény, a legbiztosabb út a lelki békéhez –, majd sárgabarackot eszem, gondoltam, és hallgatom tovább a rádiót, ha élnivalóm van, azt majd elintézem fejben, semmi juhé, semmi lendület, semmi kaland, csak a kitartó és fegyelmezett munka – de ekkor megláttam messze alattam, a Duna túlsópartján a világosan suhanó kis csapatot az árnyas bicikliúton, szinte karnyújtásnyi közelben, és a látvány, mint kútból a vedret, megint a tudat pereméig húzta a múltat, és én szomjasan belekortyoltam a vágyba, mert megint eltöltött a lendület édessége, Kolozsvár és a gyerekkor, a mozgás öröme, ahogy a Szamos partján surrogunk a folyással szemben, és olyan közel volt minden: az esés fájdalmának ígéretével a föld, mámorító tágasságával a reggeli ég, keserű és szelíd horzsolásukkal az arcunkat meg-meglegyintő fűzfalombok, a harmattól még párálló, bokánkat csapkodó, kötésig erő kövér fű, küllővillogásukkal a sietős kicsi hullámok – és a fülledt déli csendben, a kremsi templomdomb gyorsan forrósodó kövein ülve csak néztem, ahogy a tüzelő háztetők felett, a hűvösséget, sodrást és vigaszt ígérő nyugodt vizen túl messze, immár elérhetetlenül messze, a fehérhűs kerékpárosok elmosódó foltja szinte a lélegzetem ritmusára villogva sorra áthullámzik, akár egy bizonytalan látomás, az ártéri erdők laza, kora nyári zöldjén.

BORBÉLY JÁNOS

kölcsön út

már csak az idő rövideje miatt is
elszámolandó a kerülőút idáig ez a tőlem
szokatlan túlterjeszkedés a kialakított jóindulaton

Zrínyi utca egyedüli sarkán sikerült előre kitervelten
eltűnnöm kölcson kerekek közt kölcson kormányrudat
izzadtan markoló kézzel és a vasváz alatt átbújt ficamos

derék egyensúlyával nyolcévesen reméltem a kölcson *Csepel* folytonos
kerregésében bízva hogy tekerhetem vég nélkül a pedált és nem
fogy el belőlem a szusz és nem csak pillanatnyi az egyensúlyom

velem marad kitart most már végleg ismételhetem örömömre
valaki kegyelméből eltűnhetek majd újból a mindenkori sarkon túlra
és felidézhető lesz a kölcson lendület a kerülő úton idáig

Grencsó István fotója

A kerék-pár teste-lelke

Mikor Kant-meglátásomat 1969 táján közreadni készültem, aztán vele vagy 4–5 évet várni kényszerültem, nem sejtettem, hogy a „modernista” művecskéből (A fűnyíró gép – odakint; villanyborotvám – idebent; Kant-émlékzaj) konkrét krumplirajzolás lesz még, küllős kerék csillagokkal, lásd ábra. Ilyen kerékkel aztán testünk, lelkünk pláne nehezen halad(na). S halad-e?

Tudó művekre bármely nyelven könnyen szert tehetni, s akár egy felületesebb lexikonból is megtudhatnám, ki találta fel a kereket (névre aligha van meg az illető; valami ős-ember, nyilván), de nagy szabadalom, annyi szent. Kocsihoz (l. ábra, mai ügetőverseny, kerék-pár), gépkocsihoz stb. a kerék elemien fontos. De ahogy egy kerék nem kerék, arra csak bolondok lehetünk, kerékre, a közlekedésben – a kerékpár a minimum klasszikus. Ráadásul emberi erő hajtja, tehát szubjektív marad ezer szabványa közepette. A kerékpárok fajtáiról, a járgány technikai fejlődéséről is sok mindent szívesebben olvasnék, mint efféle emlékezéseket, amilyenek, sajnos, az enyémen (is maradnak). De mit tegyek?

A másik két ábrához nem kell kommentár; a mai (modern) kerékpáros-versenyek fajtáiról is csak országútilag majd... február eleje van, ha kis türelmem lenne, jön az idény, követhetném a nagy egynaposakat, az egyheteseket (?), s így tovább. De ezt Olvasóm is megteheti, tévé-révén, mit kell nekem okoskodnom, meg hát... van-e kedvem az országúti bringa műfajához oly elemien, mint rég? Ezek a morfondérjaim sem lesznek túl egydedek, de megkerülhetetlenek, úgy érzem, számomra, sokat csalódottan, igen.

Emlékek.

Az úgynevezett általános iskolában, később a gimnáziumban – ott csak eleinte – hárman voltunk elválaszthatatlan, később mégis elválasztható, ma már egy haláleset által is elválasztott(an vagyunk) jó barátok. A gombfoci volt az első számú összekötő, azt viszont nem bicikliről játsszák, hát hagyom is. Csak, kizárhatatlan közlés, nekem még a sakk, a (gyengén játszottam, de lelkesen) foci sem volt oly evidencia, hogy e hármas barátságon kívül pl. bárkihez is eljártam volna, osztály- vagy évfolyamtárshoz. Gombozni se, ha mondom, sakkbajnokit is csak egy srácnál játszottam – fura polgári otthon, érzékelttem, jó, hát kb. akár a mienk, az ostrom utáni fél-rom lakás. És kötelező győzelem, sötéttel.

De ha dr. M. barátommal a gombfocit rogyásig űztük, s ez a bajnokságosdi folytatása volt a magamban mindig is játszott, még betegágyból (lógásokból) is vezényelt gombfocinak, irdatlan mód pazaroltam mindig az időmet, nem készültem az életre, de komolyan mondhatom, 28 éves koromig sem...! – igen, ha ez a bajnokságosdi folytatódott aztán pár évnyi országos gombfociszereplésemmel, semmi véletlen, hogy Győri ETO voltam, a Kispest már nem nekem jutott, de úgy fix 5–6. hely mindig biztos volt nekem a budapesti tornákon, villámtornákon a 3. hely

alatt sosem adtam, és biztos pont voltam, dzsóker, ha vesztésre álltunk a csapatbajnokságban, beszálltam, hoztam a 2:1-et, ahol az 1:0 kevés lett volna. Hagyom. A mai ifjúsági igényeknek már akkor se felelne meg az egyetem utáni ipari tan. int. nevelőtanárság az egyetem után, ha a TD nevű úrból ez időben az OSIRIS Diákkönyvtár egyetlen élő „klasszikusa” lesz, lett. Más világ; övék.

A hivatalos, már a mai szabályok szerint játszott klubszerű gombfociban magam voltam a házi és baráti társaságból az egyetlen jó alkalmazkodó; ellenben másik barátom, dr. G. már gim alatt abbahagyta a gombfocit, össze se jártunk nagyon, s most, hogy ő már különböző valódi világországokban él családjával, nem jött össze – hogyan is, velem!? – az új kapcsolat. Megsodálgtatom házukat, ha a Naphegyen járok (egyre ritkábban járok én bárhol, főleg, hogy új invalidus – kicsiny sántika – veréb van a háznál itt, hát övé vagyok, s tavasztól mellette nézek bicikliversenyt, focit, úszást, télen síugrást, újra alpesit stb.; mindenem itthon van, vidékre se járok, pedig honi falak közé mehetnék, ha sógorhoz, ha festőművészhez, ha kis társasnyaralórészbe, 13 éve én sehova se járok így, és két éve, nehéz légzés, beteg kéz-láb okán Bécsbe se már, repülés utójára 1999-ben, Dublin, szép búcsúzás), de az emlékek elevenek.

Például a bicikli emléke.

Dr. G. papája még a háború előtt nagyszerű jégkorongozó volt (amúgy magyar szinten), műkorcsolyázgató is, de mi, a későbbi dr. G. és én, nem voltunk profi sportoló lelkek. Ha mai életemre gondolok, mikor a sok itthon-üléstől a hízogatás is elkerülhetetlen, azt mondom mégis: a korcsolyázás, szánkózás, mezei futás, mindennap délutáni utcafoci, evezés, vitorlázás, úszás, íjászat (!) – az, hogy tizennégy éves koromban sok mindenben voltam egész ügyes... de az osztályban csak 30-ból a 27. futó... a 21. magasugró... s nem folytatom. Biciklire sem termettem. Mégis...

(Dr.) G. barátom papája a háborút követően inkább dekkolgatva élt, nagyobb professzori karrier (mint dr. E. M. papáját) nem várhatta, sőt. Mellesleg dr. E. M. (E. Misi) tényleges sporttehetség volt. Kézilabdakapus, vívó (semmilyen egyesületi szinten, persze), tenisz... leánykái lettek ügyes játékosok, kiváló edzőnők így. De a bicikli tőle távol járt.

G. barátom papája kényszerített rá minket a bringára, s okosan tette. G. egyébként nagyon apás-anyás volt még 13 éves korában is; jellemző, hogy én már hétévesen magányosan nyaraltam (szüleimnek, kibombázott szegényeknek, annyijuk volt csak, hogy jó barátjukhoz – a Balatonnál! – kiadtak napi akkori 10 forintért, egész nyárra kosztosnak-kvártélyosnak; a legtöbb sport ott volt), G.-éknél is nyaraltam Kapos-Ikszen, felnőtt srác több szempontból. De talán G. volt az erőteljesebb, szívósabb alkat. Én vagy meghíztam (akkor még nem nagyon, persze), vagy collstokkra lementem. A bringához G.-nak volt nagyobb tehetsége, hogy gyorsabb volt-e, nem tudom,

mert kettőnknek csak egy biciklink volt. Abban az időben nem a bringásoknál volt az előny, nem minket, gyalogosokat zaklattak... hanem ők merészkedtek rizikósan az országutakra. Hagyjuk. Tehát főleg hegyibringázás volt ez az első kerületben.

Hogy bringázni megtanultam, jól jött 15–17 éves korom körül, mikor apámmal nyaraltunk vállalati üdülőkben a Balatonnál (Lelle, főleg Földvár, ahol később elég menő és magányos és lógós idegenvezető is voltam, egyetemi évek és rögtön utána, sok NDK, ott tanultam tovább németül, jó voltam, de így is az Illatos út jött; mókás, hogy ma akkori egyetemi tanársegédünk, később professzor után ua. Goethe-díjat kapom München–Weimar... 1962-ben csak az Illatos út jöhetett, nem álltam be NDK-s irodalomelméletbe, haha), tehát apám – mint a bringás Jules és Jim épp búbánatos szerelme, a hülye! – és Balaton. És rossz kapcsolat. Pedig apám imádott engem, míg tizenöt nem lettem. Hm. Apám, csak én ebből nem írok aparegényt, mert sok kiváló tulajdonságát is ismerem dr. Tandori Dezső nevű, nem könnyű pályájú, idestova 30 éve halott úrnak, igen, apám nyíltan támadott, goromba volt, leszűrt... kikészített. Ez még magányosabbá tett. Szerencse, hogy nem kerültem közelebbről meghitt hölgytársaságba akkor, minden csak futólagos volt, félbe-szerbe... nagyon éhes lettem volna a legveszélyesebb dolgokra is, életrontás etc. – apám emígy, anyám amúgy tett róla, hogy szarul érezzem magam. Így jött jól 18 éves koromtól Ottlik, Nemes Nagy, Mészöly Miklós (nem összeillő lelkek, nem mindenben), ők barátok, tanár... meg Mátyás, Kálnoky, Jékely távoli ismerőssége, Weöres csodája. Szentkuthy maradt ki csupán. Talán jól. Ő volt a legnagyobb, lenne máig. (Ha igaz, de ki tudja.) S a bringa révén úgy szabadulhattam apámtól, hogy napi 30–40 kilométereket leszáguldoztam, Siófokig és Szemesig (Földvállról), meg földutakon. Ennek ellenére gyenge voltam házbéli barátaim-haverjaim balatoni bringatúráihoz. Kitartó voltam, de egytagban sosem erős, nem jó verekedő (csak talán szellemileg, később). E nyarakkal az aktív bringázás az én számomra ugyanúgy véget ért,

ahogy az én számomra minden véget ért (két-három dolog kivételével), mára már a szörnyeteg-szent irodalomnak is a réme, inkább csak rajzolgató része maradna, ha tehetném. Radis Richárd barátom remek találat: hogy rajzaim irodalmi értékű önkifejezések. Ez a beszéd, nem vagyok én grafikus, na. Várnagy Tibor ugyanakkor erről mást gondol. Én már semmit.

Persze a kerékpár még kétféleképp megvolt nekem. A centrum: a Tour de France. Teniszezni kellett volna járnom, inkább ücsörögtem csöndes Vár-töve utcákon, hallgattam idegen rádiókból a Vasas–Rapidot, ismerkedtem különösebb célkövetés nélkül (jó ég, milyen kalandos volt a 16–17 éves srácnak a Raymond R. életkorkülönbségű „partnernő”, de hagyom, annyi van belőle, hogy ha majd kitalációs regényt írok megint, van honnan elrugaszkodnia a képzeletnek... mely a realitások partvizeit tapodta, átúszás eleinte nem volt, túlsó part, akkor), és olvastam a sportlapban a Tour híreit. Hegyi menők stb. Mennyit néztem azóta ilyesmit, mennyit csalódtam a doppingbotrányok miatt, mennyire elvesztette igazi romantikáját nekem az egész... nem hiszek benne. A Vueltát a városok szépsége miatt szerettem, a Girót semmiért. És akkor ez van körülbelül a kerékpárral most. Kant, ilyesmi. Egy-egy fél kerékkal mindig több-kevesebb...

Biztos, hogy nézek bringát idén is, pár egynapost, egyhetest. Mi van egyéb? Voltam olyan sovány, a 182 centimhez 54 kiló, hogy bringás trikókat vásároltam (1985–86). Aztán fel-le a kilók kereke is. Mára ide érkeztem el: ha írónak készültem 8 éves korom óta, és nem a szépséget hajhásztam-szajhásztam, hanem a megértést (én barom!), mára eljutottam oda, hogy csendemben kimondhatatlanomban már megint csak a megértés kéne, valami elemi, távoli összetartozás. De ez csak dologmenetien van meg kedves (főleg „vidéki”) lapjaimmal. A megértés egy fokig van csak, ahol nem is hívják annak. Azon túl a teljes magány jön, már-már a madárcsontvázé a jégborítású hegyen. Ahová bringa sem vezet föl. Ahol többé, igazából, már senki ember. E dolog, még jó, a békés pillanatokban itthon megbeszélhető. Hát valami mégis van.

2007. II. 8.

TANDORI DEZSŐ

Álpoétás bringatúra

Két ál-petőfi

I. (Rép)

Hatvankilenc évvel
hej, de öreg vagyok
magamnak.
Mit bánom reménnyel,
sora hogy mint forog
másoknak.

Hop, Schwyz, akkor!
Hatvankilenc évét mindenki más-
képp éli meg, nem vitás, annyi
szentenc iázást hagyok figyelmen kívül,
Mészöly, Ottlik, mind hol tartott,
kórintézetlakó, listám kiegészül,
ha veszem Pilinszkyt, kit
a hatodik kör teljesítése
előtt legyintenek, lehintik
József Attilát, Szép Ernőt velem
épp ugyan-hatvankilencesen,
Petőfit is leintik.

Hej, én ál-petőfi
leszek, így vigadok,
magamnak.
Szabad szólnom, hát mi
rossz szókat szólhatok?
S mi reménynek, mi oknak?

II. (A Sors vég-tért nyit)

Jaj, de jó dolgom vót, mikor oly dolgom vót,
tükrén látom magam, mint az üveges hótt.

Innen stíluskanyar,
hamar. Az Isten mit akar
velem, csak színlelem?
Segítsek magamon, ő is majd megsegít?
Istent így segítsem? Mondom, az is...it!
Arany János utca, Petőfi tér,
Széchenyi szobrai, Kossuthéi miért?
Értelmük de kitért
előlem, állok mint a gyalog ama
jelöletlen mezőben.
Írány haza.

Tépek haza tépést csinálni,
ilyen összhang: bős rang, nem a-
kármi. Réper szöveggel
írom porba, vagy hova:
Rép nem leszek, vagy soha!
Igazi-petőfis álszakállal,
szakáll bezzeg bármi fazont vállal.

A cipész az utca-túlra által ment,
szakkerment,
így írja,
olajos papírja lassan elemésztí
írását, egy szikra fény csak jutott néki.
Üvegszemmel nézni.

Egy weöres-ál-petőfi

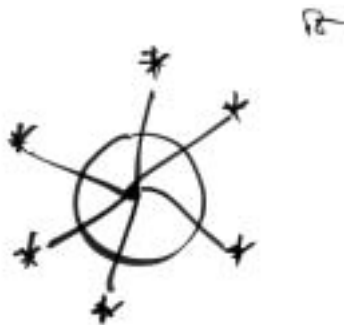
Hajnali hat. S én még
tegnapit aludnék?
Vagy napomé, esdnék,
lenne már e rég vég?

Egy arany-ál-petőfi

Mivel, ha törődnöm? Megmondjam is kinek?
Hagyom, lenne magam, senki-valaminek.
Előrevetült-e ezen-közön a zen?
Zendülő, elhulltam, más zenéje ezen.
(*Piackorig elevenen*)
Már csak ezem-azom búsul ezen-azon.
Jó hú Arany Jankóm ABC-m, Centrumom.

Egy TD-ál-petőfi

Járjak, karikázzak ha akármi uton,
úgy elmegy a kedvem, hogy csak nem is tudom.
Aminek örültem épp hogy tegnap reggel,
elmegy, ahogy pénztelen díj ment el.
Kedves rajzolatom kedvét nem keresem,
a szél rajza leng csak, porom, hitelesen,
de miféle túli világ hitelébe:
egy a bizonyosság, nem megyek elébe.

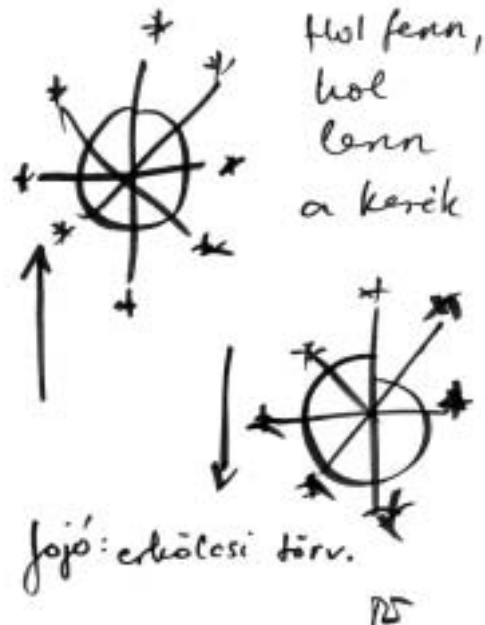

Kant feltalálj
a kerekét:
"Acsillagos ég köröttem"

Plusz egy kerék

Taposó-ál-nyugat-költők vers

Lehet egy keréssel több, aggódva kérdeztük?
Ők meg én eljutunk-e majd így együtt?
Ál-petőfivel?
Fél-biciklivel?
Fél vagy egy plusz,
maradék juss,
ami oly rossz,
maradjon,
rosszabbat már ne hagyjon!
Vagy fordítva: pucoválja,
álljon alája.
Ugassa meg udvarunk Ádáz kutyája.
Szállhasson el Logodink Hattyú kutyája.
Rég ott járunk sír sarában
Jékely-kutya nyomában,
megsiratta, felfröcskölt
arcára ez-az földből,
maga is hiába dörömböl.
Csöngessünk le csengőinkkel,
váltunk kit-mit sebváltónkkal,
hagyjunk annyiba-hagyónkkal,
láncainkat el ne vesszük,
így jutunk majd több keréssel
is: el s együtt.
Vagy a bicikli kormányát
megehetjük.
„Kérem a jogóséjtványát!” Azta bringás elvtársát.

NYIKOLAJ BAJTOV

A BICIKLI

Amikor széthelyeződött a tábor, az erdő szélén hadiláncot alkotó második cohors bizonyára azt a parancsot kapta, hogy hagyja el állásait és vonuljon félre. Lepidus látta, ahogy elvonulnak a fenyők mögé, de nem értette, miért. A mezőre leszállt az este, az erdőben viszont már teljes sötétség honolt. „Elvonulnak – gondolta Lepidus –, mi történhetett?” Egyre inkább izgatottság vett rajta erőt. Utánuk akart menni, de várta a fiát, aki vizet gyűjtött a forrásból – balra, úgy száz lépésre tőle. Ekkor megjelentek a nyugati gótok. A fák közül, a homályból tűntek elő, és szemügyre vették a terepet. Hárman voltak, hajítódárdákkal felszerelve. Netán felderítők lennének?.. Ahogy észrevették Lepidust, rárontottak. Lepidus kiabált, hogy figyelmeztesse a fiát. Hátrálva, a pajzsa mögé bújva kettőt közülük ott helyben, azonnal ledöfött. De a harmadik, akinek sikerült oldalról megközelítenie, dárdájával szétronsolta jobb vállán az izmokat. Ömlött a vér, és Lepidus kiejtette a kezéből a kardot. Ám ugyanakkor meg tudott fordulni, és kitarva pajzsát elhárított még két ütést, mire odafutott hozzá a fia. A barbár olyan gyorsan elrejtőzött az erdőben, mintha korábban híre-hamva se lett volna. Valószínű, hogy a fiú megsebesítette, de nem eredt nyomába, hanem ehelyett apját támogatta ki a mezőre. Miután megtettek együtt vagy kétszáz lépést, Lepidus elgyengült és elesett. A fiú széttépte az ingét és átkötötte a vállát a cafatokban lógó, szétronsolt izmok fölött. Majd jobbra mutatott kezével. Ott, a nádas mögött a távolban víztükrön fehérlett: vagy egy nagy tó, vagy mocsár. „Ha onnan előzzük meg őket – mondta a fiú –, úgy tudjuk elérni a tábor, hogy nem kell az erdő közelébe kerülnünk... „Most pihenj egy kicsit, amíg elmegyek a forráshoz. Ott hagytam a tarisznyámat. Ki kell mosni a sebedet.” Lepidus egyáltalán nem ellenkezett: alig volt ereje – a fájdalom és a vérvesztésén nagyon megviselte.

Nézte, ahogy elmegy tőle a fia, és eltávolodó alakja összefolyt előtte a szürkületi homállyal... Majd egy csatát látott: az erdőből ismét kiugrott a nyugati gót – de nem az a gyáva, aki elfutott, hanem egy másik –, egy hatalmas óriás... Lepidusnak úgy rémlett, hogy őt magát páncélzat védi... Csikorgatta a fogát és felnyögött –, el volt keseredve, hogy nem segíthet a fiának... És látta, ahogy a fia elesett, és az óriás, felágaskodva, felülről két kézzel beledöfte a dárdát... és kihúzta... Majd ismét beledöfte és kihúzta...

Lepidus lezuhant a földre. A barbár fürkészte a mezőt, de őt nem vette észre... A fű fölött már finom ködháló úszott. Mikor már teljesen besötétedett, Lepidus felkelt és elvánszorgott a mocsárnál levő kerülőúthoz, oda, ahol abban reménykedett, hogy megtalálja a tábor. Néha-néha hátránézett.

Úgy tűnt neki, hogy az erdő szélén valamiféle tüzek villannak fel... Nemsokára rábukkant egy rejtett ösvényre, amely egy hegygerincen vezetett át, és balra tőle terült el a hideg párából fehérülő mocsár.

Lepidus úgy érezte, hogy követi valaki, és ismét hátránézett. A látóhatár vöröslő sávja háttérben egy mozgó alakot pillantott meg. „A barbár óriás lenne? – gondolta. – Nem, a nyugati gótok nem szívesen jönnek ki messzire az erdőből.” Ráadásul ez az árnyék, amely kiemelkedett a ködből, kicsi volt és túlságosan gyorsan mozgott: egy ember nem tud ilyen gyorsan futni. Akár lovasnak is gondolhatta, ha a mozgása az ügetésre hasonlított volna, de az árnyék simán, egyenletesen haladt előre. És a ló sem ilyen alacsony növésű.

Lepidusnak már nem volt ereje sem a csodálkozásra, sem a rettegésre. Visszafordult, és nehézkes, lassú léptekkel haladt előre, bal kezével megtartva hátára vetett pajzsát. Ám mikor már egyre közelebről hallotta a surranó zörejt, és mintha egy alig kivehető hang hívta volna, Lepidus egyszerre rájött, hogy ez a fia... Az árnyék a jobb oldalon felbukkanva megelőzte, és néhány lépéssel előtte megállt, majd karlendítéssel üdvözölte. Lepidus semmit sem értett. A fia valami rúdfélén lovagolt, amin elől és hátul egy-egy nagy kerék volt, és valószínű, hogy ezek vitték előre olyan gyorsan. Azután Lepidus felfedezte még a pedálokat, amiket a fiú a lábával nyomkodott, és kitalálta, hogy ily módon forgatja a kerekeket... Elrugaszzkodott, tett egy lábmozdulatot, és a kerekek egy pillanat alatt odahozták elé. Lepidus észrevette, hogy a fiú, ki tudja miért, valahogy nagyon fiatal lett: csenevész, vékony, lapos mellkasú, tizenhét év körüli kamasznak nézett ki... igen, olyan lapos volt, mint a kerekeken járó szerkezete. „Te életben vagy?” – kérdezte Lepidus. „Nem, megölt a barbár – felelte mosolyogva –, mindjárt meghalok”. Leszállt a rúdról és gondosan a földre fektette az egész konstrukciót. Lepidus nem fogta fel, mi történhetett. Mikor a fiú kiegyenesedett, már egy tízéves gyermek állt előtte. „Ülj le – kérte a fia –, azt szeretném, ha a karodra ültetnél... Csak az egyikre – helyesbített zavartan –, a balra.” Lepidus megadóan leereszkedett a földre. A fia leült mellé és hozzábújt, majd Lepidus megölelte és a térdére ültette: már egy két-három éves kisfiú volt ott... Eltelt egy vagy tíz perc – a sötétben már semmit sem lehetett látni: mindent magába szívott az éjszaka. Lepidus kinyújtotta a karját és behajlította a térdét – és bizonyossá vált, hogy nincs vele senki. Kutakodott körben-körben, de a kerekek, amiken a fiú utolérte, szintén eltűntek.

Szöke Katalin fordítása

Forrás: Posztkriptum. Vip. 3 (8), 1997. Szankt-Peterburg, Izd. Fenyiksz, 1997.

CSEHY ZOLTÁN

Egy Sandro Penna-kommentár

Nem annyira a ránk szakadó szabadság
kétségei, az esti, lanyha szellő, melyre
kivált vizeléskor kell vigyázni,
mint inkább a behatároltság, a tikkasztó
dél napszemüveges, izzasztódó szomorúságai
hergelnek fel.
A temetők melletti
szemétkupacokból
kiálló püspöklila szalagok férgeire,
ahogy egyre beljebb hatolnak a földbe,
és közelebb kerülnek a tőlük elszakított, bár
hozzájuk rendelt testekhez,
a kettémetszett műanyag flakonokra, melyekben
száraz virágok folytatódnak,
a kerékpáros,
a suhanásból jövő, ügyet sem vet,
átizzadt trikóját veszi le, hogy az ezüstös faszor
átszűrődő fényében, itt, a temető mellett,
megfürössze szagos izmait a csöppet sem
antik tisztességgel megalkotott moccanatlanságban.

Marcus Fabius, a feltaláló

Amit a tengelyek összeillesztéséről és
a kerékről beszéltem, annyira valószínűtlennek tűnt,
mint Eukleidész néhány tétele,
a szobrászok furcsa kánonszámításai vagy
a hadimérnökök új s új masinái,
szó mi szó, közröhej tárgya lettem, és művészetem,
melyet Minerva töltött belém álmomban,
egyszeriben elenyészett a Janiculus porában. Pedig,
ha figyelnek rám, egy biciklis hadosztállal
előbb bevettük volna Karthágót vagy
eljutunk oda, ahol a héterű Nílus ered.
Ahogy ültem a nyeregben (elismerem,
kissé kezdetleges bőnyereg volt)
s kerekeztem a szűkös fórumon,
a hahotát meg sem hallottam, tekertem
Minerva templomától a könyvkereskedőig,
kit érdekelt, hogy kővel, tojással, zöldséggel
dobáltak folyton, s a szekerek, hintók rám
okádták szitkukat, mentem
végig a Circus Maximuson,
egy csapat meztelen gyerek rohant utánam,
a legjobb birkózóiskolák növendékei,
s én úgy éreztem magam, mint egy győztes gladiátor,
akinek minduntalan megkegyelmez Jupiter,
de belül, a szív táján már menthetetlenül halott.

HUGH KENNER¹

A Karteziánus Kentaur²

... míg csak e gépezet az övé...
*Hamlet*³

Il n'y a plus de roues de bicyclette.
– *Fin de Partie*⁴

Molloynak volt egy kerékpárja, Moran egy kerékpár csomagtartóján utazott, Malone emlékezik egy kerékpár csengőjének a kupakjára, kerékpárok haladnak el Watt szemei előtt Knott házán történő átvonulása kezdetén és végén; Clov kerékpárért könyörgött, amikor még léteztek kerékpárok, ugyanakkor, amíg még voltak kerékpárok, egy tandem bukása fosztotta meg Nagget és Nellit a lábuk-

tól. Mint a keménykalap és az M betű, rendszertelen időközönként a kerékpár is átvonul csendesen a beckettii *page-sage intérieur*, a belső táj útjain, hogy meggyőzzön bennünket, az adott hely végül is valamiképpen azonosítható, vagy hogy miként a költő vázája Tennesseeben, egy kis időre kijelöljön egy pontot, amely körül az impressziók csoportosulhatnak.⁵ A kerékpár soha nem új, nem fényes,

¹ Hugh Kenner (1923–2003) kanadai származású amerikai irodalmár. Tudományos tevékenysége főleg Ezra Pound, James Joyce, T. S. Eliot és Samuel Beckett művészetéhez kapcsolódott.

² Az itt közölt esszé – angol címe „The Cartesian Centaur” – eredetileg Hugh Kenner *Samuel Beckett: A Critical Study* című könyvében jelent meg (New York: Grove Press, 1961, 117–132.). A fordítás forrása: Martin Esslin, szerk., *Samuel Beckett: A Collection of Critical Essays*, Englewood Cliffs, N. J.: Prentice-Hall, 1965, 52–61. Eltekintve attól, hogy az utóbbi kiadásban egy kezdő idézőjel hiányzik, a két megjelenés szövege tartalmilag és mennyiségileg megegyezik. Az esszét a fordítás az esszé tanulmány irányába mozdítja el azáltal, hogy igyekszik helyreállítani a feltételezetten azonosítható hivatkozásokat a követhetőség kedvéért, hogy segítse így az olvasót, miközben eligazodni szeretne a beckettii életmű vonatkozó darabjaiban.

³ *Hamlet, dán királyfi*, fordította Arany János, in: William Shakespeare, *Összes drámái, III: Tragédiák*, Budapest: Európa, 1988, 367. Shakespeare szóhasználatában – ... *whilst this machine is to him ...* (*Hamlet* II. ii.) – a *machine* az emberi testre vonatkozik, „amíg ez a testi váz hozzá tartozik”. Az Erzsébet-kori emberek általában a természetéről és különösképpen az emberről úgy gondolkodtak, mint mechanizmusról, gépezetről. A *machine* szó – a későbbi korokban hozzátársult képzetek nélkül – csodálattal utal egy sok részből összetevődő bonyolult szerkezetre. Hamlet kifejezése mégis a megvetés felhangjával szól a testi létezésről. (Forrás: jegyzet a II. ii. 123–124. sorokhoz, in: Harold Jenkins, szerk., *The Arden Shakespeare: Hamlet*, London: Routledge, 1982, rpt. 1995, 243.)

⁴ „*There are no more bicycle-wheels.*” (Samuel Beckett, *Endgame* [1957], franciából fordította Samuel Beckett, London: Faber, 1958, rpt. 1985, 15.) „Nincs több biciklikerek.” (Samuel Beckett, „A játszma vége,” fordította Kolozsvári Grandpierre Emil, in: *Samuel Beckett Összes Drámái*, szerk. Barkóczy András, Budapest: Európa, 1998, 109. Későbbi hivatkozás: *Összes.*)

⁵ Kenner itt Wallace Stevens „Anecdote of the Jar” című versére utal, amely először 1919 októberében jelent meg a Harriet Monroe által szerkesztett chicagói *Poetry* folyóiratban. A vers olvasásakor talán érdemes felidézni John Keats 1819 májusában írt „Ode on a Grecian Urn” (Óda egy görög vázához) című költeményét.

I placed a jar in Tennessee,
And round it was, upon a hill.
It made the slovenly wilderness
Surround that hill.

The wilderness rose up to it,
And sprawled around, no longer wild.
The jar was round upon the ground
And tall and of a port in air.

It took dominion everywhere.
The jar was gray and bare.
It did not give of bird or bush,
Like nothing else in Tennessee.

Wallace Stevens versét Tandori Dezső fordította magyarra „Anekdota a korsórol” címmel (Wallace Steven, *Pasziansz a tölgyek alatt*, válogatta, fordította, utószavát írta Tandori Dezső, Budapest: Európa, 1981, 29.):

Egy kerek korsót kitettem
Egy dombra Tennesseeben.
A lompos vadon, mondhatom,
Körül is vette szépen.

A vadon felnőtt, kiterült
Körötte, nem volt már vad.

sem értékes, mindig elveszett kerékpár, a kerékpár emlékezete, mint Nagg lába vagy Molloy egészsége, s mindez körülményként a kerékpár szerepének lényege; mint a test, amelyet szét darabol, mint a test életerejé, amelyre mint műltra utal vissza: *Hoc est enim corpus suum*,⁶ egy járó váz newtoni egyensúlyban.

Molloy különválik kerékpárjától, mint ami az első mozzanata annak a szét darabolódásnak, amellyel együtt jár az egyik láb megmerevedése, a másik láb megrövidülése, amely korábban már megmerevedett, a lábujjak elvesztése az egyik lábról (elfelejtette, melyikről), a tántorgás körbe, a kúszás, a vonszolódás a hasán a mankóit csáklyaként használva, a röpké gondolatok a gurulásról, és végül a mozdulatlanság egy árokban. „Molloy maradhat, ahol éppen van.”⁷ Korábban, amíg még megvolt a kerékpárja, kevésbé elesett testtartásban állhatott meg, ahol éppen volt:

... úgy százméterenként megálltam, kicsit pihentetni a lábamat, a jót is meg a rosszat is, és nem csak a lábamat, nem csak a lábamat. Nem szálltam le a [gépezetről], [a nyergében] maradtam, lábam a földön, karom a kormányon, (fejmem a karomon) s vártam, míg jobban leszek.⁸

Ebben a jelenetben az ember és a gépezet közös mozdulatlanságba vegyül, mindegyik nélkülözhetetlen a másik támaszáként. Nyugalomban a kerékpár kiterjeszti és stabilizálja Molloy csontvázát. Mozgásban szintén, a kerékpár kiegészíti és kiigazítja Molloy szerkezeti fogyatékosságait:

... nyomorék létemre is boldogan szálltam kerékpárra akkoriban. Mégpedig így: a váz felső rúdjához kötöttem a mankóimat, egyet-egyét mindkét oldalra, merev lábamat (elfelejtettem, melyiket, most már mindkettő merev) az

első kerék tengelyéhez erősítettem, s a másikkal hajtottam. Lánc nélküli kerékpár volt, szabadon futó kerékekkel, ha egyáltalán létezik ilyen. Drága kerékpár, nem hívlak bringának, zöld voltál, mint annyi társad akkoriban, nem tudom, miért. ... (Mo 18)

Ez a különös gépezet pontosan egészíti ki Molloyt. Sőt még kárpótolja is azért, hogy nem képes leülni („már nem tudok ülni rövid és merev lábaim miatt” [Mo 28]); és ez átvezet egy ideális, newtoni síkfelületen forgó mozgással végzett előrehaladáshoz és pörgő stabilitáshoz, amelynek a mozgó fortélyai valószínűtlenül összetettek az egészséges emberi lény számára, a nyomorék Molloynak pedig lehetetlenek.

A kánon különböző szövegrészeiben Beckett némiképpen belebocsátkozott ezeknek a fortélyoknak a részleteibe. Fél oldalán hosszabban sorolja fel a helyi mozgás számos irányát, amit az indít el, hogy „Watt [milyen] módon haladt előre, például keleti irányba.”⁹ A „*L'Expulsé*” főhőse mintegy 500 szót szentel egy hasonló témának, s megjegyzi, hogy a némiképpen ügyetlen módszerei módosítására tett kísérletei „mindig ugyanúgy végződtek, azaz [egyensúlyvesztéssel, amit követett a bukás];”¹⁰ míg a „*Le Calmant*” főhősének a jellemző előrehaladása „mint-ha [lépésről lépésre] egy addig soha fel nem vetett statikodinamikai problémát [oldana meg].”¹¹ „Térden, kedvesem, próbáld meg kézen és térden járva”, kiáltja Winnie – *Ó, azok a szép napok!* „Térden! Térden! (Szünet) Micsoda átok a mozgékonyosság.”¹² Ugyanis az emberi test a newtoni felfogás szerint elviselhetetlenül fogyatékos gépezet. Független helyzetben nincs semmiféle egyensúly; csak megszámlálhatatlan apró kiegyenlítő elmozdulással tartja fenn azt az illúziót, hogy mozdulatlanul áll, és amikor előre mozog a lábain, csak úgy teszi, hogy periodikusan megadja magát az egyensúlynak és helyreáll, ám annyira

Korsó, kerek, a föld felett,
Magas kapu a légben.

Teret hódított mindenütt.
A szürke, csupasz korsó.
Se bokor, se madár, magában áll
Egy korsó Tennesseeben.

⁶ Ironikus utalás a római katolikus szentmise áldozati liturgiájának latin szövegében a kenyér konsekrálásának a szavaira – *Hoc est enim corpus meum* –, ami után a transzszubsztanciáció következtében Krisztus teste van jelen. Ennek alapja az evangéliumi Utolsó Vacsora (vö. Mt 26:26, Mk 14:22, Lk 22:19, 1 Kor 11:24). „Az én testem” helyett itt „az ő saját teste” jut szóhoz.

⁷ Samuel Beckett, *Molloy, Malone meghal, A megnevezhetetlen*, fordította Romhányi Török Gábor (1987) Budapest: Európa, 2006, 127. A jelzett idézetek helymegjelölése erre a kötetre vonatkozik a trilógia címeinek rövidítésével: Mo, Ma, Me.

⁸ Vö.: Mo 19, az esszéfordító módosításaival. Romhányi Török Gábor fordítása az eredeti francia nyelvű szöveg kiadása alapján készült. A Mo (első francia nyelvű kiadása: *Molloy*, 1950) fordítását angolra Samuel Beckett végezte Patrick Bowles közreműködésével, és 1955-ben jelent meg. A Ma és a Me (első francia nyelvű kiadásuk: *Malone meurt*, illetve *L'Innommable*, 1951, illetve 1952) Beckett saját angol fordításában először 1956-ban, illetve 1959-ben jelent meg. Trilógiaként angolul először 1959-ben jelentek meg a regények – Samuel Beckett, *Molloy, Malone Dies, The Unnamable*, London: Calder –; Kenner ezt használhatta. A fordítás részben az esszéíró valószínűsíthető asszociációit is megkísérelti valamelyest rekonstruálni: a [keretezett] részek első helyén az idézett angol szövegváltozatban a *machine* szó szerepel, vö. a *Hamlet*-mottóval. A (zárójelezett) részt Kenner jelzés nélkül kihagyta.

⁹ Vö.: Samuel Beckett, *Watt*, fordította Dragomán György, [Budapest]: Új Palatinus, 2005. 29.

¹⁰ Vö.: Samuel Beckett, „The Expelled,” Richard Seaver fordította franciából angolra Samuel Beckett közreműködésével, in: Samuel Beckett, *The Expelled and Other Novellas*, [London]: Penguin, 1980, 37 (későbbi hivatkozás: *Novellas*); és Samuel Beckett, „A kitaszított,” fordította Tellér Gyula, in: Samuel Beckett, *Előre vaknyugatnak*, szerk. Barkóczy András, Budapest: Európa, 1989, 58 (későbbi hivatkozás: *Vaknyugat*).

¹¹ Vö.: Samuel Beckett, „The Calmative”, franciából angolra fordította Samuel Beckett, in *Novellas*, 65; és Samuel Beckett, „Nyugtató”, fordította Tandori Dezső, in *Vaknyugat*, 93.

¹² Samuel Beckett, *Happy Days* (1961), in: Samuel Beckett, *The Complete Dramatic Works*, London: Faber, 1986, 158; és Samuel Beckett, *Ó, azok a szép napok!* Fordította Kolozsvári Grandpierre Emil, in: *Összes*, 180.

reménytelenül elmerül az *ad hoc* állapotban, hogy elemző módon rekonstruálhatatlan. Minden lépés rögtönzött, kivéve az olyan önféjű rendszerezőknél, mint Watt. Ez a fajta az a gépezet, amelynek az egyesülése a tiszta értelemmel fejtörést okozott Descartes számára, aki kitalálta a töprengésnek azt a módját, amelyben Beckett minden figurája specializálódott.

Márpedig nincs semmi, amit ez a természet érzékletesebben tanítana, mint hogy van testem, aminek rosszul megy a sora, ha fájdalmat érzek, aminek táplálékra vagy itálra van szüksége, amikor éhség vagy szomjúság gyötör, s más efféléket. Ezért aztán nem helyénvaló, ha kételkedem abban, hogy van ezekben valami igazság.

Az utolsó mondat, Descartes kinyilvánított bizonyossága ellenére, Molloy hangján szól, és az egész szövegrész – a Hatodik elmélkedésből (1641)¹³ – összehasonlításra sarkall a Megnevezhetetlen bizonyos töprengéseivel:

... Aggályok és kicsinyeskedés nélkül létezőnek nyilvánítani magam, valakinek, aki valamilyen módon létezik, mindegy, hogyan, csak semmi szörszálhasogatás, valakinek, akiről ez a történet csupán egyetlen pillanatra beszélni akart. Sőt: testet tulajdonítani önmagának. Ráadásul: szellemet bitorolni. Sajat világomról beszélni, melyet belső világnak is neveznek, anélkül, hogy megfuladnék. Félre a kétkedéssel. A kereséssel. A vadonatúj lelket és kiterjedést arra használni, hogy mindent feladjak, az egyetlen lehetséges feladással, mélyen önmagamban. Végül pedig, e döntések, meg egyéb döntések után, nyugodtan folytatni, mint a múltban. Mégis megváltozik valami. (Me 547)

Ezek az elhatározások és visszakozások közelebb kerülnek a karteziánus szellemhez, mint Descartes maga; Descartes ugyanis, amikor elfordította figyelmét a matematika megváltozhatatlan igazságaitól, az emberi állapottal kapcsolatban számos bonyodalmat megoldott „[pusztán azon az alapon], hogy Isten nem téveszt meg, s hogy ennél fogva csak akkor lehetséges, hogy bármifajta hamiság legyen nézeteimben, ha Isten egyúttal a kijavításukra szolgáló képességet is belém helyezte.”¹⁴ Ez a premissza azonban a Rendszeren kívülről érkezik, és egy Molloy vagy egy Malone kevésbé bízik ebben; nem beszélve A Megnevezhetetlenről, aki feltételezi, hogy a felsőbb erők folyamatosan rászedik. A beckett-i figurák a karteziánus kételkedés klasszikus megoldásainak kisebb cáfolhatatlan súlyt adnának, mint Descartes maga; és különösen annak

a következtetésének, hogy a test – „az Isten keze által készített gépezet”¹⁵ – „összehasonlíthatatlanul jobban összeállított, és még nagyszerűbb mozgásokra alkalmas, mint az ember által kitalált bármely más gépezet.” Ugyanis eltérően a Molloyétól, a karteziánus test mintha nem lenne kitéve annak, hogy a láb elveszítse ujjait vagy a csukló izületi gyulladást kapjon.

Descartes annyira elkötelezettje ennek a tökéletes testi gépezetnek, hogy az a kérdés, miként különböztethető meg egy remek gépezet az embertől, gondos figyelmet kíván tőle, különösen is abban a tekintetben, hogy a gépezet szinte bármit jobban elvégez: „A csak kerekéből és súlyokból összeállított óra pontosabban számlálja az órákat és méri az időt, mint mi az összes képességeinkkel együtt.”¹⁶ Válasza távolról sem pedáns, bármennyire is éppen a test és értelem összefonódására épül, amelyet másutt oly kitaróan indokol. Molloynak vagy Malone-nak kevesebb gondja lenne ezzel a kérdéssel. A test, ha előítélet nélkül nézzük az egyszerű gépezetekre vonatkozó tizenhetedik századbeli szakértelem fényében, annyiban különbözik bármely gépezettől, bármennyire is bonyolult, amennyiben esetlen, rendetlen és érthetetlen; az elemző éleselméjűség legmagasabb foka sem magyarázza meg működését, hacsaknem pontatlanul, mint emelő, ék, kerék, csiga, csavar, ferde sík, vagy ezek valamilyen kombinációja. Ha tisztelni szeretnénk egy testet, amely méltó az emberi értelemre, akkor azt meg kell teremtenünk, ahogyan a görögök is megtették, amikor egyesítették a racionális és az animális lény, az ember és a ló legnemesebb adottságait, és megteremtették azt a fajt, amelyhez Kheiront sorolták, Aszklépiosz, Iászón és Akhilleusz nevelőjét. Számos éven át azonban a testi tökéletességnek a lóénál nemesebb képe vált elérhetővé számunkra. A Karteziánus Kentaur: a kerékpározó ember, *mens sana in corpore disposito*.¹⁷

Ez a lény érthetően emelkedik ki abból a zűrzavarból, amelyben Descartes a szellem-test kapcsolatot hagyja. Az értelem vezet, a mozgó csoda engedelmessékedik, és működésük nem fonódik össze rejtélyes módon. (A kerékpár, természetesen, kikötéseket tesz; nem értelmes igyekezet megkísérelni a kerékpárt egy fán felvezetni. Ugyanilyen módon Isten sem mondhat ellent saját természetének.) Egy kihalt utcán, a „*Le Calmani*” sorai között, egy meghatározhatatlan időpontban egy fantom kerékpáros pedálozik, közben újságot olvas, két kézzel kiterítve a szeme előtt. Így a test és szellem mindegyike remekül végzi a dolgát összezavarodás vagy összefonódás nélkül. Néha néha csönget is, anélkül, hogy abbahagyná az olvasást, mígnem a rendíthetetlen pontosságú optikai törvények

¹³ René Descartes, *Elméletkések az első filozófiáról*, fordította Boros Gábor, Budapest: Atlantisz, 1994., 99. A Hatodik elmélkedés „[a] materiális dolgok létezéséről, s az elmének a testtől való reális különbségéről” szól. Későbbi hivatkozás: Descartes.

¹⁴ Vö.: Descartes, 98.

¹⁵ Ezt és a következő idézetet vö.: René Descartes, *Értekezés a módszerről*, Szemere Samu fordítását átdolgozta Boros Gábor, Budapest: Ikon, 1993 (1992), 64/1604–1607: „[a] testet gépnek fogják tekinteni, amely, mint Isten kezének műve, hasonlíthatatlanul jobban van elrendezve és sokkal csodálatosabb mozgásokat végez, mint akármelyik, amelyet az emberek feltalálhatnak.” Az esszé tanulmány szövegének fordítása a Kenner által használt szövegtakarékosabb fordulatokat mutató angol változatot igyekszik követni. Későbbi hivatkozás: *Értekezés*, oldal/sorszám. Vö. még: Descartes, 102–103.

¹⁶ Vö.: „... az óra is, amely csak kerekéből és rugókból áll, sokkal pontosabban tudja számolni az órákat és mérni az időt, mint mi minden okosságunkkal.” (*Értekezés*, 66/1692–1694)

¹⁷ *A mens sana in corpore sano*, az „ép testben ép lélek” módosítása: „a szétdarabolt testben ép lélek.” A darabolás akár folytatódhatna is: „a szét-darabolt testben ép[p] [l]élek.”

kis ponttá zsugorítják a láthatáron.¹⁸ Az egész beckettii tájon nem halad át ennél jobban önmagában is megálló könnyed kép.

Érthetővé válik, Molloy számára miért lenne öröm részletesen leírni a kerékpárját, és Moran miért „írna szívesen akár négyezer szót” is arról a kerékpárról, amelyet a fia vett, és amely valaha egész jó lehetett (Mo 216). Bár egyik leírás sem készült el sohasem, mégis elég szakszerű beszámolót kapunk a kerékpárok és kerékpárosaik közötti egység – sőt szimbiózis – módjáról. („Néhány szóban a végső megoldás: Előbb a tarisznya, majd a hátizsák, aztán a fiam kabátja négyrét hajtva s az egész jó erősen lekötözve a fiam zsinagijével a csomagtartóhoz meg a vázhoz. Az esernyőt viszont a nyakamba akasztottam, hogy kezemmel a fiam derekába kapaszkodhassak, nem, a hóna aljába inkább, mert végül magasabban voltam nála. Hajts! – mondtam. Kétségbeesetten erőlködött, valljuk meg. Elestünk. Heves fájdalmat éreztem a sípcsontomban. Teljesen belegabalyodtam a hátsó kerékbe. Segíts fel! – kiáltottam rá. ...” [Mo 218]) A világ tökéletlen hely; ez a téma megérdemli, hogy egy ideálisabb síkon kapjon kifejtést. Tegyük próbát!

Képzeljük el a biciklistát, amint halad, a legfőbb specialitást, miközben átalakítja a helyről helyre történő mozgás aktusát, ami önmagában ennek az érző testnek a legfőbb specialitása. Ő a helyzetváltoztató fejlődés célja a meztelen csigáktól és a csúszómászóktól kezdve. Ha látta volna ezt a jelenséget Gulliver, elfordult volna a Nyihaháktól, és Platón újra megfontolta volna az idea megtestesülésének lehetőségét. Itt véget ér minden racionalista metafizika (ahogyan továbbpedálozik, a váltakozó mozgás tartósan forgássá alakul). Ez a kombináció ellenáll Freudnak, és Shakespeare számára sem lett volna kétségtelenül használható. Ez a megdicsőült test a legfőbb karteziánus eredmény, a tiszta értelem terméke, amely időben azt megelőzte, most pedig uralkodik működése fölött. Nem keletkezett, és (ésszerű törődéssel eljárva) nem is indult romlásnak. Itt Eukleidész jön mozgásba: kör, háromszög, rombusz, a karteziánus tudás világos és határozott¹⁹ formái. Itt a pörgő stabilitás száll versenybe a figyelemért a nyugvópont és a kör ősi paradoxonával. (Kifürkészhetetlen méltósággal pedálozik, az ülő testtartást a járással kombinálva, *sedendo et ambulando*, a filozófus- király.) Örök öröm megfigyelni a láncc végtelen tökéletességét, a láncszemeket, amint örökké jó helyre kerülnek a fogaskerekeken; elgondolkodni azon, hogy egy adott láncszem váltakozó időközönként mozdulatlan a lánckerékhez viszonyítva, majd ismét mozgásban van ugyanahhoz a lánckerékhez viszonyítva, anélkül, hogy hiátus lenne a két állapot között, nem más, mint azzal a fajta megnyugtató rejtéllyel foglalkozni, amelyen – amint Moran

jegyezte meg „elragadtatással” egy más összefüggésben – egész életünkben töprenghetünk, és soha nem értünk meg.²⁰ A kerekek – kész csoda: a szerkezet légtömölőn halad, drótok hálózata tartja, amelyek feszültsége nem a nehézségi erő ellen hat, hanem egymás ellen. Az Egyszerű Gépek Litániája²¹ kíséri haladását. *Emelő, Csiga, Kerék és Tengely*: a hajtókarok, a láncc, a kerekek. *Csavar*; a kontrafék. *Ék*, a szorítókarima, amely vigyáz a kormány biztonságára. És a csúcs tiszta elmésség, ugyanis az első villa forgathatóságának köszönhetően, a kerékpár, ha első kereke kitér jobbra vagy balra, egyenesbe kormányozható a láthatatlan hatodik egyszerű gép, a *Ferde Sík* működésével; hiszen mindaddig, amíg nem vesz helyes útírányt, zavarja az a hiszem, hogy hegyre próbál hajtani, de ezt legszívesebben nem tenné. Itt a gyermekkori vágyálom, itt a fiatal férfikor beteljesülése. Mozgósításra kerül az ember minden képessége és minden izma, kivéve talán a fülmozgatók. Így beteljesedik a kígyó Évának tett ígérete, *et eritis sicut dii*;²² és helyénvaló, hogy kerekessen Franciaországban ezeknek a szavaknak az írásakor, Beckett úr kihagyó figyelmének kiszolgáltatva, egy veterán versenykerékpáros, kopasz, egy „kitartó versenyző”, visszatérő helyezett a városok közötti és az országos bajnokságokban, a keresztneve bizonytalan, a vezetékneve Godeau, kiejtése, természetesen, nem más, mint Godot.²³

Godeau úr, töprengéseinkből érthetően, tipikusan a Karteziánus Ember in excelsis,²⁴ a Karteziánus Kentaur, test és szellem szoros összhangban: a szellem a túlélésre, a tökéletes ismeretre és a megváltozhatatlan viszonylagosságok szemlélésére irányul (*tout passe, et tout dure*; minden elmúlik, mégis minden megmarad), a test az esszenciális gépezet zavarmentes feltételévé redukálódott. A beckettii kánonból egyaránt érthető az is, hogy Godot úr, ez az illékony és átalakuló mintakép nem jön el ma, de talán holnap, és hogy időközben az evilági Molloyoknak, Moranoknak és Malone-oknak váltaniuk kell, ahogyan tudnak, azaz életveszélyesen. A karteziánus ember a kerékpárjától megfosztva pusztá értelem egy döglődő állathoz kötve.

A döglődő állat azonban őrzi magasabb állapota stigmáit. Molloy, miután elszakadt a kerékpárjától, nem szánja rá magát az emberi csoszogásra, és lemond arról a világról, ahol ív, érintő és pályagörbe írja le az ideális mozgás helyét. Nem, még kerékpár nélküli állapotában is félgyépesített; képes előremelni önmagát, „lassan lendülve át a nehézkes levegőn” (Mo 87).

Van öröm, legalábbis kellene hogy legyen, a mozgásban, ha mankóval jár az ember. Mert apró repülések kora ez a földfelszín felett. Felszállni, földet érni az egészséges emberek között, akik csak akkor merik felemelni az

¹⁸ Vö.: *Vaknyugat*, 87. Ehhez fogható látványt nyújtottak a kirakatüvegek is: „tükrük egy hatalmas cilindert mutatott, mely mintha gyors kereken siklana végig az aszfalton.” (*Vaknyugat*, 82–83.)

¹⁹ Kenner „*clear and distinct*” szó szerkezete tisztán és megkülönböztetetten visszhangozza Descartes kedvenc módszertani megközelítését, amely sokszor szerepel – *clare et distincte*, „világosan és elkülönítetten” – a Hatodik elmélkedésben (Descartes, 89–108.), de már „tiszta és határozott”, valamint „világos és biztos” formában jelentkezik az *Értekezés* elején is (15/41, 17/99).

²⁰ Vö.: Mo 236. Moran itt a méhek táncáról, zümmögéséről és ezek összefüggéséről gondolkodik.

²¹ A keresztény könyörgő ima karakteréből itt most a felsorolás vonása kerül előtérbe.

²² Vö.: „olyanok lesztek, mint az istenek” (Ter 3:5).

²³ „A kételkedő olvasót megnyugtathatja, ha tudja, az illetőre vonatkozó tudásom Beckett úrtól származik.” (Hugh Kenner saját jegyzete.)

²⁴ Vö.: „a magasságban” (Lk 2:14; és a római katolikus szentmise bevezető részében a „Dicsőség” himnuszának a kezdete).

egyik lábukat a földről, ha már letették a másikat. És még e legélénkebb futkározásuk sem olyan légies, mint az én bicegésem. (Mo 87–88)

(„De ezek tisztán analitikus megfontolások”, [Mo 88] teszi hozzá óvatosan, meghatározva a karteziánus paradicsom tragikus fogyatékoságát, de annak alá nem vetve magát.²⁵) Miután lábai felmondják a szolgálatot, képes a fogasrúd és a zárpecsek elvét alkalmazni: „Hason fekve, csáklának használtam a mankóimat, magam elé vetve őket az aljnövényzetbe, és ha éreztem, hogy megkapaszokt az csuklóból vonszoltam előre magam.” (Mo 125) Periodikusan, amint ilyen módon tör előre a holdautó prototípusaként, egy hiányos felszerelésű kerékpár analógiája szerint feljavul, miközben a kürtjét („A kerékpáromról szereltem le.”) megszólaltatja a zsebe szövetén keresztül. „A hangja egyre halkult.” (Mo 124–125)

A váltakozó mozdulatokkal történő haladás mintha Molloy jellemzője lenne, akár kerékpáron, akár nélküle. A szokatlan lánc nélküli kerékpár, a látszat szerint a mozgási eredetű erőt húzó-vonó rúddal továbbítva,²⁶ ezt a motívumot erősíti. Nem is Molloy az egyedüli személy ezekben a könyvekben, akiknek a haladásmódja kiszámított és elemekből összeállított jelenség, szemben az emberi következetlenséggel. A beckett-i karakterekről, mint newtoni testekről, különös módon fontos elmondani, hogy vagy nyugalomban vannak, vagy mozognak; és a beckett-i univerzumban a mozgás, azok számára, akik képesek magukat mozgásba hozni, olyan vállalkozás, amely legalább egy részletes leírást megérdemel, sőt egy hosszadalmas mérlegelést. Malone teremtménye, Macmann, például elkezd gurulni a földön, és úgy találja, hogy „szabályosan halad, ráadásul elég sebesen, valószínűleg egy hatalmas körív mentén”, miközben érzi, hogy testének egyik végpontja súlyosabb a másiknál „bár nem sokkal”. (Ma 342) „És lassítás nélkül sík vidékről kezdett álmodozni, ahol soha többé nem kell felkelnie, sem állva maradnia egyensúlyozva, előbb a jobb lábán például, majd a balon, és gurulva közlekedhet, mint valami hatalmas henger, az értelem és az akarat képességeinek birtokában.” (Ma 342–343)²⁷

Malone maga másfelől nyugalomban van; és amennyiben a karteziánus gépezet szétszedett állapotban van, becsülése szerint számos hetet venne igénybe az agra és a lába közötti kapcsolat helyreállítására, ha egyáltalán szükség lenne erre. Nem is kell mondani, nincsen kerékpárja, és sehol sem beszél kerékpárról; javai között azonban nemcsak egy fél mankót sorol fel, hanem a kerékpárja csengőjének a kupakját is (Ma 351): a legkisebb képződményt, mint egy dinoszaurusz ujjpercét. Még az a gondolat is eszébe ötlött, hogy az Első Mozgató szerepét játssza: „Botomat

csáklaként használva, nem tudnám esetleg megmozdítani az ágyamat? Könnyen lehet, hogy kereke van, akad ilyen ágy, nem is egy. Ez a gondolat nem fordult volna még meg a fejemben, mióta itt vagyok? Szinte hihetetlen. Tán az ajtón is kijuthatnék, olyan keskeny ez az ágy, lekormányoznám a lépcsőn, ha van egyáltalán lefelé vezető lépcső.” (Ma 352–353) Sajnos az első kísérlet alkalmával elveszíti a botot, és a kudarcon elmélkedve egy másik töprengő Mozgatóval keres értelmi rokonságot: „Biztos rosszul választottam meg a támpontomat a sötétben. Pedig ez a lényeg, igaz a volt Arkhimédésznek.” (Ma 353)

Senkit ne hökkentsen meg Arkhimédész jelenléte: a beckett-i kerékpár képes hangszerelni az emberi gondolkodás minden jelentős témáját. Mivel azonban a beckett-i emberek a legkézzelfoghatóbb ügyleteiket a távollét valamiféle univerzumában bonyolítják le, meglepődés nélkül fedezzük fel, hogy a kerékpár a maga legkiterjedtebb és legegyszerűbb valójában jelenik meg egy meg nem jelentetett regényben. Ez a körülbelül 1945-ből származó kompozíció azok kalandjait részletezi, akikről később A Megnevezhetetlen „a Mercier-Camier pseudo-pár” megnevezéssel emlékezik meg. (Me 409) A francia gépelt szövegből fordítottok:²⁸

Emlékszel a biciklinkre? mondta Mercier.

Igen, mondta Camier.

Hangosabban, mondta Mercier, nem hallok semmit.

Emlékszem a biciklinkre, mondta Camier.

Az maradt belőle, mondta Mercier, jó szorosan egy rácshoz láncolva, ami egyhetes szakadatlan eső után egyáltalán maradhat egy bicikliből, melyről leszerelték a két kereket, a nyeret, a csöngőt és a csomagtartót. Meg a fényszórót, tette hozzá, majdnem elfelejtettem. Hülye fejemmel.

Meg persze a pumpát, mondta Camier.

Akár hiszed, akár nem, mondta Mercier, nekem ugyan mindegy, de a pumpát meghagyták nekünk.

Pedig jó volt, mondta Camier. Hol van?

Azt hittem, csupán feledékenységgel állok szemben, mondta Mercier. Tehát otthagytam. Azt hiszem, jól tettem. Most mit pumpálnánk föl vele? De azért megfordítottam. Nem tudom, miért. [Valami erre kényszerített engem.]

Jól tart úgy is? mondta Camier.

Ó, nagyon is jól, mondta Mercier.

Ez a szóváltás hemzseg a problémáktól. Elszenvetve egy Molloy-féle megbeszélést, bármikor is feladta-e önazonosságát a kerékpár? Vagy csak úgy azonosítható, ahogy az ember egy tetemet azonosít? És sehogyan más-hogy? Valahogy máshogy? Nos, feltételezve, hogy egy

²⁵ Ez az attitűd dereng a Beckett-figurák egyik alakváltozatában, aki „sajnálta, hogy nem tanulta meg a gondolkodás művészetét, középső és mutatóujját behajlítva, majd mutatóujját az alanyra, középső ujját az állítmányra téve, hogy egy kukkot sem ért, vagy csak nagyon keveset, a fejében kavargó kételyek, vágyak, képzelgések és félelmek zürzavarából”. (Ma 266) Ez a leírás karikatúraszerű negatív lenyomata a Descartes-i karakter beállítottságának, mely szerint „[a]z analízis ... az igaz utat mutatja meg ...” (*Értekezés*, „Függelék”, 80/34).

²⁶ „Beckett úr emlékszik arra, hogy látott ilyen kerékpárt Dublinban, amikor gyerek volt.” (Hugh Kenner saját jegyzete.)

²⁷ Molloy szeretett volna gurulva közeledni céljához, végül legurult az árok mélyére. (Mo 127) Moran is tudott gurulva közlekedni, „mint valami hatalmas henger.” (Mo 213) A Megnevezhetetlen Mahoodja szintén gurult végállapota bekövetkezése előtt. (Me 453)

²⁸ Kenner itt Samuel Beckett *Mercier et Camier* című regényére utal, amely később, 1970-ben megjelent (Paris: Les Editions de Minuit). Ez a szöveg lehet a Godot-dráma prózai előzménye. Az idézetet az esszéfordítás Romhányi Török Gábor fordításában idézi (Samuel Beckett, *Mercier et Camier*; Budapest: Holnap, 1993, 104) A később [jelzett] mondat Kenner idézetében szerepel, a magyar kiadásból hiányzik.

kormányral és lánckerékkel felszerelt félbevágott rombo-
id acélcső váz felismerhetően kerékpár, ez az érzékelhető
jelenségalmaz elveszíti-e lényegét a kerekek eltávolítá-
sával? Két kerékről kapta a nevét, két kerékén teljesíti
lényegi szerepét. Mennyire kellene, hogy meggyőzőn
bennünket a szaknyelvi meghatározottság ahhoz, hogy
egynek vegyük a szerepet, a lényegét, az azonosságot?
Ezek a szempontok felizgatnak egy skolasztikust; bizto-
san lekötnek Watt gondos figyelmét. Mercier, mint egy
homme moyen sensuel, átlagos érzéki emberként eléggé
iskolázott a szabatoságban ahhoz, hogy a kérdés mentén
felismerje, ésszerűen mi mondható, mi marad egy ennyire
megcsonkított kerékpárból, viszont nem eléggé kíváncsi
ahhoz, hogy törekedjen a végére járni annak. Figyelme
inkább két emberi problémánál időzik el meddő módon,
az első talán etikai (mivel a névtelen halottkém feltehető-
en megfeledezett a pumpáról, nem kellene-e otthagyni
neki), a második pedig hermeneutikai (azt választva,
hogy otthagya, ő maga miért nem állta meg, hogy meg
ne fordítsa).

Ez a számos kérdésfajta, amint ki is derül, nagyobb for-
mai bravúr, mint gyakorlati jelentőségű ügy. A Mercier-
Camier fémjelezte univerzum besavanyodik a végső okok
meghatározhatatlansága miatt, amint ők ketten szinte elis-
merik fanyar szűkszavúságukkal. Valójában egy őseredeti
esemény, vagy talán előjel, vagy esetleg ok vonatkozásá-
ban jelennek meg: nem lehet tudni. Visszatekintve min-
denesetre egy valami érthető: kerékpárjuk megcsonkítá-
sától kezdve számíthatjuk Mercier és Camier eredetileg
szoros egységének felbomlását. Ennek a regénynek az
utolsó harmadában fokozatosan fejbiccentő ismerősökké
válnak, mint a két kerék, amelyeket valaha egyetlen váz
rögzített, viszont most szabadok, hogy független pályán
fussanak. Ez a szétválás nem szándékos, éppen csak bekö-
vetkezik, mint az égitestek véletlenszerű együttállásának
feloszlása: „ál-pár,” csakugyan.

A Megnevezhetetlen számára nincs sem bot, sem
Arkhimédész, sem bármilyen Malone-féle, vagy Mercier-
Camier-féle kérdés, főleg, mert nincs felfogható test;
kerékpárról sem esik említés, a kerékpár gondolata fel
sem merül, utalás sem történik a kerékpárra a regény ele-
jétől a végéig, s ebben a tekintetben sok más mellett pél-
dátlan a beckett-i kánonban. Ugyanakkor nem is váratlan;
ugyanis *A Megnevezhetetlen* a trilógia végső fázisa, amely
a visszájára fordítja a karteziánus folyamatot, amit egy tes-
ti *je suis* indít, és egy pusztá *cogito* fejez be. Ez az egysze-
rűsítés egy utazással (Molloyéval) és a Karteziánus Kenta-
ur megcsonkításával kezdődik; a középső tétele (*Malone
meghal*) a nyughatatlan ész által uralt nyugalmi állapot; a
harmadik fázis pedig nem azonosítható sem a nyugalom-
mal, sem a mozgással, működésének nem védjegye sem
az anyag, sem a szellem, mert mindkettő elől kitér, és vég-
telenül nem törődik semmi véggel, érthetetlen közösség-
ről tanuskodva beszéd és nem-létezés között.

Ez nem azt jelenti azonban, hogy egy tizenhetedik
századi filozófus alapvető problémái, és különösképpen
a mozgó testek problémái nem konfrontálódnak A Meg-

nevezhetetlennel a legleplezetlenebb formában. Az első
mozgó test váratlanul Malone, aki „óramű pontosságával
jelenik meg és tűnik el, mindig ugyanolyan távolságban,
azonos sebességgel, azonos irányba halad, azonos testtar-
tással.” (Me 405) Talán ül (Me 403), „forog” hangtalanul
(Me 406 és 413); a bizonyíték valójában arra mutat, hogy ő
ebben az ideális űrben született holmi lényegi kerékpáron.
Ennyit a világegyetem metafizikájáról. A következőkben
egy bizonyos Mahooddal szembesülünk két nézőpontból:
Mahood mozgásban, Mahood nyugalomban. Mozgásban,
mankóval (Me 437–438), de fél lábón (Me 436–437), egy
visszaforduló spirált ír le (Me 438); nyugalomban, egy
kővázában lakik (Me 453 [*jar*]). Bármelyik tekintetben,
ő egy Descartes, akit megátkozott az újhold.²⁹ Nyugalom-
ban a kővázában elég jól végzi a *cogito* gyakorlatát azon
gondolkodva, mi kell annak bizonyítására, hogy létezik³⁰
(„Milyen egyszerű és világos lesz minden, ha befelé
tekint az ember, feltéve, hogy előzőleg kifelé tekintett,
így érvényesül csak igazán a kontraszt.” [Me 477]) Tehát
„a világos és tiszta gyönyörök[re]” törekedve (Me 477)
szünetet tart „[egy] distinkció [erejéig] (szóval még min-
dig gondolkodom)”:

Álmomban sem tagadnám, hogy a [*kőváza*] (*jar*)
tényleg itt van, nem rám tartozik, bár [...] jelenléte nem
valószínű ezen a helyen, melynek valóságos mivoltáról
megint csak semmi kedvem vitázni. Nem. Csupán azt két-
lem, hogy benne volnék. Könnyebb felépíteni a templo-
mot, mint elhelyezni benne a kultusz tárgyát. ... Ide vezet
a sok distinkció. (Me 478)

A kőváza érthetően az, amivé a geometriailag felfogott
test zsugorítható a rendszerező értelem által. A féllábú
mankós ember visszaforduló spirált tesz meg (az első
görbületet Descartes egyenesítette ki), saját gondolatilag
zavart mozgásával kiegészítve a másik személy gondolati-
lag zavaros észjárását, így téve teljessé azt a kis kozmoszt,
amelyet átjár a két karteziánus tevékenység, a mozgás és a
gondolkodás. Ráng, biceg, lendül és bukik, annyira távol
került a kerékpárhoz fűződő ősi szimbiózistól, hogy még
csak egy ilyen lehetőség sem környékezi meg, viszont a
testi fogyatékoságok javának előadása lehetővé teszi hol-
mi rögeszmés gépezet átható paródiáját. Molloy is csiga-
vonálú mozgással haladt (Mo 94), „rosszul tájékozódva”
(Mo 89), és amikor az erdőben járt, agyfájtán elhatáro-
ta, hogy kitér a félrevezetés elől, amelyről köztudott, hogy
azokat az utazókat, akikre ráesteledik, akarata ellenére
körbe vezet, mindig csak körbe: „[M]inden harmadik
vagy negyedik nekiveselkedés után irányt változtattam,
így ha nem is kört, legalább hatalmas sokszöget írtam
le, [a tökéletesség nem evilági], és remélhettem, hogy
egyenesen haladok.” (Mo 125–126) Molloy geometriája
síkkeometria; A Megnevezhetetlen helyettesítője által
leírt csigavonal egy gömb felszínén helyezkedik el, ezért
ha egy pontból elindul, csak akkorára növelheti önmagát,
amíg a gömb legnagyobb kerületével megegyező lendüle-
tet vesz, utána pedig szükségszerűen újra kell kezdenie a

²⁹ Vég-kezdlet állapota az újhold. Újholdkor nem látjuk a Hold megvilágított oldalának egyetlen pontját sem. Ez a Hold Föld körüli keringésének kezdete és vége.

³⁰ Vö. A Megnevezhetetlen igyekezetével: „abszurd módon meggyőzni magam, hogy létezem, abszurd módon, mert képtelen vagyok rá”. (Me 482)

záródást. Amikor a magunkévá tesszük a meséjét, globális lendülete valóban egy nagyon kis térré zsugorodik azt a pillanatot megelőzően, amikor már nem lesz mit tennie, csak visszafordulnia a tér hiánya miatt. (Me 438–439) A zsugorodás pólusában meglepődve fedezzük fel a családját (Me 439), akik örködve figyelik, bátorítják („Tartsd magad, fiam, keményen, ez az utolsó teled.” [Me 443]³¹), vallásos éneket zengnek (Me 441), felidéznek, hogy szép csecsemő volt (Me 442).

Az utolsó oldalak olvasójára azonban nem gyakorol hatást semmiféle elsüppedt, ám még felismerhetően befolyásos emberi akarat, amely egyszer Molloy menését anyja felé ösztökélte. Az elbeszélést már nem járja át a fáradhatatlan első személy energiája. Mahood mozgása, amit A Megnevezhetetlen félig-meddig megtapasztal, ugyanakkor félig-meddig megbízhatatlanul elmondanak neki, levált energikus indulatairól, és míg arra törekszik, hogy felidézze saját (vagy Mahood) gondolatait és érzéseit, csak arról számolhat be, hogy elveszik a spirális mozgás technikai részleteiben.³² „Számomra az volt az egyetlen kérdés, hogy egyre gyengülve, miképpen folytassam a mozgást, mely elindított pályámon.” (Me 443) Családja mérgezésnek tulajdonított megsemmisülése (Me 441, 446) nem állítja meg, míg végre befejezi a körforgást „szeretteim felismerhetetlen maradványain taposva, kinek az arcán, kinek a hasán, ahogy a véletlen hozta, mankóim végét jól beléjük nyomtam érzéskor, no meg távozáskor is”. (Me 448)

A kerékpár már rég a múlté, a Kentaur szétesett; a kerékpáros haladásának életöröméből – azokból a szép

napokból, amikor ura volt annak, ami mozgott – semmi nem maradt, csak a gépezet zakatolásának megrögzött szokása. A méltóságteljes *Cogito ...* nyugodt bizonyossága hasonlóképpen szertefoszlott a karteziánus ember álmának utolsó fázisában, szöszátyárság lett belőle, csökkent logikájú, amit talán más lények csepegtettek belé: olyan állapot, amit bizarr mód vetít előre a papagáj, amelyikkel Malone egyik barátja tett kísérletet, hogy megtanítsa neki kiejteni a *Nihil in intellectu quod non prius in sensu* tételét, amely travesztiaként jelleget cserélt, ahányszor csak kikottyantotta a csőrén. A madár nem jutott a *Nihil in intellectu*-n túl, ami végül rikácsolásba torkolt. (Ma 302)³³ A nagyszerű előhírnök, *Bouvard et Pécuchet* nyomán,³⁴ de annál mélyebbre hatóan veszi szemügyre a felvilágosodást Beckett trilógiája, és lényeges tételeire szorítja azt a három évszázadot, melyeken át azok a nagyra törő indulatok, amelyeknek Descartes a szimbóluma és atyja (avagy A Megnevezhetetlenhez hasonlóan rajta keresztül is a *Zeitgeist* egyik Bizottsága szól?), véghez vitték az ember dehumanizálását. Tiszta sor, miért nem jön Godot. A Karteziánus Kentaur tizenhetedik századi álom volt, sorsdöntő álom: úgy lenni, tudni és mozogni, mint egy isten. A huszadik században ő is és a gépezete is eltávozott, maradt azonban a kétségbeesett elán: „nem tudom, sohasem tudom meg, a csendben nem tudhatja az ember, folytatni kell, nem tudom folytatni, folytatom”. (Me 583)

Tóta Péter Benedek fordítása

³¹ Amikor Molloy az erdőbe keveredett, ahonnan ki akart jutni, azt hitte „[t]él volt, igen, tél lehetett” (Mo 123), de az úttal együtt időérzéke is elveszett, „[t]alán csak ősz volt” (Mo 123), miután pedig kiért az erdőből, és az erdőt határoló árok mélyére gurult, felmerült benne, hogy végül „[t]javasz lehetett, tavaszi reggel” (Mo 127).

³² Réim-lik – örvény – forgószél. A kerék mozgása nem vész el, csak átalakul.

³³ Ez a híres-nevezetes formula megtalálható Aquinói Szent Tamásnak az igazságról szóló értekezésében: *nihil est in intellectu quod non sit prius in sensu* (*De veritate*, q. 2, a. 3, arg. 19). Ez a tétel érdekes módon visszhangzik René Descartes már korábban idézett Hatodik elmékedésében: *nullam plane me habere in intellectu, quam non prius habuissem in sensu*. (*Oeuvres de Descartes*. Publiées par Charles Adam et Paul Tannery. *Méditationes de Prima Philosophia*. VII. Paris: Librairie Philosophique J. Vrin, 1996, 75. oldal, 28–29. sor.) Magyarul: „egyáltalán semmi sincs az értelmemben, ami ne lett volna korábban az érzékeimben.” (Descartes, 93.) Descartes formaváltása nemcsak hosszabb lett, hanem az egyes szám első személyt is hangsúlyozza, és a létigét felváltotta a háborgó hatású birtoklást kifejező ige. Míg azonban – úgy tűnik – Descartes még így is megtalálja az értelmet, Beckett beszélője sem (nyugodt) kikötőt (mint értelmes célt), sem (megnyugtató célt adó) értelmet nem lel. (Vö.: Ma 308) Kenner ezen a ponton Beckett nyomán a Descartes-i módszerről szóló értekezés parodisztikus illusztrációját nyújtja. Descartes az *Értekezés* Ötödik részének végén a gépezetek képességéről és a szavak használatáról, valamint az ember és az állat közötti különbségről írva emlékeztet, hogy „a papagájok csakúgy tudnak szavakat kiejteni, mint mi. De mégsem tudnak hozzánk hasonlóan beszélni, azaz nem tudják tanúságát adni annak, hogy gondolják is azt, amit mondanak.” (*Értekezés*, 65/1653–1656) Az idomíthatóságról sem megfélemlítve, Descartes valamivel később így folytatja: „... nem hihető, hogy ... egy papagáj, amely fajának legtekélyesebb példánya, ne tudná ebben elérni a legostobább vagy legalábbis egy zavart elméjű gyermeket ...” (*Értekezés*, 66/1669–1672) Beckett Descartes-allúziója nem feltétlenül mentes minden finom iróniától.

³⁴ Gustave Flaubert *Bouvard és Pécuchet* című regényéről van szó. Magyarra 1921-ben lefordította Tóth Árpád (Budapest: Genius) és Benedek Marcell is (Budapest: Franklin). Hugh Kenner 1962-ben *The Stoic Comedians: Flaubert, Joyce and Beckett* címen egy esszékötetet írt (Boston: Beacon), amelyet 2006-ban Romhányi Török Gábor *Flaubert, Joyce és Beckett: a sztoikus komédiások* címen magyarra fordított (Pomáz: Kráter); az első esszé főleg Flaubert regényéről szól („Gustave Flaubert: A felvilágosodás komédiása”), a harmadik esszé címe: „Samuel Beckett: A zsákutca komédiása.”

JÁSZ ATTILA
visztovább

Ha az út széléről, ijedtében, a bicikliküllők közé röppen,
hiába törölgetem a vért,
az álom rendszeresen visszatér.
Hiába törölgetem a könnyem,
a szabadság két keréken jön el, és visz tovább.
A felejtés nem biciklizés, nem megy olyan könnyen.

túlhosszan

Esőnyugtatta aszfalt párolog. Kétoldalt diófák roppant
serege közt kislátó állva, oldalról egy férfibiciklit.
Hátulról a késődélutáni nap finoman biztatja.
Előtte egy leendő élet. De talán túl hosszán
vonulnak a fák mellette.
Legalábbis a férfi szerint.

Vancsó Zoltán fotója

TOLNAI OTTÓ

Eppur si muove

Az Alföldön jól lehet kerékpározni...

Jelenits István

*Valaha egész jó kerékpár lehetett, nem vitás. Szívesen leírnám, szívesen írnék akár négyezer szót róla.*¹

Beckett

*A Karteziánus Kentaur: a kerékpározó ember, mens sana in corpore disposito.*²

Hugh Kenner

Talán nem tévedünk, ha azt állítjuk, bizonyos tekintetben önállóan mondható plasztikai gondolkodásunk Tóth Józseffel, a zentai (kukucsikai) születésű, tizenkilenc éves korában tragikusan elhunyt szobrászunkkal (felvételét a zágrábi akadémián Mestrovic is támogatja, Mestrovic közelsége már maga is szobrászat) veszi kezdetét, akkor pedig egészen biztosan nem, ha egy zentai szoborkiállítás megnyitóját vele, esetünkben Szeli István, tudós tanárunk Tóth Józsefről írt monográfiájának Labdarúgó című munkája kapcsán írt gondolatával indítjuk:

Kissé a bábjátékfigurákra emlékeztető mozdulattal, egyensúlyát keresve, mégis szilárd talajon, a játékra feledkezve, karjának és fejének olyan lendületével, amelyben már Boccioni sebes mozgású szobrainak izomjátékát sejthetjük meg. Még mozdulatlanul álló alakjainak (Barát, Munkás, Clown) nyugalmában is van valami erő kifejtés: a statikus energia feszülése, amely csak az alkalomra vár, hogy mozgássá alakuljon, hogy kinetikává váljon.

A Szeli által emlegetett izomjáték, mozgás, kinetika két irányban kezd működni, kap teret, pályát, találja meg formáját modern képzőművészetünkben. Ács József, a technikai civilizációt szenvedélyesen faggató, azzal korszerű pozícióból pörölő életműve (édesapja gépész volt, gyermekkorát a gőzgép, a mozdony határozza meg, ahogyan férfikorát pedig nagy autós korszakával jellemezhetnénk, külön is említsük meg 68-as ciklusát, Az automobilizmus újabb történetét) képezi az egyik pólust, ahol két kiemelkedő tanítványával, Torok Sándorral és Markulik Józseffel látjuk őt, noha hatása egész kortársi képzőművészetünkön tetten érhető. A másik pólust Kis Julianna, Bíró Miklós, Szajkó és legújabban Szarapka biciklis munkáiban jelölhetnénk meg...

Így, ezekkel a szavakkal kezdtem volt Zentán, Szarapka Tibor szoborkiállításának megnyitóját, de aztán nemigen tartottam magam a kezemben lévő feljegyzésekhez, a konkrét munkák közelsége, megérinthetősége teljesen megdelejezett, az volt az érzésem, beszéd közben sorban kipróbálom Szarapka küllő nélküli kerekeit, akár egy cirkuszi biciklis, hiszen a cirkuszi akrobaták mindig egykerekes biciklikkel élnek, éppen azt bizonygatva szövegemmel, hogy Szarapka bringái, noha sokszor egymásba gabalyodottak, lerogyófélben-lévők, durván deformáltak, roncsoltak, legtöbbször csupán valami kupacok, ám ugyanakkor egyértelműen mutatják, tovább már nem roncsolhatóak, elég erősek ahhoz, hogy immár túl a katalizmán, túl Boccionin és Ács futurizmusán, expresszio-

nizmusán, valami szép lelki kerékpártúra lehetőségességét is jelezzék számunkra...

Hát igen, már külön műfajjá lettek ezek a megnyitókhoz, különböző alkalmi szövegekhez készült feljegyzések, különösen azért, mert mint jeleztem, a terjedelem, az anyag heterogenitása, minden megközelítési módot jelezni akaró mohósága miatt nem is kerülnek felolvasásra, jó, ha egy-egy citátum, egy-egy szellemesebb fordulat elhangzik belőlük, sőt, különös mód, beszéd közben újabb és újabb összefüggések lesznek világossá, a tárlat első megtekintése közben pedig gyors feljegyzések, ideogrammak kerülnek a papirosok hátuljára, öntapadó cetlijeire, hogy aztán, otthon majd egészen új irányba, olykor látszólag teljesen függetlenül a megnyitott tárlattól, kezdjen el indázni a szöveg, az esszérizóma, amelyet most közzétenni szándékozunk.

Különös, hogy ez a képzőművészetinek egyáltalán nem mondható motívum, mármint a kerékpár maga, nálunk ilyen fontossá, egy-egy pillanatra központivá lesz.

Kiss Juliannánál például: a Maillol ígézetében született meztelen nőket nagy fenekük ledönti a kerékpárról; ahogy dőlnek, ahogy a földre zuhannak – ez Kiss Julian-

na szobrászatának egyik legizgalmasabb korszaka, noha Borsos Miklós szobrainak és Paula Modersohn-Becker tapasztott figuráinak, valamint Baranyai Markov Zlata kerámiai szobrászatának közelségét jelző dacos lánykái is fontosak számomra, igen, éppen itt kell hangsúlyoznunk, Kiss Julianna egész életműve felfedezésre vár, magam is adósa vagyok... A férfiak mindig is így látják a kerékpározó nőket, ahogyan Kiss Júlia mutatja őket, jóllehet ő egészen mással, a már felemlített kinetikával, a szobrászat központi problémájával, a súllyal volt elfoglalva, sosem szebb és ugyanakkor borzalmasabb zuhanást. Volt egy barátom, aki ha nőt látott kerékpározni, megmeredt, nemegyszer lövellt. Ha Kiss Julianna szobrai előtt állok, valójában mindig ezt a barátomat látom, a megmeredt, lövellő férfit. Noha igaz, barátom viszonya a kerékpárhoz némileg összetettebb lehetett, hiszen éppen ő mesélte, édesapja az üres alföldi kisváros, nevezetesen Mohol utcáján kerékpározva, összeütközött szembe guruló barátjával. Ez az eset, mármint az, hogyan lehetséges az, hogy egy üres kisvárosban, egy üres és kifejezetten széles utcán két kerékpáros így, ilyen komolyan összeütközzön, annyira foglalkoztatott, hogy még a helyszínre is kiszálltam, igen, szabályosan helyszíneltem, krétával jelöltem meg az irányvonalakat, melyikük merről érkezett, hol történt az összeütközés, milyen jellegű sérüléseket szenvedtek, sőt még az egymásba gabalyodott bringák, a földre zuhanó testek helyének körvonalait is megrajzoltam, követtem a sérült szereplőket, ahogyan a kerékpárjavító műhelybe viszik biciklijüket, majd pedig, sebeiket gyógyítandó, betérnek az első kocsmába, ahol persze már tudnak a történekről, nagyban kommentálják, elemezik, legtöbb figyelmet maguknak a gépeknek szentelve, mármint annak, mit is jelent például az, hogy az egyik váz valójában még egy második világháborús katonai kerékpárból mentődött át, az egyik kormány szlovén, a másik meg még egy eredeti Rothman. Igen, barátom viszonya a kerékpárhoz összetettebb lehet, hiszen őt magát, hátát szétzúzva, egy traktor kilengő pótkocsija ütötte le nemrég bringájáról...

Szeretném, ha szülővárosomban, Ó-Kanizsán, mert Kiss Júlia is ott született, felállítanák egyik ilyen szobrárt, s a kis teret kerékpárutakkal fonnák körül.

Bíró Miklós viszont kerékpáros lumpeneket fest. Akik a határzónából, Királyhalmáról, Hajdújárásról, Ludasról, Sándorból, Bajnátról, Kérről, Kelebiáról érkeznek az ócskapiacra, a tyúkpiacra, illetve a szabadkai gyárakba, maguk szerelte, vakerálta járművükön. A különös az egészben az, hogy közöttük sokan éppen a Partizán (Rothman) bicikligyár irányába karikáznak, a Partizán (Rothman) munkásai, amely éppen mostanában zárt be, amelyet éppen mostanában szüntetett meg a balkáni háborús üzérkedésből születő vadkapitalizmus első hulláma, illetve hát a határi illeték fizetése alól fölmentett menekültek által Magyarból áttolt tömérdek kínai kerékpár...

Az 1881-ben alapított szép gyár elé most, abszurd mód, két benzinkutat építenek. Lehet egy gyár szép? Igen, ez a két, abszolút formatervezett, rút benzinkút most váratlanul azt mondja, az x tervei alapján épült szabadkai bicikligyár, mely egykor minden bizonnyal nagyobb lehetett, a háborúban lebombázhatták, szép. Jó lenne többet tudni erről a gyárról is. Most csak azt tudjuk, hogy a

háború előtt tisztí szablyákat, a háború után meg vaságyakat, meg mezőgazdasági gépeket, talán éppen ekéket is gyártott, hiszen volt öntödéje is, de azt 47-ben leszerelték, mint annyi gyárat Bácskában, és Szarajevóba telepítették. A Rothman család eltűnt a háborúban. Mi történhetett velük? Nemrég Ljubljana központjában egy hatalmas, kísértetiesen üres gyárépületre lettem figyelmes, az egykori ROG kerékpárgyár állott, elérzékenyülve jártam körül, sokáig tudakoltam a gyár sorsa felől, hiszen ha valaki, akkor, úgy gondoltam, a szlovének ellen tudnak állni a kínai áradatnak, a bővli kínai cunamijának.)

Bíró rajzolt lumpenjei, akik nem a gyárba igyekeznek, csomagtartójukon, gyümölcsös ládában kakast visznek, kis kalitkákban léppel fogott tömérdek tengelicét, frissen keltetett kénszín kanárit, furcsa szemüvegeket, sapkákat viselnek, éppen olyanokat, mint az első pilóták... Ifjúkori drámámban, a Végeladásban, magam is megpróbáltam leírni volt egy ilyen furcsa tüneményt, alföldi Kentaurt, akit, emlékszem, részben az öreg Tóthról, a fatalpgyárosról és bringájáról mintáztam. Főleg Ó-Kanizsa és Szabadka között közlekedett, ugyanis lánya, a neves színésznő később Szabadkán dolgozott, azt viszont nem tudom, az örök városba eljutott-e, nincs kizárva, igen, ugyanis Michelangelo Piètáját szétverő fia ott, az örök városban volt börtönbe, elmeagyógyintézetbe zárva. A Szarapkamegnyitóra készülve kíváncsian olvastam újra a leírást, a jármű leírását, próbáltam az én bringámat, szövegből szerelt bringámat is beállítani ezen alkotások sorában, hiszen a színpadra, az Újvidéki Magyar Színház deszkáira is begurult, tehát valójában mégsem csak szövegből szerelt bringának kell tekintenünk, többnek annál, hiszen, ki tudja, talán még ma is hajtja valaki...

Szajkó, ellentétben Bíróval, afféle mondén kerékpárokat fest. Maguk gurulnak üde, zöld felületeken, maguk gurulnak a természet ölére, valami ismerősnek tűnő Arkádiába. Avagy állnak nosztalgizva, a piros postaládákhoz támasztva. Olykor csak csöpp macskaszemük világít az elnehezülő, elmocskolódo ég alatt. Ám, a legújabb Szajkó-képeken kisiparosokat látunk, egyszerűbb kerékpárokon, akárha mozdulatlanul üldögélve... Igen, máris megleltük varázsigénket: úgy közlekedni, haladni, ahogy Szajkó legújabb képein közlekednek – akárha mozdulatlanul üldögélve. Ezek nem a Bíró-féle elvadulni látszó lumpenek, akik rozoga, maguk vakerálta kerékpárjaikon szenvedélyesen, nagy erőfeszítés árán, mint valami fordított Tour de France-on, feszülnek szembe a sorssal, történelemmel, pontosabban történelemmel és osztályöntudattal, hanem szelíd, hétköznapi emberek. Akik csak elkarikáznak a szomszédhoz, a darálóshoz, kikarikáznak a gyümölcsösbe, ki az erdőszélre a vaddohánysávba, az árvalányhajas pusztába, a kaptárakhoz, a méhesbe, ami persze már nem az az egykori méhes, traktor húzza ide-oda a kamionvázra szerelt kaptárakat, jóllehet nem is egészen biztos, hogy ezek a mozgó méhesek már nem azok a méhesek, ugyanis újabban arra figyeltem fel, hogy e mozgó méheseket mindinkább régi, összedől, szétmállott, eltűnt tanyák helyén lévő különös, intenzív, zöld oázisokban állítják fel, éppen ott, ahol egykor a régi méhes zsongott, ahol, mint Nagypáti Kukac Péter képén láthatjuk, a méhész álmodott... Szajkó egyik ilyen képe előtt, amelyen egy kopott kék munkászubonyt viselő férfit látni, felkiáltottam: de hiszen ez Hamvas!

Igen, Hamvas kerékpárja külön fejezetet érdemelne. A szelíd kerékpáros. Hamvas egész filozófiájában, a *philosophia normalis*ban, ott a keleti filozófusok, peripatetikusok lassú, kimért lépteinek ritmusa, ott a lassú, szelíd kerékpározás boldogsága ... Hamvas kerékpárja már első látásra megigézett, azonnal kultikus tárgynak tűnt számomra. Milyen fontos lenne, ha a Petőfi Irodalmi Múzeum meg tudná szerezni, milyen csodálatos lenne, ha külön termet-teret tudna biztosítani számára. Gyorsan elő akarom keresni Hamvas kerékpárjának ismert fotóját, amely az Életünk nevezetes piros Hamvas-számával lett igazán közismertté, de nem találok a piros Életünket, most hirtelen Szemző Tibor CD-jét sem, amelynek borítóján ismét felbukkant volt Hamvas kerékpárja. Közben megtörtént a zentai megnyitó, a bringás szimpozion Verebes Ernővel, a bolygó hollandi-zentai Nagy Abonyival, és én már a győri Műhely bringás számával voltam elfoglalva, észrevétlen már őket, Verebest, Nagy Abonyit is beszerelve a bringás számba és akkor beugrott hozzánk Sava Babić, aki Palicson is Hamvas-fát ültetett éppen, mint ültetett Füreden, s még néhány városban. És ahogy megpillantottam Savót a kapuban, hirtelen eszembe jutott, hogy egykor, még Újvidéken, Hamvassal ismertette őt, a sokszorosított anyagokkal együtt neki kölcsönöztem az Életünk piros Hamvas-számát is, neki, Savónak Hamvas kerékpárját. Azonnal számon kértem rajta. Igen, mondta, megvan neki az Életünk piros Hamvas-száma, abból fordította volt le a Szócs Géza nevezetes versét, de már nem emlékszik, hogy kitől is kapta, ám ami Hamvas kerékpárját illeti, van neki egy kis szövege róla, van egy kis, közöletlen esszéje arról a fotóról, utazik vissza Belgrádba, holnap már továbbíthatja is szövegét a győri Műhely bringás száma részére, csak oldjam meg a fordítását...

Ha Hamvas kerékpárjának külön fejezetet szánunk, akkor Jelenits kerékpárja, kerékpározása is külön fejezetet érdemelne. Mindenesetre már most idézzük őt:

Az Alföldön jól lehet kerékpározni... Még a kecskeméti diákokkal mentem el, hogy a történelmi Magyarországot bejárjuk. Kezdetben a Felvidékre utaztunk, majd később Lengyelországba, Czestochowába, Krakóba is átmentünk... Megszerettem a kirándulásnak ezt a műfaját. Nemcsak a történelmi emlékekhez és a természethez, hanem az emberekhez is közel kerültünk. Egy pohár vízért be kell kopogni valahová. Ha esik az eső, akkor be kell keredzkedni.

Fontos ez a pohár víz. Talán éppen itt kellene nekünk is megállnunk. Ahogyan a kerékpározó valahol megáll. A fához, póznához támasztja kerékpárját. És bekopog egy pohár vízért. Bekopogni egy pohár vízért. Fontos ez a pohár víz, ez a kopogás, mint majd meglátjuk, fontos lesz ez az eső is. Ahogyan a kerékpározó a zápor közeledtére a fához, póznához támasztja kerékpárját és bekeredzkedik. Aztán Jelenits a Rómába való zarándokutakról mesél.

Találtunk egy olyan utat, amely gyalogosok és kerékpárosok számára is alkalmas, mert nem kell meredek hegyekre felmászni. Többnyire úgy mentünk, hogy Szlovénián, esetleg Horvátország egy darabján keresztül Triesztig. Aztán az Adria partján egészen Róma magasságáig. Az Appenineken kerestünk átjárást. Ez azt jelentette, hogy ha a jelenlegi magyar határtól, Nagykanizsától vagy Letenyéről elindultunk, akkor két hét alatt értünk el Rómá-

ba. Oda eljött egy másik csoport vonattal. Együtt voltunk egy hétig, megnéztük a várost. Kerékpárral jött vissza az, aki vonattal ment le, és vonattal az, aki odáig kerékpározott. Így a kerékpárok szállításáért nem kellett költséget fizetni. Egy gyerek így három hét alatt tette meg az utat. Azt tapasztalom, hogy ezt az utat, amit mi akkor kialakítottunk, azóta is járják fiatal piaristák. Akik akkor eljöttek velem, mint növendékek, most újabb csoportokat visznek. Hat alkalommal voltam így Rómában. Elmúltam már hatvanéves, amikor utoljára megvettem ezt az utat.

A minap az egyik kis palicsi étterem teraszán furcsamód ismerősen, jóllehet abszolút egyedülállóan csillantak meg egy szemüveg lencséi. A fürdőhely persze éppen egy olyan hely, megfigyelő állomás, ahol sokféleképpen emelik a nap felé fejüket az emberek, sokféleképpen csillantják szemüvegeiket, ám nekem azonnal ismerősnek tűnt, valami boldog nyugtalanság vett rajtam erőt, mármint, hogy valaki éppen így, ilyen nálunk szokatlan módon gyűjti fókuszba a fényt... Feleségem nem értette, mi van velem. Nézd, mondtam akkor, Jelenits István az ott az asztalfőn, diákjai között! Jól hallhatuk finom, ám mégis igen határozott szavait: egy anekdotát mondott el a terem burájáról, majd egy kis könyvet vett elő zakója zsebéből, és felolvasott. Ilyen még nem történt, hogy egy nyüzsgő, soknyelvű palicsi kávéház teraszán könyvből olvassanak föl, áhítatos irodalomórát tartsanak, hacsak nem az én szövegeimben, könyveimben, igen, hacsak, ha nem az én hőseim, infaustusaim... A felolvasott fejezetben is vasárnap volt Szabadkán, mint akkor éppen. Felismertem, Szabó Zoltán *Szerelmes földrajzának* Szabadka-fejezetét olvasta Jelenits István... Aztán egyik diákja, a pilisborosjenői Dér Aszja leleplezte inkognitónkat, asztalunkhoz jött. Üdvözöltem Jelenits Istvánt, lekezeltünk. Kezének szorítása sokkal erősebb volt, sokkal szikárabb, mint szelíd lényéből következtettem. Meghívtuk magunkhoz őket, hogy aztán a mi teraszunkon folytassuk azt az áhítatos irodalomórát...

Említett drámában, a Végeladásban böngészve arról a különös bringáról írt soraimat, meglepve láttam, valójában kétfajta kerékpárt ötvöztem volt ott, a lumpen különös és a borbély szelíd járművét. Igen, a kerékpár szarván ott lóg a misztikus kis koffer, ami akkortájt olyan fontos volt számomra, mint lesz majd később a vulkánfíber...

Szarapka e festők, Bíró és Szajkó hatására érkeztetett a motívumhoz (jóllehet valamennyire ismernie kellett Kiss Julianna szobrászatát is, hiszen Szarapka akkortájt tanult az újvidéki Művészeti Akadémián, amikor Kiss Júlia még ott dolgozott Soldatović mellett).

Szarapka semmis hulladékvasakat szerkeszt semmis szakrális tárgyakká, összeroppant hokedlizei szabályos átlóvá, árbocá, vitorlává emelkednek, trónná, oltárrá magasodnak, vagy éppen biciklivé görbülnek. Volt Szarapkának egy monumentálisnak mondható műve is e zentai tárlaton, éppen ott állt előttünk, akik aztán a szobrokról csevegtünk még soká: egy ősi, faragott hajó, amelynek fém platója korunk nagy konténerhajóit is idézi, melynek teteje tele használt, rozsdás kerékpár-csontvázzal. A hajó egy állványra emeltetett, egy rozoga, vékonylábú állványon áll, örökre úgy felejtve. Hasában egykor tán valóban Noé állatai nyüzsögtek, bögtek, hogy később meg köolajat szállítsanak, csempésszenek benne, csak a

csoda menthette meg attól, hogy a hullámok kettétörjék. Hogy ma már csupán valami furcsa, elhasznált kerékpár-küldeményt szállítson valahová a fejletlen, avagy fejlődésükben megakadt, végzetesen elakadt országokba, a fejlett, nyugati országokat tehermentesítve a kerékpár-hulladéktól, mint olyantól. És úgy állt meg felette az idő. Úgy tűntek el alóla a tengerek, óceánok. Az abszolút mozdulatlan sűrűsége, ám ugyanakkor ott a hajózás története, nosztalgiaja, a kerékpározás boldog suhanása is valamiféleképpen, minél jobban elsúlyosodik, annál inkább képes e kellemes mozgások emlékét idézni, a metafizikus olasz és hús holland városok között valahol... Ha Noé bárkájáról van szó, mint a cím sugallja, akkor ez a bizonyos Noé civilizációból, az ún. fausti civilizációból csupán a bringát akarja megmenteni. És én egyezek ezzel a Noéval, Szarapka Noéjával, gesztusa közel áll hozzám, fontos számomra, infaustusaim közül valaki talán éppen ezen a hajón szolgál...

És mind többet bámultam a konténerré alakított, megvasalt, lemezekkel borított bárkát, annál inkább arra kellett gondolnom, hogy valóban vannak felénk semmis kisvárosok, ahová használt holland kerékpárok érkeznek nagy mennyiségben, semmis kisvárosok, fájkkiskösségek, amelyek így fordulnak vissza a semmiből, így lesznek ismertté, mármint, hogy ott fantasztikus, használt holland kerékpárok kaphatók. Ama, részben már leírt pillanat után vagyunk, amikor is kisvárosainkban, falujainkban, fájkkiskösségeinkben az utolsó két bicikli is összeütközött. Arra gondolsz, itt többé már nem látsz egyetlen bringázó embert sem. Megáll, kihál minden. És akkor, valami furcsa jelre, mindenki bringára kap, nyüzsögni kezd... Egyik palicsi barátom nagy izgalomban mesélte abba a szememben mind inkább metafizikusnak tűnő faluba való utazását, kerékpár-vásárlását. Miközben izgalmas kalandját, történetét hallgattam, elhatároztam, én is ott fogok kerékpárt vásárolni magamnak, azóta is készülök abba a kis, Topolya melletti faluba, nevezetesen: Karadjordjevóba, használt amszterdami bringát vásárolni... Igen, egy pillanatban Karadjordjevo számomra a kerékpár fővárosává lett. Minden bizonnyal azért is, mert valamiért meg akartam találni, ki akartam jelölni azt a helyet, ahol Szarapka Noéja kiköthet bringával megpakolt bárkájával, meg akartam találni azt a metafizikus helyet, alföldi fájkkiskösséget... És lám, megtaláltam!

Karadjordjevót különben az 1920 óta folyamatosan érkező telepesek lakják. A lakosok nagyobb része Krbovsko poljeról és a Bosanska Krupa környéki falvakból jött állattenyésztő volt, olvasom Penavin Olga Vajdaság helységeinek földrajzi nevei című művében. Többen előbb már Amerikát is megjárták, a gazdasági emigrációból visszatérve telepedtek meg itt, de van a lakosok közül a Szovjetunióból, fogságból hazatért bosnyák, szökött osztrák–magyar katona stb. 1941-ben csaknem az egész lakosságot Sárvarra internálták, helyükre 808 székelyt telepítettek, a falu neve Andrásfalva lett. A vajdasági szerbek és bunyevácok magukhoz vették az internált telepesek gyerekeit, iskoláztatták őket. 1945 után visszatértek otthonukba az internáltak. A székelyeket pedig tovább menekítették. 1949-ben megalakult a földművelésügyi minisztérium. A falut és földjeit a telecskai-fennsíkon találjuk. A lankásokon lévő legelők, rétek kedveznek az állatte-

nyésztésnek – olvasom, netán további fogózkodót találnék magamnak, noha még nem sejttem pontosan, miért is időztem el ennyire, miért is felejtettem magam éppen e fájkkiskösségben, még nem értettem, hogy valójában azon mesterkedem, netán valóban ide kössem Noé Szarapka által újra vajt, újrahegesztett bárkáját, konténerét – anyahajóját, melynek kifutóin használt holland kerékpárok sorakoznak... A faluban, amelyen Ó-Moravicára utazva gyakran áthajtottunk, megállni látszott az élet, talán mert még itt sem privatizálták az egykori szövetkezetet, mégis úgy tűnt, e világvégi lankák valamire várnak, mind intenzívebben, mind gyönyörűbben, s akkor, abban a megállt időben jelent meg az említett vállalkozó szellemű vendégmunkás, vagy kicsoda, és kezdte mind nagyobb mennyiségben behozni Hollandiából a használt kerékpárokat. Elképzeltem, az egész falu népe, kicsije-nagyja kerékpározik. Valami olyan izgalmas kép kezdett szemem előtt lebegni, amilyen Salvador Dalí nevezetes balett-terve, a Szentimentális beszélgetés, ahol számtalan kerékpárost látni, amint fején valami tárgyat egyensúlyozva, boldogan ide-oda cikázik. A vásárlók is mind kipróbálják a bringákat és elvegyülve a hazaiakkal, le-föl száguldoznak a zöld dombháton, zöld völgyekben, kezdik otthonosan érezni magukat, sokan arra is gondolva, ott maradnak örökre, sőt még az is bevillant, az oda telepített, illetve tovább menekített székelyek szelleme is ott karikázik közöttük valamiféleképpen, ott karikázik boldogan...

Persze, amikor azt állítottuk, a kerékpár nem egy par excellence festői motívum, ugyanakkor el is bizonytalanoztunk, illetve valami furcsa kettősséget sejtettünk meg a dologban. Miről is lehet szó? Igen, ez a jármű, ez az egyszerű gép – egyszerű gép-e a kerékpár? – a maga szelidségében valóban mintha nem lett volna megfestve, viszont, akárha a modern művészetek jelképe, szinte az Eiffel-toronnyal együtt szerepelve, már-már futurista, konstruktivista szerkezetű lesz, hiszen Duchamp-nál és Picassónál egy-egy pillanatra valóban középpontba kerül, jóllehet ha jobban odafigyelünk, mind a kettőnél megóvja a maga integritását, egy szépen forgó kerék, egy bikafejforma kultikus tárgy marad. Igen, Picasso bicikliülése akárha egy állat része és nem egy gép alkatrésze lenne, egy bika feje, a kormány szarvával...

Picasso szobrászatáról írva az Obszidiánfejből Malraux azt kérde: *Vajon tisztában volt-e vele, hogy a szakrálissal száll versenyebe? És a bikáról is említést tesz: Roppant örült, idézi Jacquellint, hogy össze tudott párosítani egy kerékpárnyerget meg egy kormányt, de még boldogabb volt, hogy egy bikát csinált belőlük...*³

Igen, érdekes lenne összevetni például a mozdony, a vonat pályafutásával, művészetekben játszott szerepével a kerékpár szerepét, helyzetét. A kerékpárnak talán éppen a filmművészetben lesz egy pillanata, úgy is mondhatnánk, a kerékpár a filmen lesz főszereplővé egy pillanatra, mielőtt még az autó és az úrhajó teljesen el nem uralkodna rajta. De Sica és Bardem nevezetes filmjére gondolok. Igen, különös pillanat volt az, valami furcsa esőnd, mintha a világ, a háború után, akkor készült volna irányt változtatni, s mintha hagyott volna egy pillanatot a kerékpárnak, úgy tűnt, mintha lehetséges lenne egy más irány is, nem csak az, amit a tudomány, az atombomba valójában már végérvényesen és végzetesen kijelölt a világ számára...

A kerékpár mindennek ellenére meg tudta őrizni pozícióját, mintha az egyetlen lenne, ami meg tudta őrizni a technikai forradalmak, a tudomány vészes fejlődése közepette is abszolút biztos helyét. Ha olykor valami szépet is gondolok a világról, akkor abban van némi szerepe a kerékpárnak is. Mintha nem is gép, hanem háziállat lenne, hű maradt az emberhez, akár a kutya, a ló, a könyv és a virág.

Appollinaire mondása, mely szerint az ember utánozni akarta a járást, és feltalálta a kerékpárt, továbbra is alapvetőnek tekinthető számunkra, ám olykor arra gondolok, mintha nem is a járást, hanem a sétát (Walser értelmében: *Sétálás nélkül halott lennék...*), az úszást (Valéry értelmében, a Mediterrán inspiráció mellékdalaként értelmezhető Úszást már közzé tettük a Műhely hármass Tenger-számában) akarta volna utánozni valójában, amikor a kerékpárt megszerkesztette, feltalálta.

A kerékpár az egyetlen melankolikus gép, talán csak a vitorlást, még inkább a gondolat említhetnénk, az egyetlen eszközt, amely megőrizte az ember eredendő melankóliáját (a bicikli egyik testvére a biciklilánccal hajtott mákdaráló, amikor mostanában az egyik fájkisköcségekben működni láttam egy ilyen mákdarálót, teljesen elérzékenyültem, ugyanis édesapám boltjában is volt egy ilyen biciklilánccal hajtott mákdaráló, amelyen mindenki megdarálhatta fehér vászonzacskóban hozott mákocskáját)...

Érdekes, hogy amikor Kafka, Benjamin és Andrić a panorámáért, az állóképért lelkesednek a mozgóképpel szemben, még nem veszik észre, hogy létezik már az ő állóképükkel azonos lényegű mozgókép is, nevezetesen az, amit a kerékpár vetít számunkra...

A kerékpár az egyetlen eszköz, amely szilárdan áll az ún. fejlődés, a technikai forradalmak keresztútján, az ún. fausti civilizáció közepette, maga nem lévén fausti... Nem avult el, örökké büszke maradhat, jóllehet nem követte a forradalmakat, noha a forradalmak emblémájaként is szolgált Duchamp-nál, Picassónál, talán éppen nekik köszönheti, hogy sosem kellett komplexusa legyen. Foroghatott magában, hiszen amikor Duchamp-t megkérdezték, miért szerelte a biciklikereket a hokedlire, azt mondta, mert gyönyörködni akart a forgásában, igen, az egyetlen technikai dolog, amely úgy ragyog magában küllős sugaraival, akár a nap... Ha kerékpáron ülünk, akárha egy hokedlin üldögelnénk a lábunkat mosva, a semmibe révedve...

A kerékpár mibenléte, mint jelezni próbáltam, a metafizikus alföldi kisvárosokban, fájkisköcségekben, avagy éppen Amsterdamban lenne igazán tetten érhető, nyugalma, melankóliája, de az is, hogy még mindig ugyanott áll azon a keresztúton, az egyetlen valóban utópikus jelként. Ha végigtekintek a filozófia történetén, Bachelard és Walter Benjamin között látom a helyét egy könyvnek, egy opusnak, amely a kerékpárról szól a keletiek, a peripatetikusok és mondjuk Montaigne hagyományát folytatva, az ő kényelmes modorukban, ahogyan például a sétálásnak és az úzásnak valójában megvannak a filozófusai, említettük is volt őket, mármint Walser és Valéry személynében. Rilke leveleiből pedig, ugye, a gondola filozófiája olvasható ki.

Akár meg is állhatnánk egy pillanatra a gondolánál, hiszen mindinkább úgy érezzük, a bicikli is bír immár valami hasonló időtlenséggel, a bicikli is a csönd eszkö-

ze lett, mint a gondola. Rodin kapcsán mondja Rilke: *nagy-nagy meggyőződéssel csodálja a tökéletes, célszerű dolgokat, melyek ismert alkotó nélkül keletkeztek, a tömegben átpréselt igények révén: a gondolat, a balalajkát, egy merítőkanalat...*

És odakint el-elring ablakaink alatt egy-egy szép, nemes formájú gondola, két evezőssel, ugyanazon az útvonalon, ahol Duse szokott itt naponta bekanyarodni. És a víz keményen csapódik a (gondola) néma testéhez és a cölöpökhöz, – olyan hang ez, amely minduntalan visszaszármazik önmagába, csak néha – egyenletes ütemben – tőri meg egy-egy evezőcsapás nesze: akár egy alvó lélegzése.

Bármilyen alaposan ismerje is, újra meg újra ámulatba ejti az embert a gondola tökélye; sok tulajdonsága, mint például már eleve az, hogy roppant hosszú, látszatra ellentétben áll az adott feltételekkel, s aztán mégis kiderül: a legendíthetetlenebb tapasztalat és belátás eredménye, ez a lény – a dolgok között még csak a hangszerral mérhető össze, hiszen annak egész testi formáját is olyan feltételek határozzák meg, amelyek a láthatatlan és felfoghatatlan szféra messzi üzeneteit közvetítik. A gondola talán a csönd eszköze...⁴

Igaz, mintha a kerékpárnak is meglennének az írói: Perec, Thomas Bernhard, sőt talán akkor sem tévednénk, ha azt állítanánk, hogy Beckett személyében megvan nagy, korszakalkotó filozófusa is. Noha első pillantásra úgy tűnik, az ő kerékpárjának is van köze a pokolhoz, az ő kerékpárja is a pokol járgánya (*Miközben, írja Thomas Bernhard, kerékpáromat toltam a poklon keresztül...*), jóllehet éppen hogy a kerékpár az egyetlen dolog, amelynek nincs köze hozzá, amelyet keresztül lehet hajtani, tolni rajta... Beckett emberei valamiféle szabadságharcosokként is szemlélhetők, akik kerékpárjukon kínlódva, kerékpárjukra növe Kentaurként (mint az egyetlen ezzel a témával foglalkozó szövegben, A Karteziánus Kentaurban Hugh Kenner mondja) valójában még az ún. technikai forradalommal szemben is meg tudnak maradni szabadságharcosoknak, mert én ezt a Kentaurt, ahogy Rilke mondja, lényt, ismét boldognak tudom... Ilyen értelemben az emberi pozíció – hol és hogyan áll, hogyan próbál elmozdulni, mint Giacometti hatalmas talpú figurája – egyik legnagyobb elméletirójának, harcosszövegének tekinthetjük Beckettet...

Mondottuk, hogy a kerékpár nem lett egy kifejezetten festői motívummá, jóllehet éppen hogy azzá lett. Minden eddig mondott, első pillantásra talán fellengzősnek tűnő szavainkat igazolni tudjuk a Braque biciklis képei közül elkülönülő Zápor által.

Igen, Braque Záporát egészen különös, egészen elkülönülő képnek tekintem. A művészet történetének van néhány képe, amely valami mást állít, mint állítanak történet- és elméletirói, van néhány kép, amely azt mondja, másfelé is vezetnek, vezethettek volna, vezethetnének, talán még mindig vezetnek is utak, nem csak előre és hátra létezik – létezik a bicikliút is, mint olyan... Braque bárkájával, nagy, súlyos madarával és ekéjével kell együtt látnunk a Záport, a Zápor bringáját. Igen, akár Braque ekéjét is megvizsgálhatnánk egyszer a kerékpárhoz hasonlóan, nem véletlen volt a technika kérdésével birkózó Heidegger számára Cézanne mellett éppen ő a legfontosabb festő.

*Az ifjúság tartja az eke szarvát,*⁵ mondja Braque és Heidegger barátja, René Char.

Heidegger gondolata a technikát és tudományt illetően alapvetőnek tűnik számunkra, valami mégis megzavart esetében, ugyanis éppen az ő vonalán, az ő erdei útján mozogva akartam volt az ausztriai szélvitorlákról beszélni nagy lelkesedéssel, hiszen a szélmalomok, szélvitorlák forgása is rokon a kerékpár küllős forgásával, amikor is látnom kellett határozott különbségtevését a szélmalom és a vízi erőmű között... (Fehér M. István Heidegger-monográfiájában szépen megtekinthetők ezek a problémák.)

De akár Ponge-t is említhetnénk, hiszen őt is filozófusnak tekintjük, mint Beckettet, aki Futrier mellett egész életében Braque-ról értekezett volt.

Braque képe furcsamód került látókörombe, került nagyon közel hozzám. Talán Van Gogh Villámsújtotta fájának véltem a kép előterében álló, egymás felé tartó, dőlő két póznát. De amikor közelebb kerültem, megdöbbenve fedeztem fel magát a képet, amely nyersen anyagszerű, finoman érzéki és hidegen konceptuális is ugyanakkor. Valami egészen új, gondoltam.

Braque életművének, hasonlóan Matisse vagy az említett Futrie életművéhez, a kor előretolt művészei Picasso, Klee, Kandinszkij, Malevics stb. árnyékában volt ideje szépen, nyugodtan megélnie. Ezt a folyamatot legjobban a MoMa berlini vendégszereplésén tapasztalhattuk, nem értettük, hogyan kerültek éppen Matisse, a háború alatt bezárt spalettákból következő, nagy zöld-fekete felületei, amelyek ugyanazt mutatták, mint Newman függőlegesei, jóllehet immár időtállóbbnak bizonyulva, mind tisztábban mutatkozva, miközben Newman függőlegesei lassan halványulni kezdtek, ami persze nem jelenti azt, hogy majd ötven-száz év múlva nem kezdenek azok is újra tisztán mutatkozni...

Braque vad és kubista korszaka után valami különös kezdődik, izgalmas formai és anyagi, illetve hát filozófiai kísérlet.

Emlékszem, Hegyi Loránd az Alexandriában szép kis fejezetet szentelt Braque egyik Bárkájának. Elnehezülő, Picasso békegalambjaihoz viszonyítva, túl súlyos jelnek tűnő madarait persze csodálták, noha szembe nem állították az anyahajókkal... Rilke azt mondja valahol, hogy az angyal egy helyen (Grecónál) túlszámalyja a madarat, mi azt mondjuk, Braque néhány súlyos képén a madár, akárha az egész Földet szárnyára véve, túlszámalyja az angyalt.

Braque biliárdasztalai. Magányos bárkájának számtalan változata. Elsúlyosodó madarai. Majd ekéi. Van Gogh után talán sehol sem érintetett így meg maga a ragacos föld. És aztán ez a különálló csodálatos kép: a Zápor. Különállónak mondom még akkor is, ha Braque kerékpáros képeiből is összeszedhető lenne egy kis sorozatra való.

Egy különálló kép tehát, amelyen ott látjuk Braque kerékpárját Van Gogh sérült fájához támasztva. A gyengéd rózsaszínhez, rózsaszín sebhez, a világ rózsaszín sebéhez támasztva egy egyszerű járgány, gép. A villanypózna. Danilo Kiš ír legszebben a villanypóznáról, mint olyanról, nevezetesen az Eol hárfá című, a Korai bánatba sorolt rövidke novellájában. Nagy nyarakon, amikor a

naftával preparált pózna verejtékezni, illatozni kezd, irizálva... Miközben az égből valami ferde vonalkákból szőtt sötét eső kezd esni, de csupán az égbolt egy részén. Váratlan kép. Szerencsére fogalmunk sincs róla, miféle kép is. Csak azt érezzük, teljes a világa. És fájó rózsaszíne éppen nekünk fáj. Jó, mondjuk, valamiért jó, hogy éppen nekünk. Példának okáért itt valahol Zentán, ahová egy kerékpáros kiállítás jöttünk megnyitni, ugyanis a mi vidéki művészetünkben, mint jeleztük, valamiért központinak mondhatóvá lett a kerékpár motívuma. (Lásd például még Sebők és Matković szövegét Bíró Miklósról.)

És akkor előlről kellene kezdenünk a kép elemzését. Mert kétségtelen, hogy ez a rózsaszín részlet a fókusz, mégis sokkal, de sokkal összetettebb valamiről van szó. Ugyanis hátul például egy érzelmes tájképet látunk. Milyen jó is egy ilyen tájat látni. Első pillantásra azt gondoljuk, talán valamelyik C. D. Friedrich- vagy Corotképről tévedt ide. Majd előtte egy árnyalattal világosabb, neutrálisabb csík, egy petróleumzöld mezőség, hogy közvetlen előttünk, egy széles, a két csiknál szélesebb, a szürke égbolttal azonos szélességű, arany sáv türemkedjen fel nyersen, valami töltés, szakadék talán... Ez az arany sáv még a karó késsel intenzifikált rózsaszín-viola sebénél is különösebb, a rózsaszín-viola sebnél, amely talán maga a festészet működő, erős gesztusokkal működő metaforája is egyben, nem tudjuk, semmit sem tudunk...

Braque, írja Malraux, akit valamiért képzőművészeti ügyekben is nagyon szeretek (egyszer majd megírom, miért), most meg Van Gogh közelségét igazolja vissza nekünk, említést tesz az egyik tájképről, amely különben szintén az ötvenes években készült, mint a Zápor: *Braque a Tájkép sötét éggel-t – egyik legjelentősebb vásznát – Van Gogh Hollók-jával mérközve festette, amelyet az néhány nappal halála előtt fejezett be: mintha csak lélekharangja szólna rajta. Braque megtartotta képén a madarakat, a búzamező hosszú, sárga jelét, de az erőskéket sötét éggel cserélte föl.*⁶

Azért is idézem Malraux e szavait, hogy még jobban kihangsúlyozzam a fenti csík, sáv, tájkép, kép a képben (maga a Zápor is egy külön kép a képben, igen, külön képekből áll, szerelődik össze ez a kép, amely, mondtuk, maga is egy különálló kép) fontosságát, valamint, hogy az ekés képekről se feledkezzünk meg közben.

És legelöl, szinte már kicsúsztatva a képből, mint valami kapocs, a kép szféráit összekötő kerékpár.

Mert ez a kép számomra valamiért, akármennyire könnyen felvázolt is maga a motívum – Braque keze nehéz, a mesterember, a földműves keze, szinte sosem vázol, skiccel ilyen könnyen, csak súlyos nyomokat, jeleket hagy –, a kerékpárról szól, noha a rózsaszín-viola seb, az érzelmes háttér felől érkezünk, s oda is térünk vissza. És noha ráadásul végig tudatában vagyunk a ferde kis zápornak is, amely furcsamód, csak még jobban megvilágítja az arany rögöket, az arany szántást... Mi ez az általános? Goethe jut eszembe, aki bizonyos kevésbé ismert festőkről beszélve, azt mondja: az ilyen művészek megértették Poussin tájképeinek általános fogalmát, és ezzel a fogalommal operálnak tovább... Az általánost tehát egy érzelmes, szép, minőségi táj felől hozza, közelíti felénk, szinte függetlenül attól és mégsem. Magam is ismerek helyet, ahol a sós, süts földhatár miatt megszakad az eső és pontosan úgy néz ki,

mint egy borbélyüzlet üvegfüggőnye, s ezen üvegfüggöny, kozmikus borbélyfüggöny mögött ott a szikes aranyásvja, aranyszakadéka.

Mondom, a kerékpár itt valamiért fontos. De nem tudjuk, miért. Egyszer talán rápillantunk a képre és felsejlik, miért is. Várnunk kell. Minden kép előtt várni kell, hiszen a képek, mindennek ellenére, sokáig maradnak. Talán éppen Beckett hőseinek, Mercier-nek, Camier-nek, Molloy-nak kerékpárja ez. Elhúzódtak, bekéredztek valahová az eső elől. Mert Beckett-nél is gyakran esik (meglehető, hasonlóan, mint Tarkovszkijnál. *Megint esni kezdett, olvassuk. De hát elállt-e egyáltalán az eső?*), éppen ezért lesz a bicikli párjává, a másik legfontosabb rekvizitummá, szerkezeté az esernyő. Hősünk begurult valami árokba. Le, ebbe az aranyként vakító szakadékbba. Már nem tud többé visszamászni hozzá, többé nem tudja elérni bringáját. Ott hagyta, az is megtörténhet, örökre ott hagyta, örökre úgy fog állni nekidöntve a villámsújtotta, a sebzett fát idéző póznáknak. De a képben magában forog, valami gépet, egyszerű gépet szerel az elemek közé, élővé teszi őket, valami egységet csempész a heterogenitásba, hasonlóan és mégis másképpen, egyedülállóan, mint a hatvanas években festett La bicyclette című képén, amelyen virágok, miegymás között akár egy tapétaminta a kerékpár...

Ez a kép, romantikus sávjai, tört arany szakadéka, meg a seb rózsaszínje elé állított kerékpárjával valójában szembe állít bennünket a száguldással, a gyorsasággal, de nem reakciós, nem konzervatív pozícióról (ez a lényeg, erről sosem szabad megfeledkeznünk), hanem ott Duchamp-mal, Picassóval, Dalíval, Calderral, Giacomettivel, Beckett-tel együtt, dacosan a lassú, a melankolikus eredendő forgás mellé állva.

Eppur si muove, mondja. Ő is. Mint Beckett is végső soron. Igen, Beckett éppen hogy ezt mondja.

Igen, ez Beckett hőseinek a járgánya, gépe. Írjuk le akkor az ő szavaival.

Emlékszem a biciklinkre, mondta Camier:

Az maradt belőle, mondta Mercier, jó szorosan egy rácshoz láncolva, ami egyhetes szakadatlan eső után egyáltalán maradhat egy bicikliből, melyről leszerelték a két kereket, a nyeret, a csöngőt és a csomagtartót. Meg a fényszórót, tette hozzá... Meg persze a pumpát, mondta Camier:

Úgy ragyog ez a kerékpár, mint az ő emlékezetükben, a valóságban már lecsupaszítva. Úgy ragyog, forog, pumpálódik magában. Mert hihetetlen a Beckett-hősök kitartása, szembeszegülése. Állandó igyekvése. Seholy, egyetlen tudósnál, sci-fi-szerzőnél sem érezni ezt az erőfeszítést a mozgás érdekében. Senki nem mondja úgy, mint ő, számomra csak az ő szájából elfogadható módon, az ő ritmusában:

Eppur si muove.

Tehát akkor, nincs kizárva, Beckett hőse mégis megjelenik Braque képén, a kép világában. És kerékpárra száll. És végighajt ezeken a csodálatos sávokon. A törtarany sávon, szántáson, nehezen haladva, mint a René Char által emlegetett ifjúság, szántva. Végighajt a neutrális, petróleumzöld pusztán. A C. D. Friedrichet és Corot-t idéző hátsó, érzelmes sávon...

Felkeltem hát, fogtam a mankóimat, és lementem az

útra, ahol megtaláltam a kerékpáromat (na tessék, erre igazán nem számítottam), mégpedig valószínűleg ott, ahol letettem. Ebből az alkalomból megjegyezhetem, hogy nyomorék létemre is boldogan szálltam kerékpárra akkoriban. Mégpedig így: a váz felső rúdjára kötöttem a mankóimat, egyet-egyet mindkét oldalra, merev lábamat (elfelejtettem, melyiket, most már mindkettő merev) az első kerék tengelyéhez erősítettem, s a másikkal hajtottam. Lánc nélküli kerékpár volt, szabadon futó kerékkel, ha egyáltalán létezik ilyen. Drága kerékpár, nem hivlak bringának, zöld voltál, mint annyi társad akkoriban, nem tudom, miért. Milyen szívesen gondolok rád! Örömmel leírnám, akár részletesen. Kis kürt vagy duda volt rajta. Valóságos gyönyört, már-már kéjt éreztem, ha megnyomhattam azt a dudát... Valóságos felüdülés, ha kerékpárokról meg dudákról beszélhetünk...

Végül megértettem, hogy a pihenésnek ez a módja, a testtartásom pihenés közben – lovaglólülésben a kerékpáron, karom a kormányon, fejem a karomon – sérti a... nyavalya tudja, mit, a rendet, a közsemérmet...

De az biztos, hogy soha többé nem pihentem ilyen obszcén módon, földre tett lábbal, kormányra támasztott karral s karomon kókadozó fejjel.⁷

Van Földényi F. László új könyvének, Kertész Imre-szótárának egy rövid Kerékpár szócikke, amely váratlanul, akárha festményünkről kezdene beszélni nekem, noha nála, illetve Kertész-nél, falhoz támasztják azt a bizonyos kerékpárt, nem karóhoz, nem rácshoz, mint Braque-nál és Beckett-nél. Idézzük, mert itt mintha tetten érhető lenne egy motívum eltűnés által való megszületése, hiszen megnyitó szövegünkben ott Zentán éppen arról próbáltunk beszélni, hogyan van az, hogy lehetetlensége ellenére egy motívum mégis lehetséges, hogyan van az, hogy mégis van, amikor nincs...

Miért lehetett olyan emlékezetes a kerékpározó fiú figurája, kérde Földényi, hogy több mint egy évtized után újra fölbukkant az alakja? Olyan, akár egy apró, alig észrevehető ecsetnyom egy festményen. Szinte nem is látszik; akkor tűnne csak fel, ha váratlanul kitorölnék a képről.

Ebben a zentai – kerékpáros megnyitáshoz készült feljegyzéseket, cetliket tartalmazó irattartóban (dossziében), melynek közreadásáért ezennel férfiasan küzdök, van egy különös, számomra sem egészen világos mondat – amelyet legjobban szeretek, íme:

A legszebb kerékpáros kép: páratlan.

Majd a metafizikus festészet egyik legszebb alkotása, De Chirico MESTERO E MALINCONIA DI UNA STRADA leírása következik. Igen, ez a kép őrzi leginkább a kerékpár melankóliáját, mert pár, ugyanis a másik kerék az ott a cirkuszi akrobata, meg hát Duchamp kereke... Igen, ki hitte volna, hogy Nietzsche kis olasz városkái ilyen közel esnek Hamvas méheséhez, az alföldi fájkkisösségekhez.

A kerékpár helyét próbáltam kijelölni, illetve érzékeltetni képzőművészetünkben, próbáltam jelezni fogódzóimat. Pályafutását irodalmunkban nem érintettem, az igazság az, ilyen szempontból nem végeztem kutatásokat, csupán saját Végeladásomra utaltam. (Gion Ezen az oldalon-ja az egyetlen kivétel, valahol, talán éppen a színház újságjában, írtam volt róla, annál is inkább, mivel, nincs kizárva, az Újvidéki Színházban ugyanazt a kerékpárt használták

az Ezen az oldalon-ban és a Végeladásban, ha valóban így lenne, nagyon örülnék neki, tárgyalnom, kutatnom kell ebben az ügyben is az Újvidéki Színház kellekesénél, színpadmesternél, ő biztosan tudja, hol az a kerékpár, ki hajtja, ki él vele, igen, talán éppen ő a titok tudója, ő tudja, hogyan lehetséges a szövegkerékpárra, mint valós kerékpárra szállni a színpadon...) Ám most még egy kerékpáros szövegem szeretném felidézni, ugyanis éppen hogy nem az én kerékpáromról szól, az enyém csupán a szöveg. Befejezésül tehát a számomra sok tekintetben fontos, még valamikor a hetvenes években született, Tour de mort című kispórázatam szeretném ide másolni. Ugyanis afféle irodalmi-művészeti programként is olvasható. Noha ez esetben sem tudom, megírásában hatottak-e rám bringákat festő, hegesztő képzőművész barátaim, Kiss Júlia, Bíró, Szajkó és Szarapka. Mindenesetre valamiféleképpen együtt kell látnunk őket, hiszen róluk van szó, róluk, még mindig, e nagy köröket tulajdonképpen az ő bringáikkal az ő bringáik körül rójuk, jóllehet Noé, illetve Szarapka bringás ellenanyahajó fedélzetén immár.

Egy padláson Szivácon megtalálták Szenteleky (Stanković) Kornél költő (orvos és irodalomszervező) kerékpárját. És lehozták. Az sincs kizárva, hogy már előbb megtalálták, de csak most hozták le. Nem egy ember hozta le, pedig úgy könnyebb lett volna, kényelmesebb, hanem ketten – vigyázva, lassan, méltóságteljesen, bár senki sem nézte őket a kapu alatt lihegő kutyán s az udvarban kaparászó tyúkokon kívül. És megmosták. Mosták, immár hárman, műszívaccsal Szenteleky Kornél költő (orvos és irodalomszervező) kerékpárját. És megkenték. És ott állt a csillogó fekete bicikli két tömött kerekén megfelelve az eresz árnya által... Senki sem mert ráülni. Még csak eszébe sem jutott senkinek a három jelenlevő (két sziváci és egy sziváci születésű újvidéki polgár) közül. A gyerek meg már csak akkor ért haza, amikor a kerékpárt ugyanúgy, ahogy a létrán lehozták, méltóságteljesen, akárha Kossuth csontjait szállítanák, átvitték a még tatarozás alatt lévő Szenteleky-házba. Féltek tán, a hajtósíj (akkor még nem volt biciklilánc, nem találták fel, vagy már feltalálták, csak még nem jutott el a provinciába – nem csapkodták vele arcon egymást a kamaszok) elszakadna, elpattanna, hiszen vékony, mint a bögőhúr; és rózsaszín, mint az emberbőr. Tán azt is át kellett volna itatni olajjal? Roppant nehéz ilyen, egész irodalmat érintő, bár első pillantásra részletkérdésnek tűnő ügyekben határozni (okosnak lenni).

Költészetünk első kerékpárja! Szentelekyé már örökre a sárga trikó.

Költészetünknek nagy-nagy szüksége lesz erre az őskeresékpárra (sőt még régebbi, de újabb költői-kerékpárok „bélpoklos biciklik” után is kutatnunk kell: o-o)...

Induló költőinknek sorban meg kell nyergelniük Szenteleky kétkerekű Pegazusát, meg Tour de France, meg Tour d, horizon, meg Tour de mort.

Már teljesen megfeledkeztem erről a régi szövegről (meg arról is, hogy nevemben is egy velociped rejtőzik: O-o), amikor is az egyik fiatal író nyilatkozatában ismét felbukkanni nem láttam Szenteleky kerékpárját, ismét megfeszülni éreztem hajtósíjját, és akkor egy pillanatra újra úgy kezdett rezegni számomra ez a hajtósíj, akár

egy hangszer húrja, valóban akár az emberbőr... Mert Beckett bringáján is emberbőr a hajtósíj, hiszen láncát már rég lelopták... Istenem, mégis megnyergelték, mégis megértették, a helyi színek elméletét éppen a helyi színek felerősítésével, világivá fokozásával meghaladni igyekvő törekvésemet, Istenem, mégis forog, gondoltam, ifjú kollégám nyilatkozatát olvasva Sirbik Attila csodálatos kis könyvében, mégis forog! Mindenesetre azonnal bemásoltam a bringás dossziém egyik hirtelensárga öntapadó cetlijére, miközben már affelé is tapogatni kezdtem, nem ugyanarról a húrrol van-e szó ez esetben is, mint a mostanában általam inkább preferált vezérfonalféreg, a fadrót, illetve a jégzsínór esetében, noha persze arról sem feledkezve meg, hogy ifjú szerzőnknel jócskán ironizálnak, dekonstruálódnak a dolgok, ironizálódik, dekonstruálódik Szenteleky, illetve az én kerékpárom is. Noha még valami egészen más dolog is közrejátszott abban, hogy sorait ide másoltam e hirtelensárga cetlire, nevezetesen az, hogy közben eszembe jutott az az ember, aki valójában megtalálta Szenteleky kerékpárját, akit a szövegben csak úgy említettem, mint egy sziváci születésű újvidéki polgárt. Pap Imréről, az Újvidéki Rádió szerkesztőjéről van szó, akivel évtizedekig egy asztalnál ültünk a szerkesztőségben, s a Telepen is közel laktunk egymáshoz, gyakran átjártam hozzá, így első kézből tájékozódhattam a sziváci történetekről, a Szenteleky Napok kulisszatitkairól, számtalanszor újrameséltethettem a jelenetet, titokban Szivácra utazhattam vele, elsőként érinthettem meg költészetünk első kerékpárjának sötét vázát, tömött kerekeit, elsőként pendíthettem meg rózsaszín húrját. Gondoltam, azzal, hogy tovább időzők Szenteleky kerékpárjánál, neki is emléket állíthatok valamiféleképpen.

Ha Szentelekyre gondolok, mondja a 79-ben, Zentán született, Adán élő Dessinger Ákos alteregója, a moholi születésű Mézes Mihály (lám, ismét a Zenta és Mohol közötti sávon vagyunk, amely legalább olyan fontos számomra is, mint a Szabadka-Ó-Kanizsa-Adorján-Zenta közötti sáv, persze talán azt sem árt megjegyezni, nem úgy, hanem éppen ellenkezőleg, nem úgy, mint a radikális politikai, gügye, félamatőr művészeti nézeteket valló, felénk elszaporodni látszó figurák számára), akkor is minden összefolyik, langyos lágy bizonytalansággá mállik. Pedig kézzelfogható körülötte minden, akár a tájunk. A tájkép is alig változik. Egyik helyen erősebb a búza, másutt silányabb, de mindeniütt búza, kukorica. Gondoljunk csak Szenteleky kerékpárjának vékony hajtósíjára, feszes, mint a bögőhúr; és olyan rózsaszín, mint az emberbőr...

Jegyzetek

¹ Török Gábor fordítása.

² A mens sana in corpore sano, az „ép testben ép lélek” módosítása: „a szétdarabolt testben ép lélek”. A darabolás akár folytatódhatna is: „a szétdarabolt testben ép[p] [l]lélek.” Tóta Péter Benedek fordítása.

³ Réz Pál fordítása.

⁴ Báthori Csaba fordítása.

⁵ Parancs János fordítása.

⁶ Réz Pál fordítása.

⁷ Török Gábor fordítása.

TŐZSÉR ÁRPÁD

A pipázó bicikli

Biciklim soha nem volt.
A pedálozó szép eocén-kor
kimaradt az életemből,
én a gyerekkocsiból
egyenesen egy 250-es
Jawa-motorra ültem.
Addig utánoztam a járást,
mígnem feltaláltam
a motorkerékpárt.
Ha jól emlékszem,
1954-ben történt:
azon a Firsnál-téren
gyakoroltam a hátsó
kerékre állást, ahol egykor
Jozef Miloslav Hurban
folklórba öltözött katonái
lerakták fegyvereiket.
Nem, én közönséges
biciklit tulajdonképpen
képen sem láttam,
bár mintha Léger
pipázó katonája
egy darabokra hullott
paleocén-kori biciklin ülne.
De lehet, hogy maga
a bicikli pipázik vagy a
Kassák-kalapú Hurban,
esetleg az én 250-es Jawám.
Mert van-e szebb,
mint egy biciklipumpa
s egy varrógép találkozása
a pozsonyi Firsnál-téren!

Szijařt Ernő fotója

Az örök táv és más töredékek

Jelenits Istvánnak

Rómába biciklizni, az igen, nyugtázza a Rómát biciklin majdnem háromszor megjárt ember. Háromszor elbiciklizni Magyarországról Rómába mégiscsak telített és sokrétű, megküzdött és hiteles tapasztalat, az életút allegóriája. Aki biciklin járt ott, az kilométerekben mérhető teljesítménye és észrevehetetlen, önmaga előtt sem nyilvánvaló büszkesége folytán, azzal a felismeréssel, hogy ha messze nincs is meg minden, ez – a dolog maga – megvan, a dolog mibenlétét illetően megszabadulhat a definíció kényszerétől és kedvét lelheti a *per definitio-nem* meghatározatlanban. Sőt, elegendő, ha csak elvétve futtatja át magán a kivételesség, még ritkábban a kiválasztottság érzését, mely ott munkál már a hármasszám érintőleges felidőzésében; munkál, könnyű fátylat lebbent például a kétszer annyira, a *hatos* számra, de a hármasszám elhanyagolható repedésére is, a szépséghibának csak oktan önmarcangolással minősíthető körülményre, hogy a három voltaképp kettő, egyszer oda Jelenitsékkal, egyszer oda-vissza bencésdiák-biciklistákkal, egyszer vissza ugyancsak velük. Ráadásul egzaktsággal mértékkel egy és háromnegyed, ami mindazonáltal könnyű szívvel ismerhető be, ha az utolsó befejezésére gondol; a csak visszat, mely nem egészen Ljubljanaig tartott, majd vonaton folytatódott Maribor és Graz érintésével Győrig, gyors szedelődzködés követte: mialatt a többiek Letenye felé röptek, ő „a falat megütve”, mintha a végletekig hajtott mértéktelenség bűnével kívánta volna próbára tenni az ég már addig is megmagyarázhatatlan adakozókedvét, álöltözetben Itália felé vonatozott.

A lendületes zöld csík, amely a második római biciklizés mementójaként még sokáig őrzött trikóját ékesítette (az évre is homályosan emlékezni éppúgy a rangrejtett nemességhez – ama tőkesúlyhoz – tartozik: az első 1987 nyarán lehetett, a következő kilencven táján, az utolsó talán egy nyárral később), végképp beavatottságra vall: mint második életének jelképét szemlélhette azután, hogy Ceggia határában lényegi megszokottsággá, az átmenet ritusává magasztosult a töredék-pillanat, mely megtévesztően szabadnak tűnt, és amelyben mintha eldönthette volna, merre bukjon.

Történt ugyanis, hogy Velence felé, az 14-es úton az előtte tekerő fiú sapkáját lefújta a szél. Az ennek nyomán hirtelen, jelzés nélkül végrehajtott fékezés a Rómát biciklin akkor épp másodszor megjárni szándékozó embernek, aki szorosán mögötte haladt, az ún. ráfutásos ütközésen kívül a jobbra vagy balra zuhanás választékát kínálta fel. Balfelől teherautó haladt el mellettük, (ezért?) jobbra rántotta a kormányt. Az út menti árokban ért földet, szerencsésen és látványosan, mivel nem oldalra dőlt, hanem egész testével, valamint a málha teljes súlyával az első kerekén függőlegesen ágaskodó biciklire nehezedett, azaz tótágast bukfenccel kombinálva a hátára érkezett. Így csúszott az árok mélyére, a puha fünek köszönhetően fájda-

lommentesen. A kerék Dalí lepényóráira emlékeztetően hajlott derékszögbe, hogy az esetet követő kényszerpihenő idején a legközelebbi műhelyben kössön ki végül, s cégérnek tökéletes legyen, amint a kedélyes szerelő mondta. Helyét egy árnyalatnyival nagyobb első kerék vette át, a trikó hátába égett fücsík mellett a titkos velocipéd komikumával is megjelölve, ami a többiek számára láthatatlan maradt: az újjászületett gép utasának méltóságát.

Rómába biciklizni irodalmi műalkotáshoz hasonló, számtalan kínáló párhuzam okán: a keréknyom, ha úgy tetszik, beiródása (az út porába?); a gép mint surrogó emlékezet-médiium; történetek epikus bősége, mely arányosan egészülhet ki a pedálozás ingerszegény periódusaiban előtérbe nyomuló, bonyolult tudati jelenségek rekonstrukciójával, vagy amelyet szertelenné fokozhat a zümmögő semmiben elhaló nyelv teremtőerejének újjáéledése; a metaforává átváltozó látványok és látványtöredékek, a felőtlt képek lírai tömöríthetősége, sorrendjük tetszőlegessége, az esély kapcsolataik, a lehetséges képzettársítások időtlen együttállásának megszervezése; az ideális tempó, amely a biciklis tradíció alaprétegét képező tudás szerint a motorizált járművekéhez képest úgyszólván gyalogos, a gyalogosokéhoz képest reményt keltően szapora előrehaladást biztosít, s távoli célokat tesz nem varázstalan könnyedséggel, de nem is emberfeletti nehézségek árán elérhetővé. (Rómába először vonaton kell menni, nem repülővel, figyelmeztetett világot járt unokabátyám, amikor először készültem oda. A magasabb fokozat a kerékpár, a gyalogos erőfeszítés zavarba ejtő szélsőség, fűzöm hozzá évek múltán.) Irodalmi műalkotáshoz teszi hasonlatossá a Rómába vezető bicikliutat a tájról tájra szövődő, kényelmesen terjedő kulturális textus – Velence a Velence-ábrázolásokat ábrázoló Velence, Assisi a legendás életrajz és Giotto Assisije, Gubbio egyebek közt Szerb Antal Gubbioja, Róma kié? –, valamint a szívós munkával felépülő teljesség, melynek illúzióját a megérkezés adja, ezúttal a boszorkányos magabiztossággal lefuttatott zárófejezet, amelyben elcsigázott hőseink megpillantják az örök kupolákat, és amelyben az ismeretlen elővárostól a San Giovanni in Lateranoig vaktában, ám tévedhetetlenül, széleseben és kurjongatva, egyirányú utcákra és megrökönyödött rendőrökre fittyet hányva jut el a diadalmas raj. „A biciklizés, amint írja önmagát”, hozakodhatnám a parafrázissal, a nyilvánvaló különbséget leplezendő: mintha a biciklis utazó biciklivel írt remekmű szerzője volna. Eposzá a diákjaival Rómát ezen a módon *hatször* – tudtam meg Tolnai Ottótól – megjárt Jelenits István Túra Csepelje (?) írhatta volna, de az idén hetvenöt éves piarista tanár – amint Ottónál kiderül – valamivel hatvan után letette a gépet, és beszámolójában a tényekre szorítkozik: útvonal, időtartam, a szervezés néhány részlete. Milyen szép volna, sóhajtom, ha készülné valahol

egy biciklis antológia, sok irodalmi biciklistával, akik jubileumi születésnapja táján kimondatlanul előtte is lerónának egy tiszteletkört.

Rómába biciklizni leginkább zárandoklathoz hasonlítható, gondolta tétován Pellegrino testvér, legalábbis úgy emlékszik, tétován bár, de ezt gondolta, mindenesetre joggal gondolhatta volna az ellenkezőjét: hogy zárandokolni ahhoz hasonlítható, ahogy Rómába biciklizik az ember. Már mögötte voltak a nagy kalandok, amikor felkeresték barátai: egy művészpár, átváltozóban. Mivé átváltozóban, merre indulóban? Azért jöttek, hogy meggyőzzék. Felajzott monológjukat nem szakíthatták meg a testvér közbevetései. Pellegrino az idő tájt szerzetesként élt, egy példázatban lakott: a hegyre épült városban (Montecassinón? Montserrat szikláit közt? Szent Márton pannóniai magaslatán?), amelyet sokan keresnek fel, és amelynek lakói hivatásuk és hivataluk szerint birtokolják a felkereshetőség erényét. Vannak, akik eredendően, mert, miként Kafka utal az eshetőségre, maguk is példázattá lettek, némelyek viszont származtatott módon, szerzett joggal, mert a hely kiváltságában részesedve mintegy beleesnek a felkereshetőség kategóriájába, s ha mégsem tartja meg őket a hely és szelleme, a részesedés megszűntével kiesnek belőle, mint utóbb Pellegrino is. Barátai zárandokútról tértek vissza, s nyomban felkeresték a hegyen, hogy szabad vallásosságát Istennek tetszőbb (ahogy ők szerették volna), fanatikus (ahogy ő latolgatta vendégei viselkedését, amire a monológ szakaszai időt adtak) vallásossággá térítsék. Egy dél-kelet-európai kegyhely nevét ismételték, mely zárandokkörökben csodás Mária-jelenéseiről ismert, s hogy el kell mennie oda. Hallottam róla, mondta a testvér. Idegenkedett a magánkinyilatkoztatások tömeges kultuszától, de fenntartásait tapintatosan fogalmazta meg. Vendégei a szemére vetették, hogy idegenkedésével az eleven passió épp e sajátos környezetben megszerezhető élményétől fosztja meg magát. Lelkesültségük nem töltötte el irigységgel, igyekezett azonban kifejezésre juttatni – utólag belátta: nem őszintén, de a társalgás melankóliájához hűen, s mert hogyan is lett volna oka a személyük iránti megbecsülés visszavonására; végső soron pedig az aggodásával együtt növekvő tisztelet jegyében –: nem kételkedik az út áldásában, örül, hogy boldogok. A kitarató és egyre kínosabb győzködéssel szemben erőtlenné bizonyultak érvei: hogy első a Szentföld; hogy zárandokhelyen lakik, miért kívánna többet; hogy a hívő útja belső út, mely bárhol és bármikor nyitva áll előtte; hogy a szerzetes a cella magányában találhat rá; hogy kinek-kinek saját zárandokhelyei vannak, nem beszélve sorsszerű, kötelező zárandoklatainkról; gondoljanak ezenfölül a zárandoklatra mint határtalan metaforára.

Látogatói egyre ingerültebben sajnálkoztak, mert Pellegrino testvérnek azt kellett volna felelnie: holnap indulok. Ám az ő szándéka nem ébredt fel, és amazok tartalékai is elfogytak. Korábban tőlük kapta biciklitáskáját. Az Őrségben, a Tiszaháton használták, egyszer épp nem volt rá szükségük. Róma után is nála maradt, évekig hanyagságból, sohasem kérték vissza. Akkor lopta el, amikor nem gondolt rá, de zótlanul kimondta: minek nekik?

Pillák István fotója

A táská később hozzám került. Velem volt, amikor először érkeztem biciklin Rómába, és amikor nyilvános pápai fogadásra indulóban Jelenits a sajátjából fekete nadrágot és fekete inget húzott elő („in-dulóban” – halljuk tőle, valahányszor ideje van az indulásnak, e felszólító módban alkalmazott nyelvtani kuriózumot, mely a sorakozót helyettesíti, utánzása pedig úgy lehetséges, hogy az ószeres dallamát gregorián modulációval énekeljük ki). A papi ruhadarabok lappangva várták az ünnepélyes alkalmat Karszton, Pó-síkságon, Appennineken át.

A bűvészműtárvány amúgy is fontos szerepet töltött be utunkon: mint mazsolaosztás emelkedők tetején (honnan van neki?), mint hajnali kávéillat, a dzsinn ébresztője, mely Varasd előtt, a tocsogó vésztáborhelyen áramlott a sátorba; mint zöldség- és almadarabkákból összeállított gazdag saláta, mely egy kisvárosi pékség friss, rozmaringgal fűszerezett óriáslepényeihez társulva mágikussá növelte a drótkeretes szemüveg mögött elrejlő, megengedem, kifürkészhetetlen konyhaművészeti felkészültségét.

Csakhogy a tábori körülményekhez szabott varázserő a Róma felé bicikliző gimnazisták egyik frakcióján megtörni látszott. Vezérük – először találkoztam eleven klikkel – rátalált egy felejthetetlen szóra, egyazon szóval fejezett ki valamit, és e szót nem a „fogai közt”, nem „sziszegve” ejtette ki, hanem hidegvérűen, jól artikuláltan és félhangosan, mintha egyenesen a kísérőtanárnak mondta volna, e közties senkinek, nekem. Nem hagyhatom említetlenül: megtörtént, legyen bár említése affektált hűledezés vagy közönséges árulkodás, és ha megtörtént, gyűjtögető emlékmondatainknak nem szabad elsiklaniuk felette. Megtalált szavát kiejtve vélhetően nem csak bátorságát tanúsította. Talán elragadtatást élt át, a blaszfém zugszer-tartás extázisát. *Gyűlöletes*, mondta ismételten a fiú. Nem az egészre mondta, nem húsz előreláthatatlan kilométerre – vagy mire nem még az úti kényelmetlenségek közül –, nem valamely indokolt gyűlölet tárgyára: igazságtalanságra, gonoszságra vagy igaztalan, gonosz cselekedetre. Nem úgy mondta, ahogy a bölcsesség gyűlöli a vétet, de kész megbocsátani a vétkesnek, de nem is úgy, ahogy a szeretet végzetesen átcsap ellentétébe. A *gyűlöletes* jelző akkor hangzott el, amikor megpillantottuk a szépséget. Emlékeimben a trieszti öbölhöz kapcsolódik, járulékosan az Elégiák kétnyelvű kiadásához a duinói zöldségesboltban, szorosan Velencéhez és Assisihez, talán még az umbriai alkonyathoz s a római fagyalalthoz. Hívei tanulékonyan lesték. Hisztérikus túlzás, intem magam, kevesebbszer

Pillák István fotója

fordult elő. Tűzött a nap, végig a Pó-síkságon, az Appennineken át a kimerültség érzékelt helyettem. Sebzett dac szólt belőle, modoros önimádat, elvétett jópofaság. Az összefüggések elvesztek, indulatra, félelemre, rendreutasításra nem emlékszem, mindből lehetett valamennyi. A menet élén a megöregedett Túra Csepel (ha ugyan Túra Csepel; bizonyosan stílszerű eszköz) kattogott kissé – Ravenna után derült ki, hogy Nagykanizsa óta szorult a tengelye –, de rezzenéstelenül túrta, megvetve mindazt, mi hazugság, mást nem. Az úttal törődött.

Az Aventinus tövében, egy olcsónak mondható trattoriában asztalunkhoz ült a csoszogó tulaj és rövid tanítást intézett hozzánk: „*Roma non è il Colosseo, non è il Papa, è la gastronomia*”. Róma nem..., de nem is... Megmondom, mi.

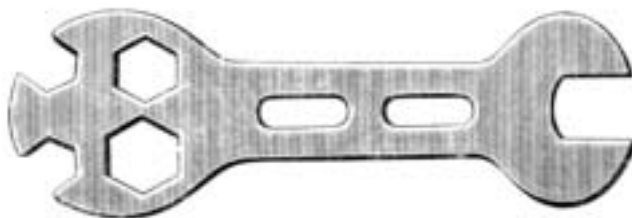
Egy ízben, amikor csapatunk Velencében, valahol a Frari templom mögött sziesztázott, égi hang hallatszott: „*Volete vino?* – Akartok bort?” „Akarunk!”, szólt a válasz. A gondosan kövezett udvart, ahol a magas falba vágott (szép mívű?) ajtó mellett jobbra és balra, a falhoz döntve felmálházott kerékpárjaink sorakoztak, sikátor választotta el a szemközti háztól. A fal eltüntette a világot, az apró udvar legtávolabbi sarkából is csak a ház utolsó emeletére lehetett kilátni, s csak onnan belátni az udvarra. A tető alatti ablakok egyikéből idős pár integetett. Kisvártatva keskeny, sötét falépcső dobogott lépteinktől. Odafent az öregember három palack vörösbort, az asszony rácsos süteménnyel teli tálcát nyújtott felénk.

Ez a két példa jutott hirtelen eszembe, amikor nemrég Pellegrino testvér feljegyzéseit lapozgattam. „Nem minden túra biciklis zárandoklat, de minden biciklis záran-

doklat túra”, írja jobb híján a testvér. „A biciklis zárandoklat hüposztatikus egységbe forrasztja e kettőt, a zárandoklatot és a túrát. A pedagógiai, didaktikus, begyakorló jelleg, amely a zárandoklat hagyományosan szakrális elemeit mindvégig *mellé-*, a főbb stációkon (Ravenna; Abbazia di Pomposa, a Pó-síkság ékessége, melynek karcsú harangtornya a középkortól mutat iránymutatást a Róma felé igyekvőknek; a hegyi falatozó mögötti rét sarkában a furlói hágó szerzetes temploma, csendre intő világos boltíveivel, tiszta formáival; Assisi; az út menti, hűvös kőkutak; az Örök Város) *fölé-*, nem kevészer azonban bölcsen *alárendeli* a túra profán mozzanatainak, lehetővé teszi, hogy a zárandoklat-tradíció tagadhatatlan

folytonossága mélyebb értelmű összefüggésbe ágyazza a monoton taposást, az emelkedőket, a hosszú lejtőkön való lezúdulásokat (Villa Opicina–Prosecco–Duino: közel 14 km! [?]), a kifáradásokat, Szlovéniában még a patakokat, Itáliában már a jéghegység Isonzót, a zöld és langyos Piavét, Velence után a csatornák, mezei lagúnák hálózatát, aszályos szakaszok után az árnyas ligeteket, Rimini tengerpartját, a sátorveréseket, az asztali bort. S viszont: a szent törekvés senkit nem akadályoz meg abban, hogy evilági örömeit és megpróbáltatásait előtérbe állítva pusztán római útról, római bringázásról, *horribile dictu* olasz túráról beszéljen. A kétféle, közös pontba enyésző távlatot a vendégség, a vendégbarátság, a spontán vendégszeretet, a kieszközölt vendéglátás, az éjfélkor kiesdekelt hajlék” – »a mediterrán katolicizmus! San Francesco, Sant’Ubaldo, Fellini!«, kalandozhattak el valaha, írás közben a testvér gondolatai –, „általános értelemben pedig a legnagyobbjaink megénekelte vendéglét, a lét-mint-vendég-lét olvasztja keveredés nélküli és elválaszthatatlan egységbe; ha úgy tetszik, a szakadatlan megvendégeltség-tudat, a nincs, de adódik feltétlensége, az önzetlenség, a bőkezűség, a nagylelkűség, az ingyenesség? szabályos, napi rendszerességű ismétlődése, amely a megtervezett útvonalon és időben kézzelfoghatóbban ad hírt magáról, és amely semmihez sem fogható vállalkozás részesévé tesz oly sokféle távkerékpározót...”

„Amikor pedig – olvasom pár oldallal később – kaminoszörnyek dörögnek el melletted, az országút behemótjai, és rádböffenek, hogy osszerezzensz, ne hidd, hogy mindegyikük célja az erőfitogtatás, a gyengék megfélemlítése. Vannak, akik így köszöntenek, más eszközük nincs. A különbséget nem hallani.”

MICHAEL LASKEY

Bicikli

Ki három fiamat
viselted, engem is
elbírsz, sőt fölrepítesz.

Fura páros: a te vézna,
cingár vázad meg az én
medvesúlyom – tekerünk,

a levegő gubancos
vásznait kettévágja
célszerű alkotmányod.

Lábam földet nem ér,
ilyen titkos bravúr ez,
habár nyílt színen úzzük.

Így vagyunk egyensúlyban.
Beszédünk kattogás
és nyájas nyikorgások.

Megmutattál nekem
vad szeleket, s korábban
elkerült rút időt,

a lejtők titkait,
földmozgást, indás ösvényt,
borókát s kökényt szedni

ginhez, dzsemhez: gyümölcs-
ízék és illatok
a körömből kicibáltak.

Mesterházi Mónika fordítása

CUKOR GYÖRGY

FINIS

Úgy emlékszem, valaha boldog voltam ezen a vidéken. Mert a kezdet kezdetén és még előbb, elcsodálkoztam e mechanikai konstrukción, amint ott hevert. S küszködve fölállítottam, álljon rendesen és stabilan: kerekeivel az égbolt felé. Egy szobor! A levegőben a két kerék, az áttételek, a pedál hajtókarja s a tengely eszméje, a gumiráf kapaszkodása a falccal, hát igazán! Meghajtottam kézzel a pedált, és forgott a kerék. A lánc-szemek szegecsei elliptikusan körbeügettek a kettős fókusz. És zenélt a mobil-szobor, ahogy faággal megérintettem az eszményi-en nyurga küllőket. E széptani lendülettel az ember sebesen haladt: az objekt nyeregbe emelte a földet, és szállt velünk a szabad térben. De gyanútlan is az ember. Felejténé, bár tehetné, a sötét percet, amikor kíváncsian először fordította visszájára, mármint kerekeire a szerkezetet, hogy ráüljön, hogy lélekölő módon megismételje a vén, fásult tévedéseket. Aki erre képes, az egyébre is, karikás szemmel a madárfészket is leveri, merthogy kerek. Azóta minden biciklista vezekel, s az első mobil feloldozó, szférikus zenéje után sóvárog. A rekorderek a legszomorúbbak, nem a végtelen kaptatót győzik le, hogyan is juthatnának föl a gerincre, ahol a nap jár, hanem a vágyat, hogy kiálljanak az élbolyból, fölfordítsák a gépet, és hallgassák, mint muzsikálnak a küllők. Ha nyeregben tekerünk, halálos tény, hogy minden mozdulatlan, hogy hanyatt esett a világ, instabil lett a gurulás, és semmi öröm sincs a monoton pedálozásban. Fullaszt e hiábavaló küszködés, földézem a régi időket, gépem eredendően praktikus állapotát, midőn szabadon száguldottak velem a látomások. Mert néha megkísért a gondolat, hogy helyben állok, s nem dőlök el, mert a kerekek kivájták a talajt, már kormányig merültem a földbe. Szalajt a lánc, nyaklik a pedál, bokámat belógó gyökér cseszteti, és jön föl a víz. Olykor kisütött a nap. Mert eszembe jutott öregapám. A faluban neki volt az első biciklijé. Dalolva hajtotta. Fából volt a sárhányó. Akár egy hangszer, szemlélődő leírás szerint egy pentatonban meglova-golt gordonka, acél és fa archaikus harmóniája. Tudta ő, a gypűvédők fortélyos utódja, mi a nyereg: a gödör mindig korai, ugrass ki, ne bőgj. Már szülőfalud nevében, a Kerkában is ott a kerék. Tettem hozzá az ő hangján, szellemi alapvetés gyanánt. Mélyre ástam magam, míg végre kivetett a föld. És nyertem némi távot, némi időt, mintha leelőzhetné a hajsza a halált. A gép meg én, két megkopott szerkezet, egymás áttételeivel küszködünk. Látásom megromlott, akárha rönköt emelnék, tarka pamacsok pattantak el a szemem előtt. Vége, bekarikáztam a tandem-időbe. Ül előttem valaki. Hová kormányoz, ki lehet? Elliptikus sors-lépcsőző, monociklikus terheltség, eleven rémlátás? A pokol kalauza régi nyomatról, brummogó ördögi dongó-motor, belehajt a mocsárba? Féltem. Aki csak érinti e kört, az az excentrikus elme semmit sem fog föl, fejtegetésbe bonyolódik, hogy az út végén élénk ül-e valaki, helyben állunk-e vagy haladunk? S hogy a kerék mi volna: nem az Univerzumtól az atomok mélyéig mindent leigázó vákuum, a Semmi glóriája-e? A magamfajta efféléket szóba sem hoz, megpihenne végre. Tarka foltok táncoltak az orrom előtt, mint az utolsó vízió, ha megszorul a torkon a hurok, ha az ítélet mint önsorsunkat veti nyakunkba a régi kerék-ideát. És beleszoktam a félelembe. Életmód az is. Félholtomban színes absztraktok billegetek előttem, s váltak egyetlen, kerek lanka-képletté, figurálisan hominizált test-tájékká. Mint amikor női fenék billent, ha nyári szoknyában létráról meszel. Tetszetős kompozíció. S már irigyeltem alatta a nyeret. Erőre kapva, mint egy érzélgős mobil, tekertem utána a közös vázon. Így értünk a cselekménybe. Hová hajtunk? Sehová, szólt hátra. Lefékezett, hogy pillanatra belássak képzelgéseim mögé. Nehezen szálltam le, elvasasodott a csontom. Tántorogtam. Hát tudtam én, hogy csak kegyecskéd lehet az, csillantottam meg ijedtemben a nikkelezett humort. Kezet fogtunk. A kormány vas-csővé-hez szoktam, furcsa emberi keze volt. Jó volt pillanatra belekapaszkodni. És levette a napszem-üvegét. Viszonzásul félszegen felajánlottam svájcisapkámat, húzza a nyeregre. Mert védi ezt a szép szoknyát. Hm. Egy zöld ruhaszáritó csipeszt adott cserébe. A nadrágszáramat gondosan összefogni. Így történhetett, hogy már ketten voltunk a tájban. És a gép. Lássunk neki, sok a teendő. A sapkát a nyeregre húzta, én megcsiptettem a nadrágszáramat. Nyújtózkodtam, ő is hasonlóan gimnasztikázott egy keveset. Hát így. Alaposan rákészültünk. És fölfordítottuk a masinát. Stabilan állt. Két oldalról megmarkoltuk a pedált, összenevettünk, s vadul megteker-tük. Szikráztak a küllők, zúgott a légben a kerék. Leültünk a fűbe és néztük a szobor-mobilt. Ültünk egymás mellett. A kerék csak forgott, forgott, pihentető száguldásban röpült velünk a föld. Aztán lelassult kerék és glóbusz. Még átlendültek a holtpontra. És alig-alig, de megint. Majd minden megállt. És túl e látványosságon, mert nem maradt élő, hogy nézhetné, lefordult az erdő mögé a nagy, vörös szkíta kerék.

SZŐCS GÉZA

Ballada a kerékpárolányról

Ki az a nő a kerékpáron?

Ki írta rá a múmiára
észrevétlen, hogy Made in China?
Meddig fájhat a szív a mellben,
hogya csak önmagától fájna?

Mért ordít ott a hentes szája
hogya kakastaraj
 vagy nyakaskaraj,
amott a sarki bolt előtt?
Merthogy ez éppen ott törté,
a Város- vagy tán a Népligetbe,
amikor felbuk-

 kant a lány:
ott jött már messziről
ott jött bicig
 bicig
 bicig
 ligetve.

És nem volt rajta blúz a testén.

S akkor felhördült Terézváros:
ez már aztán a kerékpáros.
Ej, mi a nő!
ez ám a nő ám,
ez ám a nagymenő.

És Keselyűné
 az Olof Palme sarkán
megpillantván a látomá,
 fél-
tékenyén lőn s faggatni kezdte
a pasiját,
a Keselyűt:

vajon vele
csalja-e,
épp ezzel a
csajjal-e?

Ez tán a nője?

ez a csábos,
félmezte-
lenkedő,
szőke és
lengenő?!

De Keselyű nem válaszolt.
A múzeumb'a múmia
egy cisz-moll balladát dalolt.

JULIO CORTÁZAR

Biciklizés Grignanban

Elle se branlait sur la selle avec une brusquerie de plus en plus forte. Elle n'avait donc pas plus que moi épuisé l'orage évoqué par sa nudité.

Histoire de l'œil¹

Kitartó bizalmatlansággal tekintek az okságra, az ismeretelméleti *establishment* eme homlokzatára, amelyen makacsul zárva maradnak az ajtók a legszédítőbb emberi kalandok előtt, azaz tehát ha Georges Bataille egy bizonyos könyvének elolvasása *után* ittam volna egy pohár bort egy grignani kávézóban, nem a biciklis lány lett volna *előbb*, a kiválasztott pillanatok szitáló aurájában; a könyv és a jelenet közötti kapcsolat létrehozásával az emlékezet megszötte volna az okság anyagát, leegyszerűsítő magyarázatot kovácsolt volna ki, amelynek minden láncszeme azon az alapon kapcsolódik a másikhoz, hogy elősegítse a szellem nyugalmát és a gyors felejtést. Nem így volt, de előre kell bocsátani, hogy Grignan kitüntetett hely, Madame de Sévigné emlékéé, és hogy a kis kiülős kávéház annak az emlékműnek az árnyékában található, amelyen e hölgy, kezében márványtollal, szüntelenül írja lányának egy számunkra már hozzáférhetetlen idő krónikáit.

Az autót egy platánfa árnyékában hagytam, hogy kipihenjem a dombok szerpentinjeit; szeretem ezeket a nyugodt déli falvakat, ott még a bort vastag üvegből készült poharakban szolgálják fel, amiket úgy fog meg a kéz, mintha homályosan ismerős valamivel találkozna újra, szinte alkímiai anyaggal, amely a városokban már nem létezik.

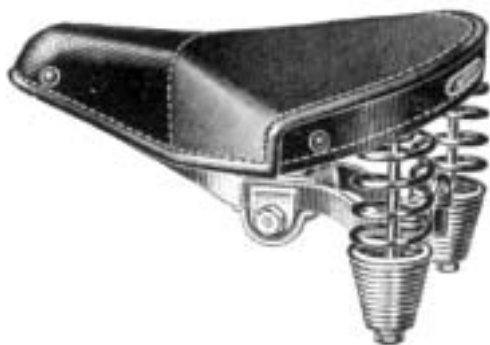

Balla Demeter fotója

A terecske bóbiskolt, időnként egy-egy autó vagy ócska furgon pislogott rá laposakat, és a három barátó az asztalok közelében csevegett és nevetgélt, ketten álltak, a harmadik meg ült enyhén megdöntött biciklijén, egy számára talán túl nagy modellen, egyik lába a földön pihent, míg a másik szórakozottan játszott a pedálokkal.

Kamaszok voltak, Grignan szépei, első táncok, utolsó játékok; a biciklis, a legszebb, hosszú haját lófarokba fogta, amely minden egyes nevetéssel, a kávéház asztalai felé vetett pillantással ide-oda lengett; a másik kettőből hiányzott ez a kancacsikó-báj, olyanok voltak, mintha előre eldöntött és elpróbált személyiségekbe szögezték volna őket, kispolgár kisasszonyok, testtartásukból kiolvasható teljes jövőjük; de hát annyira fiatalok, nevetésük közös forrásból fakadt, feltört a déli levegőbe és elvegyült a szavakkal, a bolondériával, kislányos párbeszédükkel, mely a vidámságra irányult, nem az értelemlre. Eltartott egy ideig, míg rájöttem, mi keltette fel érdeklődésemet a biciklista lány iránt. Profilból láttam, időnként szinte hátulról, és beszéd közben könnyedén le-lecsúszott a nyeregről, majd visszaült; hirtelen vettem észre. Voltak más törzsvendégek a kávézóban, bármelyikük láthatta volna, a két barátónője, ő maga is felismerhette, mi folyik: nekem jutott osztályrészemül (és neki, de más értelemben). Már le sem tudtam venni a tekintetem a biciklinyeregről, enyhén szívre emlékeztető alakjáról, a tömpe, lekerekített csúcsban végződő fekete bőrről, a könnyű sárga vászonból készült szoknyáról, amely kirajzolta a feszes kis fart, a combokról, amelyek meglovagolták a nyeret, de folyamatosan el-elváltak tőle, amikor a test előreleandult és egy picit ráereszkedett az üres fémvázra; a nyereg széle egy pillanatig minden mozdulatra becsusszant a farpofák közé, kiugrott, megint becsusszant. A fenék a csevegés és nevetgélés ütemére mozgott, de azzal, hogy újból és újból hozzáért a nyereghez, mintha csábította, ingerelte volna, vég nélküli hullámlás a napon, a tér kellős közepén, az emberek szeme láttára, akik azonban nem érzékeltek, nem értettek semmit. Pedig a nyeregcsúcs és a kamaszfenék intimitása között nem volt más, csupán egy tanga és a szoknya vékony sárga vásznának anyaga. Elég volt ez a két semmi kis védőmű, hogy Grignan megkímélje magát a legvehemensebb reakcióktól, a lány továbbra is ritmikusan hozzá-hozzáért a nyereghez, majd eltávolodott tőle, a tömzsi nyeregcsúcs egyre-másra becsusszant a fiatal sárgabarack két fele közé, benyomult, ameddig a vászon rugalmassága engedte, ismét kicsusszant, újra-kezdte; a csevegés és nevetgélés kitartott, amíg Madame de Sévigné szobra abba nem hagyta az írást, a lassú közösülés *per angostam viam*² ütemesen, vég nélkül zajlott, és minden egyes előre- vagy visszalandulásnál a lófarok oldalra csapódott, az egyik vállra meg a hátra; a kéz jelen volt, habár gazdátlanul, habár a lány nem vette észre ezt a nevetéssé, laza mondatokká, barátónők párbeszédévé vált kéjt; valami mégis tudta benne, az ő nevetése volt a legélesebb, az ő gesztusai a legeltúlzottabbak, mintha magán kívül lett volna, hatalmába kerítette volna egy erő, amit ő maga keltett fel, ártatlan hermafrodita, aki a békítő egyesülést keresi és remegő lombozatként adja vissza a bőséges primór növényi nedvet. Továbbutaztam persze, és négy nappal Párizsba érkezésem után valaki kölcsönadta az *Histoire de l'œil*-t Georges Bataille-tól; amikor a meztelenül bicikliző Simone jelenetéhez értem, teljes vad szépségében fogtam föl mindazt, amit e tán túlságosan kerékpáros szöveg próbált meg közvetíteni.

Imreh András fordítása

¹ Egyre hevesebben maszturbált a nyeregben. Vagyis ő éppúgy nem képes lecsillapítani a meztelensége keltette vihart, mint én. – A szem története (*Somlyó György fordítása*).

² Fáradtságosan (*tkp* szűk úton).

IMREH ANDRÁS

A biciklis füzet

2.

**„Egy hosszú lejtőn leszáguldani
hit kérdése.”**

Ez állt az első oldalon.

Alatta a heraldika szabályai
szerint hevenyészett címerpíszkozat:

keresztbe	tett
	egy túrabicikli.
sílécek	közepette

(Az egész kissé halálfejszerű.)

Fotók, idézetek, karikatúrák,
kerékpárra hangolt történelem.

Egy Marathón felé bicikliző,
szemlátomást kipihent athéni.

A Don Quijote egy részének átírata:

*„Egy ember nem járta, nap verte tájon,
az elhagyatottság alkonyatán
Rocinanténak leesett a lánca.”*

Egy retusált Lautrec-kép, velodrommal.

Egy jó kézzel rajzolt, mégis taszító
futurista-szürrealista

bicikliversenyző, láb és pedálok
nélkül, a „*Bicintaur*” cím alatt.

Mottó a füzet végére is került:

**„A bicikli a helyváltoztatás
szemüvege.”**

Nem hiányzott az illusztráció sem:

egy okulárét hajtó úriember,
az orrán csiptető biciklivel.

1.

Átlátható, egyszerűsíthetetlen,
tökéletes találmány, mint az emberi test,
áramtalan, tiszta mechanika,
a gondolkodás archetípusa.

Beállítottam a szelepeket,
mindkét keréken éppen legalul,
hat óra pozíciójában álltak,
milliméterre, hibbanatlanul.

Óvatosan indultam, tettem egy kört,
aztán még egyet, és egyre kevésbé
mertem odanézni a kerekre,
mert tudtam, az eltérés mérhető,
nem egyformán áll már a két bütyök,
és erre nincsen semmi magyarázat,
és miközben egyre fogyatkozott
a rend eszméjébe vetett hitem,
apám hátul elengedte a nyerget.

MILAN KLEČ

A KORMÁNY

Évekkel ezelőtt a pályaudvaron is igen sokat ittam. Bizony ez volt az utolsó támaszpontom és a hajnali órákig sem zavartak minket, úgyhogy szokás szerint még csak pirkadat fele vonszoltuk haza magunkat. Többször azonban nem is mentünk haza, és akkor is így történt, amikor azt hittem, hogy majd egy kissé a barátnőmhöz bújhatok, akit pár nappal azelőtt ismertem meg. Tökrészen kísértem el a biciklimmal valahová a külvárosba, a kislány pedig olyan kiállhatatlan volt, hogy az orrom előtt vágta be az ajtót. Csak azt köszönte meg, hogy elkísértem és gondolhatjátok, hogy egy kissé sokkos állapotba kerültem. És mi a fenéket tehettem más, mint hogy ismét a biciklimre hágtam és eltekertem vissza a város fele. Ezt is egy kissé csalódottan tettem és talán mindezt hamarjában elfelejtem, ha vezetés közben nem tévedtem volna el. Amikor valamennyire már magamhoz tértem, azt kellett megállapítanom, hogy biciklimmal éppen a Szávának hajtok. És amikor azt mondtam, hogy feléje tartottam, azt akartam elmondani, hogy annak csak a másik partját ismertem, persze közte ott volt az a bosszantó folyó és tényleg átkozott volt a helyzet, amikor az erdei útnak csak nem akart vége lenni. Nem maradt más okosabb választás a számomra, hiszen annyira kimerültem és mindenből elegendem volt, hogy csak az ágy lebegett a szemeim előtt, tehát egy ilyen hangulatban úgy döntöttem, hogy átevíkélek a folyón. Hátamra vettem a biciklimet és belegázoltam a hideg folyóba. Hogy mi történt ezután, arra pedig már egyáltalán nem emlékszem. A következő, amit szintén jól tudok, az volt, hogy egy teljesen üres szobában tértem magamhoz. Semmi értelme leírom az érzéseimet, mert eléggé ismeretek, mindenesetre pedig nem valami kellemesek. Nem tudtam, hol vagyok, ezért összeszedtem minden erőmet, ezt is csak nagy nehézségek árán, és az ablak felé vettem az utam. Különös csend honolt. Először a szomszédos házakat vettem észre. Valahogy üresnek tűntek előttem és még csak akkor jutott eszembe, hogy tényleg átgázoltam a folyón. Valahogy nagyon csurom vizes lehettem és fellélegeztem, hogy ezt csak a természetes víz okozhatta. Könnyed beszélgetésbe elegyedtem saját magammal, mert ezzel a módszerrel szerettem volna legyőzni a félelmemet, hiszen kifacsart a teljes elveszettség érzete. Éppen erről volt szó, és pedig szó szerint. Aztán lefelé vettem a pillantásomat és igen keményen meg kellett kapaszkodnom az ablakpárkányba. Kétségeim voltak azt illetően, hogy jól látok-e, és nem akartam, hogy az életem csak így teljen el. Ott lent ugyanis az autók nem haladtak, hanem vonszolták őket, és egyből kételkedni kezdtem abban, hogy ezt amiatt tennék, hogy ne kavarják fel a port. Az egyik boltból éppen akkor lépett ki egy férfi, aki csomagokkal volt megrakodva. Drukkoltam magamnak, amikor kinyitotta az autóját és elveszett benne, hogy beindítsa a motort és így gátat vethet gyötrelmeinek. De csak a csomagokat tette le, azt hiszem, hogy közben a pedálra lépett, egyesbe tette vagy hova a csudába, mert valójában nem tudhattam, hogy miről is van szó, és elkezdte óvatosan tolni az autót az úttesten és végletes figyelemmel sorolt be a sorba, amely az úttesten volt. És szinte majdnem kidőltem az ablakon, mikor felfigyeltem egy motorosra. Bukósisakja volt, meg olyan nehéz, motoros csizmája, afféle kabátja és bőrnadrágja, teljes biztonságban érezte magát, ám nagymotorját nem vezette, hanem tolt. És akkor a szemközti oldalról előszáguldott egy bicikli. Egy lány hajtotta. Többváltós bicikli volt. Erre nem volt nehéz rájönni, annak ellenére, hogy a távolság eléggé szembetűnő volt. De ismertem az ilyen bicikliket. A pedált azonban nem hajtotta a lány, hanem tolt a biciklit, és azt eléggé gyorsan. Hihetetlen volt az is, előre tekintettem, amikor az utasok az autók után rohantak, amikor benne is ülhetek volna. S eközben még a tolásból se vették ki a részüket segítőleg. Előzéseket is láttam. És képzelhetitek a zavaromat. Ez nem volt valami könnyű és lábaim szinte megremegetek. Szemeimet teljesen lehunytam és aztán hirtelen kinyitottam, mert változásra számítottam. Ellenben ilyen nem történt. Hisz elképzelhetitek a rám nehezedő nyomást és emellett azt se tudtam, mihez kezdjek. Aztán sziréna hangjára lettem figyelmes. Nem is érdekelt, hogy milyen. Vajon a mentőautók, a rendőrkocsik vagy a tűzoltók szirénája lehet? Arra számítottam, hogy legalább azok, akik a szerencsétlenség elleni küzdelemből veszik ki a részüket, taposnak majd a gázra. De, hogy a fenébe is, ismét tévedtem. A járgány piros volt, tehát a tűzoltóké. A tűzoltók teljes legénysége fűjtatott a kocs mellett és tolták azt. Ezt követték a többi mentőautók. Rettenetesen fülsüketítő szirénázás hangja hallatszott, borzalmas volt, ahogy tolták és

Móser Zoltán fotója

lehúzódtak a járdára. Valahol nagy tűz keletkezhetett, hisz annyian sürgölődtek a munkában. És az emberek teljesen komoly arccal figyelték őket. Majd ismét lehunytam a szemem és megint kinyitottam, annak reményében, hogy netán felismerem, miféle tévedés részesévé váltam. Ám az állapotok nem javultak. Még valami nagyon összezavart. Teljesen magamon kívül voltam. Mert hogyha valahogyan ide jöttem, akkor el is kell, hogy valahogy menjek. Ám nem tudtam, hogyan is viselkedjem. Vajon pattanjak a biciklimre és húzzak el ebből az átkozott városból avagy toljam a biciklit. Futhatnék is mellette, ezzel a gondolattal vigasztalódtam, attól függ, milyen sebességet szeretnék elérni. Csak nem lenne szabad felülnöm rá. Persze a felsoroltak közül mindegyik értelmetlennek tűnt. A bicikli az bicikli és mindannyian ismerjük a működését és hogy miként kell használni. Az jutott az eszembe, mi lenne, ha kilukasztanám a belsőket, de ezt a gondolatot is ejtettem. Túlságosan is erőtlén voltam bármihez. Micsoda gondokat sikerült megint a nyakamba varnom. A biciklit egyszerűen el is hagyhatnám és így feláldoznám, csak mentsem az irhám ebből az elviselhetetlen, négy fal közé zártaságból, amit tényleg így fogtam fel és sehogy másként. Intézkednem kellett, hisz világos volt, hogy nem lehet számítani változásra. Elhagytam az üres szobát és lementem a lépcsőkön. Senkivel sem találkoztam, ami jó jelnek tűnt nekem, jóllehet mindenesetre úgy tettem, mintha semmiféle bonyodalom se történt volna. Az is eszembe ötlött, hogy sehol semmi nyoma nem volt annak, hogy ténylegesen hogyan is érkeztem ide a biciklimmal. Ellenben a bicikli tényleg hűségesen várt rám, amit csak amiatt hangsúlyozok ki, nem másért, mert égett a lámpája. Ez szintén nem volt összhangban semmiféle elképzeléssel, amelyekben eddigi életemben részem volt. A bicikli lámpája nálam eddig csak akkor égett, ha be volt kapcsolva a dinamóm, és mindenekeelőtt akkor, amikor tekertem a pedált, úgyhogy egy kissé se volt furcsa, hogyha elvakított. És teljesen reményvesztetten kavaroztam fel rá és ráta-postam a pedálra. Persze semmi kellemetlenséget se szerettem volna okozni magamnak, ezért szelíden toltam és mellette vigasztaltam magam, milyen jó, hogy nincsen csengőm, mert minden bizonnyal csengetnék egyet.

Lukács Zsolt fordítása

KEMSEI ISTVÁN

Nyolcas

Mivel mostanában nincs biciglim, nem tudom, lehet-e nyolcast applikálni ezekbe a modernizált csúcskerekekbe. Láttam egy fickót a Rómain, ugratni akart cangájával a csónaklejáró fölött, az első kerék pedig csukódott össze, mint a colstock. Nem jött össze neki a nyolcas az istennek se.

Hajaj, fiú, ahhoz sok mindent kellene élned! Fiúk a világból: úgy mozogni a mozognivalóban, hogy éppen csak rogyadozzék, de még guruljon! Ehhez szükséges az évtizedekig tartó képezde! Tanulni a tekerést, hogy öregesen, részeges falusi kucsmás vénember módján, havon nyiszogva, számalmasan, nevetségesen, büntudattal kacskaringózva, ismeretlen terepen is haladjon az emberfia. A felállva taposást indokolatlan emelkedőkön. Ilyenkor utcahosszat minden kerékfordulatkor kijön majd a hajdani romantikus elképzelésből a panaszos nyik-nyik...

Azok a régi, szép idők az árokperti gyalogösvényen, a sötétedésben, egy mészfehéren vakító csíkon száguldások a meredély fölött! Ezt például próbálhatják néhányan a maguk korszaka szerint. Kinek milyen eszközök állnak a rendelkezésére. De nem furcsa: a nyereg ezalatt ezer és ezer kilométereken keresztül kitartóan töri a segget. Ez az egyetlen, igazi közös pont, amelyben találkozhatunk, miközben méterről méterre veszed észbe a berozsdállt, kilazult, elgörbült küllőket, az elpotyogtatott csapágygolyók hiányát.

És hajtasz vele tovább a folytonos nyiszogás közepette.

Szamódy Zsolt fotója

Biciklinapló (Részlet)

Európai időszámítás szerint 1902 őszén, már nem tudom, melyik hónap melyik napján, egy fehér zászló lengedezett a hálószoza-ablakom előtt, ide könyörögtem be magam a háztulajdonos öreg nénihez, az öregasszony pedig a maga hetvenöt kilójával éppen a legfelső emeletre, a harmadik szint tetejére caplatott fel, azt mondtam: caplatott, pedig sokkal inkább azt kellett volna mondanom, hogy próbált felcaplatni, ez meglehetősen sok időt rabolt el tőle, vagy negyvenkét lépcsőfok megmászását jelentette, útközben többször is megpihent, összesen három percet és öt másodpercet pazarolt erre, ez a természetes öregasszony szenvedő arccal benézett a bejárati ajtón, majd teljes szélességében megjelent, ennek a találkozásnak a dicsőségét egyszerre szégyelltem és egy küssé a vállamon viseltem, a néni felém biccentette a fejét, s a békekötés lehetőségének első paragrafusaként parancsoló és baljóslatú hangon kijelentette,

kérem, üljön fel egy biciklire

jaj, bizony komisz dolog ez a bicikli-incidens, de végül is szót fogadtam az öregasszonynak, ha már ilyen pechem volt, hogy ilyen szerencsétlen helyzetbe kerültem, felszálltam a biciklire, hogy aztán leessek erről az utálatos bringáról, csak azért kell felülnöm rá, hogy a Levenduladombra felmenjek, még ha tiltják is, kínai jótevőmmel együtt unottan bandukoltunk a biciklitárolóhoz, először egy női kerékpárt választott ki nekem, egy fiúnak, jó választás, mondhatom, olyan dolog ez, mint mikor az elemi iskolába iratkozik be valaki, mert ha valamit jól meg akarunk tanulni, bármilyen okosak is vagyunk, akkor az elemi ismeretekkel kell kezdeni, ilyen sorsra jut az, aki mint én is, akármilyen formában, de fogságba kerül, s egymás után a panaszeit sorolja, bízást mondhatom, hogy biciklizésben tehetségtelen vagyok, micsoda szégyen ez nekem, női biciklin kell tanulnom, én, akinek az orra alatt jelentéktelen kis bajusz pelyhedzik, illet kell adni annak, aki állandóan a földre potyog, majd meglátjuk, lehet, hogy ellenvéleményt fejtök ki, de ha a tanárom ezt nem fogadja el, akkor csak lesütöm a szemem, lehet, hogy az ifjaknak kijáró dicsőséges halállal végzem, szégyellném, ha valami abrakadabrá, emelkedett hangnemű beszédet hörögnék el, és alapos felkészülés után ékesszólóan hallgatnék, így aztán teljesen elképesztő, ha nem férfibiciklim van, aki ügyes, akinek van tehetsége, annak nem számít, milyen eszközt használ, ha már azonban le kell esnem, legyen rendes biciklim, akármilyen gyönyörű, vagy akármilyen ronda, tolom a biciklimet, amit kaptam, panaszkodva, teljes erőből felfelé, fönről jövet pedig „ez igen!”, rikkantok, és próbálom nyomni, mire nyugodtan nyikorogva válaszol nekem, ha belegondolok, szegénynek elgyöngültek már az alkatrészei, elfogyott belőle a zsiradék, hát azért jöttem én ide, az Óperenciás tengeren is túlra, hogy ezzel az ócska csotrogánnyal találkozzam, talán a bicikli-

tárolóban nem is tudják, mi az a nyugdíjkorhatár, kicsit furcsán nézem, ha belegondolok, hogy ezt a korhatárt a bicikli már réges-rég túllépte a kamra zugában, ilyen öregecskét kell adni egy magányos életet élő fiatalembernek, váratlanul azt veszem észre, hogy kiáltozom a szűnni nem akaró gondok, szaladgálások miatt, ezt a biciklit rángaták elő egy keleti vándornak, igen sajnálatra méltó dolog, nagyot nyekkent az öreg csont, ez volt a bosszú, mivel ő is fogságba került, továbbra is szakadatlan érdeklődéssel figyelem, ha megrángatom a kormányát, kifinomult, érzékeny idegei miatt nekimegy mindennek, ha továbblököm, belerohan az utcai forgalom kellős közepébe, otthonról jövet nem szálltam fel rá, mint aki nem tudja, mit tegyen, amikor pedig rávettem magam, hogy felüljek, olyan állapotba kerültem, hogy folytak a könnyeim, de azt se tudtam, vajon miért,

„hová megyünk?” „most kezdek kerékpározni, nem lenne rossz, ha olyan utcába mennénk, ahol alig járnak emberek, olyan helyre menjünk, ahol nem nevet ki senki, ha elesem”,

fogságomban különböző kéréseim voltak, nagytiszteletű jótevőm pedig őszinte, tiszta érzéseket táplált irányomban, és az emberi nyomoktól egyáltalán nem tartított széles utca, a Clapham Common egyik oldalán lévő lóversenypályára vezetett, aztán ezt mondta: „pattanj fel rá!”, végül én, aki fogságba kerültem, megadtam magam, ó én szerencsétlen,

a „pattanj fel rá” kifejezés nem volt valami ismerős a számomra, mivel nem éppen udvarias, régen, amikor még a hazámban éltem, nem nagyon láttam embereket biciklizni, én magam pedig még sose próbáltam, de most úgy ezer mérföldnyire, egy messzi országba kerültem, olyan helyre, ahol lemegy a nap, ahol magányosan élek a tőke és a nélkülözések földjén, itt e kemény szavakra a fejembe csaptam a vadászkalapomat, rávettem magam a biciklire, erősen megmarkoltam a kormányt, majd végül elhelyezkedtem a nyeregben, s aztán bátorságot színelve, jelentőségteljesen körülnéztem, és a parancsnak megfelelően mindenre elszántan elindultam, de ebben a pillanatban: zsupsz!, csodálatos esés volt!, a bicikli tótágast állt, de persze megőrizte teljes lelki nyugalmát, az utas viszont a nyeregpartóba kapaszkodva zuhant előre, hajdanán ez a szép fiatalember már hallott ilyesmiről, de most szemmel láthatólag megtapasztalhatta a megvalósulást is,

jóakaróm pedig ezt mondta: „kezdettől fogva hibát követél el, először nem is szabad biciklizni, hanem csak fel kell szépen ülni, kapaszkodni, a pedálra tenni a lábad, különben a bicikli egy fordulatot sem képes megtenni”, „micsoda megbízhatatlan oktató ez, legalább egy kis biztatást kapnék tőle”, gondoltam, de bármennyire is kapasz-

Eifert János fotója

kodtam a bringába, az egy fél fordulatot sem tett, minden hiábavaló volt, jaj, egy kicsit legalább haladhatnék előre, erősen nyomtam a biciklit, a tanárom pedig segített, hátulról tolt, így aztán végre megindultam, na tessék, ha jobban figyeltem volna, nem ütöttem volna be a térdemet, de most megint könnyedén ültem a nyeregben, két kezemmel markoltam a kormányt, talán így jó lesz, gondoltam, mivel erősen előrenyomtam a biciklit, megindultam, s száguldottam, mint egy őrült, félig félve, félig siránkozva vágtáztam előre, miközben halálos ijedtségemben attól tartottam, hogy a képemre esem,

itt is, ott is megálltak, bámészkodtak az emberek, volt, aki fölényesen nevetett is rajtam, a szemközti tölgyfa alatt egy dajka ült le egy kisgyerekekkel, s miközben állandóan beszélt hozzá, megállás nélkül lelkendezett, de hogy miről lelkendezett annyira, halvány sejtelmem sem volt, de biztos vagyok benne, hogy rólam beszélt, hogy mennyire töröm magam, patakokban ömlött rólam az izzadság, dühbe is gurultam, s egyre csak küzdöttem, harcoltam a biciklivel, de közben bátor tekintettel néztem körül, észrevettem jótévőmet is, bár a lábam szárán két-három helyen komoly horzsolások éktelenkedtek, mégis az volt az érzésem, hogy egy cseppet sem sajnál érte, „egyszer már figyelmeztetett, hogy erősen kapaszkodjam, mégis

elesek, de ha elesek, akkor is az én testemről van szó”, gondoltam, arról is megfélemedeztem, hogy „fogoly” vagyok, izzadtam, miközben nagy bátran egyre csak fújtam, fújtam a magamét, ekkor váratlanul hátulról valaki így kiáltott rám: – Sir!, ó, csak nem egy hebehurgya külföldivel akarnak megismerkedni, hátrafordulok, kicsit zavarba hoz engem a dolog, hiszen meglepetésemre egy nagydarab rendőr áll előttem, én nem ismerem őt, de nincs is kedvem vele ismerkedni, viszont a rendőrnek oka van rá: csak az nem tudja, aki faluról jött, hogy itt nem szabad járművel közlekedni, mégis, úgy látja, hogy itt közlekedem, hiszen annál az oknál fogva tilos itt biciklizni, mert ez olyan hely, ahol lovagolnak és nem bicikliznek, ha valaki biciklizni tanul, ne zavarja meg a járókelőket, a forgalom körültekintő rendjének irányítása rendkívüli műveltséget követel, közölte velem, erre azon nyomban a jótévőm foglya mélyrepülését a mai napra elegendőnek ítélte, „akkor gyertünk haza”, mondta, mert látta, hogy szomorú vagyok, s ezután bizony már nem ültem fel a biciklire, csak hazatoltam a bringát, és az öregasszony kíváncsiságára így fejeztem ki a csatavesztett ember lelkiállapotát:

biciklim nyerít,
hallom naplementéig,
s beköszönt az ős,

nem tudom, melyik hónap melyik napján átkaroltam a biciklimet, majd egy domb tetejéről próbáltam vele leereszkedni, miközben erősen tartottam magam, s a távolba tekintettem, aztán lenéztem körbe-körbe, jóakaróm jelt adott, mire egy csapásra, megállás nélkül, hiú becsvágyból megindultam lefelé a domb tetejéről, a domb hossza valamivel több volt, mint 2 háztömb, a lejtő hajlásszöge csak 20 fok, az út szélessége mindössze 10 ken¹, az utcai forgalom gyér volt, jobbról is, balról is elbűvölő villák sorakoztak, mostanáig nem derült ki, hogy ezen a környéken az utakat milyen mérnöki pontossággal készítették, ha az angol kormány azonban meghallaná, hogy egy jelentős keleti személyiség itt lepottyan a bringájáról biciklitárolás közben, megvizsgálná ezt a kérdést, bár mindenképpen kerékpárútnak ideális a terep, ami a jótévőmet illeti, a tegnapihoz képest gyönyörű helyre, a természet csodás tájára kísért valószínűleg azért, mert megijedt a rendőr szemrehányásaitól, vagy pedig annál az oknál fogva, hogy biciklimet már előre megszabadítsa a gondoktól,

kihasználva azt a lehetőséget, hogy sem emberek, sem lovas kocsik nem járnak erre, a jóakaróm kiválasztotta ezt a helyet: „na most aztán gyorsan jöhetsz”, mondta, ezekhez a „jönni, menni, utazni” szavakhoz azonban szeretnék megjegyzést fűzni, mi a „jönni, menni, utazni” szavakat nem használjuk két ember közötti, mindennapos értelemben, olyan jelentésben viszont igen, hogy valamire felülni a fenekünkkel, a pedálra felrakni a lábunkat, vagyis a mechanikai törvényeket felhasználó, emberi munkavégzésen alapuló mozgásra, kifejeződik benne az emberrel, lóval, tűzzel vagy éppen víz segítségével való előrehaladás gondolata, a távolodás mértéke már picit más az én esetemben, ez valahogy ahhoz az állapothoz hasonlítható, amikor valakibe éppen akkor hasít bele a derékzsába, amikor életében először kell akrobatamutatványt végeznie az arénában, ezenkívül, ami a mi szavunkat illeti, óvakodnunk kell attól, nehogy a „jönni, menni, utazni” szavakat rossz értelemben használjuk, olyan jelentésben megfelelő, mint menni, utazni kezd valaki, vagy éppen nem kezd menni, vagy utazni, másrészt az emberek folyamatosan hozzátapadnak a biciklihez, ebben az értelemben, amikor azt parancsolják nekem, hogy menjek vele, akkor ilyen jelentésben mondják nekem, mire szélesebben lekarikázom a domb tetejéről, és ha furcsa módon bal felől az egyik villából megtapsolnának, a biciklit fiatalosan megnyergelném, hisz van olyan vicces ember is, aki ezt a biciklizést diadalmas dolognak tekinti, milyen fantasztikus, gondoltam magamban, s ekkor már a domb közepén repültem a bringával, de ebben a pillanatban különleges találkozásban lett részem: mintegy ötven diáklány sorokba rendeződve közeledett felém, nem tudtam, fontoskodjak velük és mondjak valamit, ha már ilyen sok lány jött erre, vagy csak menjek tovább, de én nem szóltam semmit, ők is szótlanok maradtak, meghajoltam, le akartam szállni a kerékpárról, miközben a jobb lábammal rúgtam egyet az ég felé, de a biciklim meg se nyekkent, hát ezzel az akrobatamutatvánnyal szórakoztattam el a női sereget,

¹ 1 ken = 1,81 m.

² 1 saku = 30,3 cm.

amely eközben rendre elmasírozott mellettem. Még megkönnyebbülten fel sem sóhajthattam, az akrobatamutatványom már romokban hevert, de a bringa már a domb alján, egy síkságon kanyargott, viszont nyoma se volt ott egy hajszál nagyságú parkolónak sem, ráadásul a szemközi kereszteződés négy sarkán egy-egy rendőr állt, akik felé örült sebességgel száguldottam, egy pillanatig sincs nyugtom, gondoltam, miközben éppen az járt a fejemben, hogy ma még egy rendőr sem szidott össze, úgy látszik, eljön hamarosan a bicikli és az én furcsa kettős szerelmi öngyilkosságom ideje, eközben határokat nem ismerve a járda irányába karikáztam bátran, végül felbucskáztam az úttestről a járdára, de még itt sem torpantam meg, hanem egyenest beleütköztem a szemközi deszkakerítésbe, s ezek után vagy másfél *kent* buktam hátrafelé, majd az egyik rendőrtől mintegy három *saku*² távolságra pottyantam a földre. „Még összetöri a csontjait”, mondta nevetve a rendőr, „bizony a biciklizés nagyon fáradtságos lehet”, mire válaszul csak ennyit mondtam: yes,

nem tudom, melyik hónap melyik napján a következő történt:

– nem lenne kedve eljönni a British Museumba, hogy utánanézzem olyan dolgoknak, amelyeket nem tud? – kérdezte tőlem a jóakaróm,

– hát ami azt illeti, nem nagyon mennék el oda, mert az a szokásom, hogy össze-vissza szeretem nézegetni a könyveket, no meg jól esik a könyvekbe jegyzetelgetni, aláhuzigálni...

– persze, ugye jobban szereti a saját könyveit, mert szabadon használhatja, én, azt hiszem, elmegyek, mert egy irodalmi munkán dolgozom...

– jaj, Nacume úr, maga nagyon sokat tanul – szólalt meg mellette a felesége,

– hát ami azt illeti, nem is tanulok, mivel mostanában kezdtem, el biciklizni a Tanár úr segítségével, kora reggeltől késő estig csak ezt csinálom, semmi mást,

– a biciklizés érdekes elfoglaltság, mindenki biciklizik, itt nálunk is az egész ház, maga is könnyedén, messzi útra elbiciklizik majd,

a felesége által messzi útra irányított tanárom azt hiszem, bármilyen értelemben használja is a „jönni, menni, utazni” szavakat, úgy képzelem, hogy biciklizni nem tudó férfi válik majd belőlem, s így, rossz értelemben használja e szavakat, és a dombra felbiciklizésen és leereszkedésen túl olyan férfi leszek, aki csak nagy nehézségek árán ér el valaminek a végére, ami pedig a „messzi út” kifejezést illeti, ha ezt hallja az ember, azt hiszem, nem valami barátságos dologra gondol, nekem az első tehetségem az írás, a második pedig a nagyotmondás, tehát napjaink 20. századában felnőtt, cselekvőképes jellem vagyok, ezért találékonyan ezt feleltem:

– messzi útra még ugyan nem indulok, de most már azt hiszem: a dombra felmenni meg lejönni határozottan kellemes dolog!

Vihar Judit fordítása

KÁNTOR PÉTER

Bicikli blues

Délelőtt csak tervezgetek,
eltervezem, hogy délután majd
biciklizünk egy jó nagyot,
ki Szentendrére, tán tovább is.
Az előszobában megsimítom
gazdaként a biciklikormányt,
mintha lovam sörényét; várj csak,
micsoda prima délután lesz!
De délután a biciklizéshez túl meleg van,
áll a levegő, és mint a kályha,
ontja a meleget a nap.
Majd este! Este kibiciklizünk!
Egy percre ledőlök a díványra,
akár egy dunaparti stégre,
ahol finoman ringatózunk,
őrültség bárhová sietni.
S már alkonyodik, itt az este.
Most kéne a liftbe betuszkolni,
átlósan felállítva, a biciklim,
mert másképp nem fér be, csak úgy.
Nincs erőm! Zsibbadt a karom.
Átkozott délutáni alvás,
hova juttattál? Ez a konyha,
mit keresek itt? Mit ígértem?
Szándd el magad! Szándd el magad! –
Holnap! Majd holnap lesz erő,
lesz kedv, ügyesség, könnyű szellő,
majd holnap kibiciklizünk!

Drew Winlow fotója

PHILIPPE DELERM

A dinamó hangja

Az a finom súrlódás, ami zümmögve dörzsöli-fékezi a kereket. Milyen régen is ültünk biciklin szürkületben! Dudálva haladt el mellettünk egy autó, mi pedig a jól ismert mozdulattal dőlünk hátrafelé, hogy bal kézzel, tétován és ügyelve a küllőkre, benyomjuk azt a kis gombot. Micsoda öröm járja át az embert, valahányszor megadó engedelmességgel lép működésbe a kerékhez tapadó kis tejesüveg-forma! A lámpa vékony, sárga fénycsóvája nyomban kékké varázsolja az éjszakát. Am igazából a muzsika számít, az a halk, megnyugtató fr-fr, ami azóta is tovább szól bennünk. A pedál tekerésével mi magunk válunk áramfejlesztővé. Nem a család sárhányó zörgésére figyelünk már, a kerékgumi tapadása a dinamó rovátkolt dugójához pedig nem fékeződés, sokkal inkább egyfajta jótékony elernyedés benyomását kelti bennünk. A vibráló hang hatására álomba merül a minket körülvevő táj.

Feltör a gyermekkori reggelek emléke, amikor jéggé dermedt ujjakkal tekertünk az iskolába. Nyári estéké, amikor tejért mentünk a szomszéd tanyára; a tejeskanna himbálózása, a fémtartályt záró vékony lánc tánca. Hajnaloké, amikor a horgászni indulók mögött aludt még a ház és a biciklire erősített könnyű bambuszbotok. A dinamó pedig a megcsillanó szabadságba mutatott utat minden alkalommal, esti szürkületben és hajnali derengésben. Miatta finoman és odafigyeléssel teker az ember, összhangban a kerekek és a gumik mozgásának minden apró részletével. A dinamó gondolatára ma is gurulás érzése támad bennünk, melynek ritmusa hasonló az emlékezet ösvényeinek szele által hajtott szélmalom forgásához.

(„Le bruit de la dynamo”, 22–23. o.)

A Tour de France

Ha Tour de France, akkor nyár. Méghozzá olyan, aminek soha nem akar vége lenni. Mint az átható júliusi hőségnek délen. A zsalugátéreteket behajtják, az élet lelassul, a napsugarak között por táncol. Akár helytelennek is tűnhet előttünk a négy fal közé zárkózni, amikor olyan kék az ég. De hogy a tévé előtt lebzseljen valaki, amikor az árnyas erdő hűsítve hívogat, a víz pedig fényt és felüdülést tartogat? Igen-igen, mégis jogunk van hozzá, ha a Tour de France miatt tesszük. Mert hogy olyan el nem ítéhető szokás ez, ami nem hasonlítható össze a tunya semmittevéssel és a lusta nemtörődomséggel. Egyébiránt pedig nem a Tour de France-ot nézzük; megannyi Tourt nézünk egyidőben. Bizony, az Auvergne vagy épp Bigorre útjain tekergőző mezőny mögé minden egyes pillanatban odaképzeltük *valamennyi* elmúlt verseny mezőnyét. A nappal fényvisszaverő, sötétben pedig világító mezek alatt látni véljük a régi gypajúfelsőket: Anquetil sárga pólóját, melyen épp csak a „Helyett” felirat olvasható; Roger Rivière kék-fehér-piros mezét, a szokottnál is rövidebb ujjakkal; Raymond Poulidor viola és sárga „Mercier-BP-Hutchinson”-trikóját. A legmodernebb kerekek mögül felsejlik a René Vietto vagy Lapébie vállain keresztülvetett kerékbelső, a nézők tömegei pedig Alpe-d’Huez aszfaltján eszünkbe juttatják La Forclaz kihalt és kavicsos útjait.

Mindig akad olyan néző, aki azt mondja: „Jómagam csakis a táj miatt szeretem a Tourt.” És valóban: a mezőny egy felforrósodott és ünnepi hangulatban égő Franciaországon halad keresztül, a nézők tömege pedig a versenyzőket közrefogva mezőkön, városokon és hágókon kígyózik. Az emberek és a táj békében megférnek egymással. A jólneveltség legtöbbször gátat szab a feltörő indulatoknak, felfokozott izgalmakkal járó heves indulatkitörésekre csak kevesen ragadtatják magukat. A túlfűtött érzelmekből adódó apró szurkolói kihágások pedig csak még nagyobb dicsfényvel övezik az amúgy is mitikus hősként ünnevelt, Galibier szikláin között és Tourmalet ködfelhőin átkarikázó versenyzőket.

Kevesbé heroikusak, mégis ugyanakkora érdeklődésnek örvendenek a sík szakaszok. Lenyűgöző és mellbevágó érzés, amikor a mezőny együtt halad el a szemünk előtt. A felvonultatott reklámeszközök seregei is ekkor kapnak valódi értelmet. Kit érdekelnek a drámai változások a helyezések sorrendjében? Az egyetlen, ami számít: pillanatra eggyé válni a nap és a nyári munkák hevében égő Franciaországgal. A tévé képernyőjén egyik nyár olyan, mint a másik, előttünk pedig a mezőny leghevesebb pozícióharcai is a mentatea ízével szelidülnek meg.

(„Le Tour de France”, 39–41. o.)

A bicikli és a kerékpár

A kerékpár mindenben a bicikli ellentéte. Mályván foszforeszkáló, hatvannal száguldó lehetőleg könnyű váz: ez a kerékpár. Két gimnazista barátó Bruges valamelyik hídján teker át: ez a bicikli. A különbség persze némileg össze is mosódhat: Michel Audiard – golfnadrágban és térdzokniban – egy bisztró pultjánál felhajt egy pohár száraz fehérbort: ez is a kerékpár; farmernadrágos tinédzser száll le a nyeregből, kezében könyv, amit mentatea mellett egy kávézó teraszán fog olvasni: ez is a bicikli. Vagy egyik, vagy másik táborhoz tartozik az ember: a két dolgot mégiscsak elválasztja egy határ. Szerelhetnek vaskos vázú gépre alul visszakunkorodó kormányt: attól az még bicikli marad. És ugyanígy igaz az is, hogy a patinás sárhányók ellenére a valódi kerékpár megőrzi sportos jellegét. Jobb inkább semmit át nem alakítani: minden legyen az, ami, ha már egyszer úgy adatott. Mert arra születni kell, hogy az ember sálját könnyű szél lebegtesse egy klasszikusan tökéletes formájú, fekete színű holland bicikli nyergében. Másvalaki könnyű vázú versenykerékpár láncának méheket meghazudtoló lágy zümmögéséről álmodik. A biciklista tulajdonképpen járókelő, aki a járdán is tekerhet, padokon ücsörög és újságot olvas. A kerékpárosnak nincs megállás: a légellenállást a minimumra csökkentő különleges öltözékében menni alig, inkább csak totyogni tudna, ezért szünet nélkül csak tekeri és tekeri a pedált.

Lassúságról és gyorsaságról lenne hát szó? Talán. Bár léteznek lélegzetelállító sebességgel közlekedő biciklisták, illetve versenygépükön komótosan guruló öreg bácsikák is. Akkor talán nehézségről és könnyedségről? Inkább. A suhanás ígézetéről, másfelől pedig az anyafölddel való meghitt kapcsolatról. És még... az ellentétek végtelenségéről. A színekről. A kerékpár metálnarancs és harsány almazöld, a bicikli mélybarna, tört fehér és matt piros. Anyagokról és formákról. Vajon melyik idéz elénk puhán finom szöveteket, gyapjút, velúrt és skót szoknyát? És melyik műszálás szerelések végtelen tárházát?

A bicikli vagy a kerékpár nyergébe a sors rendelése szerint születik az ember, és ez majdnem így van jól. Mert az utóbbiak egy egész lényüket meghatározó lemondásra kényszerülnek: valódi szerelmet ugyanis csak biciklisták éreznek.

(„La bicyclette et le vélo”, 88–89. o.)

Delerm, Philippe: *La première gorgée de bière et autres plaisirs minuscules* (Az első korty sör és más apró örömök), Paris, Gallimard, 1997.

Décsfalvi-Tóth András fordítása

Minyó Szent Károly fotója

TÓTH KRISZTINA

Idegen test

Az Újtelepről jöttek át biciklivel:
a beton pingpongasztal megszállt erőd lett.
Közülünk nem álltak szóba senkivel,
a hintáról figyeltük őket.
Nyikorgattuk a láncot és tanakodtunk,
hogy akkor kié a tér és mit akarnak.
Úgy döntöttünk, a Pintér bátyjának mégse szólunk,
legalábbis nem aznap.
Én lettem a követ, mert lány vagyok. Óvtak,
hogy van egy nyolcadikos, ne ahhoz menjek,
hanem a farmeroshoz, aki tíz körül volt csak,
viszont szőke, és jobban is tetszett.
Volt valami a kerekein, ami tarka,
forgó köröket rajzolt a levegőbe,
odavitt a fekvő bringához és megmutatta,
sőt, le is szedett egy pirosat belőle.
Küllőgyöngy, vetette oda megvetően.
Szép szó volt: ragyogott, mint a macskaszem.
Aztán azonnal el is fordult tőlem,
álltam kukán, hogy akkor elteszem.
Évekig megvolt, a zsebemben hordtam,
anyám többször ki is mosta, de meglett,
később meg átraktam a tolltartóba,
húztak vele, hogy ezt adta a szerelmed.
Elterjedt, hogy van az a fiú az Újtelepről,
aki ritkán jön, de van egy ajándék tőle,
s bár az osztályban kevesen tudnak erről,
lehet, hogy gyerekünk is lesz jövőre.
Nyáron aztán mindenki lement a Balatonra.
Üresen izzott, meg is olvadt az aszfalt,
golyókat gyúrtam és rádobtam az ablakokra,
időnként felragadt, de valahogy nem vigasztalt.
Ültem a parkban vagy a kutyákkal beszélgettem,
törött nápolyit vettem a boltban,
sovány, ismeretlen testemet nézegettem
a sötét, mélyvizű kirakatokban.
Szeptemberben jött egy új lány az iskolába,
aszfaltfekete volt a bőre,
először körbeállták, de kiderült, hiába
kérdeszgetik, egy szót se ért belőle.
Egyedül tébláboltunk mind a ketten.
A haja parcellákra volt osztva,
mint a tankönyvünkben a jobbágytelkek,
a tincsek végét egy-egy gyöngy fogta.
Odamentem és megsimogattam:
érdes volt a feje és csak mosolygott.
Súgta a nevét is, de nagyon halkán
– gondoltam, tanítok neki néhány dolgot.
Küllőgyöngy, mondtam a fonatokra bökve,
ő meg a számat nézte, hogy jobban
utánozhasson. Fehér fogai közt zörögve
forgott a név: idegen test a dobban.

KÖRÖSI ZOLTÁN

ÚT

Hét-nyolc évesen, amikor a nyaralás idején egy reggel, vagyis inkább kora délelőtt biciklivel mentünk a faluból a... hová is? Azt hiszem, a majorba, (Újmajor, így hívták, gondolom lehetett egy régi major is), abba a falu melletti épülecsoporthba, ahol a teheneket tartották.

Fehér, hosszúkás épületek, feketére mázolt lábazat.
Hullámos betonkerítések.

Dombok, süppedős árkok, s messze, inkább csak sejthetően, nagyobb magaslatok is.

(Nyaranta, vagyis két-három nyáron át adtak ki a szülem falura, oda, ahonnan anyám származott, Vas megyébe, Sárvár közelébe, egy néhány száz fős kistelepülésre. Noha nyilván kisgyerekként sokkal természetesebben éltem meg ezeket a heteket, mint ahogyan azt felnőtt fejjel akár csak elképzelni is lehet, az bizonyos, hogy ez a lényegében időtlenségben létező, érintetlen falusi világ, a maga gazdálkodási, étkezési, társalgási, templomba járási és szórakozási szokásaival egy radikálisan más létezés volt, mint amiben egyébként a hetvenes évek magyarországi városiasságában karistoltam. A biciklit például mifelénk, vagyis a városban, a városnak azon a részén, ahol laktunk, vagyis bicajoztunk, fociztunk, iskolába jártunk mi, gyerekek, azt hiszem, soha nem hívtuk biciklinek. Naná, hogy nem. Mert nem az volt. Bringa, canga, brinyó, az igen. Viszont ott falun efféle általában nem hallottam: ott a bicikli bicikli, mi több, bicigli, néha kerékpár volt. Ez volt a neve.

Mint ahogyan a falu klasszikus hármasa: kocsmá, templom, iskola, az emlékeimben például olyanokkal egészül ki, mint a kocsmá ajtószomszédságában üzemelő tejcsarnok, ahová estefelé az alumínium színű, fafogantyús kannában kellett elvinni a frissen lefejt tejet. A Gyöngyös patak, a maga teljesen érintetlen természetességével, értve ezt a fürdésre és a horgászatra is. Vagy például a vidékre olyannyira jellemző nagy, megfeketült deszkájú, cseréptető szénapajták titkos, füledt, félhomályos világa, a különös gépekkel, tűhegnyű fénycsíkokkal.

A kocsmá a csapospulattal, nagymálnával, kuglipályával és áthatolhatatlan cigarettafüsttel.

A bolt, ahol legyek laktak (igaz, azok laktak mindennütt), mindent kérni kellett, s a kövér, fehér köpenyes eladó nő rendíthetetlen lassúsággal nyúlt a polcokra, s mindent alaposan, mintegy az ujjaival is szemügyre vett.

A nagyanyámék házával szemközti plébánia, benne rokonaink, a hajdani apáca Bianca néniék, különös színű sütemények, kesernyős szag, sötét ruha, fehér arcbőr, reszketős templomi énekhang.)

Ketten; az unokanővérem és én.

Sütött a nap, durván összeillesztett betonlapokból állt az út, jobbról-balról elvadult, alacsony növésű akácerdő zizegett. Zötyögött a bicikli, meleg volt.

(Ami a biciklit illeti, afféle, hogy gyerekbicikli, vagy kisebb méretű bicikli, ott, falun természetesen nem létezett. Női vagy férfi, vázas vagy váz nélküli, az igen. Egy kopott svájcisapkával „feljavított”, nagy, széles, rugós parasztnyergel, ormótlan műanyag fogantyús kormány-

nyal büszkélkedő, fekete, nyilvánvalóan magyar gyártmányú, csattogó, kattogó gépezetre emlékszem, talán azért, mert valóban ilyen volt, talán azért, mert úgy hiszem, nem lehetett más.)

Hogy miért mentünk oda, vagy talán már visszafelé jöttünk, átadni egy üzenetet, vagy csak a teheneket megnézni. (Ha így volt, akkor az persze csakis a városi rokongyerek kedvéért lehetett, egy normális falusi gyerek mit nézne a teheneken? Az édeskés szag, ami az orromban maradt.)

Esetleg vittünk, hoztunk valamit?

Nem tudom.

Nem emlékszem rá, mint ahogyan nem emlékszem, csakis az útra, a harsogóan zöld fákra, a zötyögésre.

(Na, ez az irodalom. Sok minden volt ott, csak harsogóan zöld nem. Különbösen is, egy akác soha nem lehet harsogóan zöld, szerintem még eső után se, hiszen akkor elfordulnak a levelei. Szóval egy olyan betonúton, ahol traktorok járnak, kétoldalt vastag, feltüremkedően tarajos keréknyomok magasodnak, egyébként meg minden elpöfögő gép után tíz percig ülepedik a por, hogy a fenébe lettek volna harsogóan zöld levelek? Poros, töppedt, elvadult akácok lehetett, gondolom, sokkal kisebb is, mint ahogyan azt akkor láttam.)

Ahogy ott kerekeztünk az átmelegedett betonlapokon, a behajló akácágak között, egyszer csak le kellett szállnom a bicikliről.

Jó volt a biciklizés és mégis.

Le kellett szállnom, mert, nem tudom pontosabb néven illetni, a zötyögés és a kerekezés kevés volt már ahhoz a rajongó érzéshez, ami előtört – ahhoz gyalogolni kellett, tolni a kerékpárt és gyalogolni a megszáradt sárfoltok között, a repedezett betonlapokon.

(Ami a rajongást illeti, tán nem a legszerencsésebb kifejezés, de remélem, valóban ez írja le a viszonylag legpontosabban azt a fizikai örömet, amit éreztem. A tüdő örömet, hogy beleáramlik a forró, poros levegő, a szandálos talp örömet, hogy csattog az úton, a tenyér örömet, hogy fogja az átizzadó, recés műanyag markolatot a kormányon, az orr örömet, hogy szagolhat – s mindehhez az én örömet, hogy érezhettem és figyelhettem mindezt.)

Egyébként nem egyszerűen érzés és fizikai öröm volt ez: mert határozottan emlékszem, hogy azonnal azonosítottam, mi több, némi álmélkodással meg is neveztem magamban: hogy kétségbevonhatatlanul ezt nevezik boldogságnak.

És ha ezt nevezik annak, akkor én itt és most boldog vagyok.

Vagyis: én vagyok.

És én boldog vagyok.

Tudom, figyelem és érzem magam, beleértve a boldogságot is.)

A rücskös, meleg betonról felszálló por.

A motozások, fácánok kiáltozása, a madarak hangja az erdőből.

Egyszeriben, úgy értem, nemcsak a biciklizéshez képest, hanem egyáltalán, a létezésemhez és megszokásaimhoz képest is, előjel és átmenet nélkül lett úrrá rajtam ez az érzés, viszont, noha csak hét- vagy nyolcévés lehettem, azonnal tudtam, hogy ez az.

Hiszen ez az.

Ez a boldogság.

Valami, ami szinte kipattan, onnan belülről, nincsen értelme, nincsen oka és célja sem.

Mi több, nyilván éppen ez a természete.

Hogy csakis értelem, cél és ok nélkül.

Hogy így van, így lehet, és csakis így lehet ennyire teljes.

És hogy mindegy is, hogy miként.

Vagy nem mindegy.

Éppen a szinte járhatatlan betonlapokkal, az elvadult erdőcskével, a napsütéssel, porral, ócska biciklivel.

Mi is?

A sok, ami már csaknem elviselhetetlen.

A gondolatlanság, ami tudja önmagát.

Az ideiglenesség, ami kizuhan a megszokásból.

A test, amit kívülről érzel és látsz.

Tulajdonképpen semmi másra nem emlékszem.

Nem tudom, mentünk-e vagy jöttünk, egyáltalán, tényleg a majorba, az Újmajorba tartottunk-e, nem tudom, mennyi ideig tartott az utunk, hoztunk-e vagy vittünk valamit. (Azok az otlétek, amelyeket persze akkoriban eszem ágában se lett volna nyaralásnak, s főként nem üdülésnek nevezni, hiszen egyértelmű volt előttem, hogy üdülni például a Balatonnál, gyerekekkel, mit ne mondjak, úttörőtáborban, üdülőben szokás, egyáltalán nem mellékesen például heves focizásokkal tarkítva, nem pedig egy olyan helyen, ahol rajtam kívül mindenki a megszokott, mindennapi életét éli, s nem is igen tudja értelmezni a nyaralás és üdülés kifejezéseket, focizni, meg sétálni és egyéb efféle módon időt tölteni pedig egyáltalán nem szokás, nos tehát, azok az otlétek már a történésük folyamán is egyszerűen kiestek az idő általam valamelyest megtapasztalt működéséből: összecsúsztak a napok, nem egymás után jöttek-mentek, hanem más ritmus szerint jártak.

Nemcsak például az úgynevezett falusi élet korai kelési, korai fekvési szokásai miatt, hanem a napok egymással tartott viszonya okán is: ezek a nyári (napok, hetek, hónapok?) nem egyszerűen összeolvadtak, de valamiként egymásra préselődtek, egyre mélyebbre nyomták önnön magukat... hová is? Finom, bársonyosan finom porra gondolok, porréteg a levelek színén, mintha egy állatka puha bundáját látnám.)

A kút fölé hajolva odalent is volt egy rázkódó, sötétlő nyári égbolt, fekete foltot vágott bele a fejem és a vállam.

Az unokanővéremet se láttam már vagy húsz éve, úgy hallottam, két gyereke született, és már a második váláson van túl, ámbár lehet, hogy csak egyen, soha nem volt közöttünk még csak barátságféle sem.

A bicikli talán még megvan a ház mögött, vagy a szénapajtában, ott, ahol a szecskavágó, a kukoricamorzsoló és a többi gép állt, igaz, a házat eladták már, sőt, a kistemetőt is, ami a háztól kéttucatnyi lépésre kezdődött, lezárták rég, s a háromszögletű terecskére zászlórudas, virágágyásos millenniumi emlékművet állítottak. Vagyis állt ott már egy oszlop, első világháborús halottak emlékoszlopa, de most mellé építettek még valamit.

(Világos, hogy nincsen már meg az a bicikli, hogyan is lenne, amikor bajuszos, Lenin-sapkás, cigarettaszípkás, kocsihajtó nagyapám halála után nagyanyám hozzánk, a városba költözött, a házban anyám bátyjáiék éltek még vagy tízegynéhány évig, aztán, annyi csomag Kossuth-cigaretta és egy lassú lefolyású gégerák után unokanővéremék eladták. Nyilván nincsen már meg a hűgyszagú istálló a szögletekbe tapasztott fecskéfészkekkel, nincsen a szénapajta, a hidas, a hátsó gyümölcsös se, a szántókra nyíló léckerítéses, alacsony kiskapu, hát akkor hogyan állhatna ott a kerékpár?

Illetve mégsem.

Ha rá gondolok, akkor tudom, hogy ott van.

Ott áll a cseresznyefa síkos törzsénél.

Vagy az alul kissé mohos kút betonkájájának döntve.

Vagy a tyúkól mellett, a pajta deszkafalának támasztva, kopott feketén, porosan, az ülés rugóját madzag erősíti, a svájcisapka közepén látszik még a rég lekopott kis „villámhárító” nyoma.

Hogyan kell úgy tekerni a felnőtt férfibiciklit, hogy a váz alatt, ferdén kapaszkodik rá az ember, azaz gyerek, azaz én.

A kerék rázkódása a szárazra sült traktornyomokban.)

A napsütés, a küllők cikkanásai.

A sárhányó zörgése.

Fekete, vasrácsos gyerekülés a másik biciklin a kormány mögött, a vázra szerelve. A por szaga, a sárfoltok.

A rémületesen nagy tehének, ahogy érthetetlen okossággal tudják, hová kell hazamenniük.

A szívem, ahogy lökdösi odabent a tüdőmet.

Az almák puffanása a magasra nőtt fűben.

A motozások, a madarak hangja az akácosban.

Süt a nap.

Tulajdonképpen semmi másra nem emlékszem.

DANYI ZOLTÁN

Kék kannában

Viszem a tejet biciklivel,
forró még,
szinte süt, ha a kannához érek,
negyedórája sincs,
hogyan anyám tehenet fejt;
vészesen rövidülnek a nappalok,
a kék kannában habzik a tej,
elmerül, saját lilájába süllyed a nap.
A rét fölé pára emelkedik,
feledés vagy emlékezet,
a bordáimhoz tapad,
odapréselődik,
ahogy viszem a tejet biciklivel;
egyre jobban szorít,
érezem, meg kell állnom,
amikor majd a sarokra érek.

Lébény, Luther

Négyen voltunk. Gábor és Teréz, a néhány évvel azelőtt meghalt evangélikus püspök két legidősebb gyereke, aztán Berry Brewer-ből (Pennsylvania) és én. Berry váltig állította, hogy a lébényi templomot feltétlenül meg kell néznünk, mert annakidején többször prédikált benne Luther. Németül, tette hozzá. Gábor rám nézett, én valószínűleg elvgyorodtam, *Lő-Lő, Le-Lu, Lu-Le*, azaz hogy Luther és Lébény, de aztán mindketten Teréz felé fordultunk. Hármunk közül ő volt az érzelmi kérdések döntőbírája. Teréz jóságosan mosolygott. Sejtettem, hogy az előző napra, Gábor szolgálatára és az azutáni muzsikálásunkra gondol. Gábor teológiát hallgatott Sopronban, s úgy tette magát hasznossá, ahogy csak lehetett, ugyanis még édesanyja özvegyi zsebétől függött. Az orgonához viszont nem csak a kötelességtudás fűzte. Nem, igazi nagy szerelme az orgona, a teológia pedig apánk döntése, mint esetemben a tanítónői pálya, és ez a kicsiknél is így fog továbbmenni, a fiúk teológiára, esetleg orvosira, a lányok a tanítóképzőbe, mint én, mondta Teréz. Az óvónő csak fél napot dolgozik, hogy a családra is legyen ideje, támogatja férje munkáját, női köröket vezet, karácsonyi bazárt szervez, itt aztán bevihetem festői ambíciómat, például virágos fejkendők, vagy befestett főzőkanalak, és ne felejtse el, évente egy gyerek.

És az ének!? Miért nem próbálsz énekelni, kérdeztem. Tegnap este is arra gondoltam, hogy a Konziban nincs ilyen szoprán, ilyen jó intonáció, ilyen egyszerűség, és a szöveg csodás értelmezése. Ó, a szövegeket, mint ennek a templomnak a gyermeke, megtanultam már előre, mint ti, katolikusok a latint. Dominus vobiscum, így Teréz. No evvel az egy-két szlogennel nem boldogulsz, így én. Erre Teréz: Ha hajlandó lennél a Palesztrina Kórusban énekelni, akkor lenne ott valaki, aki tud latinul? Mire én: Mi az Isten csodáját énekelnek? Altot talán? Erre Teréz: Nem, már csak azért se, mert a karnagy úr az egész misét egy terccel fölfelé transzponálta. Meg aztán... énekelj te csak németül, tenorként nálunk, az evangélikus templomban. Gábornak mindegy, hogy mit énekel, nincs szép hangja, csaknem kicsúfolja magát, ha énekel. Önmagát ironizálja, mintha azt mondaná: *Ilyen hangom van, basta*. Istent evvel a hanggal tudom csak dicsérni. Miért nem adott szebbet? Ezért aztán nyugodtan énekelhet második szopránt is, ebben az esetben a testvéries intervallumok különös szervi hasonlósággal szólalhatnak meg. Jóságosnak gondoltam Terézt, amiért nekem szánta a tenorszólamot, és éreztem, azt is ő szuggerálta, hogy Gábor átvegye a második szopránt, az orgona pedig az altot. Hogy mindehhez még hozzájött Berry Brewer-ből (Pennsylvania) a maga sajtós basszbaritonjával, az az evangélikus templom és kultúrkör, valamint a kollégium érdeme volt.

Valahogy nem az elején kezdtük el a munkát, hanem a fűgánál. „Ihr aber seid nicht fleischlich, sondern geistlich.” Ez a kvintett fűgaként feldolgozva egészen feldobott bennünket. Ekkor történt, a beszélgetés alatt, hogy Berry felvetette a bicikliutat Lutherhez. Kimondta, s talán

az ő csodálatos basszbaritonja miatt mi rögtön elfogadtuk az ötletet, és már láttuk is biciklijét, a krómozottat, a seb-váltósat, ami gyorsabban haladt előre, mint a mi nehézkes drótszamarunk, a szülőktől, nagybácsiktól ránk maradt, sokszor nyikorgó, legtöbbször rozsdás, megkopott, olajtól feketéllő láncú tökéletlenség.

Berry Brewer-ből (Pennsylvania) huszonegy éves basszbariton volt Győrben, egy csodálatos bicikli tulajdonosa, s ez a bicikli most a templom ülései között csillogtatta krómozott alkatrészeit. Berry hozta ide, biztonságba, *mint egy drága nőt*, dűnyögtem gúnyosan magam elé, de Teréz meghallotta és szidni kezdett. Csak csúföld ki Berryt, igen, a krómozott kerékpárjára szörnyű büszke, gyerekes dolog, de gondolj arra, hogy ezenkívül semmije sincs, a két farmernadrágját maga mossa, a fehér trikóit és a zoknijait úgyszintén. Teljesen fölösleges lett volna kérdeznem, hogy Berry miért jár egyetlen fehér tornacipőben. Mert csak az van neki. És a szülők Brewer-ben válnak, és a szegről-végről magyar származású mama nagyigényű madame, elveszi a lelkész úrtól az utolsó fillérjét is, s a kisebb kölykökről nem gondoskodik senki. Egy távoli rokon, a Gráb-gyárban dolgozó textiltechnikus hívta meg Berryt tavaly egy fél évre, 1949-ben, de azóta elvitte az ÁVÓ. Egy textiltechnikus! Mert állítólag BBC-adásokat hallgatott. De a szerencsétlen alak nem is tud angolul. Hogyan lehet bebizonyítani, hogy valaki valamit nem tud? Útik-verik, de nem használ, mert nem tud angolul, és kész. És elveszik tőle a lakását, és mire Berry ideér, nem mer elmenni a címre, valószínű, jó ösztönei vannak. És mert a templomban, nálunk énekel, elmondta ezt nekem, és most a kollégium kis nyomorult kamrájában lakik, a mosókonyha mögött. A vasalós-szobában.

Megfenyegettem: Ne csinálj úgy, mintha egy cinikus alak lennél, nem kellene ezt a krómozott táltos paripát... ide... Miért ne, vetette közbe Gábor, táltos paripánkon hazaszállunk, hazahív fű, fa, lomb, virág. Berry meghalotta, és próbálta utána énekelni:

fű fa lomb virág

Musica sacra ez is? Természetesen, mondta Gábor, és én – a csodás biciklire célozva – szerény hangon közöltem Berryvel, hogy mi csak szakrális zenét játszunk, és egyáltalán, kizárólag szakrális tárgyakat hozunk a templomba. Teréz gonosz majmoknak titulált bennünket. Erre Gábor és én rákezdtek:

*Szép vagy,
gyönyörű vagy Magyarország,
gyönyörűbb mint a
Nagy világ
Nagyvilág, Nagyvilág
Újvilág út
Újvilág tér!
Ha a föld Isten kalapja
stengalapja
stengalapja.*

Szamódy Zsolt fotója

Teréz kifutott a templomból, bevágta maga mögött az ajtót. Ilyesmit sohasem csinált. Elkullogtunk.

Másnap, a kirándulás idejére, az istentisztelet után, mindenkinek volt valamilyen biciklije. Én apám, Gyurika masináját csórtam el, vagyis vettem kölcsön, kérdés nélkül. Jó néhány oka volt, hogy mindez nem lehetett számára nagy öröm. A szombat ellenére Gyurikának egy meglehetősen súlyos írógépet (Olympia) kellett Nádorvárosból lakásunkra, a Ságvári út 25-be – ahova a Munkácsy útról „kitelepítettek” bennünket – a bicikli csomagtartójára erősítve szállítania. Szombaton, a keresgélések miatt késve érkezve az ügyfélhez, egy *női biciklin*, a városon keresztül, mondtam Teréznek. Miért vesz neked *női biciklit*? Most annak a levét issza. Úgy kell neki. És miért a lakásba? Hiszen a műhely tudtommal most a Baross út 36. alatt, a ház udvarában van. Vagy talán el akarja kerülni az irigy szemek pillantását, és a pillantások mögötti gondolatokat? *Hofmann úrnak annyi munkája van, hogy még a hétvégén is dolgozik. Mint MASZEK. Ezért van a nejének olyan*

nagy gardróbja. A régi lakást elvette tőle a tanács, a Vasas ETO jobb- vagy balszélsője kapta meg. A Káldy családhoz lettünk benyomorítva, két öreg szülő, egy huszonöt éves lány és egy huszonnégy éves fiú közé. Hát házasodjanak már meg, és menjenek el otthonról. Az érv, hogy hétvégén a közös konyha mögötti spájzban kell a gépeket benzinben pucolni, nem igaz, mert hétvégén itt senkinek semmit nem kell pucolni. Egy normális dolgozónak... Talán a feleség, ha pl. ő is dolgozó, mint az *ura*, akkor a háztartásban... Pucolni... Na meg a gyerekeket, na meg az unokákat... Unokákat? Kérdezte Berry. De Teréz folytatta: Vagy ápolnia, ha kell, a szülőket, vagy a nagyszülőket, vagy a férje szüleit, vagy más rokonokat. De az asszonyok munkája azért mégiscsak könnyebb. Nem így van? Hofmann-né tudna talán írógépeket javítani? És még cipelni is? Igen? És még benzinben is mosni?

Nyomtuk a pedált Martin Lutherhez Lébénybe. Útközben szótlán volt mindenki. Néhány kilométer után Berry

a pedáljába taposott, mint ahogy táltos paripáikba, vagy azok szügyébe vágta sarkukat őseink a Csaba útján, vagy valami hasonló történt állítólag, és csodás nyilaikkal... és így tovább. Ma már ez nem tartozik a hatásos módszerek közé, amikkel védekezni tudnánk pl. a Vörös Hadsereg ellen. Vagy elfoglalni egy másik országot. Hogy legyen olajunk. Úgy tűnt, itt, 1949–50-ben, a csodás biciklin, fehér trikóban, hogy Berry majd viszi valamire, mert az ő hazája, Pennsylvania (USA), 1945-ben, azaz öt évvel ezelőtt véget vetett a világháborúnak, ami 1914–1918 + 1933–1945 összege volt. Hogy ehhez az atombomba bevetésére volt szükség, Berryt ebben a pillanatban nem nyomasztotta. Mi pedig itt állunk a szegénységünk szegyenében. Sokunknak nincs apja, anyja, sokunknak rossz ideg-zete van, rossz fogai, rosszul táplált teste, rossz gerince. Érezzük a későbbi betegségeinket, amik ebből a nagy háborúból erednek, és ezért óvatosak vagyunk. Ezért félünk. A háborúnak vége, de Berry távoli rokonát egy sötét lyukban kínozzák, mert tud angolul, vagy azért, mert nem tud.

Az írógépeket szombatonként a lakásán kell tisztítania Gyurikának. Ha az ember MASZEK, túlságosan sok jut a munkából. A Ságvári Endre út 25. alatti lakással szemben kora reggeltől késő estig ordít a városi megafon. Itt alakul ki későbbi tinnitusom. A hülye zenét csak valami hülye hír miatt állítják le. Beteljesítettük az ötéves, tizenöt éves, ötszáz éves tervet. Ötszáz éve, vagy sokkal-sokkal korábban, az öntudatlan terv kész volt, kész mindenki terve: fölkapaszkodni a többiek hátán. Gazdagabbnak lenni. Többet enni. Többet baszni. Az egész világ nyüzsgését hajtottuk ki magunkból, hogy az új háború, vagy valamilyen tömegszerencsétlenség megvalósulhasson. Ha nincs elég ember, nincs elég katasztrófa.

Mi hárman, Gábor, Teréz és én, ki-ki a nyomorúságos biciklijén, elértük a lébényi templomot. „Renoválási munkák miatt zárva” – ez a szöveg lógott köröskörül több tábláskán, vagy csomagolópapír-fecnin. Szinte nem is történhetett másként... Bár az állványzat még mindenütt munkára készen állt, rajta festékes kannák, különböző szerzőszámok, ecsetek, de érintetlen mind, akár a fű. Itt senki se járt, mondta Teréz. Leültünk az út szélére, a bicikliket egymás mellé fektettük. Hallgattunk. Emlékszem, arra gondoltam, miért jöttem jobbra fordulva házunktól a kis fahídon, és nem a városra, azaz a Révfalui hídon és a Káptalandombon keresztül, mint korábban. Szégyelltem magam a „kitelepitésünk” miatt? A Munkácsy útról ide, ebbe a házba? Gábor közben megszólalt, hogy kolléganője tegnap késő este fölhívta, s holnap utaznia kell hozzá Sopronba. Teréz ijedten nézett bátyjára. Szemében a kérdés: terhes lett? Gábor lesütötte a szemét. Tehát igen. De hát gyorsabban nem lehet tanulni. Három év még! Azelőtt nem lehetsz segédlelkész! De mindezt csak suttozva. Viszont te egy év múlva okleveles tanítónő leszel. Édesapátok jól elrendezte mindkettőtök életét... Tudtam, hogy Teréz megpróbál bejutni a Képzőművészeti Főiskolára, miután teljesítette szülei parancsát. Néztünk magunk elé,

hallgattunk. Egy finom zaj hatolt csöndünkbe. Berry masinájának a zümmögése. Hirtelen fékezett, leugrott a nyereg-ről. Hallottátok már? Éjjel kitört a háború! WAR! WAR! WAR! USA–KOREA! Holnap repülök haza! Nem szóltok semmit!? Bevonulok és harcolok a hazámért. És az egész világért. 45-ben még túl fiatal voltam. Kiimádkoztam magamnak ezt a koreai háborút! Mindenkinek megvan a maga háborúja! Berrynek is! Most jön az ő ideje! Aztán hazatérsz győztesen, mondta Teréz. Igen! Fiatal vagyok, a hadseregnél maradok tisztí rendfokozattal, haladok fölfelé, egy-két éven belül tábornok leszek! Ezt már Gábor mondta, halkán. Aztán még hozzátette, de görögül:

„Ez sorsa minden embernek,

nem csak nekünk:

Előbb-utóbb megrontja isten életünk.

Mert mindvégig nem élhet senki

boldogan.”¹

Teréz és Berry nem értették az idézetet. Gábor csak legyintett: valami teológus-izé, hagyjuk, nem érdekes. Hozzám fordultak, de én azt mondtam, hogy semmit nem értettem az egészből, ami csak részben volt igaz.

P. S.: Berry bevonult és odaveszett a koreai háborúban. Teréz tanítónő lett, de három éven keresztül újra és újra felvételizett a Képzőművészeti Főiskolára, ahol aztán találkozott nagy szerelmével, P. Lacival. Teréz valóban főzőkanalakat készített eladásra, hogy férje festeni tudjon. Harmincéves korában, vérrákban meghalt. Gábor barátinője elvesztette magzatát. Nem kérdeztem, hogyan. Később több gyerekük született. Nem Gábor lett evangélikus püspök, mint ahogy mindnyájan vártuk, hanem legfiatalabb öccse. Én elhagytam a Ságvári út 25-ös házat, Sztálin halála után (1953). Három évig Budapesten tanultam, aztán Nyugatra menekültem (1956). 1993–94-ben írtam egy regényt németül, Győről, Budapestről és Novákrádszázról. (12 színpadi darab után.) Sok helyen nem tetszett a transzszexualitás miatt, ami a háború mellett a könyv fő vonala. A zene tartott el, főleg a Musica Sacra. Adott kenyeret, otthont, szerelmet.

Visszaemlékezés: szociálpszichológia.

Most, hogy Teréz korai halálára gondolok, eszembe jut egy szociálpszichológiai gondolat. A kérdés, hogy egy bizonyos személy hány szerepet képes játszani, hány szerepet képes magába integrálni egy differenciált ego. Vegyük Terézt! Szenvedélyes szeretője akart lenni szép élettársának. Jó anyja három lányának. Jó vezetője szegényes háztartásának: gazdálkodni, ízesen főzni, mosni, vasalni. Életében kezdettől fogva jelen voltak a festett fakanalak, amiket a fejkendőkkel együtt gyártani kezdett, s eladta őket, ugyanúgy, mint férje képeit. Lemondott saját művészi ambícióiról. Gyerekkorában az apától rátestált tanítónői feladatot töltötte be, anyáskodott kisebb testvérei fölött, később fizetéséből pótolta a tágabb családban előadódó hiányokat. Még vért is adott, hogy bevételhez jusson. A kevéske megmaradt pénzből cigarettát vásárolt magának.

¹ Euripides elveszett drámatörredéikeiből a 275. számú, Csengeri János fordításában (Bp., 1926!). Mentorom, Heckenast atya rám hagyott könyveiből.

Bicikli, az én biciklim

Keresem a szavakat, mint gyerekkoromban a formás kavicsokat, hogy képet rakjak emlékeim mozaikjaiból.

Nagy haladást jelentett életemben, amikor a hintalóról biciklire váltottam. Az első bicikli igazában véve tricikli volt. Hároméves kisfiúnak háromkerekű járt, azzal mozgott biztonságosan a világban. Elkísérő emlék marad ez a tricikli. Pontosan emlékezem az útvonalra és a barátságos rendőrré is, akivel első tudatos önállósodási kísérletem során útközben találkoztam. Sopronban a Tűztorony tövében, az Előkapuban áll szülőházam. Valóban szülőház, a háborúvég mostoha kórházi körülményeire való tekintettel otthon szülehettem meg. Az első években családnk körülölelő szeretetén túl egy Németországot is megjárt hűséges puli vigyázott rám. Pajtás volt a neve, igazi pajtásom volt. Aki netán illetéktelenül a szűkebb családi körön kívülről érkezvén közelített hozzám, heves támadással, morgással és egy boka- vagy felsőbbtestrészt-harapással tanította több illemre. Ebből aztán sok gond támadt. Időnként együtt játszottunk és engem is fellökött. Mindez persze szigorúan pajtási és baráti alapon történt. Soha nem sértődtem meg, én is beecessimpaszkodtam fekete boncába. A szülők mégis úgy gondolták, hogy Pajtást Várszegi nagyszüleim őrizetére, azok Kuruc-dombi kertés házába kell áthelyezni. Egy adott pillanatban, amikor nem figyeltek rám azzal a gonddal, ahogy szoktak, önállósítottam magamat. Fejembe vettem, hogy a Várszegi nagymamához megyek, meg Pajtáshoz. Nekivágtam a Várkerületnek, zavartalanul hajtottam az Ötvös utcán, csupán a Magyar utca kerek sarkán – mert a Seltenhofer harangöntőék háza lekanyarított ívet és nem utcasarkot képzett – állított meg a rendőr: hová mész, kisfiú? A világ legtermészetesebb hangján válaszoltam neki: Várszegi nagymamához a Csávai utcába, és hajtottam is tovább, ő pedig nem tartóztatott fel. Azt a meglepetést, amit nagyanyámnak, és azt az örömet, amelyet Pajtás kutyánknak okoztam, már nem tudom leírni, csak bennem van. Ennél már csak az a szörnyülködés volt nagyobb, amikor édesanyám kiszáratva megérkezett és rám talált. A dologban az volt az érdekes, tudta, hol kell keresnie. Legközelebb bicikli nélkül veszttem el Budapesten, így öntudatlanul is edzettem édesanyámat, hogy az élet leválás, örökös búcsúzás. A tricikli, majd a bicikli valamiképpen életem viszonylagos függetlenségét jelentette és jelenti ma is.

Az igazi bicikli Várszegi nagypapa „szentélyében”, többcélú műhelyében, az udvari faskamrában készült. Szegények voltunk, de a gyerekeknek bicikli kellett. Darabokból összevásárolt, összeszerelt kerékpár volt ez. Se formája, se szépsége, de ami lényeges, működött, mert a nagypapa kiváló mesterember volt. Életképessége abban is megmutatkozott, hogy „országos” kerékpártúrára indultunk nagypapával: Győrig, Kismegyerig, sőt a komáromi Duna-partig jutottunk vele, onnan aztán vonatra tettük a bicikliket magunkkal együtt és boldogan érkeztünk haza Sopronba. Így közel öt napig tartott ez a belsőleg többhetes kerékpártúrának megélt kis biciklizés. Nagypapa ekkor már azért nem volt „mai gyerek”, annyi lehetett, mint most jómagam, hatvanegy esztendő. Ma is csodálom vállalkozó kedvét és bátorságát, de hát mindent a kisuokának – volt a szándéka.

Ezzel a bicikkel akrobata-mutatványokra is képes voltam. Általános iskolám a Sztálin téren, az egykori Evangélikus Teológia és Tanítóképző épületében volt. Nagy élvezettel hajtottam fel – akkor még lehetett – a szép sárga kövű klinkertéglán a főkapuhoz, onnan pedig az oldallépcsőn szökdécselve, ugratva fokról fokra érkeztem vissza a térre. Akkor talán még cirkuszi mutatványosnak is indulhattam volna. Nagyon tetszett a dolog, élveztem mozgékonyaságomat és ügyességemet.

Az igazi, a szép és új bicikli gimnazista korom, pontosabban a jó tanulás hozadéka volt. Ezzel már szalon- és versenyképes voltam az osztálytársak körében is. Osztályunk bennszülöttekből (tősgyökeres soproniak) és bejárókból állt. Napi rendszerességgel, a délutáni tanulást röpké egy órára megszakítva egy adott időben és helyen találkoztunk, majd kis csoportba összeverődve kerekeltük körbe Sopron, a belváros utcáit. Ez akkor divat volt a kisvárosban. Fabó Karesz biciklijével egy alkalommal megelőzte Hammer tanár urat, amint az új Trabantjával hajtott, és ennek életveszélyes tanulmányi következményei lettek. Így mondták akkoron a soproni rossznyelvek.

A szerzetesélet küszöbén több mindentről le kellett mondanom. Az egyik húsbavágó volt. Otthon kellett hagynom kerékpáromat. Aztán hamarosan itt is lett egy a közösség-

nek, hogy a környéken kerekezni, sportolni tudjunk. A sorkatonaság minőségi változást hozott, motor- és autóvezetést tanultam. A régi virtus azért vonzott. Egy rövidebb szabadság alkalmával Győrből kerékpáron jöttem Pannonhalmára és vissza, sokan örültek tartottak, én meg boldog voltam.

Rövid soproni vakációimra magammal vittem kerékpáromat és este nosztalgiatúrákat tettem a városban és a város környékén. Remek lehetőség volt a találkozásokra. Egyik este egy utcasarkon tiszteletre méltó papi társaságba futottam. Egyikük kedélyesen rám kiáltott: gyere csak közelebb, püspököt még úgyse láttam rövidnadrágban kerékpározni. A kerékpár időlegesen felszámolta az egyházi-társadalmi rangkülönbségeket is. Nemzedékemnek, de azt hiszem, hogy az előttem lévőknek természetes a kerékpár. Annak a nemzedéknek vagyok tagja, aki nem divatból, hanem a világ legtermészetesebb módján kerékpározik, úszik, vezet autót, sőt kamaszkora óta farmernadrágot hord, és nem népszerűségéből, mint azt sokan gondolják.

Mostani útjaim áldozatul esnek a méltóságnak és a tehetőségnek. Nem pusztán portréfilm kedvéért kerékpározok, egészségőrzés céljából ma is örömmel biciklizem Pannonhalmán környékén, inkább a lapon, a dombra már tolom. A kerékpározásoknak is megvan a veszélye. A minap egyik környéki polgármester fülest kapott, hogy áthaladok területükön, és már a falu közepétől „diszkíséretet adott” a községet jelző túlsó tábláig. Persze ezt a találkozást arra is felhasználta, hogy külföldi vendégeit az apátságba protezsálja, magyarán míg felségterületén áthaladtam, elegánsan megszarolt. Azóta nem, vagy csak ritkán megyek arra. Új utat kell keresnem szabadságom érdekében, mert a bicikli gyorsaságom, függetlenségem, emberközelségem eszköze, időnként pedig a menekülése.

Szamódy Zsolt fotója

LOUIS MACNEICE

A biciklista

Fékezés nélkül le a lejtőn, el a moccsatlan
Ló kréaszobra mellett, a felkavart szél
Lehűti a verejtéket nyakán, egybeolvasztja az éggel,
Az áthevült kormányt markolja, a nyarat,
Ő, a fiú, ő, aki ma zárójeles
Közbeszúrás a horizonton; mindjárt folytatódik
A főmondat, de addig ez az öt perc
A nap, a nyár. Sztatikótó
Emelkedik helyből, vízszintesen,
Önmagát aláhúzó pávafény-szalag.

És a vakító, vakító fehér ló
Meggoccsan a zárójelek között,
Szöcskéktől forr a fű, a kerék alól
Kipattan egy kavics, és az egész vidéket
Gördeszkázó fiúk pettyezik be fehérrel,
Hátrafújt hajú hóhullámlovasok,

Alattuk portajték. A nyár, a nyár –
Lepkehálóval üldözik, vagy piros kicsi labdát,
Elütik messzire, vagy tejszínhabosan befalják,
Vagy isszák lehunytt szemhéjukon át; míg a harangszó
Bal-jobb-bal folytatja a mondatot,
És odalent a völgyben tekernie kell megint
Bal-jobb-bal de közben
Tíz másodpercig még repül akár a kréta-ló
Repül kezdetlenül nyugodtan
Nyugodtan mit se számít főmondat és igeidő
Nyugodtan véghetetlenül repül.

Imreh András fordítása

Ilyen az út

(Lábbal és persze képzelettel)

Egy átlagos iskolai hétköznap történt, hogy Tomás testvér úgy döntött, bejelentést tesz: „Szombaton biciklitúrára megyünk Chaclacayóba.” Több mint harminc hang, harminc kiáltás szakította félbe: „Hurrá!” „Csönd legyen! Még nem fejeztem be: a chaclacayói szállásonkon alszunk, és vasárnap jövünk vissza Limába. Ott lesz az iskolabusz is, ha valaki inkább azzal jönne haza. Csöndet! Akik szeretnének részt venni, csütörtökig jelentkezhetnek.” Hétfő volt. Hétfő délután, és nem szokás efféle fontos bejelentéseket tenni földrajzóra kelles közepén. „Csöndet! – és tovább diktálta – a Collafennsík... Csöndet!”

Kedd volt, és tizenhárom éves diákok sereglettek az iskolába, akiknek megengedték, hogy részt vegyenek a kiránduláson, és akiknek nem engedték meg, hogy részt vegyenek a kiránduláson. Néhányan nagyon idegesek voltak: „Az apukám azt mondta, hogy ha javítok angolból, mehetnek. Ha nem, nem.” „Ez zsarolás.” Tomás testvér a listával a zsebében járkált, és mindig elővette, amikor egy diák odament, hogy elújságolja: „Testvér, megkaptam az engedélyt. Megkaptam az engedélyt, testvér.”

Szerda: „Holnap vége a feliratkozásnak.” Az egyik gyerek, akinek van engedélye, aggódni kezd a barátjáért, akinek nincs. Ezekben a pillanatokban az apró titkokra is fény derül: „Anyukám azt mondja, hogy majd ő beszél az apukámmal, de ő is fél tőle. Ha jó kedvében találja... Minden attól függ, milyen kedve lesz apukámnak.” (Érdemes kitekinteni, és elképzelni azt a nevelést, ami „az apukám kedvétől” függ.) Szerda délután. Az ellenség, akinek van engedélye, komiszul figyel a másikat, akinek nincs: „Én megyek. Ő nem.” Komisz, győztes pillantás. Szerda este: az utolsó lehetőség. Tizenhárom éves diákok fedezik fel, mi mindenre jó a telefon: el lehet mondani az aggodalmat, az örömet, a bánatot, a félelmet, a barátságot. Az egész iskola a telefonvonalon lóg. Az egész iskola iskolán kívül. Iskola után. Az iskola szanaszét.

– Halló!

– Juan?

– Javítottam angolból.

– Akkor jöhetsz, Juan. Együtt megyünk. Apukád biztosan igent mond. Megmondom apukámnak, hogy beszéljen a tiéddel. Együtt megyünk.

– Igen, együtt.

– Mindig beszéltem rólad a szüleimnek. Tudják, hogy te vagy a legjobb barátom – ezeket a szavakat rövid csönd követi. Juan és Pepe elpirul, ki-ki a maga telefonja előtt, és sok minden kezd világossá válni. Vajon mennyire kovácsolta össze őket ez az esetleges elválás? Mire vélik ezeket a szavakat: „A legjobb barátom”? Aggodalom, telefon.

– Apukám nyolcra ér haza.

– Visszahívlak. Csáó!

Még mindig szerda este. Vidámság, engedély. Vagy

bánat, ha nincs engedély. Aggodalom. Szörnyű aggodalom, mert menni akar, és az apja még nem döntött.

– Halló!

– Octavio? Nem, Octavio, nem engednek el. „Akkor én is itthon maradok. Megengedték, de nem megyek...” – gondolta Octavio.

– Ha akarod, használhatod a biciklimet.

– Inkább a sajátomat – csak ennyit mert mondani.

– Csáó!

Csütörtök. Ma zárul le a feliratkozás. Még három név kerül a listára. Vége, lezárult. Kilencen nem mennek. Huszonötön igen. Tomás testvér felügyel majd a kiránduláson, és egy ötödikes gimnazista segít neki. „Hurrá!” Tomás testvér rendes ember. Instrukciók: felkelés után bőséges reggeli. Találkozó az iskolánál reggel nyolckor. A lehető legkönnyebb csomagot kell hozni. Mindenki hozzon az útra egy kulacs gyümölcslet. Ebédre érünk Chaclacayóba. „Hurrá!”

Még mindig csütörtök. Már senki sem beszél engedélyekről. Mindez már a múlté, most a készülődés számít. „Előkészíteni a gépeket!” Tizenhárom éves diákok eszmét cserélnek, diskurálnak. Gondolkoznak, döntenek. Csoportokba verődnek, ezáltal széttagolódnak. „Két kulacsom van, kölcsönadom az egyiket.” Ugyanakkor: „Az én biciklim jobb, mint a tiéd. Ezzel a sarokig se jutsz el!” Víctor hozott egy térképet az útvonalról. Éljen a földrajz!

De még mindig csütörtök van. Már minden eldőlt. Az órák mintha napok volnának. A csütörtököt a szombattól pedig egy hatalmas péntek választja el. Egy hatalmas péntek, teli órákkal, percekkel. Órákkal és percekkel, melyek csigalassúsággal araszolnak majd. Otthon huszonöt kiránduló csöpögtet olajat a bicikliláncre. A kerekek keményre fújva. Pumpát a helyére.

Pénteken csöng a vekker: a gyűrött ágynemű, a párnára folyt nyál, a takaró a földön mind arról árulkodik, hogy senki sem aludt nyugodtan. Megint a párnát, a meleget keresik, de végül ott állnak a mosdó előtt. Hideg víz, szappan: „Péntek van.” Egy pillantás a tükörbe: „Kirándulás.” Az idő szinte áll, nehézkesen.

Péntek, az iskolában. Ez a péntek az utolsó nap a kirándulás előtt. Képtelenség ebben az osztályban órát tartani. Tomás testvér jól tudja ezt, de úgy tesz, mintha nem tudná. „A fegyelem”, gondolja, de megértő, nem büntet. Dél felé már senki sem figyel. Gondolataik régen másutt járnak már. A tanárok beszélnek, de mindez falra hányt borsó. Az osztályterem falán az óramutató gyötrelmes lassúsággal halad. Néhány diák kezén a karóra valóságos gyötrelmelem. A tanár csendre int, de tüstént elindulnak körbe a papírfecnik, melyek a csöndben is beszélésdek: „Leszedem a sárvédőt a biciklimről, hogy könnyebb legyen.” Egy másik papír: „Én már leszedtem. Állati!”

Minden kész, de még mindig csak péntek délután van. Képtelenség ebben az osztályban órát tartani. Tomás test-

vér jól tudja ezt, de úgy tesz, mintha nem tudná. Az órák percekre oszlanak, a percek másodpercekre. A másodpercek csökönnyösek, nem múlnak. Átkozott péntek! Ma éjjel mindenki a kulacsával alszik, mint a katonák a fegyverükkel, bevetésre készen. De még óra van. Hülye péntek! Zűrzavar, nyugtalanság az osztályban. Tomás testvér is megfertőződött. Tomás testvér rendes ember, és elmosolyodott. Az ördögbe is az órákkal! „Itt egy térkép.” Tomás testvér mosolyog. Most az útvonalról beszél: „Ezen az úton jutunk ki az országutra.”

Csörög a vekker, és sokan már a mosdóból szaladnak, hogy kikapcsolják. Szombat! Reggeli az asztalon, gyümölcsle a kulacsban, a bicikli kint vár. Ma minden az útról szól. „Viszlát!”

Huszonöt tizenhárom éves fiú. Tomás testvérnek csak a nadrágja paposan fekete: zöld sporttrikót, barna kabátot visel, szőrös a mellkasa. Tomás testvér fiatal és erős. „Igazi férfi.” Vele együtt huszonhat biciklista. Martínezzel, az ötödikes diákkal együtt huszonhét, ő is jön. „Reggel nyolc óra. Mindenki itt van? Gyerünk.”

Öt perc, és a Petit Thouars úton vagyunk. A Petit Thouars-on Miraflorestől a Javier Prado Este meghosszabbításáig. Aztán a Panamericana Sur felé, egészen addig az útig, ami La Molinába vezet. A La Molina-i úton a középső országútig, Chaclacayóig. Több, mint harminc kilométer, végig emelkedőn. „Oda megyünk.”

Egy hét telt el azóta. Azóta a Manolo számára iszonyú szombat óta... A szombat óta, amikor minden cserbenhagyta, minden elárulta őt. Az irodalomtanár azt kérte, írjanak fogalmazást „Chaclacayói kirándulás” címmel, de ő nem adta be. Manolo erőlködött, hogy másra gondoljon. Lehetetlen: egy hét alatt nem lehet elfelejteni azt, amit talán sohasem felejt el az ember.

Az úton látni lehetett, amint a biciklisták a Petit Thouarson haladnak végig, ő pedig érezte, hogy nehezebbre esik az élbolyban maradni. Hagyta, hogy megelőzzék, bár úgy érezte, hogy ugyanolyan erősen teker. Elérkeztek a Javier Prado Este meghosszabbításáig, és Tomás testvér megállította őket: „Igyekeztek együtt maradni!”, mondta. Manolo a házak és a fák felé bámult. Nem akart gondolkodni. Ismét elindultak a Panamericana Sur felé. Tekert. Számolta a házak homlokzatát: „Ez legalább negyven méter széles. Ez még annál is szélesebb.” Tekert. „Úgy ötven méterre lehetek az elsőktől.” De mögötte már egyre kevesebben voltak. „A házak.” Bosszantotta, hogy egy hang, miközben elhaladt mellette, így szólt: „Manolo, igyekezz!” Érezte, hogy az arca ég, a keze a kormányon pedig jéghideg. Megint lehagyták. Hátranézett: sehol senki. Az elsők úgy száz méterre járhatnak előtte. Több, mint száz méterre. Lenézett a földre: az út betonja túl érdesnek és keménynek tűnt. Erősen nyomta a pedált, de az mintha ellenállt volna. Előre nézett: az elsők kezdtek eltűnni a szeme elől: „Néhányan megálltak egy lámpánál.” Erősen, erőltlenül tekert; erősen, de kiesett a ritmusból. „Itt az alkalom!” Odaért a csoporthoz, akik még mindig a lámpánál várakoztak. „Tomás testvér.” Tekert. „Zöld! A francba!” Elindultak, de Tomás testvér még mindig egy helyben állt. Őt várta.

– Mi a baj, Manolo?

– Semmi, testvér – de az arca épp az ellenkezőjéről árukkodott.

Olasz Tamás fotója

– Azt hiszem, jobb volna, ha visszafordulnál.

– Nem, testvér. Jól vagyok – de a hangja épp az ellenkezőjéről árukkodott.

– Fordulj vissza. Soha nem érsz oda.

– De testvér...

– Nem állhatok meg egyvalaki miatt. Azokra kell figyelni, akik elől mennek. Fordulj vissza! Gyerünk, látni akarom, ahogy visszafordulsz.

Manolo hátraarcot csinált a biciklivel, és elkezdett ellenkező irányba tekerni. Lassan tekert. „Már messze járhat. Nem fog észrevenni.” Elhatározásra jutott: eljut Chaclacayóba. „Ha éjszaka érek is oda.” Ismét ellenkező irányba fordult. Tekert. „Majd elrendezem Tomás testvérral és a többiekkel is az osztályból.” Sokkal jobban érezte magát, és úgy érezte, egyedül nyugalmasabb lesz. Ráadásul akkor állhat meg, amikor csak akar. Tekert, a házak lassan elmaradtak mögötte. Egyre kevesebb házzal találkozott. „Kertek. Földek. Egy tanya.” Az utca lassan országúttá változott Manolo szeme előtt. Országút, és az országúton kamionok. „Tartományközi autótút.” Tekert, és egy kocsit sebesen hagyta. „Országutak.” Tekert. Felpillantott: „Egyedül vagyok.”

A La Molina-i úton járt. „Errefelé van.” Járt már erre kocsival. Nem fog eltévedni. Nem az a gond, hogy elvesz. „A lábam”, de igyekezett nem gondolni rá. Az autópálya két oldalán a gyapotbokrok túl nagyok tűntek. A terményt elkerítő falakra festett feliratokat is megnézegette. „Champagne Poblete”. Fennhangon olvasta őket. „Vajon hány felirat van még hátra Chaclacayóig?” Tekert. „Peru a világ egyik első gyapottermesztő országa. Egyiptom. Földrajz.” Megint elkezdte számolni a kiírásokat. „Santa Marta, borok”, de a jobb lába lecsúszott a pedálról, és égő fájdalmat érzett a bokájában. Megállt és lekászálódott a bicikliről: kicsit megsérült a bokája a harisnya alatt. Semmiség. Egy pillanatig pihent, aztán felszállt a biciklire, de nehezebbre esett megint belejönni a tekerésbe.

Elérkezett a központi országúthoz. Délelőtt tizenegy óra volt, pihennie kellett. Leszállt a bicikliről, a földre döntötte, és leült egy kőre az út mellett. Onnan jól láthatta a mindkét irányban elsuhanó kocsikat és kamionokat: felfelé, a hegyre vagy lefelé, Limába igyekeztek. Jólesett volna beszélgetnie valakivel, de csak a bicikli hevert mellette mozdulatlanul. A kutyájára gondolt, és arra, hogy beszélt hozzá néha, amikor csak ők voltak ketten otthon, a kertben. Megfogott egy követ, ami a keze ügyében volt, és látta, hogy egy pók mászik ki alóla. Fekete, szőrös pók volt, és úgy fél méterre, tőle jobbra, megállt. Nézte. „Csíp”,

gondolta. Balra észrevett egy másik követ, és elhatározta, hogy fölemeli. Kinyújtotta a karját, de félúton megtorpant. Megfordult, és megint a pókot nézte: nem mozdult, és Manolo már nem akarta megölni. Tovább kell menni, egyre későbbre jár az idő, és hátravan még az emelkedő Chaclacayóba. „A legrosszabb szakasz.” Felállt, fölemelte a biciklit. Felszállt, de mielőtt elkezdett volna teker- ni, ismét visszafordult, hogy megnézzé a pókot: fekete, szőrös; aztán a pók eltűnt a kő alatt, amin az előbb ő ült. „Nem öltem meg”, mondta magában, és tekerni kezdett.

Tekert, és közben kereste a feliratot, melyen ez áll: „Vitarte”. Nem emlékezett rá, mikor kezdett el magában beszélni, de mulatságosnak és különösnek érezte, hogy a saját hangját hallja út közben. „Ez az én hangom”, mon- ta magának, aztán lassan, egyesével mondott ki minden szótagot: „Ez-az-én-han-gom”. Aztán elhallgatott. „Vajon mások is így hallanak?”, kérdezte önmagától. Egy autó húzott el mellette, és Manolo láthatta, hogy valaki integet neki a hátsó ablakból. „Senki, akit ismernék. Elvihettek volna”, gondolta, de ez nem autóstúra, hanem biciklitúra. „Gyáva!”, kiáltotta, és tekerni kezdett, erősebben és erő- letebbül, mint valaha.

„Megígérem neked, hogy csak Vitartéig kell elmen- ned. Esküszöm. Vitarténál vége az egésznek.” Próbálta meggyőzni magát; próbált hazudni magának, és erőt gyűjteni a hazugságból, úgy tenni, mintha igaz volna. „Gyerünk, testem!” Tekert, de Vitarte sehogyan sem akart előtűnni. „Vitarte után jön Ñaña. Fogd be, barom!” Lassan, az emelkedőn fölfelé haladt; közben egyesével számolt minden gödrtöt, amit az úton látott, és már nem nézett föl, hogy a feliratot keresse: „Vitarte”. A kocsikat sem figyelte, pedig hallotta, ahogy elhúznak mellette. „Manolo”, mondta néha. „Manolo”, de nem kapott semmi- féle választ. „Manolo!” kiáltotta, „Manolo! Vitarte!” Ott volt Vitarte. „Ñaña”, gondolta, és majdnem összeesett, amikor leszállt.

Az út mellett, egy kövön pihent. Néha a földre hajított biciklit bámulta. „Hány óra lehet?”, kérdezte magától, de nem nézett az órájára. Nem számít, hány óra. Az egyetlen, ami számít, hogy odaérjen, gondolta, miközben ott ült a kövön, kimerülten. Az idő eltűnt. A földön mozdulatlan- nul fekvő biciklire pillantott, és egész, ölmos fáradtsága ránehezedett. Megfordult, és balra három-négy követ pillantott meg. Az egyik épp a keze ügyében volt. Ismét körülnézett, látta az öt körülvevő földeket, és valami külön- ös érzés kerítette hatalmába. Úgy érezte, mintha már azelőtt járt volna ezen a helyen. Pontosan ezen a helyen. Szörnyen fáradtnak érezte magát, és úgy tűnt, mintha körülötte minden nagyobb lenne nála. Hallotta, amint kimondja a legjobb barátja nevét, de nem hitte, hogy már közel járna Chaclacayóhoz. Nem álltak össze valami jól a fejében a dolgok, de még mindig az volt az érzése, hogy korábban már járt ezen a helyen. Felemelt egy marék föl- det, megnézte, majd apránként hagyta kihullani a kezéből. „Éppen ezen a helyen.” Balra volt egy kő a keze ügyében. Manolo felemelte, hogy megnézzé, mi van alatta, majd néhány perc múlva visszaejtette. Indulnia kellett. Ismét el kell hinni, hogy ez már az utolsó szakasz; hogy Ñaña az utolsó szakasz. Feltápázkodott, és észrevette, mennyi- re elgyöngültek a lábai. Fogta a biciklit, felállította, és felszállt. Jobb lábát a pedálra tette, amikor valami arra

kényszerítette, hogy megforduljon, és hátranézzen: „Én hülye”, gondolta, és eszébe jutott, hogy a pók a kő alatt volt, amin ült. Elkezdett tekerni, tekerni...

Miközben tekert, a „Ñaña” feliratú táblát kereste. Hát- ranézett, és egy táblán azt olvasta: „Vitarte”, és kedve lett volna nevetni: kinevetni Manolót. Már nem fáj a lába. Most még annál is rosszabb volt: a lába nem volt vele. Ott lent volt, és azt tette, amihez kedve szottyant. A lábai voltak azok, akik mintha nevetni akartak volna Manolo száján keresztül. „Idióták”, kiáltotta, amikor látta, hogy az egyik, a bal mindig lecsúszik elől a pedálról. „Majd én megmutatom nektek!” Manolo ráállt a pedálra, és teljes testsúlyával nyomta le őket, egyiket a másik után; de a bicikli veszedelmesen inogni kezdett, és nem tudta egyenesen tartani a kormányt. „Ők is cserben hagynak”, gondolta Manolo, miközben kis híján elvesztette az egyen- sülyt, és majdnem elterült. Visszaült és tekerni kezdett, mintha mi sem történt volna, mintha mindig is ura lett volna a kezének és a lábának. „Nem állok meg, míg Ñaña nem érek.” De Ñaña még nagyon messze volt, és ő mintha tudta volna. „Most mi lesz?” Úgy érezte, rabja a lábainak, melyek sehová sem akarják vinni. Nem adhatja fel. Most mi lesz? Látta, amint emelkednek-süllyednek: néha lenyomták a pedált, máskor oldalt lecsúsztak róla, mintha megtagadnák a munkát. Mindaz, ami a fejében tör- tént, nem jutott le a lábáig. „Manolo!”, kiáltotta, és megint átvette az irányítást. Tekert...

Gyalogolt. Úgy döntött, hogy most egy kicsit sétál, és maga mellett tolja a biciklit. Furcsán érezte magát, hogy gyalogol, de a második esés után nem volt más megoldás. Egy kamion haladt el lassan mellette, a vezető- fülkéből egy ember meglepetten nézte. Manolo a kamion kerekére pillantott, aztán a biciklije kerekére. Elolvasta a lassan távolodó kamion rendszámát, és arra gondolt, hogy sokára tűnik majd el a szeme elől, de még így is sokkal hamarabb ér Ñañaiba, mint ő. Már nem látta a számokat a rendszámablán. Kiszáradt a szája.

„Manolo!”, kiáltotta. Felpattant a biciklire. A pedálra állt. Rátámaszkodott a kormányra. Lehunyta a szemét, és mindenről megfeledkezett. A szél Lima felé fúj, és magá- val vitte a dühödöt kiáltást, amit az országúton senki sem hallhatott: „Ááááá! Áááááá! Ááááááá!”

Egy gyapotmező nyitott kerítése előtt fekiőd. A fal a kerítés mindkét oldalán követte az országút vonalát. Mögötte az út, a bicikli pedig az út szélén, a földön. Nem emlékezett arra, mi történt. Csak a sötétséget kereste: kar- jai közé temette földnek fordított fejét. De nem maradha- tott ott. Nem maradhatott úgy. Próbálta arrébb vonszolni magát, és érezte, hogy bal térde ég: megsebesült. Azt is érezte, hogy jobb lábát nehezen mozdítja: amikor elesett, a nadrágja beleakadt a bicikliláncba. Kúszott, próbált elrejtőzni a fal mögött, és érezte, hogy sebet magával vonszolja a földön, és a bicikli egész súlya jobb lábá- ra nehezedik. A falat kereste, hogy elrejtőzzön, és a gyapotmezőn találta magát. Tudta, hogy már nem bírja tovább. Lehetetlen volna megakadályozni. „A fal.” Keze megérintette a falat. Odaért, egészen oda. Ott senki sem láthatja. Senki nem látja. Teljesen egyedül volt. Hányt, rá a falra, a földre és a biciklire. Hányt, aztán sírva fakadt, könnyei végigcsorogtak az arcán, rácsöpögtek a lábára. A fal mögött sírt, a gyapotmezőkkel szemben. Senki sem

járt arra. Az égvilágon senki. Egyedül volt ott, dühével, bánatával, frissen megtanult igazságával. Megint a sötétséget kereste karjai, a fal és a föld között. Nem tudná megmondani, mennyi ideig feküdt így, de azt soha nem felejtí el, hogy amikor fölkel, vele szemben, a pálya túoldalán egy zöld táblát látott, melyen fehér betűkkel a „Ñaña” felirat pompázott. A szálláshely előtt állt, amit az atyák tartottak fenn Chaclacayóban. Sötétedett. Nem emlékezett pontosan, hogy jutott el idáig, és arra sem, honnan volt ereje hozzá. Vajon ez az útszakasz miért tűnt könnyebbnek számára, mint a többi? Mindig ugyanazok maradnak a kérdések, de most arról van szó, hogy be kell menni a szálláshelyre, meg kell magyaráznia a viselkedését, és nem szabad hagynia, hogy „bárki is megtudja...”. A kivilágított ablakokon át láthatta, amint osztálytársai jönnek-mennek a szobákban. Még a harmadikon voltak. „Mindjárt esznek”, gondolta. Hirtelen kinyílt a külső kertre néző ajtó, és Manolo látta, hogy Tomás testvér lép ki rajta. Egyedül volt. Azt is látta, hogy megfogja a slagot, és a kert másik végébe viszi. Szembe kellett néznie vele. Biciklijével odasomfordált mellé.

– Tomás testvér...

– Hát te?

– Megjöttem, testvér.

– Ez minden, amit mondani akarsz?

– Testvér...

– Gyere, gyere utánam! Rémesen nézel ki. Jobb lenne, ha senki sem látna, míg meg nem fürdesz. A hátsó ajtón. Gyere!

Manolo követte Tomás testvért egy lépcsőig. Csöndben, észrevétlenül osontak fölfelé. A testvér barna kabátjában volt, és Manolo kezdte biztonságban érezni magát. „Megérkeztem”, gondolta mosolyogva.

– Ott a fürdőszoba. Mosd meg az arcod, addig én hozok valamit, hogy jobban légy.

– Igen, testvér – mondta, és felkapcsolta a villanyt. Oda ment a mosdóhoz, és megengedte a hideg vizet. Tiszta arccal egészen más embernek látszott. Megnézte magát a tükörben: „Nem vagyok ugyanaz, aki néhány órával ezelőtt.”

– Kész – mondta a testvér. – Gyere ide!

– Semmiség, testvér.

– Nem mély – mondta Tomás testvér, miközben szemrevételezte a sebet. – Először megmossuk hidrogén-peroxidtal. Ég?

– Nem – felelte Manolo, és lehunyta a szemét. Úgy érezte, most bármilyen fájdalmat képes elviselni.

– Kész. Most ez a krém jön. Meg is vagyunk.

– Semmiség, testvér. A kötést én is fel tudom tenni.

– Rendben. De igyekezz! Nesze, itt a tapasz.

– Köszönöm.

Manolo utoljára szemügyre vette a sebet: nem volt túl nagy, de eléggé égett. A társai jártak az eszében, miközben a kötést készítette. Csodás kötésnek kell lennie. „Így jó is lesz”, mondta magának, amikor megbizonyosodott róla, hogy túl nagy lesz a sebre. „Nem fognak kinevetni”, gondolta, és még nagyobbat tett rá.

Amikor belépett az ebédlőbe, a társai már elkezdtek falatozni. Meglepetten néztek rá. Manolo ugyanakkor Tomás testvérré pillantott, aki az asztal egyik végén ült. Találkozott a pillantásuk, és egy pillanatra átfutott rajta a félelem, de aztán látta, hogy a testvér mosolyog. „Nem

Olasz Tamás fotója

árult el.” Keresett egy szabad helyet, és leült. Társai kitaratóan bámulták, és mindenféle jelekkel tudakolták, mi történt. Manolo tagadóan rázta a fejét, miközben a szája szélén mosoly bujkált.

– Manolo – szól Tomás testvér –, ha megetted az ételt, fölmész és lefekszel. Nagyon fáradt lehetsz, és fontos, hogy ma éjjel kialudd magad.

– Igen, testvér – felelte Manolo. Megint egymásra mosolyogtak.

– Mi történt veled? – kérdezte a szomszédja.

– Semmi különös. Volt egy baleset, és segítenem kellett egy sebesült nőnek.

– És a térded? – erősködött a másik, miközben Manolo a fehér kötést nézte a szakadt nadrág alatt.

– Semmiség – felelte. Ismerte a társait, tudta, hogy majd ők kiszínezik a történet további részzeit. Erről fognak beszélni, míg el nem alszanak. „Holnap is beszélnek róla, de kevesebbet. Hétfőre elfelejtik az egészet.”

Ismerte a társait.

Kicsivel az étkezés vége előtt Manolo látta, hogy Tomás testvér int neki: „Gyerünk aludni, mielőtt még rád vetik magukat a kérdéseikkel.” Boldogan engedelmeskedett.

Mély álomba merült. Egyedül volt egy szobában, ahol senki más, csak ő alszik ma éjjel. Próbált gondolkodni kicsit, de a teste alatt a matrac lassanként eltűnt, míg végül már szinte nem is érezte. Válla már szinte a semmire nehezedett, és körülötte a falak is eltűntek lassanként az álom fekete, láthatatlan éjjelében... Ezer meg ezer bicikli gurult könnyedén a chaclacayói Nap felé. Boldognak érezte magát oly sok barátja, oly sok bicikli, annyi boldogság élén. A Nap minden fa mögött eltűnt, és minden fa mögött újra előtűnt. Olyan boldog volt, hogy nem is tudta megszámolni, pontosan hány barátja követi őt. Mindenki a Nap felé tartott, ő pedig mindvégig legelöl, egyenesen a Nap felé. Hirtelen egy hangot hallott: „Manolo! Manolo!” Megtorpant. Honnan jöhet ez a hang? „Tovább! Tovább!”, kiáltott Manolo, és barátai tekertek, és semmiről sem vettek tudomást. „Tovább!” Kereste a hangot. „Este érek oda, de holnap is ragyog majd a Nap.” Kövek között, az út két oldalán kereste a hangot. Ismét hallotta, ezúttal a háta mögül, és megfordult: édesanyja pók alakú melltűt viselt, Tomás testvér mosolygott. A biciklije mellett álltak...

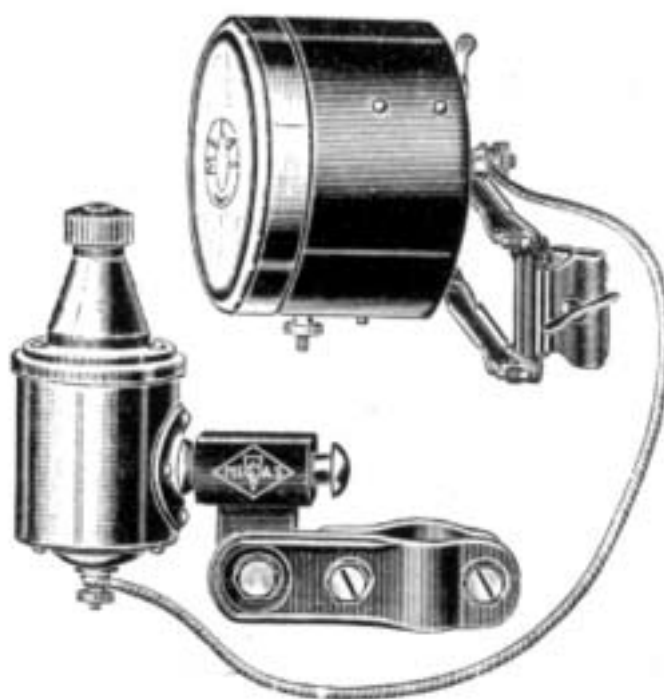
Egy hét telt el azóta, és már senki sem beszélt a kirándulásról. Manolo igyekezett másra gondolni. Lehetetlen: egy hét alatt nem lehet elfelejteni..., satöbbi.

Kutasi Mercédesz fordítása

NÁDASDY ÁDÁM

Nagypapa gépe

Tapos és dől és tapos és dől és tapos és dől és fél.
Tyúk szalad át. Saller, kónusz, vulkanizálás.
Nem tud a nyergen, nem tud, a lába rövid.
Csúszik a szandál, mekkora árok az élet!
Tóba teker, sárba teker, friss rőt murvába teker.
Necben a két vekni, a két vekni belődül,
ingáztatja a rendszert, kacsázik a kormány,
belesúrol a külső itt, belesúrol a külső ott a kenyérbe,
nyállal a templom mellett, hűvös öbölben a sebhely.
Háború volt nemrég, szétcsúszott itt is a járda.

PÁTKAI TIVADAR

A saller illata

Nincs az a bolond férfiember, aki számon tartaná borotválkozásainak számát. Hatvan körül már arra sem fordít kellő gondot, hogy a borotválkozás szertartásával együtt, mint korábban, fazonírozza szemöldökszórzetét is. Jóllehet, a szemöldökszórzet az évek számának növekedésével egyenes arányban növekszik. Mit növekszik! Bozontosodik.

Miért van az, hogyha ritkás már a fejünk búbja, a szemöldökünk egyre csak sűrül, sűrűsödik és olyan kusza, olyan buja lesz, mint a menyecskék lába köze? Hát nem tudom.

Csak azt tudom, itt a bal szemem fölött, e kusza szemöldök jótékony takarásában, megbúvik egy sebhely. A kerékpár első sárhányója okozta, talán ötéves koromban. Éppen kétágas bottal hajtottam a biciklikerek felnijét, amikor mit ad Isten, a Nutz-dombról nagy sebességgel robogó Karcsi bátyám vasszörnyetegével találtam magamat szemben. Négy kapocccsal fogta össze erősen vérző sebemet a Hoffer doktor úr. Milyen büszke voltam a kapcsokra! Fűnek-fának mutogattam, pedig néhány milliméteren múltott a szemem világa.

Azóta, ha környezetemben valaki ezekről a kétkerekű masinériákról ejt szót, a sok közül először mindig ez a balesetem jut eszembe. Azután a többi történet is.

„Ez nem bicigli!”

Én akkor még meg sem születtem. Lehet, hogy az apám se.

Úgy mesélik, pillanatok alatt híre ment a faluban. Hermina néni átszaladt a Rizáékhoz. Riza középső fiával üzent komaasszonyának, Marcsa néninek. A vén szipirtyó tudta, hogy csak a sánta Cilinek kell szólnia, és akkor az egész falu cirka fél óra alatt tudni fogja. A Cili sánta volt ugyan, de a leggyorsabb sánta lehetett a világon. A mi falunkban biztosan.

Mondják, amikor a *pátkai népek* évente egy alkalommal háromnapos búcsújárársra indultak Csatkára, a templomi csengőt mindig Cili rázta a plébános úr után egy lépéssel, a legelső sorban. Egyik kezében templomi csengettyű, a másikban elmaradhatatlan, vadrózsafából faragott botja, a hátán batyuja. Történt, hogy a batyujából csöpögni kezdett a tej. Miközben zsoltárokat énekeltek, köztük a Cili is, odasúgták neki, hogy *folyik a tejed az üvegből, te Cili*. Erre ő, énekelve, az ájtatos dallamra:

... nem folyik az,
be van dugva,
boldogságos
Szűz Mária...

Fél óra múlva a falu apraja-nagyja ott bámészkodott a Hangya-bolt bejárata előtt. Ilyent még soha életükben nem láttak a pátkaiak! Voltak, akik keresztet vetettek, mások imádkoztak. Leánykorú, akkor még szépreményű nagymamám, Kókai Rozália, állítólag a szomszéd faluba, Tényőre akart küldeni valakit a plébános úrért, mivel a mi falunkban még pap sem volt az idő tájt.

Sokáig tisztos távolból méregették. Ahogyan telt és múlt az idő, egyre közelebb merészkedtek hozzá. Egymásnak sugdosták: *hiszed-e, hogy a saját lábán gyüjt ide, ... a Tekintetes úr nem is tekerte, csak kapaszkodott...abba a kerékbe ni, ott előtte...*

A Cili volt a legbátrabb, hanyatt vágta magát és alá merészkedett. Végigkocogtatta vadrózsafa botjával az alját, s mint aki jól végezte dolgát, kikecmergett alóla. Leporolta a szvetterét, majd az ólálkodók megnyugtató végett megállapította: *ez nem bicigli, he, de lovak sincsenek alatta!*

Hát így találkoztak az én jó falubéli testvéreim életükben először az automobillal.

A' zOzora

Negyven év múltán is, ha fölriadok álmomból, annak bizony csak egyetlen oka lehet. Ozora tanár úr.

Mechanika vagy gépelem óra van. Ősz üstökét fölveti az osztálynaplóból, fénylő és szigorú tekintetét egyenesen rám emeli, majd fennhangon így szól: nohát, akinek ilyen

szép nevet adtak a szülői, annak igazán nem okozhat gondot ennek az egyszerű fizikai tételnek a bizonyítása. Ekkor már remeg a térdem, emelkedem föl a helyemről, valahogyan eljutok a nagy fekete tábláig, kétszer is leejtem a krétát némi időhúzás okán. Szeretném azt mondani, hogy tanár úr, nem tudtam készülni, mert..., de árva hang nem sok, annyi sem jön ki a torkomon. Csak állok megsemmisülten, valami csodára várok, mindhiába. Látom, amint bevési a lótetű nagyságú egyest. Az arcán még csak nyoma sincs a sajnálatnak, igaz, az ellenszenvnek sem. Ekkor mindig fölébredek. Patakzik rólam az izzadság. És így megy ez több évtizede.

Gondolom, nem egyedül vagyok így a zOzora tanár úrral. Mert magunk között csak így hívtuk: a zOzora. Micsoda tekintély volt! Versenyautókat tervezett a Porsche-gyárnak, de az ő műszaki instrukciói alapján készítették el Európa első hideg technológiával szegecselt hídját is, Győrött. Egyéb tetteiről, legendás alakjáról – minden áldott nap kerékpáron érkezett a győri Jedlik Ányos Gépipari Technikumba – sok százan tudnának mesélni.

A tanár úr furcsa kerékpárját, ha másról nem, hát a kormányára felszerelt hatalmas egyujjas kesztyűjéről ismerték meg a belvárosban. Az csak természetes, hogy volt rajta kilométeróra, fordulatszám-mérő, de még index is. Télen-nyáron így közlekedett, kesztyűsen. Letámasztotta a Baross úton, többnyire a *Vasműszaki Bolt* előtt, kiemelte, majd feltűnés nélkül hóna alá vágta a kormány szerkezetet és besétált a boltba. Ha ugyan lehet ezt feltűnés nélkül csinálni.

Sohasem volt egyszerű vásárló. Mondjuk inkább: mindig nehéz vásárló volt. A bilit, a tepsit, a húsdarálót, a bicikliküllőt, a küllő kulcsocskát, a dinamót, a metrikus csavaranyát és alátétet nem a hétköznapi nevükön kérte. Akkurátus tervezőmérnök, tudós tanár lévén szerette feleltetni az eladókat is. *Kérnék szépen egy darab MSZ 5427-es, négy darab MSZ 2163-as és fél tucat MSZ 8462-es szabványszámú árucikket!* Eleinte zűmzűmnek nézték, az idegbaj kerülgette a pult mögött állókat. Később sem volt hajlandó ebbéli szokásán változtatni. Az eladók pedig bűjták a megrendelési lajstromokat, sokszor órákba telt, míg rálelték a keresett árucikkre. Hiába kérelték, hogy árulná már el a Magyar Szabvány számai mögé bűjt neveket, hajthatatlan volt. Szerinte egy műszaki eladónak a kisujjában kell lennie ezeknek az ismereteknek. Különbségét az évek múlásával megszokták, miközben észre sem vették, hogy Ozora tanár úr kinevelte a város legmegbízhatóbb, legképzettebb műszaki boltos gárdáját.

Emlékezetem szerint sohasem fordult elő, hogy a tanár úr egyetlen percet is késétt volna eleddig valamelyik órájáról.

Már legalább húsz perc telt el a becsöngetés óta, a zOzora sehol. Rosszat sejtettünk. A baljóslat beteljesedett. Vértő orral és arccal lépett az osztályterembe. Orrlyukaiiban vatta, bal kezében a zsebkendővel arcát törölgette. Egyenesen a táblához rohant. Krétát ragadott. Ez elég viccesnek tűnt, de ki a csuda mert volna kuncogni. Még meggondolja magát és feleltetni fog.

– A mai feleltetés elmarad. Helyette kimagasló műszaki iskolánk derék diákjainak, reményem szerint, tételszerűen bizonyítom, hogy a fizika törvényszerűségeit nem lehet büntetlenül áthágni.

Akkor már sejtettük, hogy a zOzora eltaknyolt valahol biciklijével iskolába jövet. Pillanatok alatt megtelt képletekkel és számokkal a tábla. A Torda Karcsi stréberkedett kicsit, elszaladt tartalék krétaért. Σ-Σ-rum: Ozora tanár úr négyszer írta tele a táblát képletekkel, a zOzora bizonyította, hogy azért esett el, mert az egyik kanyar bevételénél a centrifugális erő nem volt egyensúlyban a megválasztott sebességgel, ráadásul a tapadási együttható...etc.,...etc. Végezetül leszögezte: tanulságos eset volt, még a zseni is tévedhet.

Én úgy félúton elveszítettem a fonalat. Mindenesetre megnyugtattott bennünket a tanár úr, hogy mi még nem is érthetjük meg az egész problémakört, mert például a perdületételt ezután fogjuk tanulni.

Na, ekkor teljesen megnyugodtam.

A 'zÖregnemet

Soha semmihez nem hasonlítható érzés kerített hatalmába minden egyes alkalommal, ha bemehettem szemközti szomszédunk; az *Öregnemet*h, alias *Basszaszíjjelzősi* szutykos lakatosműhelyébe. A templomba léphetnek be az elsőáldozó leánykák olyan áhítattal, mint mi, hátulgombolós legénykék ebbe a furcsa, vasakkal teli birodalomba. Nem volt ám könnyű átlépní azt a küszöböt, mert az *Öregnemet*h a kulcsokat még felesége

Móser Zoltán fotója

elől is elzárta. Jobban vigyázott rá, mint Rákosi Mátyástól kapott párttagkönyvére. Ha bent voltunk, egyik ámulatból estünk a másikba. A padlótól a mennyezetig sorjáztak a sohasem látott szerkentyűk, herkentyűk!

Az első kép, amire emlékszem: fiával, a Németh Janival (két évvel volt fiatalabb nálam, de három fejjel magasabb) meztéllábosan üldögéltünk a műhely küszöbén. Egyszerre csak szikrázó kékes láng szűrődött ki a műhely fekete gyomrából, aztán hallottuk a sístergést is, majd valamilyen mennyei illat érte el az orrunkat. A saller illata. Bicikli-belsőt ragasztott az Öreg. Mikor elkészült vele, hűtés gyanánt jó néhányszor meglengette feje fölött a levegőben, mint valamilyen győzelmi lobogót. Fölért egy cirkuszi mutatvánnyal. Megengedte, hogy félkeményre pumpáljuk a gumibelsőt. Persze a Jani pumpált, én szoríthattam a pumpatömlőt a szelepbe. Közben előkerült a nagy fehér lavór, vízzel telten. Az Öreg lassan, óvatosan, szuszogva nyomta bele – sallerrel-folttal fölfelé – a belsőt. Apró buborékok gyöngyöztek a saller-folt széleinél körös-körben, majd egyre nagyobbak lettek és egymás után szállkostak fölfelé, pukkantak szét. *A hét-szentségít az álmodern, imperialista tudományuknak!* Kezdődhetett a ragasztás újból, de már hagyományos módszerrel. Ollóval körbevágott ovális gumidarabka, smirgli, Emergé ragasztó, szárítás, ráhelyezés, sikattyú.

Amolyan tudományos tótumfaktum volt az Öreg. Rákosi Mátyás könyvein kívül kizárólag a Szabad Népet, valamint az Élet és Tudományt olvasta. Ezekre előfizetett. Fejből tudta, melyik évfolyam, hányadik számában, milyen cikkek olvashatók mondjuk a legújabb szovjet kombájnokról. Igencsak büszke volt rá, hogy szerszámkészítő lakatos a nagyhirű győri Wilhelm Pick Magyar Waggon- és Gépgyárban. Ott, ahol a Horváth Ede *sztahanovista*. Beszéd közben a waggon szót legalább öt gével nyomatékosította.

Neki köszönhető, hogy elmaradoztak, végül már meg sem jelentek falunkban a *dró-tostót*-ok. Javított ő mindent: kaszát, kapát, merőkanalat, tejes zséttert, fejszét, baltát, sütőlapátot, ekét és boronát. Öregapám első háború előtti mézporgető masináját két dunsztosüveg mézért reparálta meg. Nem volt a faluban olyan bicikli, amelyiknek a hátsó kerekéből ne tudta volna kivenni a 8-ast! Addig tekergette, *bazdirgálta* a küllők tövét, amíg helyre nem állt a világ rendje. És ahogy a suszter cipőjének a talpa mindig lyukas, úgy az Öreg biciklijében is mindig volt nyolcas. Hiába kántáltuk nyelvöltögetve utána, hogy a *'zöregnímet nyeregbe // nyócas van a kerékbe!*

Az már csak magától értetődő, hogy neki volt legelőször dongó-kerékpárja a faluban. Az Élet és Tudomány útmutatásai alapján fabrikálta. Hasznát ugyan nem nagyon vette, mert másfél mázsát is nyomhatott az Öreg, így aztán állandóan lefulladt a kismotor, kőhajításnyi távon legalább fél tucatszor kellett újraindítani.

Hanem legnagyobb találmánya egy kapáló szerkezet, vagy ahogyan ő maga elnevezte, az úgynevezett *gazíszógép* volt. No, ennek aztán csodájára járt a falu népe. De küldtek processziót Gichathalomról, Felpécről, Nagydémről és még Pápateszerről

is. Tódult a sok népség. Mert hát ki szeret kézzel gazíszni a szőlősben vagy a kukoricásban?

E különös szerkezetet a Szür Gergőék árendásában mutatta be működés közben. Gerő bácsi fia, a Viktor, naná, hogy ott lábatlankodott az Öreg mellett. Így aztán nekiszögezte a később faluszerzte szállóigévé váló mondatot: *Látod ecsém? Amikor ez beindul, csak úgy bassza szíjjel a gázt! Nincs az az isten, amelyik kinöveszti azt!* Na, ezek után ragadt rá a *Basszaszíjjeljózsi* név.

Jelentés az alváz alól

Első és egyben legnevettségesebb csalódásom is a biciklihez, jobban mondva, egy bicikliző leánykához, a hársfaszöke hajú Csöpihez fűződik. Ez a Csöpi már gimnáziumba járt, mi, csókási haverok, éppenhogy felsőbe készülődtünk azon a nyáron. Azzal is kirírt a többi falusi leány közül, hogy rettenetesen szabadszájú volt, festette a körmét, pesti rokonai hozták neki a lakkot.

Az utcánkban, s talán még a faluban is, mindössze két bicikli volt. Egyik a jobb módú Vehler Pityuéké, a másik a miénk, hiszen az apám borbélymester lévén, ezzel járta be a kilenc kilométer hosszú falut. Házhoz járva öreg és beteg embereket nyírt, beretvált, akik nem tudtak eljönni hozzá a borbélyműhelybe. Hetente kétszer ment, így aztán a szabadnapokon taníthattam a haverokat és a leányokat a biciklizés tudományára.

Tudni való, hogy akkoriban nem volt még híre-hamva se, nemhogy divatja a női kerékpárnak. Viszont dupla nehézséget okozott nekünk a férfikerékpár. Hiába engedtük le vázig a nyeret, a pedál alsó állását akkor sem érte el apró lábunk. Aki próbálta már a váz alóli tekerést, tudja, hogy mi az a derékgörcs, mennyire meg lehet szenvedni néhány száz méterért.

A szomszéd Szabóék udvara volt a legalkalmasabb terep a tanulásra. Igazi grund, hatalmas farakások téli tüzelésre, gerendák, szalufák egymásra pakolva. Akár egy szabadtéri színház ülőhelyei. Este itt gyülekeztek a nagyobb lányok és legények. Tangó- és szájharmonikára táncoltak, énekeltek, virtuskodtak, udvarolgattak egymásnak. De a délután a miénk volt. A nálamnál nagyobb haveroknak, például a Mihályfi Lacinak, Bonnyai Rudinak vagy az Ikó Bélának egy-egy szál finom illatú Tulipán, Lánchíd, Harmónia cigarettaért adtam fél órára kölcsönbe a biciklimet. A Vigh Laci osztálytársam volt, ő nem tudott cigarettát szerezni, viszont bevett abba a csapatba, amelyik különös szeánszokon vehetett részt a kertjük hátsó traktusában fölállított, fából tákolt reterátban. Nagyobbik testvére, a Sanyi ugyanis azt mondta nekünk, ha hetente háromszor borotváljuk a monyunk környékét, egy hónapon belül kinő ott a szőr. Jártunk is szorgalmasan. Egyszerre csak hárman fértünk el a klozetban. A negyedik mindig az őrszemélyzet volt. Laci hozta a pamacsot és a borotvaszappant, én pedig elcsórtam az apám fiókjából a Lízi néném által Amerikából küldött kaparós, zsilett borotvát. Az igazi, apám által fenőszíjon élezett borotvákhoz nem mertem nyúlni. Szakértelem híján azzal bizonyára össze is vagdostuk volna egymást.

Eltelt egy hónap. Semmi. Két hónap. Még mindig semmi. Csak pihék. Mi lesz most? Hiszen Csöpi a nyár elején azt ígérte nekem, azt súgta a fülembe, ha őszig tanulhat a biciklimen, akkor *meztörténhet közöttünk a legkomolyabb dolog is*. Magyarul: szüzeségem elvétele forgott kockán, amit tulajdonképpen akartam is, meg nem is. Még az időpontot és helyszínt is megjelölte. Augusztus huszadikán menjek át hozzájuk, és el tudunk bújni a kukoricagóré alatti szerszamosban.

No, de hát így? Teljesen szörtelenül? Hogyan álljak elé? Ki fog nevetni. Meg fog alázni. El fogja híresztelni. Mit mondok majd az anyámnak, aki kimondottan megtiltotta, hogy a Csöpinek odaadjam a biciklit, hiszen az a hír járja róla, hogy ő egy olyan leány.

Legszívesebben megállítottam volna az időt. A többiek még bőszen jártak a reterátra pihét borotválni. Én már oda sem jártam. Csak bizakodtam, hátha csoda történik Szent István napjáig. Nem történt.

Éjszakákon át a megoldást kerestem. Jobb híján elterveztem, hogy sötétedés után megyek majd, de akkor is bekenem az ágyékomat szénporral. Maradt még a tavalyi szénből, hiszen az apám azzal fűtötte a borbélyműhelyt. Elsőre jónak tűnt az ötlet, aztán amikor elmeséltem Hajnik Zoli unokaöcsémnek, máris kinevetett. Persze az ő javaslata sem volt jobb. Próbálkozzak a melasszal. Szerinte, ha lefekvés előtt minden este bekenem a ragacsos melasszal, éjjel ráragad a gatyám, és az húzza kifelé a szőrt!

Mit volt, mit tenni, földadtam. Pedig már hányszor lejátszottam fejben. Majd úgy csinálom, ahogyan a nagyobb haverok közül az Ikó Béla javasolta. Meghívom a legközelebbi mozira és beígérem neki, hogy hazafelé tekerhet a bringával. Aztán az Ikóék pajtájába nyugodtan bemehetünk, mert a Béla „véletlenül” nyitva felejtí a pajta ajtaját.

Kéthetente járt a vándormozis hozzánk. Villany még nem volt a faluban, aggregátor termelte az áramot. Nyáron mindig a kultúrház külső falára, a tűzfalra vetített, a gondnok Gizi néni kifeszített, pecsétetes lepedőjére. A bökkendő csak az volt, hogy nem volt legközelebb. Híre ment a faluban, meghalt a vándormozis. A szomszédos Gichathalmon berúgatták, árokba borult az oldalkocsis NSU-jával és agyonnyomta saját aggregátora.

Ez a terv is kútba esett. Kénytelen voltam előállni egy kompromisszumos megoldással. Hogyha már nem történhet meg közöttünk a *legkomolyabb dolog*, legalább én nézhessem meg neki a micsodáját!

A legközelebbi közös biciklizéskor, mint valami angol gentleman, lássa, kivel van dolga, azt súgtam a Csöpi fülébe, hogy meglegszem én azzal is, ha csak megmutatja. Esetleg hozzáérhetek.

Az igazsághoz tartozik, addig sohasem láttam még igazi pinát. Egyetlen egyszer láttam ugyan valamilyen maszátot, de az is grafikai sorozat volt. Az apám az első szoba szekrényében rejtegette azokat az egészalakos aktokat, amelyeket Sári Laci bátyámtól kapott. Kihallgattam egy beszélgetésüket. Laci bátyám – aki építészmérnöknek tanult – mesélte, hogy élő modellekről rajzolta őket. Az apám igen elcsodálkozott, hogy Pesten ilyen jó dolgok is vannak. *Elvihetnél oda egyszer engem is magaddal, öcsém!*

Csőpi látszólag megsértődött a javaslatomon, de azt hiszem, nem bánta túlságosan. Megegyeztünk, hogy szombaton délután nem a megszokott helyre, szomszéd Szabóék udvarába megyünk, hanem fölkeresztünk a dögkút melletti szurdikba. Oda nem nagyon jár senki sem. Rövid szoknyában legyen, és ne vegye föl alája a gumifűzős klottnadrágját. Csak a fiatalok kedvéért említeném, hogy akkoriban az összes gyerek, leány, fiú, általában ilyen alsóneműt hordott hétköznapi napokon és tornaórákon is.

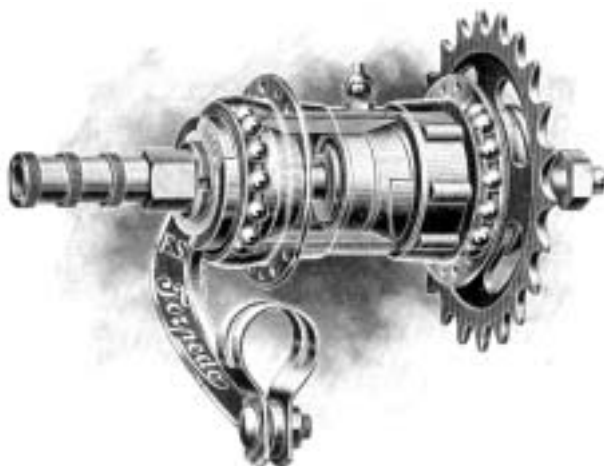
A biztonság kedvéért Zoli öcsémet is beavattam, mégis, hogyan néz az ki, ha egyedül keringelek a dögkút körül szombaton délután. Meg aztán jobb, ha ott van mellettem. Ki tudja, mi történhet még?

Minden a legnagyobb rendben zajlott. Már messziről, a temető sarkától kiszúrtuk a közeledő Csöpi szikrázó hajfűrtjeit. Ekkor ütött be a ménkű! Hát mikor máskor essen le a biciklilánc? Legalább fél óráig kínlódtunk, mire sikerült visszarakni. Könyékig olajosan ültünk a porban, de mégis megkönnyebbülten. Csöpi csak mosolygott. Na, gondoltam, ilyen koszos kézzel már biztosan nem lesz pinasimogatás.

Az igazi csalódást mégsem ez jelentette számomra. Hanem a látvány. Pedig a Csöpi csak hajtotta, taposta egyre a biciklit váz alól, ahogyan az a nagykönyvben írva nagyon. A klottgatyával sem volt probléma. Mint ahogyan előzetesen megbeszéltük, tényleg nem vett föl alulra semmit. Percenként tekert el az orrunk előtt. Látszott rajta, még élvezi is a kitérülést! Úgy, de úgy lestük Csöpi altestét, kigúvadt a szemünk.

Semmi különös. Mi ez? Hát ez lenne? Ilyen lenne? Csak egy nagy, fekete pamacs? Lukat sem látni rajta és nem is rombusz alakú! Azt meg egyenesen fölháborítónak tartottam, hogy koromfekete. Hogyan lehet egy ilyen szép szőke leánynak fekete? Én mindaddig azt hittem, a szőke leányoknak alul is szőke. Ezen a Zoli is nagyon elcsodálkozott. Sokáig, talán hónapokig sem beszéltünk róla senkinek. Még egymás között sem.

Év múltán Csöpi örökre eltűnt az életemből, a csókási srácok életéből is. Úgy mondták felénk: pesti dáma lett. Tavaly ősszel láttam unokatestvére, Mihályfi Laci barátom temetésén, koromfekete bundában, holdezüst hajjal. Meg kell hagyni, szép öregasszony.

MELIORISZ BÉLA

Pedálozott

apa nem tudott úszni
anya biciklizni
de feltalálták magukat

apa füttyörészve pedálozott
anya meg a szép combjával
masszírozta a vázat
míg leértek az elevátorral szemközi
kavicsos partszakaszig

apa a vízbe derékig merészkedve
tartott bakot anyának
s gyönyörködhetett
pazar fejeseiben

Ismételgette

a nagyrabecsült
és köztisztelőben álló
ozora tanár úrról az a legenda járta
hogy egy napsugaras kora őszi reggelen
még a háború előtt épített biciklijével
melynek lopás elleni védelmét
a kor műszaki színvonalát meghaladó módon
rendkívül szellemesen
az egy mozdulattal oldható és kiemelhető
kormányral oldotta meg
nyilván az iskolába karikázva
a baross hídról a városháza felé
nagy ívben kanyarodva
máig tisztázatlan körülmények között elesett
s kedvesen elhárítva a segítségére sietők jóakarátát
a táskájából előkerült logarléccel
azonnal számításokat végezve
a báméskodók gyűrűjében
méltatlankodva ismételtette
sebesség jó
dőlésszög jó
mért estem el

Karikáztunk

apa hogy vállalta a gyalogos munkába járást
a szünidő néhány hetében a csepellel mentünk dolgozni
többek között meztelen fürdésekkel egybekötve
az ártéri erdőkben elvadult aljnövényzet ritkítását

a révfalusi hídon átszenvedve magunkat
a töltésen karikáztunk tovább a zsilipig
vagy mikor hol volt a gyülekező

öcsém rázódott a vázon
a kormányra akasztott kiszolgált aktatáskában
a második világháborús kulacs
a pumpa a szerszámtáska
na és defektekre is felkészülve saller és gyufa

míg vártunk a munkavezetőre
gyűjteménybe szánt rovarokat hajkurásztunk
bogáncsot dobáltunk egymás hajába
megrendeztük a szalmaszállal felfújtt békák úszóversenyét
vagy elhevertünk a töltésoldal kaszálatlan fűvében
s csukott szemem képernyőjén
elindult az előzetes
a jatkával való esti találkozás képzelt filmjéből

Eifert János fotója

Nagymonológ

Aztán lehívtak a Néptanácsához, hogy mondja el szépen az elvtárs, mikor adott túl a biciklijén, és mennyiért tette, me' hogy azt nem szabadott volna, me' ugye, az is, ugye, államosítva volt, és hát ugye, közvagyon. Mondja csak el szépen, sorjában, hogyan is adott túl az értékes, kis közösségünk számára különösen értékes járművön, és azt is mesélje el, szépen, sorjában, hogy miért épp egy szomszéd falusi kuláknak adta, és hogy mi a véleménye arról, hogy ezután kitől fogják majd kölcsönvenni az elvtársak, amikor a községünkhöz tartozó falvakba szeretnének meggyőző útra menni. Ezt mondja meg nekünk az elvtárs, és ne félrebeszéljen meg handabandázzon, me' úgylis tudjuk mi, hogy honnan fű a dörgés. Tudjuk mi, hogy ez állam elleni szervezkedés, hogy ez egyszerűen, hogy is mondjuk, hogy érthető legyen, szabotázs. Megszabotálta kis közösségünk lelkes munkáját, megsabotálta a kollektívbe való belépést, megsabotálta a meggyőzést. És lehet, hogy melege van az elvtársnak abban a vastag bundában meg kucsmában a forró kályha mellett, de csak izzadjon, csak legyen melege, mert nekünk is melegünk lett hirtelen, amikor fény derült alantass tettere. Me' mit gondol, hogy mit szólnak majd a fentiek? Azt gondolja talán, hogy helyeselni fogják? Nagyszerű, Antalka elvtárs, egyszerűen nagyszerű, hogy alá teccett ázni a komonizmust, hogy szabotálni teccett minket, nagyszerű, hogy túl teccett adni a közössébe számító, a közvagyonnak számító biciklijén, és el teccett azt adni egy szomszéd falusi kuláknak. Csak így tovább elvtárs, me' így építjük a szocializmust, így haladunk helyesen a rögzös úton, így lesz belőlünk valaki, ha megsabotálunk. És azt is tudjuk mi, Akácos elvtárs és Bruma elvtárs, hogy nem csak pártunk ellen, hanem ellenünk is irányult ez az egész. És azt is tudjuk, hogy amikor meg teccett kapni ezt az idézést, mit tetszett mondani. Hogy káromkodni teccett, hogy olyan „öröm” kerítette hatalmába, hogy azon nyomban le teccett tenni a vést és a kalapácsot, a kislánya által vitt elemőzsiát elfogyasztatlanul vissza teccett pakolni a táskába, és déli egy órakor, a munkanap kellős közepén – eléggé elítélhető módon – haza teccett menni. Illetve nem is haza, hanem – nem egy igazi elvtársához való viselkedést tanúsítva – be teccettünk ülni a bodegába, a korcsomába, és ott egész estig teccettünk inni, és csúnya dolgokat teccettünk kiabálni, meg irredenta nótákat teccettünk énekelni. És azt is tudjuk, hogy a szomszédját, aki dákö-magyarnak nevezte magát, molesztálni teccett, és eléggé nem elvtársias módon pofozkodni is teccett vele. Mindent tudunk, elvtársam, mindent, de mindent. És jó lesz, ha bevallja azt is, hogy tulajdonképpen kivel szervezkedett, ki volt az, aki felbízta az elvtársat erre a borzalmas cselekedetre, és hogy kik vannak e mögött a valaki mögött, kik azok, akik a faluban kis közösségünk, lelkes és odaadó munkát végző elvtársaink ellen, és ellenünk is, úgymint Akácos elvtárs meg Bruma elvtárs ellen is uszítanak. Az volna a jó, ha elmondana mindent, mert mi úgylis tudjuk, csak az elvtárs becsületességére, tisztességességére, gerinccességére vagyunk kíváncsiak, az elvtárs szájából szeretnők hallani az igazságot. És arra is gondoljon az elvtárs, hogy családja van, apró gyermekei vannak. Gondoljon a jövőjükre, gondoljon arra, hogy jó dolog lesz-e nekik egy áruló gyerekeinek lenni, jó lehet-e nekik ezzel a bélyeggel indulni a komonizmus útján. És arra is gondoljon, hogy bármikor bármi megtörténhet, és mi jó előre figyelmeztettük, mi megmondtuk, mi felhívtuk a figyelmét, úgylis magával voltunk, mi szolidárisak voltunk magával, és ezt várjuk el mi is cserébe, csupán ezt, hogy szolidáris legyen, s elmondjon mindent, mindent. Ha elmondja, mit tett a biciklivel, lehet, hogy megússza kevéssel, de ha nem mondja el, még ki tudja, mi meg nem történhet. Beismeri, bevallja, és kész. Me' mi rendez emberek vagyunk magával. Mi az elvtárs érdekében beszélünk. Azért vagyunk, hogy megértse végre, hogy mi a saját érdeke, s azt is, hogy nem szórakozásból ül itt magával szemben sem Akácos elvtárs, sem Bruma elvtárs immár tíz órája ebben a rettenetes forróságban. Me' nekünk is van türelmi határunk, nekünk is van türelmi zónánk, amit nem illik megsérteni, aminek a határait illik tiszteletben tartani. És csak így, barátilag mondjuk, mint ember az emberhez, férfi a férfihoz, hogy a türelmünkből kifogyhatunk egyszer, és akkor az beláthatatlan következményekkel járhat. Nem fenyegetésként mondjuk, csak figyelmeztetünk, csak óva intünk, csak az elvtárs érdekében beszélünk. És ha nem működik velünk együtt, akkor a következményeket nem fogja megköszönni az elvtárs, nem fogja az ablakba kitenni az elvtárs, nem fogja elfelejteni az elvtárs, nem fog táncra perdülni örömeiben az elvtárs, míg él, addig fogja emlegetni, s még a gyerekei is, és a gyerekei gyerekei is, és azoknak a gyerekei is. Úgy bizony.

BAÁN TIBOR

a megszerelt kerékpár

az új gumi még nem
nem ismeri a hepehupákat
tanulatlan tapasztalatlan
nem úgy a hátsó kerék
kopott recéjű gumija
mely a völgyek és hegyek
hidegek melegek
tudója – *professzor*
bírná a fordulatokat
szelet fanyar földszagot
iktat be s épületeket
abba a *történetbe*
mely a mozgás ünnepe...
emlékeim indián tánca
a várakozó kaland
kiterjedt birodalma
holdsütés fényezi
a megszerelt kerékpárt
útrakész

fénycsillanások

ülvén a nyeregbe épp csak
de mégis kilátást szerezve
mozgó *kilátó* közeledem
a térképen föllelhetetlen
a valóságban fáradtsággá
úttá kövekké és templommá
növesztett *helyhez* ahol
találkozunk majd onnan
indul a túra megindul
vonul a táj s *egyszercsak*
fölfedezzük a ritmust
valaki ritmizálja
hol gyorsabban hol
lassabban a házakat
a fákat ezt a felfedező
vonulást az igeidők közt
a jelen és a múlt
övezeteiben hol a folyó
mellékágába ejtve
apró istenálmok:
fénycsillanások láthatók
miközben a kerekek pihennek
szinte abrakot várva
herseg a friss levegő
árad a nyári meleg
hallgatag földutakat
hevítő emlékezet

Bukfencező drótszamar

(Emlékképek öreglegényekkel és Natascha kisasszonnyal)

„Tóni, ez a te szamarad?” Nem felel rá. Fekszik az árokban, horgas, ruhába akadó magvú vadmuromba dől, kékcspike hosszú leveleire, sátánlőtte fűbe, csalánba. Vakarózik, mint egy rühös malac, nem hallja, amit mondanak. Mintha az imént még tudta volna, hová indultak, de az egész kiröpült a fejéből. Milyen nap van ma? Hányadika? Rövid álomban bukfencező szamaron láttam Polgár Antalt, Guzmics Dezsőt, Németh Pistát. Hihetetlen: ezerkilencszázhetvenhárom július tizenötödikén lezutyantak, hömbölgöttek, meredély szélén felbuktak, puff!, tompán vágódtak hanyatt. Dezső szeme se nyílik nagyra, István sípolva veszi a lélegzetet, minden csontjuk a helyén, minden porcikájuk ép, úgy tetszik, kezük-lábuk marjulást nem szenvedett. Jól emlékeznek Henrik ünnepének délutánjára, ijedelem ugrott a szívükbe, tekerték a kerékpárt, ahogy csak bírták, zihálva, izzadt tarkóval siettek, végig a göbbenős postaúton, vissza a faluba, megállás nélkül.

„Valami nyomasztó volt a levegőben, a nap fényét elfogta. Az idő kedvét veszítette, felhők hasadtak, szakadoztak széjjel, a szél végigsöpört a tágas mezőn, újra meg újra lecsapott ránk, mentünk egy jó darabig, láttuk, hófödte hólyagzacskó gördül el mellettünk. Kergeteges borjúé? Hatalmas, darabocská kövek lehettek benne, mert igen zörgött, mint egy bicikli, olyan volt, bütykös köpenyű, sárhányós, csomagtartós, csöngős, láncvédője fényes, felsőcsöve nem lejtős, a nyeregben fekete kandúr, nyomta a pedált, elénk fordult, szeme zölden izzott, nyálzalagok lógtak a szájából, düh nélkül irgett-forgott, arcunkat megkarmolta, hiába fékeztünk, a száraz árokban kötöttünk ki, amelyikben a víz a régi járását elhagyta. Majd kiszakadt a nyakunk, mozdulni gyengén tudtunk, tátogtunk, mint forráságban a békák. A macska hegyes hangon, csúfondárosan kiáltotta: hö-hö-hö, jól kitoltam veletek! Aztán zörögve, dörögve, csattogó, bugyborgó, csörömpölő gömb-masináján eltűnt, mintha kód lett volna, úgy látszott, úszkált, vastagodott, elbolyongott.”

Ott történt, ahol az út elágazik Jeli felé.

Futottak, menyétként surrantak a viaszszínű vajákos asszonyhoz – az ágyon feküdt, egyik lába lelógott a földre –, kacagott rajtuk, rögtön kitalálta, a gonosz csínyt követett el ellenük, a nyilvánvaló dolgot megerősítette, csalhatatlan bizonyossággal egyenest azt mondta: „A szemmel verésétől féljete! Legközelebb, ha elindultok valahová, gőzöljétek magatokat olyan vízzel, amiben az ágyékszűrők főttek! Ha a boszorkány kedvében akartok járni, öljétek le egy fiatal kakast meg egy kecskét! Ha útra keltek, mondjátok egymás után háromszor: tizenhárom.”

Nagy szemeket meresztettek erre. A penészszagú szobában Dezső a füle tövét vakargatta, dadogósan mordult: „Há-háromszor?” „Annyiszor.”

Az ember rádöbben, elmúlt a fiatalsága. Már most túléltem a három öreglegényt – később ugyan a Tóni (iparos eszű ember, sovány, mint aki mérsékelt kosztot él) meg-nősült, felesége szívvel ragaszkodott hozzá –, az álmuk háborítatlan, észlelem a változásokat, de nem küzdök velük. Elment egy bódult élet, nincs többé, elszaladt minden borongó, édes és mérges, sártól ragadóssá vált tavasz, minden zsibbadt nyár, oda a váz alatti biciklizések, oda a Csepel gyártmányú bringa, lötyögő pedálcsoport, villa, kopott lánc, kormány.

Visszamenni az ismeretlen helyekre? Az eperfás országútra? Azért jó dolog egy kedves arcot látni a képernyőn. Natascha elbűvölő nő lett, tizennyolc éves. Olyan tisztán, fegyelmезetten és választékosan beszélt tavaly szeptember hatodikán az osztrák televízióban, hogy azt hiszem, az Isten ezért adott neki fogságot. A hír, a mákszem lányka története mindenütt megfordult, öles címekkel közölték a lapok. Ámulat volt bennem, akárcsak másnap este, a részleges holdfogyatkozás idején, akárcsak Hitzelberger Antal győri mester asztali órája előtt. Kisgyerek leste a mutatókat; én, vagy egy másik? Nyolcévesen ott vagyok Lenarsich Imre aranymiséjén, ezerkilencszázötvenhat július első napján; esperes-plébánosunk az idővel kapcsolatban gyakran idézte Szent Ágostont: „Ha senki nem kérdi, tudom, mi az. De ha meg akarom magyarázni, már nem tudom.”

Nyolc esztendő. Ennyi ideig tartotta fogva Strasshofban elrablója, Wolfgang Priklopil – fejében megficsamodott? – a bécsi lányt, akinek apja fogyófalumban vett házat. Előtte a téesz jogtanácsosa lakott benne, Baán Zoltán, korábban a Vörös kocsmáros, akinek nem gyertyára tett jelzések mutatták az idő múlását, mindenfélének a halálát. Mi hát az élet? Csehov vén rókája, részeg katonarvos, Csebutikin az izzé-porrá tört porcelán órára emlékeztet. Az örület sok, a gátlástalanságok, a hazugságok hidegsége napokat dermeszt. Hólyagzik az ország, a világ, berzenkednek benne a népek. Elveszett nevű dűlőről döcög elő Zsoldos István, aki disznófogból reszelt magának pótlást, Mosonyi József mesemondó, akinek szalmazsákját nyaranta tiszta angyalok tömték keményre. Lüktető szárnyú griffmadár visz, simítom a tollát az ég magasában, odalenn gyalogösvények, udvarok, házak; ott van vége az időnek. Tessék, lehet emlékezni! Gólyákra, ebekre, kölkökre, kendermagos csirkékre, vesszős kalitkára, biciklire, csöngőn való babirkálásra...

„Recsegett-ropogott minden, jajgatni nem tudtam, mint akinek ferdén nőtt a torka, hátamon reszketett az ing, behúztam a fejemet, úgy féltem.” Dezső hadarja. Küllőket cserél, szétbontja a kerékagyat, zsírt ken a csapágyra, beállítja kotyogásmentesre, szerel tömlőt, köpenyt,

kereket, igazgatja a szelepszapkat, petróleummal a láncot tisztítja. Zománcos lavórban áll a víz, abból mosakodik derékig, törülközik, öltözik, a fal szentképekre néz, háromszor mondja: tizenhárom.

Gyorsabban telik úgy az idő, biciklin. A világ csavargóinak való a két kerék, boldogok, ünnepet ülnek, ragyognak az esemény örömétől, mint Fausto Coppi, aki kétszer nyert Tour de France-ot. Üstben hallát főznek, koccintanak, nevetgélnek, kezdenek elszállingózni. Az erdei útra fénycsík vetődik, mennyboltot betakaró fák között közeledünk Káldhoz, a hidegkúti vadászházat tölgyek őrzik szüntelen, az épületekre ráborul sűrű árnyékuk. Szemben a cementhíd, odébb a Pörös, vargányatermő hely, szelíd, madárfias, nézegetjük a fénycsíkot, a banyafák környékén a bajor erdész, Scherg Lőrinc síremléke, és mintha már nem lennének soha a cimborák, akikkel nyáron sarlóztuk a rengeteg makkos erdőt.

A ráncos nyakbőrű legények körül ördögök raja, paroláznak velük. Vajon miért néznek rám? Varjúképű, csupasz, védtelen arcú öregasszonyok, szoknyás csapat a lécpadokon. Kiveszett belőlük az öröm. Rég ittak bort, érett gyümölcsbe régen haraptak, mindent, ami az eszükbe jut, elmondanak, utcán leskelődnek, mind hosszabban hallgatnak, ahogy ülnek, alig néhányan, kinek van ideje mindenre mohón figyelni – „Merre, Dezső?” –, süteményt rágsálnak, porral teli szemmel hunyorítanak, fülelnek, elbóbiskolnak. Rozoga lábúak, gyónók, vaksik, ragacsosak, próbálják összeszedni, mi kell a szükséges-tésztához: tizenöt deka cukor, öt deka vaj, tojás sárgája, fehérjének a keményre fölvert habja, két deka kakaó, deci tej, fél csomag sütőpor, húsz deka liszt?

Azokból a nyarakból az utak maradtak. Különös morajok, kaptatók, lejtők, jelek, jelzések, szállongó por. Megfutottuk a vidéket, szinte súlytalanoknak éreztük magunkat, el-elmaradoztunk éjszakánként, néha későn értünk haza, a lámpák fénye átszűrődött a temető bokraiban, a sírkert mellett jobban nyomtuk a pedált, és lehet, kővé vált volna a szánk, a szívünk, ha olyant látunk, mint valamelyik helybeli, kísértetet, pedig csak kecske rágta két lábra állva az akácok leveleit, éjfél órában. Jártunk falutól faluig, s egy világgal ért fel a városba menés. Sokasodó, váltakozó hangokra emlékszem, járda horpadásaira, színekre, emeletekre, kovácsolt erkélyekre, a fekete bég várára – benne egy kiállításra: ázsiai nyeregtagarók, meg arra, olvastam, a népek agyonverték a lovakat, azokat ették, kutyákkal, macskákkal együtt –, a Rába vizére, a cukorgyár kéményei-

Szabó Béla fotója

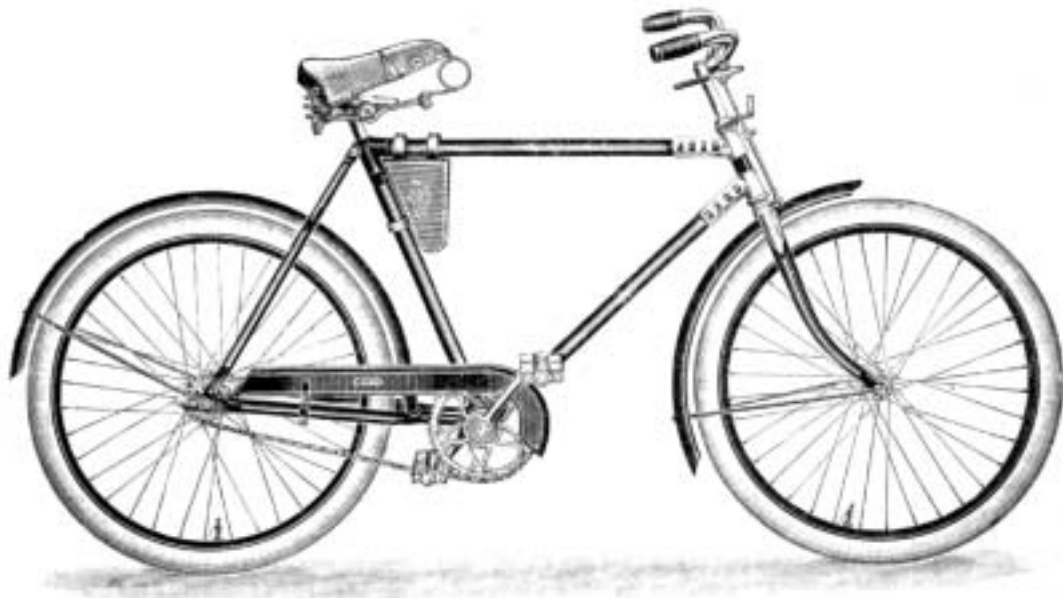
re, egy cukrászda ajtajára a Fő utca közepén: nyitáskor csengettyű szólt.

Csalános, lósóskás árok. Nyüsszögő öreglegények. A macska jobbra-balra mutogat. Mit? Hogy minden késő, minden hiába? Karmolhatna. A Tóni azt mondja, a macska kis kamraféleségben lakik, lábait előrenyújtja, olykor egész hajnalig nyávog. Vasárnap hólyagzacskós bicajra ül.

Pista pulykásodik: „Boszorkányos szakadt kurvája, megnyergellek, borért megyek rajtad Bejcre!”

Holdszünet. A temetőnél teljesen fehérben lánkol, mozog valami. Alig biceg, olyan vastag. „Tóni, ott!”, mondom. „Hol?”, kérdi. „A kapunál.” „Nem kísértet az, hanem kecske.” „Kecske?”, kérdezem, és erősebben szorítom a kormányt. Kaparászt hallok, később lánccsörgést, a nevetet, halkán, majd határozottabban.

Ezerkilencszázhetvenhárom júliusát írtuk. Abban az

esztendőben a húsvét április huszonkettedikén volt. Az öreglegények sokáig bolyongtak a világban, bodzaággal begyámolt kerítések, macskanyerget, kákát termő rétek mellett, jártak széna füveken, paráznaságra nem vetemedtek, nem voltak böjtszegők, nem nyelveskedtek, ócsároltak senkit, azok hárman parancsolatok fogadói, eszes parasztlegények, hóbortosak, csudabogarások, becsületesek. Ha el akarnám mondani, hol mindenhol jártak a környéken, sok települést fel kellene sorolni. Minden kanyart ismertek a falukban, drótszamaraiak csillogtak-villogtak, tavasszal kezdték az utakat, mihelyt a föld fagyja engedett, biciklin mentek, őszig, a szőlő beszüreteléséig, legtöbbször a vasárnapi litániát követő órában.

Hogy miféle biciklik voltak azok, igazából ehhez én keveset vagy semmit nem tudok szólni, nem lehet egykönnyen leírni, nem volt rajtuk digitális sebesség- és távolságmérő, erős felni, hátsó váltó és váltókar, bowdenes tárcsafék, huszonhét sebesség, terepre szánt gumi. Ha címerük lett volna, mellükön ragyogó, biztosan kereket ábrázol, nem ezüst oroszlánt, vagy medvét, koronával a fején. A környéken jártak, a kövecses dombról le a Bathyány-kastélyos Ikervárra, Pecölbe, Sótönyba, Bejcre, el Egervölgyig, Kámig, gróf Ambrózy-Migazzi István arborétumáig, Jelihálás hétforrásáig, nehézszagú borókáig, május végén virágzó rododendronokig. Rohantak a Kaponyás-patak partján kialakított Mississippi-völgyben, átbállagtak a Sziklás-hegységen, el az ősbükköségig. Akik odaérnek, mind elvesznek. Hiába szeretik a vékonyhéjú madárszőlőt, hiába dörmögik: tizenhárom...

Dezső cigarettát sodort magának, papírzipkába tette, nézett föl csillagrögökre, jelölte állásukat, az ezüstös háromszögeket, maga elé mondta, tündérek libegnek a harmatos úton, felhőkön heverésznek, suhannak alá,

mezítláb, mintha a Csörgetin lépkednének. Dezső találta ki a kirándulásokat. Kerekeztek bálókba, vagy csak úgy, bejárták a szűkebb hazát, eperfák ernyői alatt. Csodálták a csempeszkopácsi templom faragott kapuját. A kerékpározás akkor még az igazi, vadbarmok nem száguldoztak, nem kellett feltűnő színű ruha, fényvisszaverő kiegészítő, villogó. „Az élet nem más, mint utazás” – idézte a görög bölcstől a sokat és sokfélét olvasó, kopaszos, széles arcú Németh Pista – szeme alja táskás –, tudta, a húszashívásos tarokkhoz négyen kellene, Jókai korában hárman játszották. Jelit kánaáni helynek mondta, faluját szintén – Vas Gereben megénekelte –, lakóinak bűnei nem voltak, nem úgy, mint Gomorrának és Szodomának. Oda hullott a tépdeső tüzes eső, tipegő-topogó galambokra, földekre, telt mellű lányokra. Fojtogatott mindenkit kén és füst.

Hogy elmúlt a mindenért kárpótló ifjúság, eltűnt Jeliben a ketauba havasszépe lilás-rózsaszín virága. Útra kelek, mondom háromszor, tizenhárom, a leesett láncot visszateszem, Kámnál balra fordulok, kiderül, nem egészségre, valami baj adja magát, már érzem a ciklámén színű grúziai havasszépe illatát, amikor ugyanabban a pillanatban egy macska hirtelen a vállamra ugrik: hö-hö-hö! Szemüvegemet sodorja, karmol, pofon vág. Mintha darab fával csapna. Az arcom dagad, lúdtojás nagyságú púp lesz rajta, pálinkás-szappanos ruhával kellene borogatni, de szólni sem tudok.

Hol az a gömb-masina? Nőtt, mint a hógörgeteg. Köd és homály beitta, nincs sehol. Hová lett Natascha Kampusch kisasszony? Az utcánkban tanult biciklizni. Sokszor megvirradt azóta. A borzas és borostás öreglegényeket visszakererte az agyagos-kavicsos föld, a Teremtő atyafiságos szeretettel, zuhógó napfényben megütötte a vállukat, hogy gyertek!

ZSILLE GÁBOR

Haikuk

hol gurulhat most
a nyolc éve ellopott
kempingbiciklim

falusi kocsmá előtt
a dülöngélő
csukló biciklik

Szamódy Zsolt fotója

MÓZSI FERENC

Fogadás...

„A kerékpárosok, megátalkodott tekergők...”

Két év önmarcangolás után, 1970 tavaszán születtem újjá. Feléledtem egy fogadásban. Azt dűnnyögtem: kimegyek Zakopánéba és veszek egy bicajt, majd négy napon belül hazatekerek Pestre. Fogadásból.

Az összeg, amit haverjaim dobtak össze, bár soknak tűnt, de nem volt lényeges. Csak arra emlékeztetett, hogy a negyedik napon, este 10 előtt kell bekerekezni a Garzonművekbe. A Bajza utcai étterem fontos és meghatározó pont volt indulatos életemben. Ha elveszítem a fogadást, akkor vagy két hónapig törhetem a fejem, miként fizetem ki a váltságdíjat forrófejűségemért.

A páros számoknak jelentőségük van...

Megjelöltem és kijelöltem. A célt, az utat, és elindultam, hogy megtaláljam önmagam. A fogadás csak ürgy volt. A férfias próba mögött a remény, hogy egy kerékpár bizalmába férközve, minden előzetes edzés nélkül, végre beinduljak.

Zavart a határozatlanság. Ezért aztán nem sokat teketóriáztam és megvettem az ismeretlen márkájú gépet. Kineveztem Favoritnak, társamnak, aki segít felfedezni esélyeim. Gyönyörű krómózott szerkentyű. Azonnal belebolondultam.

Kis hátizsákba szorítottam motyómat. Széldzsekimet pulóverrel megerősítve, tornacipőm pedálozásra biztatva, kevés almával, szendviccsel, elindultam az első Nagy Kaland feltérképezésére. Bevállaltam a távolságot, de a március végi időjárás cudarságaival nem számoltam. Leereszkedtem a hegyről, de az első hóvihar lehűtött. Majd hamarosan a völgyben a tavaszi eső locsolt fel kezdeti lelkesedésemből. Rettenetes éhséget éreztem. Kiszálltam a nyeregből, Leültem a cajgli mellé és minden kajám beáldoztam. Ekkor kezdődött a kétség, hogy mire is kínzom magam, hiszen senki sem lát, de akkor már csontomig hatolt a rám fagyott cucc. Elszántságom mellett is kidőlés fenyegetett. Ekkor megpendült bennem a konok megátalkodottság.

Feltápázkodtam. Kiengedtem a féket, vagy inkább újból behúztam magam az elhatározásomba. Saját gyengém erősített. Mennem kell, ha törik, ha szakad, mert nem maradhatok szégyenben. Szinte megtáltosodtam. Egyre vidámabban tekertem és szédülten vettem a kanyarokat. A kilométerektől megmámorosodtam. Valamilyen csoda folytán sikerült megtennem a legnehezebb útszakaszt. Estére teljesen összetörten, de szilárd elhatározással felvértezve megérkeztem Katowicébe. A fáradság felvillanyozott, de az álom lassú szekere nem ringatott kellőképpen.

Reggel az izmok nem engedelmessé váltak, és ez még csak a második nap. Aztán sajátos, kerekeseke szögletes imájával próbáltam meggyőzni magam. Agyam nehezen, de végül elkezdte irányítani testem. Akaratom a kerékpár mechanikus valóságához kötöttem. Tudatosan köszöntött be a megváltás. Kicsavarodtam a bágyadtság kényszerzubonyából. És csak tekertem, tekertem. Megszállottan kutattam, szemeim szomjazták a felbukkanó táj színpompáját. Lassan elértem a lengyel–cseh határt, ahol nem sokat morfondíroztam. Gyors sajtvacSORA után átengedtem magam az ábrándos éjszakának.

Ez egy rövid összegezés a történeteknek. Nem útinapló, inkább utólagos ráérzés a fontos próbatételre. Reggel imaszerű fogadkozás a Kerékpárosok nem tiltakozó Istenéhez. Irány Zólyom vára, ahol is nem átalítottam bekopogtatni egyetlen eszperantista levelezőtársamhoz, mintegy önigazolásul, hogy élek és remélek.

A kora áprilisi napfény huncutságra ingerelt, de csak a bimbózó fák vetélkedőjén vehettem volna részt, a szigorú időkorlát miatt. A harmadik nap is könnyőreles elviselhetőséggel fenyegetett. Útközben azért volt időm magam előtt megnyilatkozni.

Még egy kieröltetett megpróbáltatásmentes félnyugalmi éjszaka. Minden nem létező bűnöm is meggyóntam Favoritnak. Kellőképpen megsimogatva, már nem kelletlenül indultam neki az utolsó, immár negyedik napi, kevésbé kímélő útnak.

Egyre inkább kínzó fáradtság támadott meg. A magyar határ előtt, mielőtt Galántánál átkelhettem volna, elszállt a nyergem. Magamra hagyott egyébként is összetört gondjaimmal. Innen már a részleges leépülés, az állva tekerés kinszabályaival, a hasadt nyeregkápa fenekemet irgalmatlanul ajzó verőcéjével. Mondhatnám, itt sem sok tartott vissza, hogy feladjam a sajátos ámokfutást.

Mikor már Leányfalunál jártam, hirtelen éktelenül nehéz lett a kis lezser hátizsák. A szívem vadul tiltakozott. Férfiasan bevallom: ennyit bírtam, inkább zokszóval, mintsem...

Elkezdtem lassított felvételen tolni a hátizsákkal vigasztalt kerékpárt, valami irányban és az akkor aligha tűnt folyamatos, legalábbis nem folytatható lázas tevékenységnek.

A magyarok vonszolt Istenére esküdözve, mégis csak sikerült megkeményíteni szívem. Kiengedtem huzalos fűkeinket és komótosan hagytam megközelíteni Pestet.

Felbukkant az Árpád-híd. Innen már szinte örömittasan vezényeltem Favoritot a Bajza utca irányába. Öt perccel a lejáratí idő előtt biciklipumpámmal bekopogtattam a Garzon-étterem ablakán. Üdvívalgás, baráti zsvaj. Gépemmel a kinyitott ajtón bedzsesszelve, kábán haverjaim karjai közé estem. Megnyertem az elhirtelenkedett fogadást.

Határozottabb lettem, bár azóta nem sokat kerekedtem.

Mégis, nem is akárhogy, útra kerekedhettem...

Eifert János fotója

SANDRO PENNA

[A ritmus újraszerveződik]

A ritmus újraszerveződik. Tavasz
egy vidám városban, ahol a fiú odaszalad,
ha elhalad egy rezesbanda. Ahol a templomok
feledik híveiket, és ahol az ágyásokban
elhagyatott biciklik alszanak.

Éjszaka

Aztán kevesen maradtunk – nők nélkül,
vidéken. A hideg alábbhagyott.
Néztük egymást a csöndben. Csírázott
a föld. És a fiú emlékezett: „egy másik
évszakban egy nőt néztem – és te azt mondtad:
»aki szomjúhozik a napfényben,
hagyja ott a biciklijét,
és várja meg a holdat«”.

[Velencei terecske]

Velencei terecske,
ódon és bánatos, a tenger
szagát öleli magába. És
a galambok röptét. De
az emlékezetben csak ő marad,
aki elbűvöli a fényt,
a fiatal biciklisfiú suhanása,
ahogy barátjához fordul, egy
melodikus sóhaj: „Egyedül mész?”

[Az ég üres]

Az ég üres. De e fiúcska kormos
szemében majd istenemhez fohászokodom.

De az én istenem kerékpáron suhan el,
vagy fesztelenül levizeli a falat.

Kora reggel

– szürkés és száraz. Egy rücskös kötélén
kikötött ló – nem tudja többé,
zöld volt-e a mező. Egy suhanc
vizel le egy csenevész fácskát – aztán elszalad.

A beteg meghalt. Az úton
egy biciklis nekiment egy férfinak.
A kekszek leesnek. Ezeket
is egy suhanc majszolta – és aztán elszaladt.

[A csupa fény bicikli]

A csupa fény bicikli várja
az elvörösödött fiút hangtalan.

Csehy Zoltán fordításai

Szamódy Zsolt fotója

CZIFRIK BALÁZS

Nincs hová

Hős vagyok – mondta bizonytalanul maga elé P.

A vasárnapi, januári jeges szél belemart a kamaszfiú arcába, a töltés hófoltosan, fagyottan nyújtózott előtte. Lassan leguggolt, majd föl. A szúrások pontosan jelezték, melyik izomcsoport nyúlik. A nap ragyogott.

Nyolc gyerek csillogó biciklikén cikázott a Gellért téren. Várták az indulást, a túravezető 108 km-t ígért. Még soha, de soha nem mentek ennyit kerékpárral. Hangosak voltak, túllicitálták egymást, de tekintetükben ott bujkált a harsogás mögötti félelem, amely folyamatosan súgott: nem tudod megcsinálni, nem fogod bírni.

P. megindult. A Püspökerdő melletti töltés elnyelte ruganyos mozdulatait, a túloldalon pedig némán, a fagyott parttól szegélyezve hömpölygött a Duna. A fiú tempója egyre gyorsult, s fölvette azt a sebességet, amellyel lefuthatja a 14 km-es távot. Türelmesen figyelte, izmai hogyan fordulnak át azon a bizonyos ponton, amely után csak a mozgásra koncentrálnak, várta, hogy kialakuljon az a furcsa, fájdalommal teli, de mégis könnyű lebegés.

Az izzadságtól a széldzseki hamar átmedvesedett. Erre a napra P. reggel leborotválta párszálás borostáját, s a szájában érezte a nyál és az arcszesz összekeveredő ízét. Hirtelen szúró fájdalom lépett föl az oldalában: ismét rossz ütemben vette a levegőt, s a rekeszizmok fájdalmas görcsei szinte legyűrhetetlennek tűntek.

A gyerekek libasorban követték a túravezetőt. Kértek a városból, és előttük feküdt az út, a maga szürkeségével, egyhangúságával, monotonitásával. A túravezető kényelmes, hosszú távon tartható tempót diktált, és a sorból kilógó fiúkat, mint a terelőkutya, visszahajította. Szikrázott a nap, de még hűvös volt, csípős március.

A férfi úgy tervezte a távot, hogy legyen benne könnyű földút, emelkedő, enyhe lejtő, ahol a megvadult bicikliket még meg lehet fogni.

A túra földes szakasza következett, autó itt egyáltalán nem járt.

– Fiúk, szabad a pálya – húzódtott le a túravezető –, lehet menni, keresztződésnél megvártok, egymásra vigyáztok!

Mint a kiszabadult csikók, úgy vágattak el a srácok. A biciklik az erős hajtástól jobbra-balra dőlve verték fel az út porát. A srácok hátra-hátra néztek, hogy lássák a kavargó port, ami utánuk maradt. A férfi nem változtatott a tempón, neki végig kellett bírnia a távot, s érezte, a felső teste, a dereka, a csípője még nem melegeedett be.

A fiúk egy olyan szakaszon, ahol munkagépek fölgyűrtek a földutat, lelassultak. Próbálták kisebb-nagyobb sikerrel átugratni a göröngyöket. Hangos nevetés kísérte azokat, akiknek a bringája rávágódott az akadályra, s a nyereg felcsapódott a lábak közé, amit fanciesali ábrázat és hangos üvöltés kísért.

– Mutasd meg, hogy kell! – kiabáltak a túravezetőnek, aki lassan közeledett a fiúkhoz.

A férfi felgyorsította a gépét, és a gyerekek ovációja mellett szép szabályosan ugratta át a göröngyöket, de az utolsó előttinél, a bicikli leragadt, a férfi azonban erőből felrántotta. Hirtelen úgy érezte, szétnyílt a gerince, s mint egy erős fogó záródott hirtelen össze, becsípve valamilyen ideg közeli területet. Az egész testet keresztülvágó fájdalom elviselhetetlen volt, s az utolsó göröngyre már csak rávágódott a férfi, s csak arra tudott figyelni, hogy ne essen le a kerékpárról.

P. lassított, s próbálta szabályozni a légzését. Mélyen beszívta az orrán a levegőt, lassan leengedte a tüdejébe, majd lepréslte a rekeszizmokig, s ellazulva kifújta a száján. A légzést nem tudta összehangolni a futás ritmusával, szinte már csak lépdelt, s hirtelen a száján át kapkodta, harapta a levegőt. A fagyos hideg újra végigmart a tüdején.

P. szeme már könnyezett az erőlködéstől, de nem állt meg. Hős vagyok! – próbált kiabálni, de a hang bennszakadt. Ez fasza volt – P. az edző szavait mormolta magában –, illet még nem láttam, belőled bajnok lesz, első erőfelmérő edzésen illet még nem ment senki, főleg ilyen fiatalon nem. P. nem emlékezett semmire, mert úgy kihajította magát az edzőteremben a görgön, hogy ketten emelték le a bicikliről, s fektették a földre. Amikor magához tért, az edző egérszerű fejét látta maga előtt, amint az arcába üvölti: fasza vagy P., nagyon fasza!

Hazafelé, mint az őrült tekert, úgy érezte, repül vele világ, a Camping bicikli száguldva csörömpölt át a Baross-hídon, csikorgó gumikkal állt meg a híd lábánál a piros jelzőlámpa előtt, és mint egy bajnok, maga elé hangosan mondvá nézett körül: Hős vagyok!

P. oldalában enyhülni kezdett a szúró fájdalom, ziháló kapkodása csillapodott, ismét az orrán keresztül tudott lélegezni, s lábai valami ismeretlen erő hatására újra futni kezdtek, nyugodtan, egyenletesen. Tenyerével megdörzsölte arcát, majd szemét is, és már csak belülről nevetett magán, hogy az arcszesz maradékát megint beledörzsölte a szemébe.

A fiúk csak a férfi eltorzuló arcát látták, meg a furcsa rándulást és a szokatlan testtartást.

– Baj van? – állták körül.

– Semmi, megyünk tovább. Hülye voltam, nem kellett volna ugratni, tanulság: ha nem vagy rendesen bemelegítve, ne vagánykodj!

A libasor újra összeállt, elöl tekert a túravezető, s érezte, sok lesz az a 108 km, főleg, hogy még 70 hátra van.

Minden egyes tekerés elviselhetetlen fájdalommal járt. Csak merev háttal, leszorított derékkal tudott menni.

Ismét betonút következett. Az aszfalt monotonitása és a lassan elviselhetővé váló mozgás enyhítette a férfi kétségbeesését. A gyerekek is elcsendesedtek. Ez volt az a csend, amiért a férfi kerékpározott. Csak az aszfalt surrogása, a láncok, a váltók olajozott halk zúgása

hallatszott, a lélek visszatért a test mélyére, az ember megszűnt egyénné lenni, és egyetlen feladat maradt, a koncentráció, hogy a kerékpáros elérkezzen az első kitérőig, a fordulóig, aztán onnan vissza azon az úton, amelyiken jött.

P. élvezte a futást, tudta, megcsinálja a távot, folyamatosan az edző mondatait idézte, ahogy fellelkesülve magyarázta, hogy most aztán betyárosan edzened kell, az alapozás a legfontosabb, minden hétvégén le kellene futnod egy 14 kilométeres távot Gyirmót felé a töltésen, aztán az évadnyitón megmutatod, hogy mit tudsz. Mindig arra figyelj majd, hogy mikor lószol a mezőny, arról ne maradj le, és a végén elnyomod nekik a picsába, és hazahozod nekem az aranyat.

A töltés végén házak tűntek föl, P. ahogy közeledett, látta, egy falu az. Már bent futott az első házak közt, de nem tudta, hol van. Egyszer csak felbukkant a tábla: Gyirmót. Túl volt a táv felén. Mosolygott, s újult erővel fordult meg, indult vissza a töltésen.

A túravezető a Velence táblánál lefordult a főútról, és a tó melletti úton legurult a strandig.

– Megvan a fele fiúk! Egy óra pihenő, aztán indulunk vissza. A srácok szeme fölcsillant, bevágtattak az üres strandra, s mintha nem is tekertek volna 50 km-t, száguldoztak föl-le.

A túravezető leszállt a bicikliről, de nem tudott kiegyenesedni, elnyúlt a földön, és a divatos keleti iskoláktól ellesett mozdulatokkal lazította ki a derekát, csípőjét. A gyerekek visszatértek, jégkrémeztek, és összevissza ettek mindent. A férfi vigyorogva figyelmeztette őket, hogy azért módjával kellene falatozni, mert elég kellemetlen biciklizés közben hányni.

Az óra elteltével ismét az úton voltak, s már összeszokott csapatként, ismerve a rájuk váró feladatot, elcsendesedve, a testbe visszatérve gyűrték a kilométereiket.

P. dél körül ért haza. Köszönt, s mint egy magányos hős, némán bevonult a fürdőszobába, s megmosakodva, tiszta ruhába bújva ült le a gőzölgő húsléves mellé.

- Jó volt? – kérdezte az anyja.
- Jó – szedett újra a levesből P.
- Holnap is mész edzésre?
- Holnap is. Mindennap van edzés.
- Mások is voltak?
- Nem, nem jöttek ki.
- Kellene volna jönniük?
- Nem tudom.
- Az edző kint volt?
- Ő sem volt.

Emelkedőhöz értek. A fiúk már fáradtak voltak, a libasor megszűnt, elől, az erősebbek, ketten-hárman tekertek, a többiek egyesével leszakadozva, szétszórva az emelkedőn küzdöttek fölfelé.

A túravezető mindig az utolsó fiúval jött, s ha nagyon lelassult a tempója, mellégurult, megfogta a nyeret, s feltekert vele a következő fiúhoz. Még harminc kilométer

volt hátra, és éppen az egyik fiút toltá föl a többiekhez, amikor hirtelen újra belényilallt a fájdalom, de olyan félelmetes erővel, hogy egy pillanatra elsötétült előtte a világ.

Minden erejét összeszedve a sor elejére ment, lelassította a tempót, bevárt mindenkit, s hátrakiabált:

– Most akármi fog történni, ne kövessetek, szépen álljatok meg! – A bal lábában egyszer csak megszűnt minden érzés, mintha eltűnt volna a lába, és utolsó erejéből, amely végtelen fájdalommal szakadt ki belőle, beborult az utat szegélyező árokba.

A gyerekek döbbenet érkeztek mellé, nem tudták, mitévők legyenek. A férfi nem mozdult, a pedál kötéséből sem tudta kiemelni a lábát, csak nyöszörgött. Hosszú percek teltek el így. Amikor végre ismét érezni kezdte a lábát, föltápáskodott, nagy nehezen kitolta a biciklit az árokból, s újra ráült.

– Indulunk. Másfél óra és otthon vagyunk. Telefonálhattok szüleiteknek.

A gyerekek némán, páran a sírás határán nézték a férfi semmihez sem hasonlítható mozgását.

Az utolsó szakasz síri némasággal telt. Eltűnt a teljesítmény öröme, helyette maradt a kétségbeesett remény, hogy már mindjárt otthon vannak.

A városba érve ismét visszatért a jókedv. A túravezető is összeszedte minden erejét, és kissé görnyedten, de mosolyogva dicsérte a szülőknek a gyerekek teljesítményét.

P. hétfőn elsőnek ért le az edzésre. Büszkén ment az edzőhöz, aki a szerelőműhelyben volt. Egy félgáz összerakott bicikli árválkodott a szerelőállványon, az edző pedig a műhelyasztalnak támaszkodva dülöngélt.

- Megcsináltam a Gyirmót-kört!
- Igen, baszd meg, az fasza! – bőfögött rá az edző, és dőlt belőle a sörszag. – És mennyi idő alatt?
- Hát azt nem tudom pontosan, nem mondtad, hogy mérjem.

– Nem baj baszd meg, majd legközelebb méred. Itt van a tagsági könyved, elkészült. – mondta lassan forgó nyelvvel. – De hol a picsába is van!?

Ahogy az asztalon turkált, felborított egy üveg sört.

– Na, itt van, baszd meg, kicsit elázott. – emelte ki a sörtőcsából a kék könyvecskét. Majd kiszáritod, de amúgy is elég béna ez a fotó.

P. némán átvette a könyvet, az öltözőben letörölgette a sört, és ráarkta a forró radiátorra száradni. Az igazolványfotó rögtön felpúposodott, s P. arca a képen felismerhetetlenül elmaszatolódott.

A túravezető egyedül biciklizett haza. Betolta a kerékpárt a liftbe, nagy nehezen betántorgott a garzon panelba, s megpróbálta levenni a cipőjét. Ismét támadt a fájdalom, nem érte el a cipőt, s úgy, félgörnyedten, büdösen, cipőstül rárogyott az ágyra.

A cigarettásdoboz karnyújtásnyira hevert a földön. Kivett egy szálat, a szájába tette, de az öngyújtó már messzebb, az asztalon volt.

Nem bírta megmozdulni. A gyújtatlan cigaretta lógott a szájában, s maga elé morogta: hős vagy.

ROBERT SIMONIŠEK

Kerékküllők

A hegyek Délnek iramlanak és kirajzolódik a gyertyánfák erdejének sűrű foltja. Itt a sötétség a kúpba fúródik és a levelek a tenger hullámai-val halmozzák el az erdei ösvényt. Gondolataid a lepkék kitárt szárnyai közt könnyen szertefoszlanak. Egy másfajta relief alakulgat itt, a patak jelenlétében szállították el a völgyben. Gördülve moccan a hordalékos kavics a vízbenfekvéstől és ütésektől kopottan. A fényben egyre jobban érzed a geometrikus alakokat, fények áramlását és hangok mormolását hallod.

Bronzharangok képe kikristályosodik, a mézszínű arannyal beragyogott gótikus ablakok vibrálása, a sápadt festményű kápolnák parádéja. Mint fensíkok a fűszálak duzzadt ráncaiból emelkednek elő otthonok, a kertek mezsgyéi közé hintve. Ahonnan almafák ültetvénye emelkedik ki, s ahol felismerhetetlen emberi hangok keringnek. Melyek a fényes csendbe merülnek tücskök ciripelésével átszöve. Ahol a ködpárákban száraz virágorfelhő emelkedik, rajta áthatoló asszonyi alakokkal.

Megélénkül a lépesméz színe, az állati hangok, a nyugvó és mozgó alakok, akik a tiszta fényben lebegnek. Némely dolgot még mindig nem sikerül eléggé jól kivinned, jöllehet mindig újra látod őket. Egyre több irányba gabalyodnak a szelek folyamai, melyek magukhoz csalják a madarakat, elrendezik és a szélcsendbe engedik őket. A nyár pergamenjének eszköze vagy, egyszerre több helyen is nyitott, ahol láthatatlan kezek cipelnek érthető kezdőbetűkkel ékesített új fejezetekbe. Átsiklasz a tájon, mint a felhők alatt madzagon lebegő papírsárkányok.

A biciklin fekszel és a forgó küllők kilométerei felett lebegsz, a nyár pikkelyeibe sötétülve. Hátad mögött a szőlőskert síkja elmarad, a szénahalmok, a riadt tekintetű tehének, tavi rózsák magasan felpuffadt szára és makadámút pora. És minden múltó árnyék, név és a nap fele forduló dolog kettéhasít, megdöbbenet megtisztulsz, eldugult pórusaid kinyílnak és benned kíváncsiságot keltenek. A fán bóbiskoló moha a felrepedt sebeket gyógyítja. Az augusztus ragyogó színeivel átítatódva és megformáltan visszatérsz a homályba, a küllők közt leáldozó, sugárzó holdtól ragyogó arccal.

Lukács Zsolt fordítása

VEREBES ERNŐ

Célfotó

A kerekek vékony utat vágtak a finom sárban. Nyomukba barna víz ömlött, mintha el akarná tüntetni a sebhelyként éktelenkedő árkot. A töltésen senki sem biciklizett, csak ő. Már vagy egy órája nyeregben ült, egyenletes lélegzettel, lábai akár egy motor erőkarjai forgatták a pedált.

Amikor elindult, az ajtóból még visszaszólhatott volna, hogy nem marad sokáig. De nem szólt vissza, mert nem volt kinek. Elkezdte hát füttyörészni azt a gyászindulót, amit a temetés óta a fülében hordott.

A töltésoldal szürkés színű volt. Ilyenre festette a fület a két nappal korábban beköszöntő fagy. Most plusz egy körül lehetett a hőmérséklet. Az a fajta hideg, amely csontig hatoló, mert szemérmetlenül nedves, és szemérmetlenül szeles is. Az ilyen hidegre mondják, akik utcára lépnek, hogy az évszakhhoz képest meglehetősen enyhe idő van. Pedig ez a legundokabb idő, amit ember el tud képzelni. Olyan idő, amely sosem vall színt. Minden fényt felemészt, és az embernek lyukat kell fúrnia a homályba, hogy megmozdulhasson. Színvakoknak való időjárás olyan falvakban, ahol még villanyrendőr, meg fényreklám sincs. Ilyen helyeken csak idő van. Öntörvényű időjárás, lassú, töretlen órák.

Változatlan sebességgel kerekedett. Ahogy erejét lanygulni érezte, összeszedte magát, és rákapcsolt. Így tarthatta fenn állandó tempóját. Gázlónak azokat a helyeket kereste, ahol a sarat víz lepte. Úgy tudta, ahol áll a víz, ott alatta keményebb a föld, így a kerék nehezebben akad el a sárban. A fogaskerék ritmikusan kattogott. A kezdet minden kattanással újjászületik. Olyan út előtt állt, melynek nem a hossza végtelen, hanem a tudata. Ilyen utak léteznek azok fejében, akik parttalan kínokat élnek át. Hiába tudják, hogy egyszer vége lesz, ez a vég nem vigasztaló, sőt minden irányába tett mozdulattal távolodik. Az ilyen biciklizők nem az úton haladnak, hanem magukból kifelé igyekeznek. A bicikli olyan számukra, mint harcosoknak a kard. Testük meghosszabbítása, mely eszközként használható fel egy cél eléréséhez. Léteznek rövid kardok és kis kerekű biciklik. Az előbbit meg lehet toldani egy lépéssel, az utóbbit gyorsabban kell tekerni. Az ő biciklijének nagy kerekei voltak. Amíg megyek, létezem, biciklizem, tehát vagyok. Vannak olyan képtelen döntések, amiken nem győz csodálkozni az, aki meghozta őket: most felállok, kabátot, sálát húzok, meleg bakancsot, és kimegyek az udvarra. Így kezdődött. Állok az udvaron. A zsebembe nyúlok, kettőt pislantok, miközben egy fehér-fekete fotó kerül a kezembe. Két éve már, hogy ott pihent zsebében az a kép. Még a felesége készítette. Most megfeszítem a fenékiizmaimat. Az ő esetében talán éppen ez volt a mentő gondolat, hisz a biciklit juttatta eszébe. Az ülést. Így belemozoghat ebbe a hatalmas tétlenségbe, anélkül, hogy valóban aktívnak kellene lennie.

A töltés most két ágra szakadt. Az egyik a folyó mentén haladt, a másik pedig elkanyarodott nyugat felé, hogy egy nagyvívű kanyarral, patkószerűen, jó két kilométerrel odébb, ismét a folyótöltésbe torkolljon. A patkó belseje, vagyis a töltések által behatárolt terület régebben tarkítva volt hétvégi házakkal, telkekkel, veteményesekkel, gondosan ültetett nyárfaszigetekkel, sőt, néhány medence is csillogott egy-egy tehetősebb gazda udvarán. Innen-onnan zene szólt, vidámabb hangulatúra festve a vasárnap délutánokat. De ő most csak simára gyalult, fekete sártengert látott maga előtt, ami egy vulkán feneketlen kráteréhez hasonlított. Lekanyarodott egy rézsút a töltésről levezető csapásra. A bicikli felgyorsult, de ő nem fékezett. Minden igyekezete arra irányult, hogy két keréken maradjon. A csapás nagyon keskeny volt, s csúszott is. Egyre sebesebben gurult, fülében a szél egyre hangosabban muzsikált. Szemét az első kerékre szegezte, miközben látta az alatta visszafelé száguldó utat. Ha az út visszafelé rohan, a bicikli pedig előre, akkor ő egy helyben áll. Kimerevített pillanat. S ő most ezen a pillanaton lovagolt. A bicikli csak eszköz. Egy fémváz, kiszámítható kerületű kerekekkel. De azok most nem forognak. Az út is megállt a visszafelé rohanásban. Feleslegesen fárasztották volna egymást eddig is? Út és kerék. Örök riválisok, sosem tudni, melyik hódítja meg melyiket. Az út a keréknek minden pillanatban másik pontját érinti. A kerék az útnak minden pillanatban másik pontját érinti. De a kerék pontjaira újra és újra sor kerül, míg az útnak végtelenül sok pontja van, melyek mindig újabb kihívásra várnak. A kerék belefárad. A kerék, amit úgy talált fel az ember, ahogy felfedezte Amerikát. Kerék mindig is létezett, csak nem használta senki. Viszont számunkra éppen attól lett kerék, hogy valaki használni kezdte. Forгатni, koptatni. Vázát szerelni rá, arra terheket rakni. A kerék behódolt és hasznossá vált, pedig valamikor szabad volt. Úgy volt szabad, hogy nem forgott. Vagyis, nem forgatták. Saját kifeszített alakjában élt, büszkén, tökéletesen.

A töltésről levezető rézsútoss lejtőnek nem akart vége szakadni. Ő még egyre csak az első kerékre meredt, s az útra, mely már nem száguldott visszafelé. Út és kerék megbékélt egymással.

Hosszú ideig lebegett biciklije nyergében az egyre fagyosabb föld felett, s úgy füttyörészett, mint a megakadt lemez.

Amikor a fényképet visszasüllyesztette a kabátzsebébe, már beesteledett. A szomszédban kutyák ugattak, a távolból társaik válaszoltak rá. Visszament a házba, levetette a kabátját és a bakancsát. A sálát a nyakán hagyta. Kihűlt a konyha, a sparheltben már nem égett a tűz.

Úgy feküdt le, ruhástul, sálástul.

ACSAI ROLAND

Aura-folyó

Egyszer megláttad az aurámat,
Gondolom a befagyott Aura-folyó
Hídján,
És elképzelem,
Hogy most milyen színű lehet.

A túlparti templom hosszúkás
Ablaksora,
Akár karmolásnyomok
Egy háton:
A test gótikus emlékei.

Megállok a híd közepén,
Odalent a jégen
Egy bicikli pontos
Körvonala.

Tegnap, erre járva, te mutattad meg nekem,
És látom a lábnyomokat is,
Amik a valaha ottfekvő bicikliig vezetnek –
Valaki bement érte, hogy kihozza.

Folytatom utam a város felé.
Kitartóan kísér a folyó sárgás jege,
És az öngyilkos
Bicikli.

Joulu

Legrövidebb napján az évnek,
Miután a környező hegyek miatt hónapok óta
Már amúgy is láthatatlan
Nap lebukott valahol a horizont mögött
A felhőket cinóber- és kadmiumvörösén világítva
meg,
Hogy aztán újra sárgás-szürke freskószínbe hűljenek,
A fűrészt a bicikli kormányára akasztva
Elindultam Puustelli felé,

Hol a fából ácsolt épületek miatt,
Melyek olyanok, mint Gallen-Kallela,
Vagy Pekka Halonen műtermei, délen,
Mindig úgy éreztem, mintha
Száz évet tekertem volna vissza az időben;
És ahol az évszázados fenyőkön túl a stég olyan észre-
[vétlenül fut ki
Az éjszakai ég alá,
Mint a rénszarvasok nyoma.

Havazni kezdett.
Ide-oda forgattam fejem a hóesésben
Megfelelő fenyőt keresve,
Amire egy tó partján, félúton,
Hamarosan rá is akadtam.
Mielőtt nekiláttam volna, hogy kivágjam,
Cigaretára gyújtottam,
Majd talpammal megnyikorogtattam a jeget,
És vártam, hogy valahonnét az erdő mélyéről válaszoljanak rá
A rókák.

Letérdeltem a fa mellé.
Megrázogattam tappancsait,
És megsimítottam havas tűlevél-szórét,
Majd, mintha csapdából, kiszabadítottam vékony törzsét
A zuzmók gyűrűjéből.

Gyantaillat csapott meg,
Amikor fűrészelni kezdtem,
Gyantaszavak
– képzelet borostyánkővében a valóság
szúnyoga –,
Amikkel hozzám beszélt, szavaiban úgy tükröződtem,
Akár egy hologramban;
Aztán a hónom alá kapva,
Mint egy reszkető állatkölyköt, neked,
A biciklin hazahoztam.

Varga Veronika fotói

MATTHIAS GÖRITZ

Jakob Voss rövid álma

(részletek a regényből)

A fiú ellökte magát a járdaszegélytől. Még mindig meg-megbicsaklott a bokája pedálozás közben. Új volt a bicikli. A fiú ellensúlyozta a felszállás lendületét, majd elindult lefelé a dombról, haza, a farmra. Gurult. Apró gallyak törtek széjjel a kerék alatt az aszfalton. A sportpályát megkerülő úton haladt tovább, a pálya keményre taposott földje száraz agyag szagát árasztotta. Elment a klubépület mellett. „Piros-fehér: erő és hűség!” Kissé jobbra dőlve keresztülment a nagy gesztenyefa árnyékán, nyújtózkodva levert néhány gesztenyét. Azután egyenesen folytatta útját, elengedett kormányval, végig a falu főutcáján.

A galagonyabokrok háztetőszerű koronája alagutat képezett, amely elfogta a kilátást, a fiú úgy érezte magát, mint golyó az ágyúcsőben.

Mélyen a kormányra hajolva száguldott végig az utcán. Mint a profik a tévében, a Tour de France-on, ahol a versenyzők teste bogárháttá görbül, hogy éppen csak végigsimítson rajta a menetszél. Elérte azt a sebességet, amely mindent, ami mellett elhaladt, sávokká és foltokká mosott össze. Úgy merült el a tájban, mint egy úszó. Az első kerék különböző színű csíkokra szabdalta az utat: zöld, piros, szürke vonalakat látott. És közvetlenül a háta mögött újra összeállt a folyékonná vált világ, visszanyerte eredeti alakját és szilárdságát.

A kora nyári kertekben felpumpált gumimedencék álltak. Hullámozott a vízük, mintha mindegyikbe épp az imént ugrott volna fejest valaki, aki most elmerült, és néhány tempó után felbukkan a víz színén. Itt lakott a helység elitje. Századfordulós házaik nem hivalkodók, mégis feltűnők voltak a buja nyári tájban, elbújva a sövények és nyárfacsoportok között; a mellettük elhaladó csak valami pirosat és fehérét látott belőlük felvillanni.

A legtöbb kert árnyékban volt még. A nap ferdén sütött a házakra, mintát rajzolt a teraszok mosottbeton-lapjaira. Nyárszagúak voltak a fű napsütötte foltjai. Hőség lesz. Elhajtott egy legyet a lábszáráról. A nap elérte Martenék vörös-arany medencéjét; néhány óra múlva, mire Ralf megjön az iskolából, felforrósodnak a vízfelszínen úszkáló játékok a bűvárszemüveggel együtt. A medence széle felfűvódik, mint a döglött kígyó bőre, és meleg műanyag-szaga lesz. Néhány levelet ringatott a víz, amelyeket még a reggeli szél sodort oda; ekkorra már teleszívták magukat és felpuhultak. Merülés közben az ember kénytelen elviselni az érintkezést ezekkel a lustán ringatózó testekkel, egy másik puha, szerves anyag közvetlen közelségét, amely úgy tapad a bőrre, mint a hajszál. A vízre pedig jobb nem is gondolni ilyenkor: hogy libabőrt csinál, és elakasztja a lélegzetet; néhány tempó után az ember már nem érez semmit, egy pillanatig a gravitációt sem.

Délután még vissza lehetne jönni.

Húszerével ezelőtt egyedül ült a busz leghátsó ülésén, és a sofőrre meredt, aki a második órára vitte a többieket. Az iskolát nemrégiben átépítették. A fiú apja is belefektetett valamennyit, például a tornaterem az új 2000 férőhelyes lelátóval eurokonform lett; a szomszéd falu női kézilabdacsapatának készült, akik benne vannak a szövetségi ligában. A palánkra kasírozott reklámok között – Jägermeister, Raiffeisen Bank – ott volt a farmé is.

Az egészségügyi párnáján trónoló buszsofőr sovány férfi volt. Arcbőre petyhüdtlen lógott. Óriási ádámcsutkája minden nyelésnél ugrott egyet. Mindenki csak Csontváznak hívta. Talán régen nagyon kövér volt, és amikor lefogyott, a bőre egyszerűen nem tudott igazodni a tömegvesztéshez. A férfi úgy nézett ki, mint akit kifacsartak.

A fiú osztálytársai egyszer látták vizelés közben, és mesélték, akkora farka van, hogy egy törülközőt rá lehetne akasztani. A Csontváz a fiút nézte a visszapillantó tükörben, a fiú el is fordította az arcát, és tüntetően kibámult az ablakon. Ébredezett a táj. A köd megült a fűvön, fönnakadt a karámkapukon. A vakondtúrások élesen kirajzolódtak a mezőn. Előtte volt egy egész délelőtt, mint aki megrendelte magának. Egy nap, amelyet nem szabdalnak szét az órák, az ebéd, a házfeladat és a délutáni fáradtság.

Megállt a busz. Kereke a sportpálya melletti tölgyfához ért. Forró nyári reggel volt. A fiúnak az iskolában lett volna a helye. A vendéglő előtt ácsorgó parasztok talán különösnek találták, hogy itt látják őt ezen a korai órán, de nem szóltak semmit, amikor felült sárga versenykerékpárjára. Ahrens trekkingbiciklijé, egy zöld Fendt éppen kikanyarodott az udvarról. A kordsapka hátracsúszott a fáradt arcról, lehet, éppen akkor csúszott hátra, amikor nagyobb sebességbe kapcsol. Ami a lényeg, hogy Ahrens a fiú barátja volt.

Megint nagy lendülettel taposott a pedálra, felállt a nyeregben, úgy hajtotta tovább a biciklit, gyorsított. Elsuhan egy hatalmas klinkertéglás villa mellett: Bosté volt, a házi orvosuké, aki a körzeti székhelyen praktizált. Itt csak egy kis ügyeletet tartott fenn a dolgozószobájában: azokat a pácienseket, akik közel álltak hozzá, olykor rendelési időn kívül is fogadta a régi bőr- és fertőtlenítőszer-szagú heverőn. A fiú a szemé sarkából meglátott a szobában egy férfit és egy nőt. Mintha heves veszekedés zajlana közöttük: a nő tenyerét az ablakra szorította, szája nyitva, arcának bal oldala pedig kifehéredett és eltorzult, amikor a férfi, aki félárnyékban állt mögötte, nekilökte az ablaknak. Úveges csattanás, mintha valaki erősen kopogna. A fiú máris elszáguldott a pár mellett, az asszony Bostné volt, de a férfi nem a doktor úr.

Megint nagy lendülettel taposott a pedálra, felállt a nyeregben, úgy hajtotta tovább a biciklit, gyorsított. Elsuhan egy hatalmas klinkertéglás villa mellett: Bosté volt, a házi orvosuké, aki a körzeti székhelyen praktizált. Itt csak egy kis ügyeletet tartott fenn a dolgozószobájában: azokat a pácienseket, akik közel álltak hozzá, olykor rendelési időn kívül is fogadta a régi bőr- és fertőtlenítőszer-szagú heverőn. A fiú a szemé sarkából meglátott a szobában egy férfit és egy nőt. Mintha heves veszekedés zajlana közöttük: a nő tenyerét az ablakra szorította, szája nyitva, arcának bal oldala pedig kifehéredett és eltorzult, amikor a férfi, aki félárnyékban állt mögötte, nekilökte az ablaknak. Úveges csattanás, mintha valaki erősen kopogna. A fiú máris elszáguldott a pár mellett, az asszony Bostné volt, de a férfi nem a doktor úr.

Fázni kezdett. Amióta elmerült a gesztenyefa árnyékában, rángatta a szél, átfújta a ruháján és lehűtötte a bőrét. Két kezét egymás mellé fektette a kormány közepén. Hogy tompítsa az első kerék rezgését, térdét a vázhoz szorította. A rezgés továbbadódott, egy pillanatig úgy

érezte, mintha fűrnák a csontjait. Aztán abbamaradt. Oldalra nézett, a járdaszegély felé. A menetszél zaja a fülébe hatolt, zúgott és dübörgött, mintha be akarna hatolni a fejébe. A szél bedugta hűvös ujját a szájába, fájta a bal alsó zápfoga.

Ha vakon ment volna is, a zajok alapján meg tudta volna mondani, hol van éppen. A zökkenő a kanyarban Martenék házánál; füttyülés: a hosszú egyenes szakasz Zieglerék előtt, aztán a dombtető Baathmannéknál, amely után már csak a száguldás következik az utolsó szakaszon, a hosszú lejtőn. Zümmögött a kerék, a fiú úgy feküdt a kormányon, mint egy lövedék. Hunyorgott, hogy ne repüljön bogár a szemébe. Jól jött volna most egy szemüveg, hátul összegumizva. A szemüvegeseknek, gondolta, könnyebb a dolguk a lejtőn. A szél kifújta a könnyet a szeméből.

Baathmannék tőzsomszédjai Meyerék, medencéjük mesterséges kék fényben úszott, mint a curacao. Meyerék medencéje volt az első kőből készült, a kert földjébe süllyesztett medence a környéken. Akkor még állítólag fűtötték is, legalábbis ezt beszélték az emberek, amerikai mintára, még ugródeszka is volt, micsoda költségek lehettek. Ebbe a medencébe fulladt bele Meyerék fia. Alig két évesen, egyetlen gyerek. Tizenkét éve történt. A fiú a kék és piros medencéket világító kis szemeknek képzelte, amelyek odalentről bámulják az eget. Mindig félt elmenni a kert mellett. Félt, hogy egyszer csak eltűnik, mint Meyerék kislánya, nem marad belőle más, csak egy rövid történet, és belefűrődik a többiek fejébe, mint egy spirál. Ez marad belőle, meg a sima vízfelszín a medence fölött, amelyet az apa azóta is havonta tisztítat. Más mozgás nem is volt soha a medencében, csak az öntisztító csövei, a pumpa, meg a rovarok, amelyek hosszú és magányos harcot vívtak, mielőtt megfulladtak. A fiúnak mindig erre kellett gondolnia, valahányszor elment a ház mellett. Ma este, a farm évfordulójára rendezett ünnepségen ezek mind ott fognak táncolni. Följebb kapcsolt, gyorsabban kezdte taposni a pedált. Valami különös biztonságérzet-féle fogta el: mintha így láthatatlanná tudná tenni magát.

Mielőtt igazán meredekké vált a lejtő, Rhodéék kapubejárójánál, valószínűtlenül finom zajjal elszakadt a lánc. A kerítésoszlop két gipszoroszlánjáról nem fagyott le a mikikus vigyor; a fiú addigra annyira felgyorsult, hogy nem tudta megállapítani, vajon haladtak-e a munkával Eckehardt házán. Ahhoz is túl gyors volt, hogy lefolytassa a szokásos Manta-tesztet: melyik kocsit melyik akna fölött a kibevezés mely stádiumában van éppen.

Előrebukott, heréjét beleütötte a bicikliváz felső rúdjaiba: pedált taposó lába immár semmiféle ellenállásba nem ütközött, így lába egy negyedfordulat erejéig a semmit taposta. Felsőteste oldalra billent, keze görcsösen szorította a kormányt, apró rántásokkal próbálta egyenesben tartani a kerékpárt. Harmék kapubejárójának kvarccsillogása, a betonjárda szürke T-mintája örvényleni kezdett, mint víz a lefolyóban. A fiú már nem érezte a nap melegét. Jéghideg volt a verítéke.

A félelem úgy szaglott, mint valami állat, mint az a Valami, amely végigkísérte egész gyerekkorán, csak nem sikerült kifürkésznie, és amely most hirtelen vadállattá

változott. A fiú kővé dermedten ült a nyeregben, a keresztződés felé száguldott. A szakadék felé.

Mindig is kontra-párti volt, soha nem használta a kézféket, egyenesen élvezte, ha jégen fékezett, és enyhén kifarolt a hátsó kerék. A régi kerékpárt most könnyen lefékezhetné volna, megakaszthatta volna a láncot, hogy ne gyorsuljon tovább. De ha most meghúzza a kézféket, biztos, hogy szaltó lesz belőle meg csonttörés. Meghúzta a hátsó kerékhez tartozó kézféket, a sebességváltót szorosan a kormányhoz szorította. A fékezés nem használt, nem érzett semmit. Elszakadt, elvágta valami – a fiú csak annyit tudott, hogy gyorsul, egyre inkább gyorsul; most mereven, egyenesen ült, csak vitorlaként lobogó ingével tudta növelni a légellenállást. Törekeny volt, mint egy porcelán figura, ahogy a B4-es út felé száguldott. Nem sok hiányzott ahhoz, hogy leugorjon a bicikliről, de keze mintha odafagyott volna a kormányhoz. Félelmében még a tenyere enyhe viszketését is érezte. Heréje összezugorodott, mellbimbói keményen előremeredtek, úgy tartották távol mellkasától az ing anyagát, mint két kis szög. Most vége, gondolta a fiú.

Megnyílt előtte a keresztződés. A B4-en mindig is erős volt a forgalom. Sok balesetet látott már itt. Két évvel ezelőtt egy cabrio vezetőjét előzés közben lefejezte egy teherautó oldalából kiálló vasrúd. Ezen a szakaszon túl gyorsan ment mindenki. Egy hattengelyes Scania vezetője elaludt a kormányánál, és csak Thomsenék előkertjében ébredt föl, teherautója félig az épületben. Ez még a hírekbe is bekerült. Az autósok rendszeresen alábecsülték az éles kanyarokat, és túl későn fékeztek. Az önkormányzat elhelyezett itt egy nyomógombos lámpát, de ezzel most nem ment semmire. Már látta felé rohanni Schmäler és Specht saroktelkének sövényét. A fiú hallotta a forgalom zaját a dübörgő szélben, látta elsuhanni maga előtt egy fehér teherautó oldalát, *Mindenből a legjobb, Hansano*, a halálra gondolt, nem gondolt a halálra. Talán nem ebben a pillanatban, talán ezredmásodpercekkel később, elkapja a tejeskocsi menetszele, elsodorja, mint egy falevelet. A Froggerre gondolt, az Atari új elektronikus játéka, amelyet a múlt héten látott a körzeti székhelyen, a Horten áruházban. Békát kellett keresztülvezetni egy háromsávos úton, ha nem sikerült, péppé zúzták az autók. Talán ez is ilyen pillanat, amikor eldől, hogy hős vagy-e az életben, vagy egy rakás szar. Ez azonban most nem érdekelte a fiút. Csak az országút túloldalát látta, hallotta közeledni a következő teherautókonvojt, *Carl Luppy Junior – költöztetés, bútorszállítás*, aztán megint fény, narancsszínű lámpa egy piros-fehér léccel mellett, vigyázat, útépítés. Minden ugyanúgy menne tovább.

És aztán átjutott. A másik oldalra. A teherautó, amelyik bezárta mögötte a rést, magához szippantotta, aztán ki is köpte. Dühös dudálást hallott, mint valami megzavart mélytengeri szörnyeteg hangját. Kinyitotta a száját, hallotta a saját kiáltását, amelyet már régen hallania kellett volna, egyetlen, hosszan kitarított szótagot: Nem!

Bal füle mellett az első kerék pörgött a levegőben. Körök és körök. Szája homokkal volt teli; nyilván még kiabált, amikor belezuhant a homokkupacba, útja egy betonkeverő lábánál ért véget. Amikor becsukta a száját, csikor-

gott a foga. Köpködött, felállt, leporolta magát. Úgy tűnt, megúsza. Fájt a szeme. Rezgett az egész világ, úgy érezte, csak a csontjai állnak szilárdan a helyükön. Mint kanál a pudingban egy gyerekzsúron. Fölállította a biciklit, amelyen nem látszott, hogy helyrehozhatatlanul tönkrement volna, és nekitámaszkodott a nyeregnek. A munkások csak néztek. Közvetlenül előtte az egyik férfi a lapátjára támaszkodott, és kivett egy cigarettát a csomagból.

A hátralévő szakaszon tolt a biciklit.

A farm a kanyarulat után, a kiserdő szélén bukkant föl. A fiú alig érezte, hogy jár. Mint aki nem úton jött, hanem egy mozgójárda hozta ideig. Először a két és fél méter magas, zöld műanyag oszlopokra erősített drótkerítést látta meg. Aztán felcsillant az istállók előtt álló ezüstsínű silótorony, amelyet már nem használtak, és amelyben most a kiselejtezett gépek meg szerszámok álltak. Ha kinyitották az oldalán a nyílást és bemászott, poros sötétségbe süppedt. A fiút mindig meglepte, milyen hideg van a siló belsejében. Agresszív volt a fém, a sár és a föld szaga. A nyíláson csupán néhány lépésnyire hatolt be a fény. Feketeség tornyosult a belépő feje fölé magasan és súlyosan, mintha a világ sötétségét zárták volna be ide. Hallani semmit nem lehetett. A zajok a torony körül keringtek, a bent lévő füléig nem hatoltak el. Zseblámpa kellett hozzá, ha látni akart valamit az ember az éles peregő művályúk és törött itatók között, amelyeket itt halmoztak föl. A torony volt a fiú legtitkosabb búvóhelye. Még Ralf és az apja sem tudott róla. Most balra állt tőle a vakító napfényben. Oldalán nagy, világító betűk: a „Voss Szárnyas Kft.” kezdőbetűi.

[...]

Az udvaron senki nem törődött a fiúval. A teherautókat a rámpa felé irányították, egy előmunkás felügyelte a rakodást. Nyolc-nyolc munkás alkotott egy láncot, a szállítóketrecek a teherautókból egyenesen a vágóba vitték. Állatanyaggal dolgozni kényes munka. A zúzódások és a törött csontok csökkentik az eladási értéket, ezért az állatok összeterelésénél és különösen megfogásánál piros és kék fényt vetettek be, mert ilyenkor az állatok alig látnak valamit, ezért nyugodtabbak. A többi már rutin: az ember megfogta az állat jobb lábát, és beletette a drótketrecebe. Ezt gyorsan és főleg óvatosan kellett csinálni. A túlzásfolt ketrecek stresszt és túl magas hőmérsékletet okoztak, mindkettő súlyvesztéshez, sérülésekhez, egyes esetekben kannibalizmushoz is vezethetett. Ám az istálló és a vágóhíd közötti csekély távolság a szállítási kockázatot is jelentősen csökkentette. A fiú egy pillanatra megállt, nézte a férfiakat rakodás közben.

Az előmunkás szűrőpróbaszerűen ellenőrizte az állatokat. Ha sértetlen volt a bőr, jó állapotú a hús és a tollazat, jelt adott, és a munkások kivették a madarakat a ketrecből, szárnyuknál fogva megragadták és kampóra akasztották őket. A fiú apja minőséget akart: 95 százalék „A” osztályú, telt húsú, sértetlen, zúzódások nélküli és maradéktalanul letollazott árut, a többségét lehetőleg friss húsként értékesítve. Az előfagyasztás rontott az áron.

Akasztás közben sok kacsa vadul csapkodott a szárnyával, és ha nem voltak elég óvatosak, egyik-másik megszőkött. Ez feltartotta a munkát. Ha már lógtak és a vörös lámpa alá értek, gyorsan megnyugodtak. A levegőt szálló

tollpihék tömege töltötte meg, lélegezni is nehéz volt tőle. A fény is bántotta a szemet, úgyhogy a munkások igyekeztek mihamarabb elvégezni a feladatukat és kijutni a szabadba. A fiú nézte, ahogy a madarak hosszú sorban, fejjel lefelé csüngtek, majd egyik a másik után eltűnt az áttetsző lamella mögött, a vágóhíd belső terében.

[...]

A fiú apja első közös körútjukon elmagyarázta a vágás mechanizmusát. Azt akarta, hogy a fia mindent értsen. A vágás három fázisban zajlott. Először elkábították az állatokat. Nem árammal csinálták, mert elektromos kábításnál sokkal több a vérálfutás, ettől a hús kevésbé omlós. Ehelyett gázzal narkotizálták őket. A lánc a lamella mögött elhelyezkedő, szén-dioxiddal töltött kamrába vitte a madarakat. A szellőzőberendezés teljes kapacitással működött, hogy a madarakkal együtt kisebb adagokban kiszivárgó gázkeveréket elszívja, a csarnokban mégis kipufogógáz-szaggal keveredett a vér szaga. Azután az állatokat leszúrták. A helyes mozdulat, magyarázta a fiú apja, a nyak hátulsó részétől indul, és ívben előrehaladva átvágja a fej és a nyakcsigolya közötti izmot. Sem a csontokat, sem a légcsövet nem szabad megsérteni, mert akkor túl sokat vergődik az állat. Precíz vágás esetén a fej oldalra billen, és a vér akadálytalanul folyhat a gyűjtőcsatornába. A kivéreztetés idejét pontosan kiszámították: kacsák esetében két perccel kellett számolni, ez normál folyási sebesség mellett húsz méternyi csatornaszakasznak felel meg. Pulykáknál még másfél perccel kell hozzáadni. Amióta a fiú megjárta a vágót, soha többé nem tette be a lábát.

A frissen levágott állatok hosszú láncra hagyták el a vágót, amelyet átlátszatlan lamella választott el a tollazótól. A lánc a fiút bicikliláncre emlékeztette. A tökéletes kivéreztetés után a még mindig kampón csüngő állatokat egy raklapon gyűjtötték össze. Ha a raklap megtelt az imbolygó tetemekkel, az egyik munkás lesüllyesztette őket egy medencébe. A testek körülbelül harminc másodpercet töltöttek a forró viaszfürdőben. Azután kiemelték őket. A kacsákat ekkor csöpögő viaszréteg borította, amelynek gyorsan meg kellett szilárdulnia. Ehhez az egész raklapot továbbvitték és vízfürdőbe süllyesztették. A viasz megkeményedett, így a munkások leaszthatták a kacsákat, a viaszt pedig leszedték spatulyával vagy kézzel, ahogyan akarták. A kézi tollfosztás munkáigényesebb volt ugyan – a hagyományosabb módszer a gumiujjakkal ellátott, nagy sebességgel forgó hengereket ismerte –, ám a gépi tollfosztás egyértelműen negatívan befolyásolta a szárnyashús állagát. A lefejtett, még mindig meleg viaszt, amely magával vitte a tollat is, ládába dobálták, amelyeket a tollazóbrigád egyik tagja rendszeresen összegyűjtött és tartalmát a medencébe dobta, ahol újra felhevítették, hogy szűrés után újra felhasználhassák. A fiú szerint a viaszkabátos kacsák úgy néztek ki, mint megannyi alvó arany asztronauta.

[...]

A fiú megszemlélte a kék foltot, amelyet eséskor szerzett a bal térdén. Két ujjal nyomkodta. A vérálfutás olyan érzés, mintha növekedne valami ott belül. Más baja nem volt.

(Berlin Verlag GmbH, 2005)

Nádori Lídia fordítása

CZILCZER OLGA

A kerékpárverseny

A küllők széthullva és -fűrészelve, gyújtóssá aprítva. No, ez a kerék se fog célba érni. De hova lett a másika? Tán annyira beleélte magát a verseny hevébe, hogy egymaga lódult tovább? Annyi biztos, hogy a két fatörzs, immár koronájuktól elhagyatva, csonka-bonkán maga a színhelyen maradt, még azután is, hogy résztvevők és szurkolók mind szétszéledtek, felejtve hajszát és sokadalmat.

Hárs és kőris. Szinte kínálták magukat. Ilyen kivételes személy, legyek a vendégük éjszakára, függesszem fel törzsükre ágyamat, szálljak meg szerény, de tisztos hajlékukban. Késő volt már tényleg, a meghívás meg szíves, hát maradtam. Szemem lehunyva huppantam a függőágyba, mintha nyugodni hagyna a vesztes, s nem lódulna agyam tekervényein tova, pár más kérdéssel, hogy hát mint is esett, hogy is esett ma ott a kanyarban, ki állt előttem, előzött, szorított le az útról, hajtott át, napkorong létemre, fölöttem rezzenetlen, parancsolt maga mögé.

Tekerés rövid és hosszú távon

Akire még sohasem szakadt rá a szokatlanul hűvös este, idő előtt, mielőtt elérte volna a jó előre kitzűzött táborhelyet, és nagy cseppekben a hideg és kemény, mélyhűtött borsószemekhez hasonlítható tavaszi zápor, aki még nem jutott oda, hogy gondolni sem tud a szélzsekikre, melyek a vasútállomáson maradtak, aki nem markolta feltört tenyérrel, görcsösen a kormányt és darabos, fájó mozdulatokkal nem nyomta az ellenséges pedált, hasítva a hideg alkonyatot, ismeretlen úton és növekvő sötétben előre, az nem tudja, hogy mi az igazi tekerés. Az ilyen ember – legyünk őszinték – életismeretekben szegényebb. Nem állítanám, hogy csakis és kizárólag tekeréssel lehet életismeretre szert tenni, de az biztos, hogy a kerékpáros élet tárházát nyújtja a világról való tapasztalatoknak. A kerékpár – csak áhítattal tudom kimondani ezt a szót – életvitelt, életformát, életstílust testesít meg, és ezzel mindent elmondtam, hiszen többünk véleménye szerint a stílus maga az ember.

Jól tesszük, ha azon esetekben, amikor komoly tapasztalatokra óhajtunk szert tenni a tekerés terén, olyan hölgyismerősünkkel startolunk, aki lehetőleg akkor ül először kerékpáron, mert különben oda a meglepetés, az újság. Egy új kerékpáros előre nem sejtető módon színezi meg az élet szürkeségét, és minden mozdulata tág teret nyit a véletlennek. És mi más lenne a tekerés célja, mint esélyt adni a véletlennek, ami maga a játék, ami maga a sors, ahogy azt Dezső, a költő mondja? De azért elhamarkodotnak se legyünk. Hallgassunk meg néhány arany szabályt, mielőtt felülnénk a kerékpárra. Mint minden komoly élettevékenységnek, a tekerésnek is megvan a maga fizikája, sőt fiziognómiája, dinamikája, biológiája és esztétikája. (Talán egyedül teleológiája nincs.) Jól tesszük, ha átgondoljuk a tájhoz, az emberhez, a haladáshoz és még néhány ehhez hasonló jelentőségű fogalomhoz való viszonyunkat, mielőtt a gyakorlat rögzös, vagy jó esetben kerékpárutakkal könnyített mezejére lépünk. Nincs ugyanis királyi út a tekerésben; de abban biztosak lehetünk, hogy adódik számunkra is út, melyet királynak tekinthetünk, és ha kellő életismerettel és komolysággal ragadjuk meg a kormányrudat, egészen biztos, hogy a számunkra kijelölt utat tapasztalatokban gyarapodva járjuk be és elsőként robogunk a célegyenesbe; vagyis semmi sem ment meg attól, hogy az univerzum királya, a bolygó kapitánya legyünk. És mi más a célunk, ha nem ez? Nem, nem vagyunk hiúak (huh, ez most úgy hangzott, mint valami sziklás helyek közt élő macskaféle ragadózó nevének ragozott alakja), nem is arról van szó, hogy nem adhatnánk alább, mint hogy a bolygó kapitánya legyünk – hiszen életismertünkéből adódóan már a szerénységet is megengedhetjük magunknak –, hanem arról, hogy kerékpárosként minden esetben az átgondolt létszeretet parancsát követjük. És az átgondolt létszeretet egyik kivetülése a kerékpár.

Egy alkalommal kisebb társasággal közeli barátom tanyájára igyekeztünk, aki megunta a város zaját (hosszú időn át, hetekig, talán hónapokig vegetált informatikusként egy nemzetközi cégnél, kezelői profilokat analizált

jó pénzért vagy valami ehhez hasonló áltevékenységgel ütötte el az időt), és egy kies, félreeső völgyben vásárolt házat a zalai dombok közt, ahol táj van, természet, cserebogarak és énekesmadarak, és a közeli csirkekeltetőben lett kretrecganajozó. Alapvetően elégedett volt új életével; ám egy idő után gyanús jelek mutatkoztak leveleiben. Érdekelni kezdte a halál utáni élet és a reinkarnáció, a szellemtestek és az ektoplazma. Tudtam, veszélyes útra tévedt, a rajtaütésszerű látogatással a hétköznapiok melegágyából kívántam kirántani. Hosszú hétvégét képzeltem el a birtokán. Bevontam régi barátomat, a nagy költőt, Dezsőt. (Jól tesszük, ha újabb és újabb arcokat vonunk be a tekerésbe.) Dezső akkoriban csípett meg egy EU-állást, élelmiszerek normásításával töltötte munkaidejét, így szerfölött ráért, és szomjúhozta a változatosságot. A kiruccanás iránt további két munkatársnője érdeklődését keltette fel. Az ivararány ily módon kedvező fordulatot vett. Márpedig, ha általánosságban igaz, hogy a jó tekerés minden részletét előre megtervezzük és minden mozzanatot átgondolunk a túra megkezdése előtt, valószínűségi axióma ez az ivararány tekintetében. Keszthelyről startolunk – tervezttem el –, délelőtt fürdés a selymes Balatonban; könnyű ebéd egy tóparti étterem teraszán, majd a nap koronája: maga a tekerés, vidám, levezető kerékpárút a „Szilva-völgybe”, ahogy barátom tanyáját nevezte el, a mozgás, a test, a pedál és a táj összhangzata – majd, a harmóniák teljességével feltöltekezvén, még további töltekezések a helyi lehetőségek kiaknázásával (táborúz, bogrács vagy barbekjú, testes vörösborok és szilvapálinka, szükség esetén sok). Nehogy azt gondoljuk egyébként, hogy a jó közérzet elérése érdekében elegendő egyszerűen leitatni a nőket – ellenkezőleg, de erre még később kitérünk. Tény viszont, hogy az est sikeréhez szinte elengedhetetlen a romantika. Ha az érzelmek vulkánja előtör, a sikert szinte semmi sem akadályozhatja meg.

Ó, valóság, képzeletünk kerékkötője! A drótszamarakat a Déli pályaudvaron vagoníroztuk be. (Utazás előtt mindig ellenőrizzük, hogy a szerelvény vonszol-e kerékpáros kocsit. Így sok nem várt akadálytól menekülünk meg.) A magam részéről mindössze néhány percet késtem. Legyünk őszinték: Dezső sem többet. Gyűlölöm azokat az embereket, akik túl sokat késnek egy találkozóról; azokat pedig, akik pontosak, netán korábban érkeznek, megvetem – a kapkodás ugyanis a meg nem élt élet szignálja. Dezső tehát néhány percet késett, mint én, ám túlzottan életvidám volt, és ez gyanakvást keltett, mint nyári melegben a paprikával fűszerezett pörcc. „Öreg havernek” szólított. Utálom, ha leöreghaveroznak. Kedélyállapotom – tízes skálán – rögvest három pontot zuhant. Mindjárt láttam, honnan fúj a szél. Dezső az év kalandját a keszthelyi tekerésben látta meg. Így hat az emberre életének eseménytelensége! De nemcsak leöreghaverozott, hanem megölelt – nyakamba csimpaszkodott, mint egy imádkozó vámpír –, már mindenre el voltam készülve, még arra

is, hogy mindjárt érdes nyelvét érzem a nyakamon – amikor lanyhulni éreztem a szorítását. – Ugye, milyen édi? – lihegte a fülemben.

A rózsaszín rövidnadrágban feszítő hölgyet tüzetesebben a vonaton vettem szemügyre. – Édi vagyok – sipogta. – Én meg Pimpa – mondtam váratlan ötlettől vezérelve. (Talán első felindulásomban nem akartam elárulni a nevem. Ennyi szertelenség talán megengedhető, nem?) Hengeres strandtáska volt átvetve a vállán, színben paszszolt a nadrágkához.

– Te így akarsz tekerni?

– Haha! Jaj, de vicces vagy!

Nem érttem, hogy mért lennék vicces, de inkább túltettem magam ezen a problémán, és csapatunk negyedik tagja iránt érdeklődtem, akit Dezső és Édi Szonjának szólított. Mint megtudtam, Szonja Kelenföldön száll majd fel, de megkért minket, hogy figyeljünk, és segítsünk a peronról fölrángatni a kerékpárját.

A Déli pályaudvartól Kelenföldig folyamatosan emlékeztettük egymást, hogy el ne felejtünk figyelni, és már jóval Kelenföld előtt úgy figyeltük, mint az a düllelt szemű mentőosztag, melynek minden egyes tagja szita-kötőnek álcázta magát. Mondanom sem kell: Szonja nem volt a peronon.

Általában ez szokott történni, ha túlságosan rámész az ivararányra. Így utólag csupán az vigasztal, hogy a túra amúgy is tökéletesen elhibázott volt, elmondom, miért.

A vonat döglesztő melegben, fűcsomótól fűcsomóig araszolt Keszthely felé, végig a déli parton, ahol minden egyes nyaralóhoz tartozik saját stég és saját vasútállomás is; és ahol a szerelvényeket – biztos, ami biztos – a nyugdíjasokra való tekintettel átlagban másfél órán keresztül állatják egy-egy állomáson. Félig megfőttünk, mire a szerelvény beért Keszthelyre, így hát determinálva voltunk arra, hogy megmártózzunk a tóban; fürdés után viszont Dezső jelezte, hogy tud egy kiskocsmát a közelben, ahol egészen kiváló a rizling és a fásírt.

Nincs Európának olyan pontja, amelytől Dezső „kis távolságra” ne ismerne olyan kiskocsmát, ahol egészen kiváló valami. Hiába, ez az igazi művészet, így él egy igazi művész. Én is rámegyek a vendéglátó-ipari kuriózumokra, de nem olyan szerfelett jó a memóriám, mint Dezsőnek. Egyszer versenyeztünk, ki tud több aranyékszok emblémás helyet felsorolni az államhatáron belül, de száznolcvanhétnél kénytelen voltam feladni.

A kiskocsma azonban – várakozásunkkal ellentétben – nem volt kimondottan bizalomgerjesztő. Nekem annak a pesti hentesmesternek a szava is eszembe ötlött, aki Deák Ferencet figyelmeztette, hogy nyáron tormás virslit ne egyék (pedig micsoda virslik voltak azok! Amikor még a bikaborjút hajnal előtt levágták, hogy kora reggel a virsli a boltokba kerüljön!), és korrekt módon jeleztem Dezsőnek és Édinek, hogy a tilalmat a racionalitást figyelembe véve a fásírtra is kiterjeszhetnénk. De lanyhult az éberségem; az éhség pedig nagy úr; mire észbe kaptam, Dezső nagy tál sötétbarnára égett húsgombócot rendelt, és úgy döntöttünk, az esti hangolódást is megalapozzuk némi csopakival. Elég az hozzá, hogy már esteledett, amikor sikerült elindulni, de még így is minden remény megvolt arra, hogy a néhány kilométeres túrát napszállta előtt tegyük meg.

Régi törvényszerűség, hogy amint én kerékpárra ülök, föltámad a szél. Nem is szél, hanem boreász, az északról fenyegető miniciklon. Édit eléggé megviselte az a gondolat, hogy dombnak fel és ellenszélben kell tekernie, de én bátorítottam. „Oda se ránts, Édi!” – mosolyogtam rá derűsen. Kedvesen visszavicsorított. Ám a szél nem is lett volna gond, ha Dezső kerékpárján nem szakad el a lánc. Az a helyzet, hogy mindenre fel kell készülnöd, ha amatőrökkel indulsz tekerni, és én eleve kisebb szerszámkészlettel, tartalék belsővel és még néhány, nélkülözhetetlen tartalék-idommal indulok útnak. De a láncszakadás nem egykönnyen javítható hiba! Ha nincs nálad tartalék szem (miért lenne), drótozással csak az idődet töltöd. Mivel tudtam ezt, szolidáris gyalogtúrát javasoltam, és az értelem hívó szavára figyelve javaslatomba Édi is nagy kelleetlen beleegyezett.

Tíz óra felé, amikor még mindig dombnak fölfelé toltuk kivilágítatlan kerékpárjainkat, és nem akart látszani a kibontakozás, erőteljesen tűnődni kezdtem azon, hogy miért nem hoztunk hálósákokat, és vajon kit lehetne hibáztatni ezért. Erről a gondolatról utóbb lemondtam. (Minden jel arra vallott ugyanis, hogy leginkább engem.) Új téma adódott: hogyan fogok védekezni, ha Édi vagy Dezső hibáztatnának a hálósákok hiánya miatt. De nem tört ki rajtuk vitakedv, arcuk merev volt és fásult, már amennyire ezt sötétben érzékelné tudtam. Fél kettő felé fölbukkant egy tanya, néhány, a futólánc kocsiján eszeveszetteen szaguldózó és veszélyesen ugató fekete szörgombolyaggal. Némi óbégatás után előkerült egy fekete kendőbe kötözött férfi (az egész jelenség a tengeri kalózok negyedosztályú filmében való felbukkanását idézte), és miután kedélyesen közölte velünk, hogy egy: ránk ereszti a kutyaikat, kettő: nem hajlandó éjnek idején tisztességgel meghallgatni kérésünket, három: ha módjában állna, se engedne be minket a csirkék közé, ahol bűdös, de legalább meleg van, mert ha a tulaj megtudja, hogy idegeneket engedett féltett állataihoz, akkor az emberinfluenza madárra is veszélyes változatától rettegő vállalkozó bepánikol, és ő repül; valamint négy: hagyjuk békében aludni. Érvei súlya alatt meghajoltunk. Az éjszakát így a csirkefarm mellett töltöttük, szabad ég alatt a domboldalon, hárman egyetlen hálósákon, melyet magunk alá terítettünk és két végét – hogy valamicskét védjen – fölpöndörítettük, a fejünk fölött süvöltött a szél és körbe-körbe forgott az égbolt csillagos óraszerkezete, és én boldog voltam, mert Édi szuszogva rám tapadt a hideg szél miatt, de én így is éreztem a mellecskéit, és aznap éjjel én voltam a király, a bolygó kapitánya.

Elemzést igényel, hogy mért adtuk fel a tekerést célunktól három kilométernyire.

Nos, ne feledjük, hogy a világ térképe másképp fest kerékpáros szemmel, mint akár autóval, akár gyalog, hiszen a távolságot és az időt a kerékpáros a fáradtság arányában, a helyes erőbeosztás függvényében tapasztalja meg. A kerékpárosnak, ha a jóval gyorsabb és erőteljesebb autózvezetői mentalitással szándékozik versenyre kelni, találékonyan kell lennie, képességei teljes birtokában. Ismerni kell a mellékutakat és gyalogtúrázókat, melyek a nehézkes gépjárművek számára akadályt jelentenek. Fel kell ismerni a forgalom „gyenge pontjait”, melyeken gépével keresztülhatolhat, elébe vághat az autósoknak, és a közlekedés légyapírjára tapadt autósokat könnyű-

szerrel előzheti meg. Egyszóval: a kerékpáros tudja azt, hogy mi a siker. A vidéki tekerés kétéjának élén is a megfelelő útvonal felismerésének parancsa áll, de ezt tovább színezi a váratlanul elénk toppanó akadályok kezelésének tudása. A forgalmas autóutakat kerüljük, az autópályáknak még közelsége is iszonytató. Igaz, hogy a kerékpáros könnyű szerrel hágja át a forgalomszabályozás csinált és felesleges törvénykönyvét, a KRESZ-t, ám vigyázzunk: lelkes rendőrök arrogáns viselkedésüket a kerékpárosokra is kiterjeszthetik, ámbár a kékkabátos veszély inkább nálunk nyugatabbra lappang az utak mentén. Egy ismerősömet, aki kényelmesen, átlag hatvanöt kilométeres sebességgel ereszkedett alá egy osztrák hegyi úton, bemérete egy helyi orvvadász, és mivel a sebességhatár – azon a szakaszon – ötvennél tetőzött, negyven euró bírság helyi megfizetésére kötelezte. És még ő járt jól! Ilyenkor ugyanis sehová sem vezet a hepciáskodás. Az akadékoskodó kerékpáros gépen ugyanis mindig lehet találni gyenge pontot. Nem működik a hátsó lámpa, a fékek nem elég fogósak, a sárhányó hiányzik, a gépen nincs figyelmeztető csengő. Vigyázzunk! Ez mind-mind negyven-negyven eurós tétel! Egy-egy ilyen hatósági fellépés összege akár százasokra rúghat. De ez a veszély sem fenyeget annyira, ha kijelölt utakon, vagy elhagyott, vidéki mellékutakon barangolunk.

Ám könnyen megeshet, hogy amit nyerünk a réven, elveszítjük a vámon. Néhány évvel ezelőtt hosszú hónapokon át Lea volt a név, mely a szívemet megdobogtatta. Erőtéljes, energikus nő volt Lea, talán ezért véltem – mint utóbb kiderült, szilárd alapok nélkül –, hogy tekerés tekintetében kitartó és megbízható lesz. Barna hajú, barna szemű leány volt, tömött és sötét szemöldökkel, épp ezért feltehetően erős szálak serkennek testén az intimebb helyeken. Ha magyarázott, gyönyörűen tartotta jobb kezét, és csuklója kicsit teltebb volt, mint arányos kézfejehez mérten az ember remélte volna. Mivel a vidéki élet iránt érzett áhítatot saját elmondása szerint az anyatejfel szívta magába, azt gondoltam, hogy egy vidéki utamra magammal viszem.

Eső utáni napsütésben szálltunk le a kisvasút elhagyott állomásán, és hamarosan már a párolgó zselici dombok közt hajtottuk gépeinket, langyos melegben, arcunkat néha érte csak egy-egy lágyabb, hűvös, illatos fuvallat, mintha épp csak valamely óriási virág kelyhében rejtőzködő isten óhajtáná jelenlétét ily módon tudatni velünk, és mentaillata volt a levegőnek. Éreztem, hogy a lélek, amiről ma már a felvilágosultabb szkeptikusok is elismerik, hogy ha *ilyen formában* nem létezik is, *azt a valamit* jobb híján mégis a leghelyesebb léleknek nevezni, egyre magasabban szárnyalt bennem, és hamarosan az ég felé röppent, kitört a fejemen keresztül és csapongva verdett fölöttem, tapsikolt, és mintha vékony selyemszálakon vonta volna a kerékpárt is fel magához, a magasba. Lea kipirult, ragyogott a tekintete és féllábszárig érő pézsmaszín nadrágocskájában úgy festett, mint valami amazon, akinek a szemébe villanyégőket csavartak. Mondtam is neki: Lea, olyan gyönyörű vagy, mint egy fényreklám. Hiába, az udvarlás művészetét is el kell sajátítani annak, aki tekerni akar. Én a magam részéről régtől fogva becsültem és tisztelettel tanulmányoztam az antik rétorokat, leginkább Senecát és Quintilianust, aki valóságos lexi-

konát alkotta meg a szépen szólás művészetének, épp ezért művelt emberfő számára megkerülhetetlen; de hadd tegyem sietve hozzá: saját sikerek és kudarcok – vagyis saját tapasztalat – híján annyira se mentem volna ezzel a merőben száraz és elméleti tudással, mint az az ember, aki téli tüzelőjét a Nyugati Végek Bevásárlóközpontban szándékozott beszerezni – hiába, ott sincs minden, hiába beszélünk szuperlatívuszokban a vásárlás e helyi paradicsomáról. Megvallom, akkor ismertem fel a megfelelő pillanatban kimondott és körültekintően megválasztott kifejezés hatalmát és kitüntetett szerepét a tekerés művészetében, amikor a Dobó utcai parkettázó esetén gondolkodtam. Az emberek ugyanis sokféle módon lehetnek rondák. Van, akinek a feje, pontosabban az arca ronda – mert torz, aránytalan és esetleg szőrös, mint egy rosszul retusált orángután. Van, akinek a teste ronda, lógnak a végtagjai és mozgása darabos, a lába nagy és csámpás, a nyaka rövid és tömpe. Van, akit egyszerűen üldöz a rondaság: nem lehet megmondani, miért, de: ronda, egyszerűen az a hivatása, hogy ronda legyen. Nos, Győri Dezső, a Dobó utcai parkettázó a három alaptípus ismertetőjegyeit magában egyesítette. A törzse zömök volt, de ferde; végtagjai természetesen hosszúak; a karja mégis mintha a földet seperte volna, hiába volt vékony és hosszú a lába is; csámpás volt, és időnként bicegett, de ez nem is tűnt volna fel, ha nem tartja járás közben kifacsarva a törzsét; nagy feje, elálló fülei és tagolatlan arcvonásai pedig egy fatuskóval alaposan elagyabugyált hegyi emberre emlékeztettek. Nem a legjobb alap, vélhetjük, ha az ember hódítani akar; és általában Don Juant sem ilyen külsővel ábrázolták. És, mit tesz isten, tudni kell parkettázókról, hogy négyszer vált el, és most boldog, ötödik házasságban él. Hét gyereket nevel, és minden gyerekének anyja töretlenül imádja – hol egyikhez, hol másikhoz tér be ebédre, uzsonnára, éppen aszerint, hogy aktuális munkahelyéhez melyik esik közelebb. Tény ugyanis, hogy állandóan nyüzsög. Egyik munkát a másik után vállalja és végzi el, kerülethatárokat, sőt, Budapest közigazgatási határát sem tekintve szentnek, a Velencei tó mellett ugyanúgy padlóz, mint Debrecenben, és utazásait a legnagyobb örömmel szervezi meg. Lehet, hogy egyszerűen szeret utazni...? De ha fele igaz azoknak a történeteknek, amelyek személyével kapcsolatban a mértékadó, Aranyászok és Dreher emblémákkal fémjelzett helyeken keringenek, Dezső a bolygó kapitánya! Mert nem elég, hogy lételeme a mozgás; és köztudott, hogy az életükbe fásult feleségek, kismamák és hajadonok semmit sem óhajtának inkább, mint egy kis változatosságot; de hogy ezt Győri Dezsőben találják meg, ez hihetetlen! Mintha az ördög akarta volna kárpótolni szemenszedett külseje miatt, vadásznak rá a nők. Kisugárzása van? Még az sem! Esméletlenül tud szövegelni! A hatvanas vasszőgöt kibeszelné a deszkából, ha nincs a túlsó felén elkalapálva. Olyan közhelyes, szirupos, negédes és csöpögős mondatokat még senki szájából nem hallottam, mint az övéből. Mégis, pillanatok alatt kialakítja azt az intim, bizalmas tónust, amely a siker feltétele, és néhány perc alatt fonja karjait áldozatai köré, akik a legnagyobb boldogságban csivitelnek az idomtalan végtagok közt.

Ennyit a retorikáról, ám nem hallgathatom el, hogy mire az útkereszteződést elértük, emelkedett szavaim-

Szamódy Zsolt fotója

mal sikerült Leát egészen megpuhítanom, és amikor egy nagyobb tócsa mellett megálltunk, hosszasan tartottam a kezét, hogy a kerékpárról lesegítsem, és rendkívül mélyen egymás szemébe néztünk. Hosszan, sokáig. Innen megváltozott útviszonyok közt, nehéz terepen haladtunk tovább. A térképpel egyeztetve helyzetünket, úgy ítélt meg, hogy ha földúton rövidítjük le az utat, kényelmesen juthatunk el éjjeli szálláshelyünkhöz. Ám ha térképpel konzultálunk, soha ne feledjük el, hogy a térkép bizonyos tereptárgyakat – emelkedőt és völgyet, erdőt, szomjat oltó

forrást és patakot – ábrázol ugyan, más, a tekerés szempontjából szintén kiemelten fontos jelenséget viszont nem. Ilyen jelenség mindjárt: a sár. Kerékpárjaink hamarosan elakadtak, mert a kötött, ám agyagos, fölázott talaj a gumibroncsra tapadt és a fékeknél föltorlódott, és mint valami eleven, öntörvényű sárgumó az előrehaladást csaknem lehetetlenné tette. Nem ábrázolja a szünyogokat, de a böglyök éhes és falánk csillagharcosait sem. Ezek úgy csapnak le a magasból, mint megannyi x-szárnnyú vadászpilóta, és fullánk-torpedóikkal mélyen hasítják fel a legár-

tatlanabb és legvédtelenebb bőrfelületet. Nehogy azt higgyük, hogy könnyű elbánni egy bögglyel! Még az amúgy is szerény kellemetlenséget okozó szúnyogot tenyerünk könnyed nehézkedésével szétmázolhatjuk, arcunkon és fehér, nyári ingünkön diadalmasan véres foltot hagyva, a böggly – erősebb csapást követően is – megrázza magát, és újult erővel támad. Különösen, ha az izzadság végigcsorog a hátunkon, átnedvesíti az inget – ez bizony olaj a tűzre! Lépésről lépésre törtünk előre, inkább vonszolva, mintsem tolvá a kerékpárokat. Úgy döntöttem, a gyerekmondókából meríték erőt: „Dömtör Ödön ökörpörköltöt főzött – mondogattam magamban. – Ökörpörkölt fölött ötször öt böggly körözött. Ötöt köldökön döfött, ötöt földhöz dögönyözött, ökörpörkölt fölött föl-föl röhögött, höhöhő...” Miatán körülbelül negyvenszer elmondtam ezt a kis nyelvi remeket, és úgy találtam, a varázsmondóka mágikus ereje segít a helyzet kezelésében és átlendít a kétségbeesés peremén, gondoltam, megosztom Leával is átütő felfedezésemet. Ám már akkor láttam, a kelleténél nagyobb a baj. Próbáltam tehát színesen, hangom emelgetésével, hajlításával fokozni a szónoki hatást, és a záró szavakat – a höhöhöt, ami az egészben a legjobb poén – fejhangon visítottam el.

– Húzz a picsába, jó? – reagált igazán udvariatlanul Lea.

Engem letaglóz, ha egy nő káromkodik. Mondhatnám, hogy a férfiaságomba gázol. Depressziós leszek a női káromkodástól, mint egy búval baszott tűzok. Kimegy valami a fejből, ami a lelket az agyvelőben tartotta, és azután már, őszinte leszek, nagyon nehezen tér vissza. Ezt az állapotot nevezzük világfájdalomnak, vagyis műveltebb szóval spleennek. Ilyen állapotban, vagyis spleenben értük el a kulcsosházat – lerobbant kis épület volt a tisztás szélén, körülötte vadvirágok és gombák, egy szóval minden meglett volna, ami a hangolódáshoz kell, de én azonnal lefeküdtem és elaludtam. Lea egész éjjel énekelt, én pedig aludtam, rosszul és hánykolódva, többé nem találkoztunk.

Hogy az afféle kudarcokat elkerüljük, tegyünk szert minél átfogóbb terepismeretre, viszont ne tegyünk túl magunkat túlságosan hamar a felszerelés kérdéskörén. Ez ugyanis igénytelen jellemre és – ami még nagyobb baj – felelőtlen gondolkodásra vall. Példaképpen – nem sugallva, hogy mindez irányadó, mégis: talán elgondolkodásra készítek – felsorolom, én mit helyezek el a kerékpárostáskában, ha több napos tekerés van kilátásban.

Talán nem tűnik a legfontosabbnak, de mindig vigyünk magunkkal kombinált fogót. Egy alkalommal u-szöveget téptem ki vele emberi végtagból. Azok a csirkefogó kölykök ugyanis verebekre csúzliztak a Dunaparton, és az egyik eltévedt lövedék az olimpiai esélyes Radó Orsolya combjába állt bele, közel a csípőhajlathoz. Legalább ennyire fontos a zsebkés, mely szintén életet menthet. Szalonnát, kolbászt nem harapunk csócsálva, mint az állat, hanem zsebkésünkkel izléses hasábokra, illetve karikákra szeljük fel. Jegyezzük meg, hogy bár tekerés közben nagy a kísértés, hogy a vadon hívó szavát követve állatok legyünk, emberi mivoltunk végül is akadályozni fog abban, hogy a vágynak teljes mértékben átadjuk magunkat. Ilyenkor jó, ha van nálunk zsebkés és fogvájó. Én papírszalvétát magammal kerékpárútra

nem viszek, de van nálam kétrétegű, első osztályú toalettpapír. Meghökkenítő? Magára adó kerékpáros gondol a higiéniaira, de nem lehet sznob. Fogkefe, neszesszer? Naná. Cipőtisztító készlet? Felesleges. Amikor ilyen igények jutnak eszünkbe, inkább felejtsünk. A kerékpártúra fontos szereplője a sátor és a vízálló felszerelés, és egy jó hálósák, hogy a hideget és korai fagyhalált kiküszöböljük. Amire külön ki kell térnünk: az a bogrács. Az öblös főzőedény a tábori kellékek elidegeníthetetlen tartozéka, ez vitán felül áll, ahogy praktikussága is. Ebben főzünk, ebben melegítünk vizet a mosdáshoz, s ha teaforralónk nincs, teákat, kávékat is ebben állítjuk elő. Rögzítése azonban különös gondot igényel, mivel félgömb alakú, és gyakorlatilag minden kötözésből kicsúszik a rázkódás miatt; külső, kormos felülete pedig minden lehetséges ruhaneműt bemocskol. Véletlenül se tegyük pőrén, lefordítva a kerékpáros táskák tetejére. Kezdő koromban magam is így cselekedtem, amíg az első komolyabb zápor el nem kapott. Arra lettem figyelmes, hogy kerékpárom hátsó kerekén kormos, fekete lé csordogál, befolyik kerékpárostáskámba, eláztatja ruházatomat és az ételkészítésre keszt. Mint megtapasztaltam, a korom textíliából rendkívül nehezen távolítható el! A megoldás tehát a következő. Ne töltsünk feleslegesen időt a bogrács külső felületének lecsutakolásával – bár folyami homok segítségével ez is elvégezhető, ez a legjobb súrolószer –, hanem az egészet helyezzük hibátlan (nem lyukas) nejlonba, majd labdahálóba! Így nem fenyeget fekete csorgás, és a háló könnyedén rögzíthető. A vérbéli természetjáró ilyen praktikus megoldásokról, valamint tűzrakó tudományáról ismerszik föl. Az, akinek háromszor-négyszer kell alágyújtani a gúla rakott fahasábnak, méltán vívja ki a tapasztaltabb táborozók megvetését. Eszemben sincs senkit kioktatni, de: ne legyünk annyira bénák, hogy nem teszünk gyufanagyságúra tört, száraz és vékony gallyacskákat, mégpedig kellő mennyiségben, a vastagabb ágak alá! Ha gyújtósunk megfelelő, a nedves fát is lángra lobbantathatjuk, és nincs szükség újságpapírral való szerencsétlenkedésre. Egy nagybátyám kellő eredményeket ért el fenyőkéreggel, vizes erdőben; de olyat is hallottam – ez most ellenpélda –, aki ronggyal gyújtott alá, és a tűzrakó hely környékét néhány kilométeres körzetben füsttengerré változtatta. Dezső, a költő pedig több alkalommal kísérletezett száraz tornacipővel.

Az, hogy én mit viszek magammal, talán nem is igazán mérvadó. Erre akkor jöttem rá, amikor néhány munkatársammal kerekeztünk Esztergom felé a Duna mentén, szúnyogviharban. Ők, hogy kedélyállapotukat némiképp javítsák, a híres Határ-csárda irányába tettek kitérőt, én viszont a táborban maradtam – főzni, mert a házi kosztot mindennél jobban becsülöm. A bográcsgulyás elkészítésében pedig egyenesen maximalista vagyok. Ám, mivel a kelleténél tovább maradtam, kényelembe helyeztem magam, és tisztálkodás után (némi Duna-vízet kentem magamra, hogy a testszagomat elnyomja a Duna-víz jellegzetes kipárolgása) kékcsíkos pizsamámat öltöttem fel, mert azt kellőképp melegnek és testhezállónak találtam. Gondoltam, kihasználom a helyzetet, amíg csapattársaim visszatérnek, és elvégzem szokásos légzőgyakorlataimat. Ez ugyanis méltatlan élcéldés céltáblájává tett, hiszen az emberek nem sokat adnak az egészségre – idősebb

korokban ezt bizony bánni fogják. A Duna felé fordultam tehát, hogy a víztükör idegnyugtató, tágas látványa befolyásolja szemléletemet, lassan és mélyeket kezdtem lélegezni, éreztem, hogy a friss, folyamszagú lég alágördül tüdőmben és meghempergeti a hörgők mélyén lapuló állott levegőt – vagyis éppen összhangban kezdtem lenni a természettel, amikor gyanús neszezésre lettem figyelmes. Gyakorlat közben tettem egy félfordulatot, és egészen közel, néhány méternyire, mint egy kimerevített csoportképet, megpillantottam kollégáimat.

A látvány leírhatatlan volt. Kimeredt szemmel, egymásba kapaszkodva álltak, mintha földönkívüli jelenséggel volna dolguk, készen arra, hogy bármelyik pillanatban menekülőre vegyék a figurát. Amint találkozott a tekintetünk, felriadtak dermedt állapotukból, és lassan hátrálni kezdtek, némán, szemüket le nem véve rólam, és hamarosan elnyelte őket a Duna-menti bozót... És megint én voltam a bolygó kapitánya, mert attól fogva legkülönösebb szokásaimról is az áhítat hangján, némi megrendüléssel beszéltek!

A társaság visszatéréseivel egyébként mindig gond van. Vagy nem jönnek, mert leragadtak egy vasúti étteremben vagy csülökcsárdában, vagy, ha jönnek, rosszkor – amikor épp édes kettesben vagyunk, de az aktust még nem fejeztük be. Ennél pedig csak egy lehet rosszabb: a sátorbontás esőben. A vizes sátorponyva ugyanis kisebb szélben is testünkhöz tapad – akárhogy ügyeskedünk, biztos, hogy a legváratlanabb pillanatban fordul meg a szél, és máris velőig ázva, lucskosan ugrálunk a sátorkötelekbe gabalyodva, mint egy lefóliázott denevér. Röhejes, de ez nem elég: a vizes sátorlap rendkívül kellemetlen tapintású, és kedélyromboló hatása van.

Bakik kerékpárral? Megeşik. Tartsuk be itt is az arany szabályt: soha ne ismerkedjünk felelőtlenül, de azért a véletlennek is adjuk meg a neki járó esélyt. Kerékpárunkat ne támasszuk látatlanban idegen női kerékpár mellé, amikor söröző teraszához érünk. Egész biztos, hogy a járgány azé a molett háziasszonyé, aki egész este arról fog beszélni, hogyan teszi el a szilvakompótot. De ez még belefér abba, amit egészséges kockázatnak tekinthetünk. Tény, hogy vannak hazardőrök, akiknek szenvedélye a játék; s még ha magunk nem vagyunk is ilyenek, hozzáállásukat kellőképpen nem tudjuk elítélni. Hiszen végül is a játék maga sors, ahogy Dezső költő mondta, és ha más nem, legalább a sorsot vegyük egészen komolyan! Valamire való társaság egyébként mindig hajlik a játékra. Hosszabb tekerés után, elnehezedett végtagokkal estünk be egyszer Mahlik Péter szüleinek sajkódi házába – Péter állította, hogy szülőveszély nem áll fenn, nyugodtan relaxálhatunk a legszebb balatoni strandon – és talán, mert bujkált bennünk valami megfoghatatlan, gyerekes érzés, bújócskázni támadt kedvünk. Lehet, hogy hülyeség: de miért éppen hülyeség ne? Emlékszem, épp én voltam a hunyó, kiszámoltam a rám mért hatvanat, már-már kimondtam, hogy „aki bújt, bújt, aki nem, nem, megyek”. Csakhogy rám jött a székelési kényszer. Gondoltam, barátaim nyugodtan lappanghatnak rejtkehelyükön, amíg én elvégzem a dolgom – annál is inkább, mert előzőleg a vécéajtót, a konyhaasztalt megtoldandó, helyéről leakasztottuk. Még viccesnek is találtam a helyzetet. A többiek

a rejtkehelyen kucorognak, én addig a vécén kucorodom. Siettem tettem megvalósulása felé. Lecsücsültem, és máris éreztem, hogy az idegen anyag viharos gyorsasággal hagyja el a testem, beleim erőlködnek, majd ellazulnak, elfog az a bizonyos könnyebbség, elégedettség. Ekkor nyílt a bejárati ajtó.

A Mahlik szülők teljesen váratlanul érkeztek haza. Nyaralniuk kellett volna még, de már nem nyaraltak. Igyekeztem befejezni a művemet – de nem vagyok fakír, és nem tudom szabályozni vegetatív működésemet. Az előszoba irányából apró sikkantásokat, gyanús zörejeket hallottam, és megütötte fületem az a mondat: Hát maga kicsoda? Éreztem, gond lesz, de örültem, hogy időt nyerek, és mind közelebb került a megváltást jelentő kibontakozás...

Mint utóbb megtudtam, a szülők először Dalik Ákost és barátinjét fedezték fel a gardróbban, a kabátok között, meglehetősen intim állapotban (örültek, hogy végre együtt lehetnek egy kicsit, és egyáltalán nem hiányolták a hunyót.) Mahlik papa elnézést kért, és rájuk csukta az ajtót, de Mahlik mama nem hagyta annyiban – ekkor hangzott el az a mondat, amelynek bántó élessége még az én fületem is megütötte. A társaság tagjai az asztal alól, a szekrényekből kerültek elő – nem tudsz olyan helyet kitalálni, ahol ne lett volna egy-egy összezsugorodott, lappangó múmia. Nem lehet valami kellemes, ha jobban belegondolok, ha minden tárgy belsejében lappangó idegenekre kell számítanod a saját lakásodban, de hát bárkivel megeshet. A legnagyobb gond – utólag így értékelem – az volt, hogy egyedül Mahlik Peti nem került elő. Nagy nehezen meggyőzték a szülőket, hogy Peti hívott meg minket a nyaralóba, és amibe váratlanul csöppentek, baráti bújócska csupán – *de akkor hol van ő?* Mindez persze viharos gyorsasággal, jóformán időn kívül, valahol a fénysebességben játszódott le; ez az oka annak is, hogy még váratott magára az én lelepleződésem. Tény az is – szerencsétlen konstelláció –, hogy talán túl sokat vacakoltam a papírral. De mit csináljunk? Alapos vagyok. Amikor lépteket hallottam, késő lett volna felállni, és a Mahlik szülők az ülőkén kuporogva találtak meg. Ha megrökönyödött szülőket még láttál, a Mahlik szülők azok voltak. Pedig nem nézek ki olyan rosszul, és akkoriban tömör favágószakállat és erőteljes bajszot viseltem, amely megjelenésemet markánsan férfiasá tette. Igaz, egy pillanatig magam sem tudtam, mit tegyek. De a lélekjelenlét nem hagyott el – a lélekjelenlét, mely a profit megkülönbözteti az amatőröktől – és gondoltam, itt már nincs mit veszíteni, így kezet nyújtottam és bemutatkoztam. Nem álltam föl, ez tény, de talán még mindig így vétettem kevésbé az udvariasság alapelvei ellen. Mahlik papa rezzenéstelen arccal viszonzta gesztusomat, és miután Mahlik mama újabb, apró sikkantás kíséretében kiszaladt, ő is bemutatkozott, majd elfordult – talán, hogy tapintatosan időt hagyjon arra, hogy rendbe szedjem az öltözékem – majd a nagyszobába, a bárszekrényhez sietett, óvatosan kinyitotta, nem lappang-e ott is valami elvetemült kerékpározó, de a bárszekrény tiszta volt, így Mahlik papa gyorsan dupla konyakot töltött és egy mozdulattal felhajtotta; csak ezután nézett körül, és tette fel vesztőlő hangon a kérdést: Hol van a fiam?!

ÁGOSTON CSILLA

Kitérés

Egy elnyeklő biciklikerek
elég, hogy eltérj, pedig arra
balra a szökőkút már szökik,
bövik cseppjei a levegőt;

lelőtt fióka a lábtörlőn,
örlőn kínoz a tény – rossz ómen –
ó nem, hisz nem vagy babonás!

A csodás jelekben csalódtál,
voltál már utazó, de reggel
felkelsz mindig, és mindig otthon,
a ház előtt döglött madárral;

árral szemben nem tudsz haladni,
s adni magadnak egy kést, hogy vágjál
pár szál virágot, de talán egyszer
képes leszel majd csavarni agyad
makacs, nagy biciklikerekén.

Útravalónak

Betonutakon betonüdvösség terem,
a fák, oldalt, egy csapatnyi lelkes Kharon,
tapsolnak, mi meg két tornász a szeren,
egyensúlyozunk négy keréken, fémvázon,

xenonízű csókok a dinamófényen,
a lelkünk száz méterrel előttünk táncol,
a fehér sugárnyaláb határán éppen:
görbe záróvonalon két józan vándor.

Előttünk méterek, még Isten tudja hány,
most már agyidegünkön ugrál mindahány,
átszüremlik minden, amit tudni vélünk,

s vallunk mégis ébredést, alvást, karmolást,
sebeink, mint bohóckirályon a palást,
szívszövettel takaróznak, s hazaérünk.

GRECSÓ KRISZTIÁN

Doktor urak

(regényrészlet)

Dr. Voith József fogalmazó elhatározta, nem utazik haza a hétvégén. Soha az egyetem alatt, ahol pedig megédesedő emlékei szerint mesésen érezte magát, ilyen elő nem fordult. Minden péntek délután ott tülekedett a Mars téren, a Feketevárosba induló buszra várakozók között, ahol a faluról, Tömörkényről, Csanytelekről bejáró munkások majszolták ebédre a csupasz vizes zsömlét, és szűrösöltek hozzá zacskós tejet, egyetemisták károgtak a tételekről és a gonosz vizsgáztatókról, és ő mindig ott állt köztük, az egész heti szennyessel a pakkjában, és várta, hogy hazajusson. Most, ebben az idegen, porszagú városban, nagybátyja kisházában azzal az elhatározással ébredt péntek reggel, hogy nem megy haza. Bágyadt volt, de nem másnapos. Percekig figyelte Ildit, ahogy pihés hasa föl-le jár. Nem akarta elhinni, hogy szerethetett ezzel a csodaszép lánnyal, ráadásul alig néhány hét alatt másodszor jutott az ölekezés közelébe. Lám, ezek szerint ami a cigánylánnyal történt, mégsem az ördög csalafinta játéka volt mindössze, nem azért férközhetett a lány kegyeibe, mert nemet – illetve Lajos bácsi szerint igent – mondott a Sátánnak. Az ördögi vízióknak ehhez semmi köze. Ő igenis lehet vonzó, őt is megkívánhatja egy nő, nem egy fölösleges, eltunyult, szétfolyó pacni, mint korábban érezte, hogy a teste csak teher, mert hurcolni kell, túrni a vágyait, lenyelni a kudarcaikat, hogy mindig, mindenhol elutasítják. Mikor a Mars téren várakozott, hányszor megfogadta, hogy nem teszi, aztán mégis éhesen bámulta a kihívóan öltöző, csinos kamaszlányokat, akik csak ritkán néztek vissza rá, olyankor is megvetően, elutasítóan. Ilyenkor még a dzsörzé-nadrágos, kövér gyárimunkást is különbnak érezte magánál, mert a szaki bácsi bizonyosan nem szűz, őt magához engedi valaki, csak ő, Voith József szeretne elbújni, hogy ne látsszon, ne lehessen észrevenni, mert lesül róla a kiéhezett vágyakozás, a szerencsétlenség: hogy bárkihez oda dörgölőzne, de nincs aki szóba álljon vele. Most bezeg! Egy ilyen vadóc, gyönyörű lány, mint Ildikó, megöleli; ezt korábban nem is remélte volna. Itt alszik mellette meztelenül, persze angyalpihék nélkül. Hála Istennek, a szokatlanul kemény drog okozta látomások elmúltak, és ő nem is szeretne beszélni róla, még ha az határozottan érdeklő is: miként lehetséges, hogy három ember közös térbe, vízióba kerüljön? Milyen szer ez, hogy az agyakat egyformán készíti ki, és az ő angyalos megjegyzéseit nem értetlenség fogadta, mert a többiek ugyanazt képzelték, látták, hallották. Angyaltollban fetrengtek. Angyalszöröső volt, fehérség, fehérség, fehérség. Jocó hallott már efféle ajzószerekről, amelyek – ahogy a szakzsargon mondja – gruppan szippantanak ki „hipertérbe”, és ott, a közös trip alatt „bedurran a mátrix”, ám ő ezt eddig csak menőző dumának tartotta. És most mégis megvalósult. Rémületes egységgé kovácsolódtak, az angyalok borzalmas násza közös élmény volt, csodálatos, közben kétségbeejtően lealacsonyító. Utóbbi

persze jótékonyan elfelejtik majd, és úgy tesznek, mintha csurom örömből állt volna az egész, semmi üledék, keserűség, fájdalom. Bár lehet, a többiek észre sem vették, hogy ő mennyire szenved alul, hogy úgy érzi, mintha a nagybátyja őt is magáévá tenné, és ez a kiszolgáltatott, megalázó helyzet mennyire megviseli. A vége persze mindent felülírt, ahogy a reggel is, az ébredés, Ildikó nyíltsága, melegsége. A lány pucéran mászkált köztük, és még a zuhanyzásból is bugyiban jött vissza, ami egy valamással ért fel Jocó számára, mintha azt mondta volna, nem tagadja meg, amit bedrogozva végigcsinált. Együtt tekertek be az ügyészségre, Ildikó a vázon ült, és hozzábújt, mert csípős volt a reggel, de a Körös-part, akár egy tünemény, az okker, a vörös és a barna árnyalatok keveréke, a fák koronái szinte izzásban voltak a feljövő naptól, ahogyan szokás szerint Ildikó vörös hajkoronája is, amibe bele-belekapott a nyirkos szél. A lány rőt haja betéritette Jocó arcát. Kiabálni kezdett, hogy elesnek, hogy nem lát, de Ildikó csak nevetett, és ráparancsolt, hogy tűrjön, bízzon benne, majd ő irányítja. Jocó tűr, vakon tekint, Ildikó meg kacarászva kurjongatott, hogy balra és jobbra, majd megint jobbra.

Az ügyészségen remekül telt a nap. Dr. Voith József fogalmazó rátalált a hangra, melynek köszönhetően az eddig zárt kapuk zöme megnyílt instruktora, Fejér Antalné lelkében. Volt bátorsága elég ironikusan és szemtelenül válaszolgatni, erős cinizmussal eljárni az egyetlen lehetséges szerepet, amelyet a helyzet megkövetelt. Túl komolyan venni Zsuzsácska problémáit, életét, nehézségeit, fájdalmait, átélni özvegy Fejérné mindenestül. Hogy az asszony szívét körbemarkolta a gyász fájdalom, lelkét szétmarta az élet minden keserűsége. Jocó megdöbben, milyen egyszerűen ki lehetett keverni az ellenmérget. Csak le kellett az asszonyt Zsuzsácskázni, és jajongani vele, ha jajongani kell. Persze mindvégig kikacsintva a szerep mögül, amely kikacsintás kétélű fegyver, mert bár Fejér Antalné azt hiszi, neki szól, és éppen azt jelzi, hogy őt ifjú fogalmazója nem nézi teljesebben ostobának, valójában az ellenkezőjét jelenti. Jocó kifinomult retorikával játszott túl minden túljátszani valót, hápogott, mikor az aktuális aktában a tényállási elemek bizonyításának hiányát Zsuzsácska nem így rendszerezte volna.

– Tényleg, Zsuzsácska, maga pótolhatatlan!

Néha maga is megijedt, hogy miket beszél, de instruktora mosolygott, és nem győzött csodálkozni, hogy mi lette; lám, van remény, lesz Jocóból valami. Az ebéd derűsen, egészen más hangulatban telt, Ildikó figyelt rá, komolyan vette, és ezt Angéla, a féltékeny és érzékeny orrú barátnő azonnal kiszagolta. Jocó, jó érzékkel, udvarolni kezdett Angélának, az új felállásban ellensúlyozta, hogy a lány lett a harmadik, a kimaradó, a triumvirátus leggyengébb tagja. Ildikó hálás volt, megsimogatta a combját az asztal alatt.

– Ügyes fiú vagy – suttogta neki, mikor a tálcákat viték vissza –, nem is gondoltam volna.

Jocó szinte szárnyalva indult haza, és elhatározta, hogy azonnal leugrik a Pedróba, megkeresi Csicselyt. Volt kedve a férfi örütségeit hallgatni, és nevetni Mancika faviccein. Miközben tekert, odaképzelte a lába közé, a vázra Ildikót, ahogy a lány a vállához dől, kacag, és ő annyira bízik benne, hogy behunyt szemmel hajtja a kerékpárt. Arra gondolt, talán tévedett. Hogy egészen eddig Lajos bácsinak volt igaza. Ez lehet a valódi stratégia, így kell kezelni, vezetni, irányítani a napokat, így múlik becsesen az idő, és kapnak a percek nemespenészt, zamatosodnak meg a mondatok, így lehet túlélni, hogy megy, hogy kopik, vége, és majd sehova tovább. Letette otthon a biciklit, és mielőtt elindult a Pedróba, benézett Lajos bácsihoz, átjön-e vele a kocsmába. Ha igen, menjenek együtt.

Ekkor tört el a nap.

Koszolódott be minden, és romlott el Jocó kedve annyira, hogy másnap, szombat reggel mégis hazautazott a szüleihez, Feketevárosba.

Lajos bácsi a fürdőszobában kutatott, feltúrta valamennyi polcot, a tégelyek, kenőcsök, sprék jó része a kádban hevert. Jocó látta, hogy nagybátyja tiszta ideg, de eszébe sem jutott, mit kereshet ilyen makrancos hévvel. Csak akkor ugrott be neki, mikor önkéntelenül meg akarta állapítani, hogy egy éjszaka alatt milyen jól kiszellőzött innen a pacsuliszag. Majdnem ki is mondta, mikor Lajos bácsi káromkodni kezdett, hogy merre lehet a parfümje, nem nyelhetette el a föld. Jocó összereszt. Hogyan felejtethet el szólni? Ha tegnap rögtön, ahogy kiér, a kisházban magyarázkodni kezd, és megígéri, hogy megveszi a parfümöt, nem lett volna ilyen zsenánt a helyzet. Sőt, meg kellett volna venni ma, és most előhúzná, lazán a zsebéből, hogy bocs, eltört, itt egy új palack.

– Én törtem el, ne haragudj, arcszeszt kerestem, és leesett.

Lajos bácsi megfordult, kikerekedett szemmel tátogott egy ideg, szuszogott, nagy levegőket vett, és csak azután szólalt meg.

– És nem lett volna ildomos ezt közölni velem?

– Most mondom. Ne haragudj, azonnal elrohanok megvenni.

– Ez a legkevesebb – sziszegte Szalma Lajos.

Jocó zavarban érezte magát, de igyekezett fesztelen maradni, felszívni magát, erőt méríteni ebből a remek napból.

– Ildikó miatt volt. Annyira meglepett, hogy ott volt a kisházban. Mondani akartam.

– Akkor mi a fenének kellett arcszesz, ha nem tudtad, hogy ott lesz?

– Honnan tudtam volna, hogy ott lesz? Hogy egyáltalán ismered? Mikor soha nem avatsz be semmibe?

– Még egyszer kérdezem. Akkor mi a picsának kellett az arcszeszem?

Jocó duzzogva elhallgatott.

– Csak.

Lajos bácsi kísétált a fürdőszobából, egészen keskeny lyuk volt a szeme helyen. Egy vágat. Egy hasíték. Amiből áradt a gyűlölet.

– No fene, baszd meg. „Más cuccai között nem illik kotorászni”, erről még nem hallottál?

– Nem kutattam – védekezett Jocó.

Érezte, hogy megremeg a hangja.

– Nem hát – csapta le Lajos bácsi. Csak – éppen most fogyott el az arcszeszed.

– Mi ebben olyan szokatlan?

– Semmi. De ha még egyszer kutakodni mersz itt, elveszem a kulcsod.

Jocó azt hitte, nem jól hall.

– Tessék? Elveszed? Akkor vedd el most! Oda is adom.

Elkezdte leszedni a karikáról a kulcsot, de Lajos bácsi rászólt.

– Hagyjad, fiam. Ennyivel úgy sem lenne elintézve. Nem kell a kulcs. Menj el, és vedd meg a parfümöt. A Luther utcán találsz egy magándrogériát, apró szaküzlet, csak ott lehet kapni.

Kotorászni kezdett a beépített szekrény egyik fiókjában. Egy dobozt húzott elő.

– Ez a doboza, nehogy eltévedsz. De, ha mondd, hogy nekem lesz, tudni fogják. Egyedül én használok ilyet a városban.

Jocó sértődötten indult el az illatszerboltba, azt remélte, Lajos bácsi nem rontja el ezt a napot, és megelégszik azzal, hogy majd holnap beszerzi a parfümöt, és megbékülve mégis átbálgatja a Pedróba. De Szalma Lajos kötötte az ebet a karóhoz, hogy ő a saját illata nélkül egy tapodtat sem, ez az ő védjegye, őt mindig ez a csodás illat-aura lengi körbe, és enélkül ki sem mozdulhat. Jocó tekert, de most nem volt olyan nagyszerű a kerőzés, mint eddig, hiába igyekezett szándékolatlan megőrizni a jókedvét, érezte, hogy lassan, de biztosan elszivárog, és mire odajut majd, hogy belekörtölyösköl az első sörébe, megint csak az a magába roskadt, fanciesali figura lesz, aki eddig. Az illatszer boltban valóban tudták, a kölni kinek lesz, és az eladó hölgy széles mosollyal ismételtette, hogy tisztelteti Lajoskát, csókoltatja, jól viselkedjen a „pici fiú”. Jocó bólogatott, és átnyújtotta a bankkártyáját. A hölgy lehúzta, Jocó beütötte a PIN-kódot, és vártak. A biztonság kedvéért még kétszer megismételték az eljárást, mire a hölgy egészen biztosan kijelentette.

– Nincs pénz a kártyán.

– Az nem lehet – tiltakozott Jocó. – A teljes nyári spórolt pénzem rajta van. Százezer forint. És van még ötvenezres hitelkeretem is.

– Nem vásárolt valami nagy értékű tárgyat mostanában? – kérdezte az asszony.

Jocó kinézett az új, gyönyörűen csillogó, trendi kerékpárjára.

– Egy havi fizetés értékében? – tűnődött. – Annyiért semmi esetre.

Jocó megkapta a parfümöt hitelre, bár majdnem elszédült, mikor megtudta, hogy Lajos bácsi illat-aurája kis híján harmincezer forintot taksál; nem véletlen, hogy a kölnit nem lehet a német diszkont illatszerláncokban kapni. Lendületesen hajtott hazafelé, de most szinte undorodott a professzionális járgányától. Minél több apró érdekességet vett észre rajta, minél inkább világos lett, mennyire aprólékosan kidolgozott, fejedelmi kerékpár, annál inkább szorította a kétség, vajon mit művelt, hová lett a számlájáról a keserves nyári munkával összekuporgatott pénz. A parfümöt durcásan lökte oda Lajos bácsinak, pedig az, akár

egy gyerek, az illatszeres dobozt meglátva egészen más hangot ütött meg, és jóval engedékenyebben nyilatkozott a kocsmázós estéről. Most Jocó vetette vissza kevélyen, hogy hagyja őt békén. Átviharzott a melléképületbe, az ő birodalmába, ahol néhány pillanat alatt mindent feltűrt. Hová tehetette a bicikli jótállását, rajta a blokkot? Kutatás közben majdnem sírt. A mesés változásra, új énjére gondolt. Arra, hogy úgy vélte, eljött a fordulat, rátalált a saját útjára, hiszen végre, életében először, nem számolva a következményekkel, engedni mert a vágyainak. És nem is kellett csalatkoznia: az átalakulás ezzel a járgánnyal kezdődött. Hogy akár egy vidéki Szindbád, elment, és duhaj lazasággal vásárolt, mint akinek minden mindegy, nem kérdezett semmit, mert a bohém életélvezethez nem illik, hogy arról kérdezősködünk, mennyibe kerül a vágyálom. A dzsigolók sohasem garaszkodnak, és ő először szeretett volna gondtalanul, önfeledten birtokolni valamit, a *legjobb* valamit, nem a második legjobbat, a „nekem

ez is megteszi”-t, hanem a csúcok csúcsát! És igaza is volt. Feledhetetlen élmény volt tekerni Lajos bácsi hétvégi házába, nem beszélve arról, ahogy reggel felültette Ildit a vázra, és vakon tekert a Körös-parton. Soha olyan könnyednek nem érezte magát. Miért ne járna neki az élvezet? Miért büntetné meg ezért a nagyvilági gesztusért a Jóisten? A legelső fiókban végre megtalálta a mappát, a bicikli saját márkájára nyomtatva, tetszetős kartonpapír. Kinyitotta. Az eladó fiú lazasága, jókedve és nagylelkűsége jutott eszébe, amikor meglátta az árat. Hogy a legdrágább, biztonsági lakatot ajánlotta föl ajándékba. Jocó felkapcsolta a lámpát, és a fénybe tartotta a számlát. Betűvel: azaz száznegyvenhét ezer háromszáz forint. A teljes nyári munkabére és háromezer forint híján a hitelkeret is. Nézte a papírt, a halványkék számokat, közben Lajos bácsi nyitott be, illatos volt, vidám, a haja hátranyalva.

– No, mi van, fiam? – kérdezte. – Péntek este nem ülünk tán itthon! Milyen élet ez? Hiszen miénk a világ!

Szamódy Zsolt fotója

ANDREJ HOČEVAR

Merülő felhő

Még tizennégy másodperc s vége;
visszaszámolok s a hulló pelyhek hófehérek.

A nedves talaj a számla helyességét igazolja:
semmi se hiányzik, mindkét oldal változatlan.

Még csak most köszöntött be a délelőtt, az első
hajtás már zöld fejceskéjét kidugta a cserépből,

a kupola éppolyan fordított, mint azelőtt.
Peremén ferde vonalak sarjadtak,

a talajba mélyítik azt, és én, egy pillanatra
épp olyan vagyok, mint két éve, ugyanaz,

biciklimről a merülő felhőket szemlélem.
Erősen a huzalba kapaszkodom és emlékezem –

még tizennégy másodperc. Isten veled, szerelem.

Lukács Zsolt fordítása

A szerelem vérnarancsai

Ellopták a biciklimet. Pedig csak huszonöt percre mentem be a boltba. A feleségem ma ötvenéves, hogy akkor veszek neki egy könyvet. Régen olvasott már valamit, úgyhogy nem volt mindegy a választás. Mire kimentem, sehol a bicikli. Pedig odaláncoltam a rácshoz egy ekkora lakattal. Visszamentem a boltba, hogy mondjanak valamit, de ők nem láttak és nem hallottak semmit. Még soha senki biciklijét nem lopták el. Biztosan új volt az enyém! Dehogy volt, magyaráztam, olyan öreg, mint a templom egere. Még a fék se fogott rajta, úgy kellett cipővel fékezni. Csakhogy a feleségem örökölte az anyjától, most nem tudom, hogyan ünnepelünk.

A könyvnek az a címe, hogy A szerelem vérnarancsai. Ha nem is olvassa el, legalább ott lesz sokáig a polcon. Ha egyáltalán ezek után lesz ünneplés. Vissza kell szereznem a biciklit, különben agyonüt.

„Hát ezért lettem én ötvenéves, hogy ellopasd anyám biciklijét? Lettem volna inkább negyvenkilenc! Könyvet vettél, szégyenszemre? Beállítasz ma, hogy holnaptól nincs bicikli? Milyen ember vagy te, drágám?”

Ha nem is ezeket mondja, én ezt fogom hallani. Legalább tényleg új bicikli volna, akkor vennék egy másikat, de ilyen régít sehoh nem kapni.

A feleségem meg fog ölni a születésnapján.

Pedig jó viszonyban vagyunk, van munkánk és két gyerekünk, akik az iskolát járják. Tavaly voltunk külföldön repülővel, kimentünk nyaralni Lengyelországba, csak hideg volt a tenger. Visszafelé le akartak csukni, mert a feleségemnek ekkora samponja van, és kimutatta a gép, hogy veszélyes. Azt mondta a tolmácsnak a rendőr, hogy ezzel a flakonnal a feleségem fölrobbantja a repülőgépet, ezért haladéktalanul ki kell dobni. A feleségem meg ragaszkodott hozzá, mert alkoholos sampon volt, hogy nem dobja ki. Aztán kidobta és hazajöttünk.

Egy héti nem szólt hozzám, csak biciklizett, járta a határt, nagyokat esett, néha úgy jött haza, mint aki csupa sár.

Fogtam a könyvet, elindultam, hogy fölkeresem a biciklit, hátha a fék miatt nagyot esett vele a tolvaj. Hátha ott fekszik rápréselődve egy betonkerítésre. Kérdezgettem mindenkit, nem láttak-e nagyot esni valakit, de nem láttak. A múlt héten, azt mondták, egy kisfiú bedugta a horgászbótját a küllők közé, az esett nagyot, a bot eltört meg a mécses is. Úgy sírt, mint akinek hiányzik a családja.

Nem tudom, mit csinálnék, ha meglátnám a biciklin az embert. A feleségem biztos örülne, ha verekednék érte. De úgyse hinné el.

„Te soha nem verekszel, téged csak vernek.”

Akkor megláttam a biciklit, egy asszony masírozott rajta. Nem lehet eltéveszteni, bordó gumik, lelógó lámpafej, rozsdás csomagtartó. Leraktam a könyvet egy ablakhoz és elébe ugrottam. Nem tudott lefékezni, a kerék beszaladt a lábam közé, a herembe beleégtek a gumi mintái.

Ez az én biciklim, asszonyom, üvöltöttem a fájdalomtól.

Már hogy lenne a magáé, egy fél órája loptam el, kontrázt az asszony.

Adja vissza, vagy rendőrt hívok!

Nem adom. Miért nem vigyázott rá jobban? Olyan vacak lakatja volt, hogy csak ránéztem és leesett. Aki nem vigyáz a holmijára, az nem is érdemli meg.

A törvény nevében kiáltok, adja vissza a bringát, különben kénytelen leszek erőszakhoz folyamodni.

Tessék, kiáltotta a nő, föltépte mellén az inget, én meg rávettem magam. Úgy fogta a kormányt, hogy nem tudtam kinyitni az ujjait. Ahogy lefejtettem az egyik kezét, fogta a másikkal, aztán a harmadikkal. Ennyi kezű asszonyt én még az életben nem láttam.

Segítség, erőszak, segítség, erőszak, kiabált a nő.

Nem telt bele harminc másodperc, rám ugrott három férfi. Az egyik kopasz volt és svájci karórát viselt, a másikkal erős dohányszaga volt, teljesen fölfordult tőle a gyomrom. A harmadik? A harmadik én magam voltam.

Nem telt bele öt perc, eszméletlenül feküdtem a földön, vérzett az orrom. De mire odaért a mentő, föltápáskodtam. Azt mondták, bevisznek egy napra kivizsgálni, hátha találnak valamit. Nem lehet, a feleségem ma ötvenéves, mondtam. Bólintottak, hogy máskor jobban vigyázzak a forgalomban, tartsam be a jobbkez-szabályt, mert nyilván ezért estem ekkorát a biciklin.

A bicikli ott hevert, visszaszereztem. Az asszonynak nyoma sem volt, mintha tényleg csak nekirohantam volna egy tűzcsapnak.

Indultam, hogy mindennek vége, de a könyv nem volt az ablakban. A fene vinné el! Hát elvitte. Biztos rosszat választottam, a feleségem laponként verte volna szét a fejemen.

„Ötvenéves vagyok, és te képes vagy beállítani egy ilyen könyvvel! Mit képzelsz te, lopom én az időt?”

Megtöröltem az orrom, megnéztem magam egy kirakásban, hogy mekkorára dagadt a fejem. De az a lényeg, hogy élek, és nem haltam meg a feleségem születésnapján.

Megmarkoltam a bicikli kormányát, de nem ültem föl, levegőzni támadt kedvem. Úgy toltam magam mellett, ahogy táskában viszik a pénzt. Kimentem a mólóra, ott a legjobb a levegő.

A móló végén, a fénykürt alatt egy kisfiú horgászott. Azt mondta, ő olvasta ezt a könyvet, nagyon ajánlja. De mit jelent az, hogy a szerelem vérnarancsai? Nem akart válaszolni, mert kapása volt. Várjon, uram, előbb bevágok ennek a hálnak, mondta, de nem vágott be. A piros úszó elmerült a vízben és ő nem vágott be. Mire vársz, az isten szerelmére kérlek, vágj már be neki! Nem vágok, még nem jött el az idő.

Akkor föltámadt a szél, a felhők fölgyorsultak és futásnak eredtek. A víz akkora hullámokat vetett, hogy kicsapott a mólóra, és egy pillanattal később elsodorta a fiút. A botja két kő közé szorulva ott maradt a mólón.

Segítség, kiabálta.

Két perc alatt levetkőztem és a habok közé vettem magam. Ne félj, itt jövök, kiáltottam, csak még a zoknit lehúzzom. Zokniban még soha nem úsztam.

Bevettem magam a vízbe, és hajánál fogva kihúztam a fiút.

Köszönöm, hogy megmentette az életemet, mondta.

Kurcsics Lili fotója

Ó, semmiség, válaszoltam, bárcsak mások életét is megmenthetném! Na, akkor elmondod végre? Lehúztam az atlétát és az alsómat, kicsavartam belőle a vizet és fölakasztottam a horgászbotra száradni.

A szél elállt, a kisfiú azt mondta, az ő apjának sokkal nagyobb a micsodája, legalább háromszor akkora, mint az enyém, ezzel még horgászni se lehetne.

Magamra kaptam a ruhám és ott hagytam a gyereket. Hálátlan, perverz kiskorú. Le merem fogadni, hogy ha föláll, sokkal nagyobb az apjájénál. Mindegy, meghagyom tudatlanságában.

Fölkaptam a biciklire és a könyvesbolthoz kerekedtem, betoltam a boltba és újra ugyanazt a könyvet kértem.

Hogyhogy, kérdezték.

Nagyon jó volt, mondtam, szeretném újra elolvasni.

De hát olvassa el ugyanazt még egyszer!

Nem lehet, kérem, kétszer ugyanabba a folyóba se lépni.

Ugyan, ne butáskodjon! Egy könyvet annyiszor olvas el az ember, ahányszor nem szégyelli. Olvashatja élete végéig, közepéig, télen, nyáron, buszban vagy felvonóban.

Ellopták, ismertem be gyorsan, amíg egy nővel és másik három emberrel verekedtem a biciklimért, akik közül az egyik én magam voltam.

Sajnos addig nem szolgálhatjuk ki, amíg ki nem viszi a boltból a kerékpárját. Ez nem mozgó áruda, ez nem autóbüfé, ez nem rósejbní.

Láttam, gyakorlott és jogilag fölkészült fúriával van dolgom. Beleegyeztem, kivittem a biciklit.

Odabent megvettem a könyvet, s a készpénzzel futottam a kijárat felé. Tudtam, tudtam, hogy nem lett volna szabad beleegyezni. Az asszony újra ott őgyelgett a biciklim körül, a mellei kint lógtak a széttépett blúz fölött. Csakhogy ezúttal nem mert rá fölszállni. Ugyanis a kisfiú hatalmas csukával tartotta sakkban az asszonyt.

Megmentette az életem, mondta a fiú, nem vagyok aranyhal, de azért van mivel viszonznom.

Jól van, fiam, mondtam, és most már nagy sebességre gyorsítva elindultam hazafelé. A feleségem ma este lesz ötvenéves. Elviszem vacsorázni, átadom neki a könyvet. Remélem, ki fogja csomagolni. De még este meg kell kérdeznem lefekvés előtt, hogy tényleg olyan kicsi-e az én micsodám. Ha azt mondja, nem, dehogy, ellenkezőleg, akkor hazudik. És pont a születésnapján. Akkor én azt mondom neki, képzeld, ellopták a biciklit. Nem, ez nem igaz, válaszolja. És végre én is hazudtam. Most már nyugodtan telhet tovább az idő, ameddig csak akar.

JOHN CROWE RANSOM

Búcsú, folytatás nélkül

Lepecsételte a súlyos levelet,
Mit méltán megérdemelt az illető,
Betűit méreg marta, fröcskölő,
S máshogy nem tehetett.

De mikorra már
Kéksipkás követét küldte a végzet,
S „a kezébe” – szólt, remélte: az egészet
Elveszti a pimasz futár.

S akkor kiszállt
Az arcából a vér. Láthatta romban
Sok ifjonti évét, sírni is sápadtan
Megállt

Az apja kevély tölgye alatt,
Ki széllel-nappal dacolt, és szenttelen
Ragyogott, ha esett, és akiben
Mebízhatott.

Zörgő leveleit eső reszelte
Most is, míg szelíden a szemére hányt,
Korholta halkán a sápadt leányt,
Elhalkult, újrakezdte.

A bicikli a dombot szelte még csak,
De elkigyózott, végérvényesen.
Ő meg csak állt ott, láztól tüzesen,
S fagyosan, mint a jégcsap.

Mesterházi Mónika fordítása

GÉCZI JÁNOS

BICIGLI

Gimnazistaként, ha Monostorpályiban voltam, havonta egyszer, hétvégeken, ünnepek iskolai szüneteiben, a családi ház kombinált szobájában tanultam. Anyámék vendégek számára tartották ezt a sarokszobát, a tót rokonság tisztaszobának mondta volna talán, a partiumi meg sehoggy, mert ők szegényekként éltek, s a vendégeknek éjjelre nem adhattak szállást, de nálunk akkorának mutatkozott a nemzetség, hogy szinte sosem volt lakatlan, s hetente kellett takarítani. A szoba falán csendéletek lógtak, padlóján perzsaszőnyeg terült el, amelyen jól esett heverni. Szerettem ebben a szobában lenni, mert homály uralkodott benne és hűs, mosottruha-szagú levegő.

Lenyitottam a lehajtható szekrényajtót, amelyet egykor íróasztalként használtam, s a szekrény belsejére ragasztva képekre bukkantam: Van Gogh okkersárga festőállványos önarcképe, az Arles-i kékárnyékos szoba, a kultusztárgygyá vált fonatos ülésű székkel, egy német szocialista realista módon készült szénrajz, talán Kate Kolwitztól, egy rossz fényképfelvétel Cervantes szülőházáról, egy szál piros rózsa (kamaszkorom idejében a kínai származású tearózsa-hibridek a népszerűek, amelyeknek bimbaja csúcsos-kúpos alakú, mint az égbe alulról fölfelé tartó, a kék-szébe belelógó madzagon a súlyos mérőn), Marakkés moszlim ízlésű parkja a nagymecset tövében, háttérben a havas Atlással, egy sejtártya monumentálisnak ható apró részlete az elektronmikroszkópos fölvételen, Munkácsy Mihály Ecce Homo!-ja (e képeslapot Anna barátnőjétől kaptam, látom, ahogy elolvasom a hátuljára rótt üzenetet, de nem tudom, ki is valójában ez az Anna), egy útikönyvből kivágott díszes tengeri sün képe, s egy magazinból kinyiszatolt fekete-fehér fotó: országúton stopozó fiatal pár látható rajtuk, a lány arccal a forgalomnak ül az oldalvonal mellett, s reménykedve nézi a párját, a fiú, terpeszállásban, zakóját kezében tartva integet a közelgő, reflektorral közlekedő autónak, talán Wartburgnak. A személynépkocsi tetején kerékpárt szállítanak.

A szobába, ahol általános iskolás korom óta, ha otthon vagyok, alszom, anyám elől menekültem. Reggel héttől, az összes hangjával és mozdulatával igyekezett beavatni a gondjába, sikertelenül. Nem tudja, végtagok és szavak híján, megmutatni-elmondani, amit szeretne, gesztikulál és néhány hangot is hallat, hogy megértem, de mindhiába. Biztatóan néztem rá annyiszor, hol az elkerelkedő, hol a legörbülő szájára szegeztem orvosisan hűvössé tett tekintetemet, néha elsimítottam a homlokán a szemébe hulló hajfürtjeit, de egyre többször remegett meg a kezem. Anyám újabban legsikeresebben a jajgatással kommunikál: ha váratlanul hozzáérnek, ha forró a tányérján az étel, ha egyedül marad a homályos fürdőszobában, ha puha kenyeret kér a gyógyszeres táblétái lenyeléséhez, ha megbotlik, vagy ha apámat, a 82 éveset hiányolja a környezetéből, feljajdul, s ha hosszan válasz nélkül hagyjuk, erőszórába kezd.

A függöny rejteke mögül bámészkodom. A Tótkertre nézek, a Tótkertet látom. A vénséges vén Vilma néniék,

rég elholt, faluszerte a nagy hangjukról ismert szomszédaink egykori udvarán keresztül – ahol most farönkrakás tornyosodik, bűdös levelű bodza él és némelykor körtáncot jár a sárszagú szél. S nézek át, az utca fölött. A Tótkert egészét – kakukkszegfűves, margarétás gyep szárazabb időben, ha pedig sok az eső, akkor mocsári gólyahíres, réti pázsitos, sásos – ebben az évben felszántották. Negyven éve egykor megbecsült torma föld terült el itt, egy-két tőnyi ma is bokrosodik a csörgedező vízű árok meredek (kaszálógépek számára elérhetetlen) partján. Monostorpályit Európa-szerte egészséges és hosszan eltartható – különösen csípős – tormájáról ismerték, de kontinensünk kiszáradása eltűntette ezt a hars levelű és törődést igénylő növényt. A torma keresett gyógynövénynek számított, tüdőre, gyomorra, vérkeringés javítására ajánlották. A Tótkertnek nevezett kiterjedt területen, amely ugyan lapos, de a közepén bemélyedés található, s annak a centrumában, mintha a föld torka lenne, egy káva nélküli kút, előbb könnyen befülledő földi eper nevelkedett, majd mindenféle bogyós gyümölcsök, s most már a szőlő se maradna meg, ha valakinek eszébe jutna ide szőlőt ültetni. De szerencsére senkiben se vetődött fel ilyen gondolat. A szőlő a homokra való, az elég meleg a gyökerének s az érleléshez a fűrtöknek, nem az ilyen agyagszelvényes öntéstalajra. A falum, még a török időben, egy sok kilométer széles mocsár közepén állt, sok-sok vizes-zsombékos-vákáncsos övezte, s egyik szigeten állt a monostor, a nagyváradai szerzetesek filiája, amelyről a település a nevét kapta. A Tótkert kiszáradt, már lepkék sem élnek benne, csukák se a vízben. Néhány éve még láttam ott egy teknőcöt. Akkor volt, akár egy kilós kenyér. Törtetett át a sáson a Cserge mellékere felé, s olyan zajjal volt, mintha egy nagytestű állat lenne. És közben bölömbika krúgatott, akkora hangon, mint akinek egy egész cserjefolt jutott élettérül. Holott csak a sárga vízililiomos tócsa rekettyefüze alatt éldegélt.

Az utcán, aszfalt borítja azt is régen, s nem a lábujjak közt feltörő, omlékony sárga por, öszvér-autó halad el. Olyan se személy, se teher: a tehetősebbek mifelénk ilyesmi monstrumokkal közlekednek. Ők talán a sárgahomokot se ismerik, amelyben pedig olyan jó mezítláb porolni, s akkor is jó, ha átázik, s a mélye is, amely mindig langy marad. Négykerekű, terepjáró motorkerékpár, neve is van a járműtípusnak: quad, gubbaszt a személyteherautó platóján s és egy rekumbens: az, aminek – amikor kitalálták, nem is olyan régen, a kilencvenes években – a nevét valaki fotelkerékpárnak magyarította.

Apámnak még megvan az a kerékpár, amelyet mi biciglinek mondtunk, s ami korai kamaszkorom járógépe volt. (A „bicikli” a kerékpár latin neve. Mindenki ismeri, más nyelvekben nincs is más szó rá. Mifelénk helyesen természetesen: bicigli.) Azzal kerekkeztem délutánoként az iskolai foglalkozásokra, szombatoként, ha már nem volt iskola (mert én még kezdetben szombaton is iskolába mentem; valamikor ’82 körül törölték el a szombati isko-

Varga Nóra fotója

lát), illetve vasárnapként a falut félig körbeölelő tölgyest is azzal barangoltam be. Sőt a szomszédos falvakba is ezzel mentem el, ha csak tehettem – hol Hosszúpályiba, ami csak három kilométer, de a vályoggyödrök között, vagy a Laposon át, a cigánytelep érintésével, nem volt veszélytelen az út, hol Vértesre vagy Nagylétára, majd később Létavértesre, ahol virágos parkok és játszóterek is voltak, nem úgy, mint a szegénységéről ismert falumban. A biciglink (anyám is használta, azzal járt többnyire tanítani, a húgom is, bár ő csak a fogyókúrái idején tartott rá igényt) mára már az első kerékben dupla nyolcasú, karsú sinus-görbéket rajzol a homokban előre haladtában, a tengelye rozsdás, a kerékagyról eltűnt az alumíniumfény, a küllők, mint hurkapálcák, barnák és girbe-gurbák, a ráf (vagy felni) vastag rozsdá varával befutott, a keréktömlők pedig mintha elügyetlenkedett formájú parasztkolbászkok lennének karikába hajtva. Az agyonhasznált gumiabroncs mintázat nélküli, lekoptak róla a jégen (az ártézi kút előtti tó decemberi jegén!) is megkapaszkodó, erőteljes bütykök.

A tölgyesben nem csupán gyöngyvirág, erdei pajzsika, majd pedig őzlábgomba, galambica élt, hanem kakukk, szajkó, nagy fakopáncs, vaddisznó és vörös rókák minden mennyiségben. Bicigliztem a hús erdei utakon, magam se tudtam mindig, merre, hol nagyszüleim homoki szőlőjéhez, hol a tanítóföldre, hol a dögkúthoz, a vakácsoshoz, a tejfelesre avagy Csiggátra, s így fedeztem fel falum sívár, de mégis kedves világát, a Debrecenből hozzánk nyúló erdő mélyét, a Berettyó árterét, a Nyírségtől idáig

futó homokdombok fehér és ezüst nyarasait. Találkoztam rőzsessedő nagymamával, vadással s persze Piroskával is, s mindhármuknak köze volt a farkashoz. Láttam sasharasztot, és építettem kunyhót is magamnak, de egyszer sem mertem éjjel ott aludni. Az akácokban egy gredicsiától kilukadt a kerékpárom kereke, s tolhattam haza gyalog, kilométereken át, s nem mertem senki ténfogatot megkérni, mert szégyelltem a beszédet, hogy hadd tegyem fel a saroglyára, s magam is felülhessek. A bicigli biztosította azt, hogy házunkból-kertünkől bármikor átlépjek – sec perc alatt, ahogy az Ilona-nap környékén anyámat köszönteni érkező szlovák rokonaink mondják (ma már nemcsak a szlovák rokonok, de gyakorlatilag minden magyar ember használja ezt a sec perct...), ha már Békéscsabáról, Medgyesegyházáról, Tótkomlósról hosszas utazás után megérkeztek – az erdő félelmetes terébe – a vadonba! Vadon élni jó, ezt hatodikosan tudtam, nyolcadikosan pedig kívántam is.

Anyám ma hosszan nézte a biciglit, amit apám, hogy meghozta a tejet, odaállított a szőlősorok végét jelző betonoszlopok egyikéhez. Ezzel kapcsolatban akadt mondandója, amelyet nem érthettem, mert valahogyan nem beszélem anyám legújabb nyelvét. S emiatti tehetlenségem és végtelen dühöm hajtott be a sötét kombinált szobába – hogy aztán onnan is egy kerékpárra lássak, mint más egy hegyoldalra, vagy a hegyoldali bükkösben fel-alá lépkedő szarvasokra vagy a szarvasokra leselkedő fenevadakra.

Meséltem anyámnak, hogy Elzászba menet, a közel-

múltban, kétszer megálltam, holott szeretek gyorsan megérkezni oda, ahova elindultam; egyszer megnézni Mozart hol nippesítettnek tűnő, hol meg kandírozottnak ható szülővárosát, egyszer pedig a Duna – mit Duna, holmi kölyökkánális – partján elfekvő Ulmban, mert érdekelt, milyen lehet ma az a település, amelyet a 15. században Európa leggazdagabb városaként tartottak számon, mígnem a harmincéves háború nagy hirtelen tönkretette. Az Óvárosban áll a világ legmagasabb templomával rendelkező bazilika, amely ugyan tönkrement a II. világháborúban, de felépítették és ismét funkcionál. A templomban látható egy márványból faragott-épített keresztelőmedence, háromszög alapú s díszei is háromszögekben gazdagok. Gótikus munka, csupa könnyed fölfele törekvés, kőcsipke, nyújtott szobor, billentett kőfej, mélabús szobortekintet. S a csúcs oldalán egy keskeny, egészen karcsú szárnyú melankolikus angyal, amelynek a szárnya olyan módon van megtörve, miként az emberkéz, ha félig lett behajtvva.

Az ulmi katedrális gótikus medencéje fölött felvigyázó egyik angyal, amelynek olyan szárnya van, hogy azt Fra Angelico is megirigyelte volna, másodpéldányban ott ügyeskedett a Münster előtti terecskén. Biciglizett. Olyan émelyítő színben pompázott a két szárny a bicigliző angyal vállán, ahogyan csak a festett ulmi üvegablakokon áteső fényben látható, élénken, káprázatosan, fénygazdagon, s a legkevésbé gótikus módon.

Anyámnak elkerekedett a szeme. Kerékpáron közlekedő angyalról ha hallok, bizonyosan én se reagáltam volna másként, mint ahogyan ő teszi.

A kerékpár a mi falunkban a parasztok közlekedési eszköze. Hajnalban föl pattan a gépre a földjére igyekvő, a váz kereszttrúdjához oda van kötözve a villa vagy a kapa, hiszen már este, sötétedés előtt gondja volt rá, s igyekszik, hogy a virradat előtt elhagyja a falut, kutya meg ne szólja, kakas ne köszöntse, siet áttekerni a kukoricadombokon, a répaföldeken, a gáton át, keresztül a dohányföldeken, a lucernásig, a kapásnövényekhez, a háztájiba. Reggel kilencre vissza is ér, haza, az alacsony homlokú házába, a bicigli csomagtartójában kötegni friss gazzal, zsák lucernával, csípős csalánnal, az állatok elé önteni a tegnap este darával bekevert, s reggelre megduzzadó moslékot, a tököket, a zöldeket, s kezdődhet a rendes nap.

A mi falunkban a hivatalnokok mostanság nem, vagy alig járnak kerékpárral, bár a polgármesteri hivatal, a bolt, az orvosi rendelő és a temető előtt ott áll a kerékpártároló, de azokat többnyire az ügyfelek, a vásárlók vagy a gyerekek használják. A kerékpár a szegények járgánya, mondja a szomszéd, akit arról faggatok, hová tűnt a kerékpárja, amelyet az udvarukon a múlt nyáron még láthattam.

Gyerekkoromban magam biciglivel futottam körbe a falut, részben mert alföldi, s olyan hosszú, mintha együtás lenne (ámbar már nem az), részben mert faluban mindig sietett az ember klottgatás gyereke. Részben pedig: csak, mert jó volt.

Strasbourgban, tavasszal, március utolsó napjaiban megkapónak találtam a kerékpárosok látványát. A járművel közlekedők benépesítették a várost, s a számukra fenntartott út és a gyalogosok járdája között mindenhol kerékpárút kanyargott, s azon sürgölődtek. S a pékségek, cukrászdák, boltok előtt, csakúgy, mint a templomok olda-

lánál, kerékpártárolók, vagy csak egyszerű megőrzők voltak, tele-tele közönséges járművekkel, s furcsákkal is, amilyeneket otthon ritkán avagy sosem láttam, Karl von Drais vesszőparipájának másolata, egy eredeti taposópedálos Kirkpatrick Macmillan, mindenféle velocipédek, biztonságos lánchajtású John Kemp Starley, a pneumatikus gumiabroncsú John Boyd Dunlop, no és ebben a lapos városban a sok-sok mountain bike. Sőt egy tandemet is fölfedeztem, üresen, gazdátlanul árválkodott, ott, ahol B. elvesztése miatt megsajdult a szívem, a Cathédrale Notre-Dame előtt. A katedrális! – amelyet Goethe Isten legmagasztosabb, boltozatos koronájú fájaként írt le. A csipke-remekmű amúgy dél felé fordult bal oldalához húzódtam, a gótikus lomb félhomályos árnyéka alá, közel a kapuzathoz, hogy halljam, ha az óraütesek alatt megcsikordulnak s megmozdulnak a csillagászati óra merev alakjai, s ahonnan, ha szükség mutatkozna, a legrövidebb úton szaladhatok el az Ill közeli csatornához, vizet bámulni és bögni.

A strasbourgi kerékpáros nép azonban egészen más, mint amihez én vagyok szokva. S hölgyeknek és uraknak nem jutott saját arc egy se. Merev tekintettel, rezzenéstelen vonásokkal, méltóság és megközelíthetlenség selyemsuhogású elegyében bugyolálva ültek a kerékpáron valamennyien, száguldottak a tavaszi szellős légen át, és láthatóan akkor se köszöntek volna, ha ismerőssel találkozna, de észrevehetően nem fenyegette őket ez a veszély. Közlekedtek a biciglizők – s ez volt azokban a pillanatokban életük központi tevékenysége. Nem tudtak mással foglalkozni, se azzal, hogy rigó fürdött a csap alatti, vízcseppekből összegyűlt tócsában, hogy az utcasarkon az az öreg ember feküdt és jajgatott, aki hajnalban még zsoltárokat énekelt a folyóparton, se azzal, hogy Németország felől átért már és a város felett állt meg egy pillanatra a Nap.

A kerékpárosok közönyös hangyanyüzsgése kötötte le a strasbourgi napok alatt a figyelmemet, nem a konferencia, ahol voltam, amelyre Babits *Hatholdas rózsakertjének* rózsatopikájával készültem, nem az utcák, amelyeken bénán kóboroltam, nem az Európai Parlament infernális ragyogása, amelyet kocsival körbesuhantam, csupán azért, nehogy összefussak, sőt véletlenül se találkozzak az időnként ott dolgozó B.-vel, s nem a kiskocsmák, a palacsintasütődék, a sörfőzdek s a középkori őrtornyok, s nem a szűk szemű szobroktól felvigyázott fedett hidak. A kerékpárosok jól tudták, milyen kerékpárosnak lenni. S ezt a szerepet tökéletes módon eljátszották.

Szóval úgy tettem én is, ahogy ők. Nem akartam magamra figyelni. Magamhoz nem volt semmi közöm, és a múltamhoz, sőt még B.-hez se. És persze, hogy ez így nem igaz: tudtam, mindvégig, hogy B. Brüsszelben kell, hogy tartózkodjon, azaz nem is végig, hanem az első két strasbourgi napomon, mert utána már indul húsvétolni, áldott és hozzám mindig oly kedves nővérehez, akit látni már sosem fogok, repülővel, persze a legolcsóbb európai járatral, s mert ő ízlésesen olcsó alak, azt hiszem, Wizzairrel. Attól még azonban, hogy tudtam, hogy nem lehet Strasbourgban, mert e héten két napot a belgák fővárosában dolgozik, ámbar meglehet, mégis átvezényelik váratlanul ide, maga se számíthatott rá, de ellentmondani

nem szabad ebben az állásban, mert bár tudja, hogy ebben a városban leszek, sőt csak ennyi, amit rólam tud, ennél többet már sosem fog rólam tudni, a városban, amelyben csak májusig dolgozhat, a francia–német határmenti nagyvárosban, Elzász központjában, ahol oly sok kerékpáros közlekedik, hogy alig győzöm kerülgetni őket, ámbar ez se vonja el eléggé a figyelmemet annyira, hogy ne pillantottam volna meg mindenhol B.-t. Amúgy nem is májusig dolgozhat itt, mert akkor, amikor szakított velem, olyan nagyon kurtán-furcsán, egy reggeli telefonban, két év boldogság után, ha jól emlékszem rá, pontosan négy perc harminckét másodperc alatt, már tudta, hogy még évnyi hosszabbítást kap, az itteni munkaviszonya ennyi idővel megnő. Ameddig még megszerez egy nyelvvizsgát, a csehet, s azt, amikor ezt írom, remélem, már meg is szerezte, nem kétséges, és majd a másikat is, az angolt, amely számára nem lesz nehéz, hiszen angolul tűrhetően beszél, azaz kitűnően, mondaná Joe, az angol nyelv tanáraként dolgozó barátom, s amúgy is a vizsga előtt elmegy 3–4 hétre Angliába, nyelvyakorlásra, hogy a kiejtését tökéletessé csiszolja. Szóval akkorra már az angolt is felső fokon tudja majd, amikor a győri Műhelyben megjelenik ez a szöveg, és én már, remélem, túl leszek azon, amin minden elhagyott szerelmesnek egyszer túl kell lennie.

Strasbourg tele volt B.-kkel, mindenhol állt belőle egy megveszekedett példány, és kapkodni se tudtam a fejemet, így aztán minduntalan felborítottam hol ezt, hol azt a kerékpárost. Akik gyanútlanul haladtak a maguk hatóságilag kijelölt, törvényesen használt útjain, s a magyar, aki én vagyok, hol itt, hol ott belelépett az útvonalukba, ahol lakásuktól céljukig célszerű sebességgel haladtak, s nem egyet lesodort a nyeregből, lerúgott a pedálról s fellökött vagy el-. És a metzi szilva, amit az egyetlen utcai gyümölcsárú árult, az se kápráztatott el, holott az a gyümölcs nem volt más, mint a mi hamvas héjú, égszínkék bőrű, sárga húsú besztercei szilvánk – csak éppen tavasszal, egészen az elején. S szüntelen attól rettegetem, hogy a főpályaudvar közelébe keveredek, ahol majd rábámulok egy szépséges maisonra, amelynek teraszáról nyári esteken orgonakoncerteket lehet hallani, azokat, amelyeket a Miasszonyunk katedrálisban tartanak, és finoman kidolgozott épülethomlokzatokat lehet látni, s ennek az apró hotelnek a csupaüveg kapuján kilép B., azzal az áthatóan tiszta szilvakék szemével majd rám pillant, és mint aki nem látott meg engem, nyugodt léptekkel, rezzentelen arccal tovább halad – mert ő a futurista épületben székelő Európai Parlamentbe reggelenként gyalog ment és megázóta is, hogy elhagyott s tán el is felejtett.

És elmentem millió helyre, voltam az egyetem csapnivalóan megcsinált botanikus kertjében, a hatalmas bambuszok között, a tónál, a középkoriasra alakított silány zöldségeskertben, a nylonzacskókban odahordott kövekből fölépített sziklakertben, a kietlen pálmaházban, s egyszer se jutott eszembe a veszprémi kertem, ahol akkor már televirágózták a hegyoldalt a Darwin-tulipánok, s egy-két elkésett nárcisz is bókolhatott a langy szélben, egyedül, tán csak a kutyáim által látottan, mert a költözőmadaraim se jöttek még vissza délről, s a vörösbegek ezen a télen, az enyhe időjárásban, nem szorultak be az udvaromba, ahol magvak várták őket. Elmentem a külvárosi kocsmá-

ba, konyakot inni. El a breton lepényeshez. A menzára. A pizzáshoz. S voltam Colmarban is, és elmentem a Musée d'Art Moderne et Contemporainhoz, kétszer, de meglátam B.-t, a pénztárnál, hát nem mentem oda, hogy jegyet váltsak, s másodjára pedig a rue du Bain Aux Plantes irányába sietett, talán a Petite France díszletházai között kellett valakivel találkoznia, hát gyorsan utána mentem, de már a rue de Seyboth-on elvesztettem a szemem elől.

A cseresznyevirágzúhoz, Strasbourg előtt néhány héttel, Veszprémből Almádiig kerékpároztam. Lefelé, a tó irányába jól bírtam, vissza már nehezebb volt, néhányszor le kellett szállnom a nyeregből, hogy a tüdőm zihálásával foglalkozzak. Virágzott a hérics, a gyöngyike és csuda zöld volt a fű. Százak jöttek velem szemben, bukósisakban, anélkül – napszemüvegben. Senki tekintetét nem tudtam elkapni. B. izgatottan várta, ugyan fizikailag bírom-e a megterhelést. Kacagott az 53 évemen, s hivalkodott a 43 évével.

Akkor azzal vágtam vissza, hogy vele szemben én tudok kerékpározni. Azt mondta, egykor ő is tudott, de elfeledte. Mondtam, hogy a kerékpározást nem lehet elfeledni. Mondta, hogy tévedek, mert mindent el lehet feledni. Hiába tanul az ember annyit, minden feledhető.

Veszprémet, ha időm engedi és a kedvem hajt, úgy öt-hat éve egy Cross Country-val járom. Nem a várost, hanem a Séd völgyét, fel és alá, időnként oldalra eltérülve, de ritkán, mert akkor hegyre fel, völgybe le kellene mennem, amihez már nincs tüdőm és állóképességem. 53 éves vagyok, s a heti két fallabda-játzsma tökéletesen és elégségesen lefáraszt. A Cross Country a trekking lecsupaszított változata. Nincs rajta semmi alkatrészfesleges, lekerült róla pl. a sárvédő, csomagtartó, a világítás. A mountain bike-ra hasonlatossága azonban nem igaz, bár megőrizte annak 28-as kerekeit, s így országútra is használható maradt.

Újabbán – mit újabbán: fél éve – persze nincs ilyesmire időm. Utazom, ha lehet, mert nem tudok abban az ágyban, szobákban, lakásban, kertben, városban, országban élni, ahol Brüsszel után a legtöbb időt töltöttem B.-vel. A kerékpár a garázsban egy plafonba fűrt akasztóról lóg alá, nyilván poros, és ha van ott pók, akkor pókháló is. Ámbar kétlem, hogy a sötét garázsban élne pók. A hálót szövő lények ízeltlábúakat fogdosnak, s azok többnyire fényben élnek. De ha van sötétben hálóját kiterítő pók, akkor vajon mi akad fel abban? Vagy csak a kerékpáromat szövö be, s az én lila-zöld bringám hintázik, mint függőágyban az alvó, a sötétben? Vagy jár-e arra egy angyal, a kerékpáromat kölcsönvenni akaró, amelynek útját megszakítja a háló?

Strasbourgban ezen a tavaszon csütörtökön indultam haza. Igyekeztem kellett azon a napon megérkezni, hogy legyen elég időm pihenni, készülődni, mert szombat hajnalban Marakkesbe repültem. A Fekete-erdőn, szinte az egész Baden-Württemberg tartományon sötétben száguldottam át, s Ulmnál kezdett virradni. Rózsaszínű volt az égbolt, mint a Horta-féle szecessziós kispalota, Brüsszelben. Egy felüljárónál, amely a sztráda fölött vitte át a helyi forgalmat, láttam, hogy a színes szárnyú angyal imbolyogva biciglizik a centrum, talán a dóm felkiáltójele irányába.

Örökhajtós biciklik

Amszterdamban bolyongok a kis utcákon, melyeket felver a fűszag, az illatos marihuána-füst, elbaszott fazonok ténferegnek a környéken, színes nadrágokban és nem létező színű trikókban. Az egyik házból anyaszült meztelen, koromfekete nő lép ki, átringatja pompás testét az utca túloldalára, ott szöba elegyedik a ház előtt ácsorgó fiatal pincérel. Az egyik ház földszintes lakásának francia-ablakában, pedig még nem is a kirakatos házak között vagyunk, ahol a sokféle és sokféleképpen szép és izgalmas és kiábrándító és közönséges, mert sima árucikként létező lányok ülnek, egy hatalmas termetű fickó áll, az ő testét sem fedi ruha, tekintélyes méretű falloszát lengeti fáradhatatlanul a járdán előtte elhaladók felé. Az egyik ház ablakából szőke kislány hajol ki, ügyet sem vetve a meztelen néger picsára és a faszát lóbáló örültre, a babájának énekel valami ismeretlen, vidám kis dalocskát. Az egyik házból előkanyarog egy csapat fiatal, mintha Benetton-reklámra készülének, van közöttük fekete, akinek raszteres a haja, vágott szemű és dinamikus kínai, akiben mintha egyenesen Bruce Lee inkarnálódott volna, indiai lány, akinek finom selymei felsőprik az utca szemetét, homlokán a csakra jele, de akad közöttük indián is, tollakkal és rézbőrrel, mokasszinnal és kusza fekete-sárga mintákkal meztelen felsőtestén, dagadt amerikai, mert lassan már az is fajta lesz, a rettenetes kiterjedésű amerikai, rágógumizva és elfolyva nyomul a járda teljes szélességében, vagy karcsú, de inkább vézna japán lány, aki úgy cseverészik, mintha vinnyogna, akár egy megbolondult világrádió-kereső...

Belefárad a szemem a látásukba. Gondolnám, színészek, de nem, semmi művi vagy meg- vagy eljátszott nincs rajtuk, ami ennyi színész esetében nyilván elkerülhetetlen lenne, egyik kezükben sörösüveg, a másikkban cigaretta, isznak és szívznak és röhögnek, mennek, vonulnak, szétterjednek a könnyű koradélutánban. Utánuk nézek, haj, jó vitézek, deli leventék, ha én is köztetek lehetnék, vagy valahogy így, mormogok magamban. Sajtót akarok venni, sokféle holland sajtót, és amerikai-dagadtra akarom zabálni magamat a beszerzett sajtókkal és a rájuk döntött sörökkel.

Sorsom azonban egy szexmúzeum előtt vezet el, ilyesmit még nem láttam tapasztalatokban azért elég gazdag életem során, naná, hogy megállok, és szemügyre veszem. A portál az utcafronttól bentebb hivalkodik, előtte valami különös valami. Egy objektum, egy mű, vagy olyasmi. Nem akármilyen munka ez, tekinthető szobornak, installációnak, műember-happeningnek, mindenesetre meglepő találmány és a maga ordenáréságában szellemes mű, már-már alkotás. Kerékpározó nőt ábrázoló mobilszobor. Bevillan az Uppsalai Egyetem, amelyik ugyan nem Hollandiában, hanem Svédországban van, előtte a sok száz biciklivel, melyekkel az egyetemisták érkeztek az előadásokra és szemináriumokra. Az azóta sem látott lenyűgöző bicikli-kavalkádot legalább olyan elragadtatással és érdeklődéssel bámultam, mint ezt a magányos viaszszobrot itt. A sok is, a kevés is tud lenyűgöző lenni.

Viaszszobrok. Délelőtt még az volt a dilemmám, hogy a Van Gogh-kiállítást nézzem-e meg, vagy a Madame Tussseau Múzeumot. Az utóbbi mellett döntöttem. Van Gogh várhat még egy napot. A viaszkiállításon, mely több vájtfulú és túlérzékeny orrú barátomnak mache és giccs és tömény szar, nekem viszont nagyon is tetszik, úgy ahogy van, a maga riasztó, szürrealizmust megidéző (ál)hiperrealizmusával, nos, a viaszkiállításon cserbenhagyott a realitásérzésem – talán épp ez a célja az ilyesminek, hogy az elől, aki hagyja, elvigye az érzékelhető valóságot, és annak helyébe számára egy tapintható, érinthető, több dimenziós félálom-díszlet-lételet toljon –, nos, a panoptikumban hagyott cserben a világ, és egy padon ülő, újságot olvasó viasz-látogató-imitátortól kérdeztem meg, hol kapok igazán jó holland sajtót a közelben. Hasonlóan estem pofára Londonban, de ott a szívbaj is kerülgetett. A panoptikum alagsorában felépített Hasfelmetező Jack utcájában viaszjárókelőkkel fényképezte magát az ember. Mögötte, körötte börtönrémségek, véres áldozatok, hullák és csonkított viasztestek, megtévesztően valóságosak, noha nem láttam még akasztott embert, sem levágtatott kezű nőt. Egy ilyen viaszszobor-rendörnek tettem a vállára a kezemet, miért is ne, bratyizni akartam, életemben először, épp egy angol zsaruval, amikor az váratlanul megfordult, és akár a Metro Goldwyn Mayer oroszánja, tág pofával rám üvöltött. Csakis kivételesen erős záróizmaimnak köszönhetem, hogy nem szartam össze magamat azon nyomban, ott helyben. Sikerült kifognom az egyetlen, tréfából viaszrendörnek álcázott alkalmazottat az imitált utcamocsokban.

A szexmúzeum előtti installáció meglepő munka. Egy bicikliző nőt jelenít meg. A bicikliző nő mindig nagyon erotikus és fantáziálásra sarkalló jelenség. Több okból is. A szoknyában bicikliző nőnek *alá* lehet nézni, ami a voyeur megbocsátható bűnét meríti ki nyilván, a kivillanó combok, a színes bugyik látványa meg tudja édesíteni az egyébként keserves napot is. Aztán, a nyereg és az altest problématicája. Hogy a nyereg épp ott találkozik a női testtel, ahol annak a legizgatottabb pontja van, természetesen az agyát leszámítva. A nemi szervén bicikliző nő esetében kézenfekvő, hogy a nyereg hímszervnek, ha nem is tagnak, tekinthető. De szeretnék nyereg lenni, sóhajt fel a legtöbb férfi, ha egy jobb nőt lát kerekezni a járdán.

Mármost, egyetlen lényeges különbsége a hétköznapi biciklizéssel szemben a szexmúzeum előtti kerékpározásnak, hogy ezen a járművön éppen nyereg nincs. Van viszont nyeregtartó cső, elég hosszan felfelé meredő. És ahogy tekeri megállás nélkül a viasz nő az igazi pedált, a cső, mint egy nagy és hosszú dugattyú, fényes pénisz, üreges acélfasz, hol mélyen behatol az altestébe, hol kihúzódik onnan. Örök gyönyör, végtelenített erekció, jut eszembe. A nők biciklizésével szemben támasztott titkos állításaink, rágalmaink, vágyképeink, féltékenységeink, felháborodásunk, cinkosságunk, perverzióink megtestesülése ez a mobil-szoborviaszság. Ami különösen

megragadó még ebben a látványban, a nyeregtartó cső kimeríthetetlen vágya és étvágya, valamint az örökléti hajtható bicikli ténye.

Erről eszembe kell jusson életem első komoly biciklijé. Hogy hogyan függ össze ez a kettő, a porno-bicikli és egy emlékenyomatban megéleszhető gyerekbicikli, mindjárt kiderül. Életem első komoly biciklijére vártam az abonyi állomáson. Apám kubikos volt, ingázó, épp olyan, amilyen figurákat fekete-fehér fotókon lehet látni, hirtelen Korniss Péter zseniális ingázó-sorozata jut az eszembe, erős és erősen elhasznált. Vasárnap este indult el tőlünk Tatabányára, és pénteken késő délután érkezett haza, hozzánk. Valahányszor Tatabánya mellett haladok el a pályán, arrafelé, ahol a Turulmadár emeli a szárnyát a város fölött, és lenézek a ronda sok nagy panelházra, nem mulasztom el megjegyezni magamban, hogy ezeknek a házsörnyetegeknek az alapjába ásta bele apám a véré. El is fogyott neki, viszonylag hamar.

Már koradélután kint kolbásztam az állomáson, noha csak hét tájban érkezett be apám vonata. Nagyon izgatott a bicikli, amit hoz. Nem lesz új, azt már előre tudtam. Miért is kellene egy új bicikli? Honnan is venne rá a pénzt? Bár kisgyerek voltam, könnyen ment az effajta dolgok megértése. Ha belegondolok, szörnyen szegények lehettünk. Apám általában csokit hozott nekünk a végigkűszködött hét után. Még ott, a pályaudvaron elővette a táskájából az aktuális sportszeletet, kettétörte, és a fél-fél sportszeletet a kezünkbe nyomta. Mi meg majszoltuk bátyámmal, nem volt bennünk csatlódás vagy elégedetlenség, akkor még nem ismertem

a költő sorait, ami valahogy úgy szólt, hogy *ők egész táblával esznek*.

Ha már az evésnél tartunk, valamelyik nap láttam egy tévéinterjút, ahol egy öregasszony azt mondta, azért volt olyan sikeres a házasságuk a férjével fél évszázadon keresztül, mert náluk működött a beosztás: a férfi a család feje, a nő pedig a nyaka, amelyik forgatja, irányítja a fejet. Nálunk ez, a vasárnapi ebédek idején, bővebben volt kifejtve a levesben megfőtt fiatal csirke elosztására vonatkozóan. „Apáé a feje, mert ő a család feje – hallom anyám hangját az időből. – Enyé a nyaka, mert a nyak forgatja a fejet. A tié a combja és a lába, mert ti lesztok a család támaszai. A szárnyát is ti kapjátok, mert ti még fiatalok vagytok, és szerettek szárnyalni ide-oda.” És mi ettük a combját és a szárnyát, ők meg a fejét és a nyakát... Visszagondolva érdekes, hogy a csirke mellől soha nem beszélt anyám. Az – felnőttként talán megítélni tudom – nyilván apámé kellett volna legyen. A férfié. Vagy, miért anyámé volt a püspökfalatja? Nem innen, ebből a birtoklásból ered az anyád picája közismert magyar felszólamás?

A bicikli tehát nem lesz új. Ne is legyen. Csak – legyen! A vonat érkezéséig százszor bementem a váróterembe, olvastam az obszcén falfirkákat, amelynek jobb helyeken a közbudik falát díszítik, és igyekeztem megjegyezni őket, hogy majd alkalomadtán elsűssem tudásomat a nagyobbak társaságában, hátha komolyabban vesznek. De a biciklivárás annyira lekötötte az agyamat és az energiámat, hogy minden olvasás hiába volt, ahogy kiléptem a váróterem előtti hatalmas platánok közé, rögtön elfelejtet-

Szjártó Ernő fotója

tem a máskor csiklandós mondatokat. Végre belerecségték a hangosbemondóba a vonat érkezését. Loholtam kifelé a második vágányhoz, teli remegéssel, türelmetlenséggel és várakozással. A vagonokból kiszálló utasok között egyszerre csak egy biciklit láttam lefelé nyomakodni. Rohantam, ahogy csak bírtam, s mire apám lekászálódott a takaros kis járművel, én már ott csüngtem a nyakában.

Ez a biciklid, mondta apám, látod, csak meghoztam a biciklid. De szép, szakadt ki belőlem az öröm, de szép, de szép, de szép... Nem tudtam mást mondani, mert nem jutott más az eszembe. Tolhatom? Toljad, hagyta rám apám. Van rajta csengő is, harsogtam. Már hogyan lenne. Csengethetek? Csengess! Csengettem, és az emberek megbámultak, megbámulták a biciklimet, mokány, izmos kis apámat, a gyerekek pedig leplezetlen irigységgel bámultak rám, és bámulták a biciklimet. Az állomás elé érve kérdően néztem föl apámra. Menj, próbáld csak ki! Én pedig felpattantam az új biciklimre, és mint a szél, száguldottam a vasúti sínek mellett vezető úton. Ne olyan gyorsan, te örült, hozta a szél felém messziről az apám hangját, de nekem aztán beszélhetett. Eltöltött, betöltött az öröm, a büszkeség, hajtottam, ahogy csak a lábam bírta.

Nem tudom, a kisgyerek honnan keveredett elém. De egyszerre ott volt, ott totyogott, nézett engem, és nevetett. Fölugrottam az ülésről, úgy tapostam bele a fékbe. A következő pillanatban valami olyasmi történt, amit csak később értettem meg, de ma úgy írnám le, hogy egy rajz- vagy burlesztképfilmben játszódható jelenet főhőse lettem. A bicikli ugyanis a fékezésem ellenére nem állt meg, ellenben engem feldobott a levegőbe, szabályosan átdobott a kormány fölött. Annyira meglepődtem, hogy a kezemet se tudtam felemelni, arccal, mellel, hassal, térdel csatantam a bitumenre. A megvadult jármű elszáguldott a kisgyerek mellett, nekirohant egy kilométerkőnek, arról megpattanva pedig az út melletti mély töltésen legurulva a városi szennyvízelvezetőben kötött ki.

Ordítottam, mint egy sakál, a könnyem összekeveredett az arcomat, szememet borító porral és vérral. Apám kétségbeesve emelt föl, csókolgatta mocskos képemet, az arcán látszott, hogy szörnyen meg van ijedve. Tapogattott, nem tört-e el valamim, járkáltatott fel-alá, a vizsgálta a sebeket az arcomon, térdemen, könyökömön. Megkönynyebbülten vett a hóna alá, amikor a vizsgálat eredményeképpen azt konstataálta, hogy még egyben vagyok, törésem sincs.

A biciklit eközben kihalászta a sarki ember, mi csak így hívtuk a különös, magának való, ronda öregurat. Hát miért fékezteél, toltá, vagy inkább húzta maga után a bicik-

limet, melynek mindkét kerekében rettenetes nyolcas volt, kormányja pedig teljesen elgörbült, miért fékezel, te mafla, ha örökhajtós a biciklid? Örökhajtós? Az hát, recsegte a sarki ember. Ezt nem lehet kontrával megfogni. Csak a kézifékeket lehet használni. Ennyit se tudsz? Nem tudtam, hogy örökhajtós. A sarki ember elcsodálkozott. Miért nem mondta neki, kérdezte apámat. Mert én sem tudtam. Most vettem... Most vette. És nem mondták. No hiszen, nagy balek lehet maga is, húzta a száját a sarki ember. Elmegy maga a picsába, csattant föl apám, különben szétrúgom azt a minden lébe kanál-seggét. A sarki ember sértődötten megvonta a vállát, és visszahúzódott a kertjébe.

Vert hadként érkeztünk meg a kapuban várakozó anyámhoz. A bátyám szerencsére nem volt otthon, így egy gúnyos röhögéssel kevesebbel úsztuk meg. Anyám összecsapta a kezét, amikor a közelébe értünk, és meglátta a véres, összemocskolódott arcomat, lehorzolt térdemet, hasadt-szakadt ruhámat... És látta romjaiban új biciklimet.

Apám részletesen elmondta, ami történt. Most pedig mész, és eltakarítod innen ezt a szemetet, mutatott anyám a biciklire. Sok pénz volt, próbálta menteni a helyzetet apám. Sok pénz... A gyereket meg majdnem megölted. Azt mondtam, eltakarítod innen ezt a vackot, de azonnal, keményített be anyám, és máris vonszolt maga után a konyha felé, hogy ott elássa a sebeimet.

Amíg a sebeimmel elvultunk, kintről, a hátsó udvar felől, kopácsolást hallottunk. Na, fortyant fel anyám, apád már megint ügyködik valamiben. Sziszegtem, a sebbenzin csípett, mint a fene, de aztán ennek is vége lett. Vágtattunk kifelé, a hátsó udvarra. Nem mindennapi látvány tárult a szemünk elé. A nagy eperfa törzsére, melynek lombjai a tetőnk fölé zöld sátrat vontak, apám ácskapcsokkal felszögelte az új biciklimet. Vagy a roncsait. De az én szempontomból szinte mindegy is volt. Így jó lesz? – kérdezte keserűen anyámat. Jó lesz, mondta anyám, sarkon fordult, és faképnél hagyott bennünket.

Sokáig álltam még ott apámmal, az ácskapcsokkal az eperfa keresztfájára felszegezett Krisztus-biciklimet nézve, hallgatva egymás hallgatását, amolyan bal meg jobb latorként. De ez már nyilván későbbi lelki-szellemi bucherációm.

Az amszterdami szexmúzeum előtti viasz kerékpárlovas meg csak tekeri, tekeri a pedált, a nyereg tartó cső meg csak jár-kezel benne megállíthatatlanul. Örök gyönyör, örök nyár, örök erekció. Csak kontrázni ne támadjon kedve a kisasszonynak...

KARÁTH ANITA
erkély.jelenet

A balkonládában növekvő cserjék
a korláton túlra hajolnak
és a virágföldbe rejtett
apró magok ébredése is közel,
amint néhány saroknyira innen
átérsz az úton és erre biciklizel.
Ha a lámpaszlopon megrezzennek
a muskátlilevelek,
eszembe jut, amikor a kávét
műanyag kanállal kevered
és ha szól a kaputelefon,
az izgatottságtól olykor
almafává változom.

Tolnay Imre fotója

Bicajos történetek

1.

Anyám negyvenhárom éves volt és már évek óta nem ült bicajra.

Voltak pedig kerékpárjaink, a piros mini, amit hetedikben kaptam, Tomos, motorban, kerékpárban páratlan minőség. Akkor már nem volt csomagtartója és hátsó sárhányója sem, leszereltem mindkettőt, a nagyapám fejét csóválva és eléggé nyílt megvetéssel próbálta kihúzni a nyolcast a hátsó kerékből, de ez szinte lehetetlen volt, annyira tönkretettem a bicajt: a küllők elpattantak volna.

Amikor a nagyapám agyvérzése után megkaptam a krémszínű golfot, életem első autója volt, láttam a szemében a rettegést, eszébe jutott a piros mini hátsó kereke, az elpattanó küllők – a hulahop-karikához hasonlatosan – mozgásával szédülést okozó, kiszolgáltatott, meggyötört hátsó kerék. És a kormány, ahonnan hiányzott a fék, a csönögő. Leszereltem, minden leszerelhetőt eltávolítottam: a Camel Trophyra készültem ugyanis.

Minden vasárnap délelőtt én mentem a sütiért, amit a nagyanyám készített. Felpattantam a piros bicajomra és a kisradonováci mezőkön, réteken, aszfalt nélküli utak hepehupáin örült módjára hajtottam, látszólag túros rétesért, de igazából mindenkit megelőzve a dél-amerikai erdők rejtekén, hol *éjjel a vadak zöld szeme cikkan át a dzsungelen* (bár azt hiszem, az Indiában van, mint a gintonik), elsőként érkezem be a célba, fülsiketítő fékezéssel koppanva a nagyszüleim zöld kapujának, lihegve, izzadtan, győztesként.

Nem tudom, hogy a lepusztított bicaj miért hasonlított jobban a Camel Trophy bivalyerős autóira, a fiúktól ezt tanultam el. A sebességhez nem eshet fék a kezéd ügyébe. És nincs csönögő, inkább le az útestre, át a kerítéseken, be bokrok közé.

Imádtam a sebességet. Nyomtám a Golfban a gázpedált, iszonyú egy autó volt, Németországból való, együtt énekeltem Sarah Vaughnnal és a széllel, pillanatokra megnyertem az életet, nem csak a Camel Trophyt.

Kockás szoknya volt anyámon, sötétkék alapon finom, keskeny fehér kockák, leheletszerűek, alig érzékelhetőek és fehér felső, otthoni, egyszerű, használt. Mondja a tévében a Victoria, hogy talán nem ő a legszebb és legokosabb nő, de öltözködni, azt tud. „Ahhoz egyszerűen csak értek” mondja, „mivel úgy születtem”, vágja oda Beckham felesége. Természetesen fogalma sincs, azt viszont tényleg tudja, hogy botrányokkal meghódítható a piac.

Az öltözködéshez – egyszerűen, csak azért, mert úgy született – az anyám ért. Emellett a sebességhez és a lefolyótisztításhoz is ekképpen ért, ösztönösen, az életét mégsem ennek köszönheti, hanem a barátnőjének, akinek sikerült őt lerángatnia a sínről, amikor anyám a pesti gyors legyőzését tűzte ki célul (a bakterházig), a térde alatt a félhold alakú seb engem mindig arra emlékeztet, hogy mozdonnal csak akkor kezdjek, ha véglegesen döntöttem.

Persze nem emiatt nem bicajozott akkor már régóta, hiszen a pesti gyorsot tízéves korában akarta legyőzni. Az érszükülettől görcs áll a lábikrába, nem lehet bicajozni. Aznap, amikor abban a finom kockázott kék szoknyájában, fehér felsőjében és papucsában mégis bicajra ült, tíz-tizenkét évvel azután, hogy észrevette, görcs áll a lábába a kerékpározástól, iszonyú hőség volt, július végi meleg.

Ott álltam a buszmegállóban, a sárga műanyag tető alatt vastag rétegekben rakódott rám a forróság, amikor anyám befékezett az orrom előtt, szőke frizurája zilált izzadságban fogta körül az arcát, szoknyája hozzáragadt a combjához, gyönyörű lábára nem is tudott állni, a kormányba kapaszkodott, akár egy győztes torreador a bika szarvába, győztesen, mert utolért, és szólhatott, hogy amint elindultam, beérkezett a telefonhívás és ne szálljak buszra, jönnék értem.

2.

Kirepültem az útra.

A fekete salak az arcomig pattogott. Az 1300-as fehér Fiat majdnem föltekeredett a villanypóznára, szerencsére sikerült megállnia, a motor lefulladt, az autó rugózott, riadt tekintetek néztek rám az üveg mögül. A földön ültem, vérző térdem vizsgáltam

Szamódy Zsolt fotója

vagy a könyököm, csuklottam és reszkettem, azelőtt soha nem volt úgy, hogy elüt az autó.

A sofőr kipattant, megkerülte a rugózó autót, talpra állított, üvöltve megkérdezte, eltört-e valamim, majd lekevert egy akkora pofont, hogy ha nem tartotta volna szorosan az alkarom, fenékre ültem volna.

Szó nélkül bementem a fürdőszobába, lemosakodtam, vérző térdemből szappannal mostam ki a nyári port és a sebbe ragadt fűszálakat, egyáltalán nem fáj, azt hiszem, elájultam egy kicsit. Előkerestem a leghosszabb hálóingem, magamra kaptam és leültem az ágyam szélére. Nekiálltam megtanulni a szerb verset, jól ment.

A szüleim csodálkoztak, hogy már fél hétkor hálóingben vagyok, ráadásul a legmelegebb flanell hálóingemben, ami június elején szokatlan, talán lázas lehetek? Az arcom és a kezem normális volt, és nem nyekkentem, amikor anyám a térdemre fektette a kezét, éppen a szappannal kimosott, széles sebre, csak a tekintetem lehetett szokatlan, mert anyám szeme sokat időzött az arcomon, ami egyébként nem szokása.

Amikor két utazótáskával benyitottam az áprilisi délután vicces fényeivel borított előszobába, nyitva volt a nappali ajtaja, anyám pontosan rálátott az arcomra. Az egyik táskában a könyveim voltak, a másikban a ruháim egy része.

Apám a hálószobában pihent, nem értette, miért kellene már fél négykor megfőznie a kávé, de amint kilépett az ajtón és anyám arcáról az előszoba felé fordította a tekintetét, azonnal megértette.

Állítólag éppen olyan volt a nézése, a szemem, az arcom, mint azon a régi délutánon, amikor az idegen férfi kezének nyoma piroslott az arcomon, én pedig, ha már nem lettem elütve, nekiálltam megtanulni a szerbből feladott verset.

Apám szerint nem kellene örökké ennyi könyvet magammal cipelni, ha előre tudom, hogy nem akarok hosszabb időt tölteni ugyanazon a helyen, ugyanabban a szerelemben. Igaza volt, de nem hagyhattam máshol a könyveimet, mert három vizsga hátravolt a diplomáig és még Párizsba is el akartam menni.

Mire megittuk a kávé, minden egyszerű volt és világos, mint azon a júniusi délutánon, amikor az idegen férfi, a nagyszerű sofőr, akinek az életem köszönhetem – mivel mindig iszonyú sebességgel tekertem a pedált –, felemelte a bicajom és megpenderített: élek. Megfogadtam, hogy ezentúl mindig először azt gondolom át, mennyi időt akarok eltölteni valahol, és csak azután vágok bele.

Apám pedig azt fogadta meg, hogy mind a könyveimet, mind a bútoraimat lebetonozza, de legalábbis soha többet nem költöztet.

3.

A meggy szétgurult a síneken.

Apró fejű nagyot loccsant az állomás átjáróján. Nem volt igazi átjáró, tilos volt ott közlekedni, kivételt a váltókezelők és a vasút többi alkalmazottja képezett, de sötétkék

egyenruhájuk unalmát sűrűn bontotta meg a nyári ruhák tarkasága, gyerekek fodros sapkája, válltáskák szötte. Az volt a divat, mintha indiánok lepték volna el a várost, jó divat volt, olcsó.

Háborúban elértéktelenedik a pénz. *Az infláció olyan, akár a lidércnyomás. Szinte lehetetlen tőkéhez jutni. Ha valaki, mondjuk, lakást akar venni, számolnia kell azzal, hogy egyheti késedelem két-háromszáz dollárjába kerülhet. Bérek, árak, valutaárfolyam: mindenki a pénzről beszél. Mindenki, aki teheti, dollárt vesz a fekete piacon.*

A meggy azért gurult szét, mert a bicaj első kereke beakadt a sínbe, ez pedig azzal járt, hogy a hátsó kerék kislájfolt alólám. Leugrottam, de a kosarat már nem tudtam elkapni, a csomagtartóra erősített fonott kosár – ami egyébként is állandóan hadban állt a csomagtartó hátrafeszíthető részével, mintha csak gyűlölnék egymást –, leesett, a tartalma pedig szétgurult a síneken.

Elsírtam magam.

Lefektettem a bicajt, fölemeltem a kosarat és megpróbáltam beleszedgetni a meggyeszemeket, vékonyka szárukba kapaszkodtam, azt húztam föl a betonról, de a meggyfejek nehezek voltak, súlyosak, nem engedelmekedtek. Elengedték a szárat és ottmaradtak a betonba passzírozva, ragadva, repedten, laposan, kicsorduló lével. Az öt kiló meggyért a félhavi fizetésem adtam és meggyeszszt akartam belőle készíteni, tizenhat, de inkább tizenhét ebédhez való szósz szóródott szét a vasútállomáson, a veszteglő, rozsdás vasúti kocsik és a magasra nőtt kóro közvetlen közelében.

És tönkrement a legjobb szoknyám. Konkrétan az egyetlen divatos szoknyám, a gyűrött hatást keltő, harang szabású, drapp szoknyám, bevérezte a meggy. A szandálom színe is drapp volt, nem mindig járok csinosan piacra, általában pólóban megyek – a kedvenc pólóim a szürkére mosott feketék –, farmerben és tornacipőben. Ez a szombat kivétel volt, mert piac előtt befordultam egy nagyon komoly emberhez, a jog legfőbb ismerőjéhez, azt mondta előző nap, hogy van öt-tíz perce rám. A tanácsára volt szükségem. Nem tudtam, hogyan öltözzem fel, azelőtt sohasem voltam ügyvédi irodában. Tehát a legjobb szoknyámban mentem, a férjem szerint ez kockázatos vállalkozás, mert a szoknya hossza érintkezik a bicajnak azzal a részével, ahol a lánc forog körbe, tehát bekaphatja. Amennyiben ez előfordul, mondtam neki, akkor ő is, mert hónapok óta nem szerelte vissza a védőrészt, ami megakadályozza az ilyen baleseteket.

Egy belgrádi ügyvéd sok fiatal embernek segített tanáccsal, mit és hogyan kell tenni, ha hozzák a katonai behívót, de az ember nem akarja átvenni, viszont valamit csinálnia kell vele, hiszen másként nem juthat útlevelhez.

Ez adta az ötletet.

Egyébként mindenkinek magánügye, hogyan viselkedik, és mit csinál ilyen esetekben. Azt hittem, valamit csak lehet tenni.

Lehetett is. Meggyet venni, mélyhűtőbe tenni.

Mások halottakkal tették ugyanezt.

4.

A város legkedvesebb kurvájának eltört a medencéje és azóta bicajon jár.

Olyan forróság öntötte el a várost, hogy a combjaim nem tudtak egymáson maradni. Igyekeztem illedelmesen ülni a cukrászdában, vagyis keresztbe tett lábbal, de képtelenség volt, mert a testem olyan nedves volt, a combjaim olyan vizesek voltak, hogy folyton lecsúsztak egymásról. És aztán a veríték vékony patakban csorgott a bokámig. Azt hiszem, a bugyim is vizes volt. A hátamat két részre osztotta a gerincem, gondolom, ez mindig így van, csak nem éreztem. A nedvesség érezteti.

A forróságban éppen ez a legjobb, a test síkossága. Minden könnyebb, mert minden végtelenül lehetetlen.

Vannak a testek egymáshoz érkezésének olyan pillanatai, amikor a száraz bőrfelület akadályoz – a kemény, száraz hasfaltól nem lehet lejjebb araszolni –, igaz, olyan pillanatai is vannak, amikor a száraz testfelület éppen nagy segítség – belekapaszkodni a kar külső felébe. Erősen.

A forróságban azonban mindez jelentéktelenné válik, nincsenek átmenetek, száraz és nedves felületek, csak a síkosság létezik, ami szinte kényszerít az érintésre.

De ezt csak húsz évvel később értettem meg.

A sátor előtt ültünk, a két bicaj egymásnak támasztva, a homokba fűrődva tűrte a forróságot. Ideges voltam, mert a homok hozzátapadt a combomhoz, a lábszáramhoz, a bokámhoz, mindenemhez. Nem szeretem az olcsó kirándulást, erre kellett rájönnöm,

a sátorozást, a verítékezést és a poshadt vizet. A gerincem mentén maratont futottak a verítékcseppek. Alig tudtam kievickélni a sátor elé, bár ott sem volt jobb. De legalább nem kellett a narancsszínű anyagon átszivárgó forráságban a másik nyálával küzdeni. A hajam a tarkóhoz tapadt. Elviselhetetlennek éreztem a meleget. Állítólag évszázados melegrekord dőlt meg azon a nyáron.

Nem akartam beszélgetni és enni sem, azt pedig, hogy a sátorban locsogó testünk egymásba fordulva tocsogjon, elképzelni sem tudtam. Az eget szerettem volna nézni a fiú karján feküdve, a hangyák támadásait leszámítva ezt még el tudtam viselni.

Tegnap, amikor megdőlt minden melegrekord, egész nap egy kávézóban ültem. Áthajtos ruha volt rajtam, remek indiai anyag, magába ránt, szív minden nedvességet, csak nem lehet benne akárhogy ülni, mert szétcsúszik a két szárnya, azt pedig nem kedvelem. Legalábbis negyven körül járok és Bácskában nevelkedtem, tehát keresztre raktam a lábam. Reggel még nem tudtam, hogy negyven fok lesz árnyékban, ezért zuhanyozás után bekentem a lábam, szórakozottan és jól belemasszíroztam a krémet, másutt járt az eszem. A krém sajtáságosan viselkedett a combomon, a nedvességgel összekeveredve hirtelen rohamokban támadott és vetette le egymásról a két combom, dobta szét, csúsztatva el, hogy a ruha két szárnya megkönnyebbült sóhajjal kerüljön távolabb egymástól. A bugyim is vizes volt, de nem csak a korca, hanem teljesen.

De nem volt rossz érzés, ellenkezőleg. A melltartóm nem csak vizes volt, hanem a nedvességtől a pántja is meglazult, kinyúlt, kitágult és a ruha vállrésze alatt megpróbált lesétálni a vállamra, a vizes vállamra. A csipkerész nedvessége rátapadt a bőrömrre.

Eszembe jutott az a húsz évvel korábbi forró nap a sátor előtt, a rám tapadó homokszemcsékkel, a nedves tenyér érintésével, saját testem emlékével.

Az érzés, ami az emlékhöz csatlakozott, egyáltalán nem volt ellenemre, leszámítva, hogy az olcsó kirándulásokat ma sem szeretem, minden egyébre jó volt gondolnom. Váratlan öröm volt ez, mert új felfedezéseket vetített előre: minden könnyebb, mert minden végtelenül lehetetlen.

Valóban.

Hogyan bírja el a szív, felmerülnek már ebben a korban ilyen kérdések, miközben a nedves testen áthaladó érintés minden négyzetcentiméteren különös izgalmat jelent. Fogalmam sincs, hol voltak ezek az apró áramütések húsz évvel ezelőtt, amikor a tachycardiának még nyoma sem volt.

Újabb pohár frissen facsart narancslevet rendeltem, amikor a város legkedvesebb kurvája elbicajozott az orrom előtt.

Hetven is elmúlt, és már legalább tizenöt éve bicajjal közlekedik, mert eltörte a medencéjét. Gyönyörű kék szeme végignézett a kávézók székein üldögélő alélt tömegben, és ahogy elhaladt, málnaillatot hagyott maga mögött, málnaillatot és valami lusta kavargását a levegőnek, bóbiskoló pipacsokat és koppanó poharak zaját.

Szétterjedt öregasszony teste alatt engedelmesen gurult a két kerék, karjának puhasága rezgett a kormány fölött és minden porcikája élvezte a meleget, a lassú gurulást.

Akkor jutott eszembe, hogy azon a nyáron, mielőtt az első, felnőtt-bicajomat megkaptam volna, a piros minit, nagyon sokat durcáskodtam, mert rajtam kívül már senki nem hajtott háromnegyedes gyerekbicajt. Akkor is éppen pukkadtt béka módjára viselkedtem a Korzón lévő cukrászdában, amikor az a hihetetlenül nagy meleg volt, állítólag olyan forráság csak tíz évvel korábban, 1967 nyarán volt, augusztus végén, 18-án. Pisztáciafagyit kanalaztam, málnaszörpöt ittam mellé, a hamutartók bádogból voltak, rózsaszín, sárga, kék és zöld testük számtalan csikket fogadott magába, a cigarettafüst és a meleg a lassan pörgő ventilátor alatt találkozott, összefonódott, ölekezett a surrogó szárnyak között, a süteményes pult fölötti falon egy festmény volt számtalan pipaccsal, a nagy melegben a combjaim szétcsúsztak, leváltak egymásról, és ez bővítolesen jó érzés volt, bizsergető, zavarba ejtő. Annyira, hogy biztosan tilos.

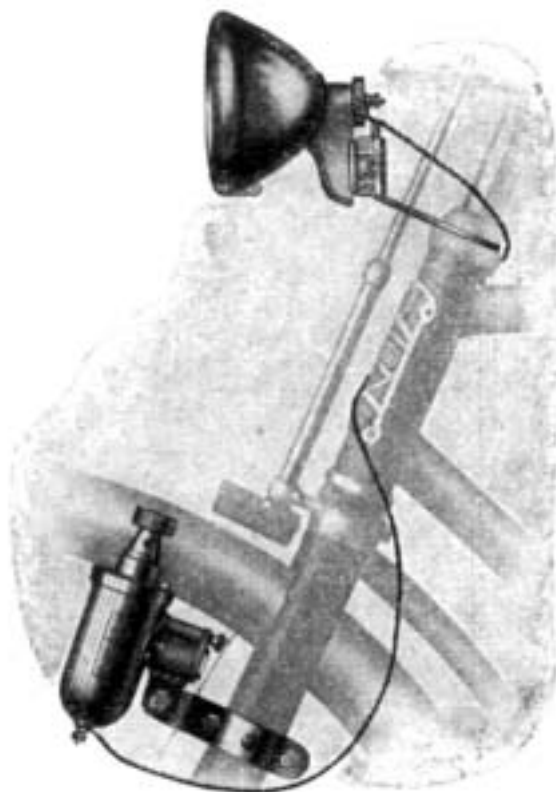
A süteményes pult mögött a negyven körüli, kékszemű cukrásznő álldogált, keze fejével néha végigsimított a homlokán, melle közt nedves lett a fehér blúz, apró, kerek foltok keletkeztek, átütöttek a blúzába biztosítóúvel erősített kötényen is, fiatal férfiak figyelték minden mozdulatát, erős csipőjének fordulását. Hallani vélték nedves combjának cuppanását, anyának hívták maguk közt, hiszen ha kedve tartotta, életet adott nekik tíz után a cukrászda belsejében megbúvó parányi raktárban, újraszüli őket, lágyan vezetve be ijedt férfiaságukat ölebe, vanília- és rumosmignon illatú térdei közé, apró, ragacsos foltokat hagyva maga után a padlón.

JOSÉ ANTONIO MESA TORÉ

A kerékpárok

Egy lomtárban töltötték a telet,
és amikor felharsantak a csengők,
nyilvánvaló volt, hogy megérkezett
a dátumtalan, napsütött idő.
Kukoricaföldek közt, egyenes
ösvényeken, szembeszélben. A verseny,
hogy ne érjünk utoljára a kúthoz.
A tekerés, az átizzadt ruhák
és unokanővéreim, miközben
mellükön téblábolnak ujjaim.
Ez volt a kamaszkor: tiszta napok,
erdei illatok és kapkodás,
hogy kitudjuk az élet titkait.
Csak a meleg maradt meg, a tunyultság,
hogy végül emiatt a hatodik
parancsolat megszegetlen maradt.

Imreh András fordítása

SZATHMÁRI ISTVÁN

AZ ÜRMÖS

És akkor ő azt mondta, gyere te is, utazzunk együtt, és álltunk a Sugárút platánja alatt, kezünkben néhány könyv és a táska, hátunk mögött a foltos, nagy fal a szokásos, szakadozott plakátokkal, meg mindenféle felragasztott, összefirkált vagy félig letépett kacattal, meg feliratok többféle nyelven, olyan jópofa szövegfélék, az ő haja hosszabb volt, mint az enyém, neki jobban engedtek, ő csak a hűgával meg az anyjával élt, aki műkedveléssel foglalkozott komolyan, és aki néha fennhangon, mosolygósan beszélt az utcán önmagához, mindig ki volt festve-pingálva, és általában rózsaszínben járt, nadrág, kosztüm, lebegő szoknya, a haja meg vörös, és a két szemöldöke mintha épp felrepülne, igen, olyan szépen légies volt, azt hiszem, egy kicsit szerelmesek lettünk belé, még a fia is, gondolom, és ő is szeretett minket, legalábbis úgy tett, vagy igyekezett, kedveskedett, süteményt hozott be, ha elhívott magához bennünket az Ürmös, csillogó ezüsttálcán, és cifra szalvétákat helyezett az asztalra, és az ajtót valahogy mindig nyitva hagyta, de mi becsuktuk, utána csuktuk rögvest, mert azért annyira mégse, és az Ürmös hűgáról beszélgettünk, aki csak egy évvel volt fiatalabb nálunk, hogy valami hapsi pedzegeti éppen, de ő, az Ürmös, ezt nem engedi, persze, mert ő felelősséggel tartozik, néha nagyon is megjárta, eljárta magát, akár egy beugró apa, pedig csak egyszerűen önző volt, igen, csak ő akarta lesni, kilesni a hűgát, ott, ahol lehetett, és amiről mégis úgy-ahogy beszámolt nekünk a sütemények meg a villogó tálca mellett, közben a szoba ajtaja ki-kinyílt, a rózsaszín asszony érdeklődött, rendben, minden rendben, és már a hűgica mellénél tartottunk, és akkor az Ürmös hirtelen azt mondta, mára ennyi elég, és mentünk ki, vonultunk ki a szobából a platánok alá, mert ott laktak ők egy régi, előkelő házban a Sugárút elején, és hallgattunk egy darabig, de világos volt, egyre gondolunk, legközelebb lejjebb megyünk, igen, és jölesett így érkezni haza, majd feküdni le később a tiszta, ropogós ágyba, és kelni reggel, hogy az órák után újból ott álljunk a platánfa alatt, hátunk mögött a piszkos, összerondított fallal, és akkor válaszoltam, persze, egyedül még úgyse voltam a tengeren, vagyis anyámék nélkül, és valami, eleddig ismeretlen és furcsa bizsergés kerített hatalmába engem, annyira, hogy felnéztem az égre, a lombokon túlra, és minden olyan kék lett egyszerre, tintakék, mint a tenger odalenn, messze a sziklák és bokrok mögött. Mert ismertem én, igen, sokszor jártunk arra a szüleimmel, de most másképp lesz minden, szabadság, ohne szigor, ahogy az Ürmös mondja, mert ő már megjárta ezt, és mesélte, mondta, és előttem volt az egész, a többágyas szoba, a röhögés, kínlódás, ugratás éjjel, a zuhanyzó párás homálya, a túlevelük összetéveszthetetlen illata, a kabócák egyhangú hangja, a tenger moraja, és az ott élők mindig meglepő volta, és a tánc és a zene a szállás teraszán este, ahol leburnult lányok vihognak, vihognak és mindenük remeg, és folytatta az Ürmös, hidd el, olyan szépen, enyhén, simogatóan fúj időnként a szél, belefúj mindenünkbe, és borzol, felborzol kicsit, hogy egészen m á s k é n t érzed magad, akárha lebegnél pár centire a földtől, és elképzelttem, netán el is szállhatnék kissé, majd újból faltuk a süteményt az Ürmösnél, rózsaszín anyjával a hátunk mögött, habár szorgalmasan csukogattuk az ajtót, vagy a platánok alatt szövögettük tervünk, de mindig úgy, hogy a hűgica terítékre került, és már mentünk lejjebb, lopakodtunk óvatosan, és volt, hogy benézett, kinézett néha, és ilyenkor zavartan üdvözölt minket, egyértelműen lányszaga volt, és ilyenkor mintha a példa elevenedett volna meg, igen, a szertári kitömött béka vagy a kígyó vagy mit tudom én mi, és csak ültünk vagy álldogáltunk, már-már a köldök alatt voltunk, mikor az Ürmös egy határozott mozdulattal felszólította a távozásra, és mi sajnáltuk ezt nagyon, sóvárogva néztünk a lány vörös szeplős arcába, és ő persze megérezte ezt, idegesen kacarászott, vihogott, és már mentünk mi is, és maradt a téma, megint maradt kibontatlanul, és feküdtünk, keltünk, de rossz volt a kedvünk, és vártuk, vártuk a zavar nélküli folytatást.

Buli lesz, mondta pár nappal később az Ürmös a szokásos fal mellett, fa alatt a Sugárúton, a Varjúnál, elmentek a szülei, vagyis csak későn jönnek haza, üres lesz a ház, megcsináljuk, ugye, mondta az Ürmös, és rám nézett jelentőségteljesen, kicsit hunyorgott is hozzá, persze, persze, vágtam rá rögtön, és már láttam is a félhomályos szobát meg a különböző színű likőröket a zsúrasztalon, meg a fém hamutálcát és a csikkeket, és szólt a zene, hangosan szólt, és az udvaron is szép és jó volt minden, a csillagok ragyogtak, a fák és a bokrok sötétje szinte csábítóvá vált, persze, erősítettem meg újból, és jó volt azt tudni, azért alakulnak, mennek a dolgok, és otthon is nagyon oké minden, hát nem is olyan rossz ez az egész, konstatáltam és dagadozni kezdett a mellem, buli, majd a tenger, igen, és ha a tükörben megnéztem a testem, az sem esett rosszul, ha akartam, új könyvbe fogtam, Istenem, gondolok most vissza, mi kellett még.

Szamódy Zsolt fotója

Számolgattuk, ki jön, jöhet el a Varjúhoz a régi, nagy házba, hol néha messziről érkezett, számunkra már-már ismeretlen nyelven beszélő munkásoknak adtak ki szobát, és mesélték, a Varjú anyja még mosott is rájuk, elképzelttem többször, hogy ott hajol a teknő fölött, prályázza a ruhát, a meglett, fekete férfiak ingeit, nadrágját, és utána lóbálja mindezt a kötélén a szél. Igen, és a Varjú apja állandóan úton volt, valahová mindig utazott, és utána fűgét, ratlukot, gránátalmát hozott, hogy másnap már megint induljon, menjen, és azt is mesélték, hogy a Varjú anyja kávé is főz az albérlőknek, akik csak este járnak haza a munkából, izzadtan, porosan, mert utat és házakat építenek nem is messze innen, és eszik hozzá az édes, porcukros török süteményt, és mást is meséltek, igen, de én csak a türkiz kombinéjára tudtam gondolni, ami néha ott lengedezett a kötélén a jellegzetes férfigatyák között. És hát hívtuk a lányokat, és mindegyik mondta, hogy jön, de a végén egyik se bukkant fel a házban, akárha összebeszéltek volna, és fáj ez nekünk nagyon, idegesek, idétlenek lettünk és mérgesek nagyon, vedeltük a likórt, de nem is esett jól, és akkor egyikünknek az az ötlete támadt, menjünk el az Ürmös hűgáért, hozza el őt valaki, és az Ürmös igazán begurult erre, de semmit se tehetett, idegen terepen volt ő is, és húsz perc múlva ott állt a hűg és vihogott, ivott a likórból, mi meg csak hecceltük, piszkáltuk, élvezettel tettük, az arca vörös volt, mint mindig, a szemei csillogtak, bömbölt a zene, ordított, cigivel kínáltuk, illegett-billegett, úgy viselkedett, mint aki tudja, amit tudnia kell, először csak az egyik lámpát oltotta el valaki, majd később a többi is sötétségbe borult, és mintegy parancsszóra mindnyájan a hűgra rontottunk, fogdostuk, tapogattuk őt, és ő bizonytalanul védekezett, igen, hogy később édesen megadja magát, ott értem én így először női testhez, ami fölöttébb újszerű és izgalmas volt nagyon, lihegtünk, prüszköltünk a lány fölött, alatt, sőt oldalt, és lihegett ő is, és amikor egyikünk megunta a dolgot és kiment a csillagos ég alá, látta, mert mesélte később, az Ürmöst, hogy a kiteglázott tornácon anyátlanul törölgeti könnyeit.

De hát elmúlt ez is, az Ürmös már nevetett, hosszú haját libegtette a szél a platánfa alatt, hogy hát mit is vigyünk akkor a tengerre, kezdte újból, már-már fontoskodva, persze, majd ő segít, hogyné, meg az anyjával is beszél, a rózsaszín, áttetsző asszonnyal, és jó volt arra gondolni megint, szabad, szabad leszek én, igen, és utána haza, szinte repdeső szívvel, a levegőben már ott volt a nyár összetéveszthetetlen illata, boldogan nyitottam be a kapun, mentem végig az udvaron, éreztem a szomszédból átszisszenő frissen fűrészelt fa édeskés szagát, az ajtó mellett egy óriás bicikli állt, a falnak támasztva, a legklasszikusabb fajtából, és már jött is apám, a tied, mondta, a tenger helyett, fiam, így gondoltuk anyáddal, és abban, abban a pillanatban már tudtam az udvaron ücsörgő, kuporgó Ürmös szomorú, mély, megrendítő titkát.

GÁL FERENC

A szabad akaratról

Alkut kötöttünk.

Ajtónkat holddal emelkedő
öklök nem döngetik immár,
hogy nyomás a hajókra.

A jelzőrakétát és, ahogy írva van,
a hálók bevonását is átalusszuk,
majd verőfényben kávézunk,
ameddig súlyos mámorunk eloszlik.

Később leballagunk a mólóra,
feltéve, hogy a széllel erősödő
kíváncsiság arrafelé hajt.

Az ólmos eget és a tátogó halakat
figyelve, évjáradékunkra gondolunk,
amiért cinikus istenekkel bratyizni
nem kell. Ha a kézfogásokból
és bűzből már elég volt,
átsétálunk a bárba, ahová
a magunkfajták járnak.

Kíváncságot pötyögve a zenegépbe
olykor eltérünk a szöveg eredetijétől.
Sapkánkat a könyvkupacon hagyjuk,
víz és házi bor elegyén javítva
a jottányit sem távolodó múltat idézzük,
a pultot és a szálló tűzfalának döntött
női biciklit is szemmel tartva.

MILAN KLEČ

Biciklitolvajok

(részletek a regényből)

A „balanca” a biciklikormány, ám a biciklinek más részei is vannak. Egyből lent található a lámpa, még csak alatta van az első kerék. A keréken a gumi, amelynek két része van, a külső köpeny, alatta pedig a belső tömlő. Ezt követi a váz, ami sehogyan se olyan egyszerű felépítésű, hiszen a belsőben vannak a szelepek, amelyek szintén több részből tevődnek össze. Aztán ott van még a biciklin a pedál, aztán a belső a hátsó keréken, azokban pedig a szelepek, a bicikli váza, az első lámpa, az ülés, a fékek, valahol közben pedig az igencsak fontos szerepet játszó lánc, ami mindent meghajt, mint ahogy a most elkövetkező könyvem címeit is mozgásban tartja, míg a végére nem ér, míg a végén fel nem bukkan a hátsó lámpa.

(A könyv hátsó borítóján szereplő szöveg)

Én már elég sokat írtam a bicikliről. Úgy is fogalmazhatnám, hogy túl sokat, ami másrésről azonban nem is tartja magát. Mert eleinte elgondolkodom és többé-kevésbé szembetűnővé válik nekem az, hogy ismét köntörfalaztam, és hogy ezzel a módszerrel szerettem volna megmenteni azt, ami a leginkább szíven talált. És ha már úgy hozta, hogy biztosan valamiféle szabályhoz igazodtam, hogyha bizonyos dologról ennyi szót összehordasz, akkor egyszer s mindenkorra be is kell fejeznem. Tehát a bicikli. Talán már azzal is elrontottam, amikor így, ezzel a címmel láttam el a teljes könyvemet. Az igazság az, hogy a részei közül csak az egyikkel, de hogyha már akkor is áltattam magam, amikor a hátsó borítóra ráírtam a bicikli többi maradék részét és azt is lejegyeztem, hogy a „Balanca” után következik például a Lánc, mígnem a végén teljesen sorra nem kerül, az Ülés után, ami talán a könyv címe is lehetne, tehát mint jelenne meg a legvégén a Hátsó Lámpa. Én nem tévedek, és ami minden dolog közül a legfontosabb, az éppen az, hogy megint a biciklinél tartunk. Ugyanakkor vele kapcsolatosan történnék meg a kegyetlen esések, tehát nem marad más választásom, mint hogy megpróbálom kifejezni, kerüljön is az bármibe. Ennyit bevezetőként, és így sajnálatomra nem tudom kikerülni a rettenetes dolgokat sem, amelyek a biciklivel kapcsolatosan történtek meg velem, jóllehet a legszívesebben teljesen a háttérbe szorítanám azokat. Ellenben ehhez egyszerűen nem is értek. Én megpróbáltam, és hadd legyenek ennek szentelve az első mondatok. Miért kelljen szépen csengeniük ezeknek? Vajon azért, mert valaha kedves barátnőm réges-régen azt a megjegyzést tette, hogy a mi városunkban csak a biciklin szép az élet. Most már nem is itt lakik, feltehetőleg valahol a hegyekben lehet. Az ő lelkében is valami titokzatosság rejtőzködött, amelynek persze semmi köze az enyémhez. Én a városban maradtam.

Persze ismét minden a szerelemmel kezdődött. Egy új szerelemmel, ami legalábbis a kezdet kezdetén döntőnek mutatkozott. És legalábbis akkor ez volt érvényben, képzelődtem az életről és örvendeztem neki. Hogy végre rám is rámosolygott a szerencse, és mintha a szerint a szazon szerint éltem volna, miszerint a leggyönyörűbb nők még hátra vannak. Ők jöttek elébem, de itt a jelenleginél megállapodnék, egyszer s mindenkorra. Hiszen éppen őt kerestem, ugyanis már minden volt barátnőm egyformán szökét jósolt nekem. S mindannyian sorban róla álmodtak

és boldogságot ígértek nekem, mintha valaki valahol a jövőben rám várna, miközben én szenvedtem és gyötörődtem, mintha elhagytak volna. Igen, éppen így történt. Már az általános iskolai szerelem megerősített abban, hogy egyszer majd boldog leszek az életben, az akkori „énem” pedig olyan kegyetlenül és balgán küzdött a szerelméért, hogy egyszerűen már csak végezni szerettem volna magammal. Minthogy ez a boldogság igen távol állt tőlem, és ha az akkori este alapján ítélem meg a dolgokat, akkor legalább 20 év választott el tőle. Sok mindent kibírok és ezen csodálkoztam is, hisz ez másokat összetört volna. Közben én is elestem és nem csak a biciklivel, és akkor végezetül rám kacsintott a marha nagy boldogság. A szerelem, a SZERELEM. S akkor sorra következtek a nők. Mintha egyszer s mindenkorra végeztem volna a fekete hajúakkal és már meg is ijedtem, hogy hányfajta világos színű hajáryalat jöhet még az életben. És ez mindenütt és minden fajtajában, hosszúságában, mert hát ugye, mennyi fajta haj létezik. És akkor már félttem, hogy a szőkék után a vöröshajúak következnek, példának okáért, és amilyen vagyok, azon morfondíroztam, hogy léteznek aranyhajúak, zöldhajúak és ismét holtpontra jutottam, hogy valahol lesben állva egy őszhajú vár rám. És miért is ne valósíthatnám meg mindezt egyetlenegy nő személyében, mert már elegendő kezdett lenni ebből a lótás-futásból. Én helyesen éltem és a hajszálakkal is lehetne valamit tenni, és ezt egyetlen nő személyében, ha már csak elidőzők ezeknél, hisz mennyi minden más is akad a nőknön, mennyi más kapcsolat és árnyalat létezik, amelyhez egy élet se lenne elegendő. És tudtam ezt. Erre éreztem rá, ha pontosabban szeretnék fogalmazni, és éppen emiatt ugrottam.

[...] El kell mondanom, hogy akkor még a szüleimnél éltem és a városnak egészen a másik részén. Biciklimmel, amit anyámtól kaptam ajándékba, útnak indultam. Ezt a bicajt, nehogy valamit is kifelejtsek, annyira szerettem, hogy néha, tekerés közben, csak úgy szépen megálltam, fogtam és megtámasztottam, majd perceként át csodáltam, szerelmesen szemléltem, bámultam. Egyszerűen csak ott guggoltam előtte, de anélkül, hogy térdepeltem volna, hátraléptem, megközelítettem és ezt csak úgy. De mi a fenének beszélek én erről és egyáltalán kit is érdekel ez? Feltehetőleg egy kissé megint elkalandoztak a gondolataim és magamba mélyedtem, mint amikor a saját bicajom-

ba szoktam elmerülni. Még tulajdonkönyvem is van, ami számomra valami igencsak különleges dolognak tűnik. Benne az áll, még mindig megvan és tartalmát pontosan meg is adhatom, de nehogy ezt is túlságosan elnyújtsam és talán elodázzam. A színe kék, az idő elteltével kissé megsűrűült, megint a szürkesség és kor, és a szélei is ilyenek. Rajta ez áll: Bicikliigazolvány. Élvezettel nyitom ki az első oldalon. Keresztnév és utónév, a bicaj tulajdonosának foglalkozása és annak száma. Számos alkalommal körbe-körbe forgattam a bicajt, egyszerűen csak úgy a főutcán és összehasonlítottam a számokat. Egyeztek. Mindig megegyeztek, hisz mennyire félttem, hogy egy szép napon eltérnek egymástól. Ugyanis magam elé képzeltem azt a borzalmat, ami akkor elhatalmasodna rajtam. Hibásak a számok, kereket oldának a bicikli vázáról, vagy uccu neki az igazolványról, és ahogy az már megállapítható, tényleg mind meglógtak. Nem keveredtek össze, nem is tűntek el egyesével vagy költöztek más helyre. Egyszerűen mindnek nyoma veszett, mert egy napon ellopták a bringámat. Biciklitolvajok. Ám az igazolványomat nem lopták le, ami itt van magam előtt és elővehettem a zsebemből. Aztán még pár lapocskát, papírocskát és az utolsó oldal. Mint a könyveknél. Borító. De hisz ez egy könyv, amit a legtöbbször olvastam el és erre büszke is vagyok. Mennyi mindenre megtanított, mennyi gondolat van benne feljegyezve, okos megállapítások, ugyanakkor marhaságok. Vagyis minden, ami az élet része. Bicikliigazolvány, igazolvány a bicikliről. Bőségesen potyogtak rá a könnyek és mindenki tudhatja, hogy a legtöbb akkor buggyant ki, amikor tényleg ellopták a bringámat, de akad közöttük olyan is, amely a meghatódottságtól hullott ki. Igazából özönlöttek. Mint például ez, ami éppen most pottyant le. Szép könny, szép könnycsepp, amely talán majd eltakarja azokat a szomorúbbakat. Legalábbis ezt szeretném. Ó, micsoda könyvecske, miféle könyv, maga a hatalmasság, amit visszahelyezek a zsebembe. Ezért is muszáj minden ingemen egy kis zsebnek lennie. A zseb nélküli ingek számomra nem is ingek. Ez a könyvecske mindenütt ott volt velem. Az öröm és a bánat pillanataiban, a temetéseken, de mily furcsa is ez. Élvehajász életmódom ellenére sem vesztettem el. Óvott engem. És mennyi szó esik majd még róla. Ez biztos, megígérem neki, mert most már visszatettem a zsebembe, az én kegytárgyamat, az én tanítómesteremet.

Biciklitolvajok. Film. Micsoda egy megrázó cím. Mintha mindent tudnék róla és nehéz lenne bármit is eltévesztenem itt. Ezek után rábeszéltem a barátaimat, hogy gyorsítsák meg a vetítést, amivel kapcsolatosan egyáltalán nem is akadtak nehézségek, hiszen még mind meg is lepődtek, hogy mily könnyedén megvalósult ez a szívesség. Hát jó hírnevük volt, és úgy látszik, a filmnek is. Már a műsorfüzetet is beszereztem, és pedig a Kinotékáét. Hányszor kinyitottam és leellenőriztem a beharangozását. Szombaton rögtön elsziettem a Kinotéka elé és éppen elcsíptem azt a pillanatot, amikor előre jelezték a következő hét filmjeit. Közvetlen tanúja lehettem, amikor a hirdetőtáblára kitéjték a Biciklitolvajokat. Olasz, fekete-fehér film... Ez és ez a rendező, már mindent kívülről fűjtam és mennyire élveztem, amikor a jegykezelő kifüggesztette a feliratokat. Bizalmatlanul szemléltem őt, így szinte elkerülhetetlenül felfigyelt rám.

„Mi érdeklí önt annyira?” – szólított meg.

„A Biciklitolvajok!” – ismertem be, hisz ez nem számított semmiféle titokzatosságnak.

„Biciklitolvajok?” – elgondolkodott, mintha tanácsot szeretett volna adni és tényleg meg is jegyezte, hogy már igen korán jöjjenek el a belépőkért. Legalább egy órával az első előadás előtt.

Szinte megrémültem. Nem, nem maradhatok belépő nélkül, és készen álltam a pénztár elé állni akár pár órával előbb is az első előadás előtt. Az a jegykezelő pedig még mindig csak valamin mészázott, hisz nem folytatta a filmcímek kiagatását. Aztán még valamit odavetett. „Nemde ez az a film, persze, ja, ja, időben gondoskodj a belépőről. Ez az a film, amire az utolsó előadásakor a teljes termet lefoglalják.”

„Micsoda?!” – eszméltem fel, tényleg egy igazi emberrel beszélgetek, aki segíteni szeretne rajtam, nehogy az történjen meg velem, amikor a barátaimat ezzel kapcsolatosan már annyit noszogattam, hogy esetleg belépőjegy nélkül maradok.

„Hogyhogy a teljes termet?” – lassan rendeztem egybe a gondolataimat és belebámultam a kisasszonyba.

„Fogalmam sincs” – mondta –, „de szinte teljes meggyőződéssel mondhatom, hogy éppen erre a filmre egy úr mindig felvásárol minden jegyet, amikor az utolsó előadást vetítik.”

„Hogyan?” – kérdeztem izgatottan.

„Igen, nekem fogalmam sincs erről, mi csak jegyeket árusítunk és ezt sohasem korlátozták, hogy mennyit vásárolhatnak belőle.”

Jól tudtam, hogy a Kinotékában előfordulhat tolongás, de először hallottam ilyesféléről. Ilyenkor én is üres kézzel szoktam távozni, különösen pedig akkor, hogyha éppen a kezdés előtt pottyantam oda a pénztárablak elé. Ez egyáltalán nem számított semmilyen furcsaságnak, de teljesen érthetetlen volt számomra, hogy valaki egy bizonyos filmre szinte megvegye a teljes termet, ami ennyi és ennyi ülőhellyel rendelkezik.

„Lehet, hogy egyezséget kötöttek vele és egyáltalán nem is kell neki személyesen eljönnie a jegyekért. Felhívják, aztán megérkezik. Szinte teljesen meg vagyok győződve, hogy itt a Biciklitolvajokról lesz szó.”

Ásítottam és bambán bámultam rá, hogy szinte megijed egy kissé, majd emiatt visszasietett a munkájához. A heti műsor hirdetőtáblája nemsokára ki is lett függesztve. Elköszöntünk egymástól, miközben én dadogtam és ismételtettem a címet, ami persze kivált a többi cím közül.

Ki a fene lehet ez az úr, ez kínozza az agyamat. Miért az egész termet? És miért pont erre a filmre?! Ennek az embernek, ennek a férfinak, anélkül, hogy megerőltettem volna a fantáziámat, rajzolódt ki az arca előttem, ez az ember lelki rokonom és átélhette a poklot vagy pedig még mindig is annak a kínjait élheti, és pedig a bicikli miatt. És mivel én mindig is hajlottam arra, hogy álmodozzak és életem részesévé tegyem a fantáziálgatást és az írógépet, ezt azonban előttem már másvalaki is megtette és senki más nem lehetett az, mint az a férfi, akire a jegykezelő lány hívta fel a figyelmemet. Azonban sohasem volt még olyan érzésem, hogy valaki más is behatoljon az életembe, mert magam se tudtam, hogy milyen is annak a megtapasztalása, meg hogy így egyedül kell lennie a székek

közt a terembe bezártan és nézze a filmet. Mivelhogy ezt a filmet évente többször is műsorra tűzik, és ha az úr olyan idős lehet, mint ahogy azt a kisasszony szájáról le lehetett olvasni, akkor bizony a Biciklitolvajokat már jó párszor láthatta.

Megint hasogató fejfájás tört rám és a szívem kifejezetten gyors löktetésbe kezdett. Találkoznom kell ezzel az emberrel és meg voltam győződve afelől, hogy elkerülhetetlen lesz a találkozásunk, ami talán végzetes is lehet majd. És mihez kezdtem? Egyből feltárcsáztam a barátaim számát, hogy tudnának-e minderről valamit mondani? Igen, igen, mindenkinek valami derengett, mindnek egytől egyig, de senki semmi konkrétumot nem tudott mondani. Egy szó, mint száz, tehát létezik egy úr, aki titokzatos s úgy írták le, mint aki gyakran megfordult a Kinotékában. Ugyanakkor pedig még senki se látta, mert hát senkit se érdekelt. Persze, hiszen közvetlenül senkit se ért sérelem. S mi a helyzet velem, már kezdtem szárnyakat eresztetni. Pedig létezett és senki – mily kevésbé érdeklődtek iránta –, senki az égadta világon nem tudta megerősíteni azt, hogy éppen a Biciklitolvajokra fog eljönni. Tehát megint csak rá kellett magam bíznom a jegykezelő lány árulkodó szavainak hitelességére. Kedvesemet pedig az elkövetkező napokban kérve-kérleltem, hogy fordítsa már le azt a Biciklitolvajokról szóló leírást minden nyelvre, amit csak ismer. És tényleg nagyon érdekelt, hogy például németül ez hogyan is fog majd hangzani. S kissé kedvetlen volt, amikor nem tudom már hányadszor lapozgattuk át a katalógust, ami már pontosan a Biciklitolvajoknál nyílt ki. No, és akkor végre lefordította.

A filmet a római szegénynegyedekben forgatták, természetesen környezetben és a neorealizmus igazi példájának számít, különösképpen, ami a történet kibontakozását illeti, ami egy kilátástalan helyzettel kezdődik. A film szigorú struktúrája egyben szociális kritikának is tekinthető, ám egy nyugodtabb, szinte romantikus árnyalattal...

És így tovább és vissza. Szeretnék elolvasni más nyelven is? Próbálják meg olaszul, a film anyanyelvén, és rá fognak döbbsenni, hogy miről is beszélek, mintha verssorok lennének születőben. Valahogy úgy.

„De hisz még csak a mai napon ismertem meg önt, semmit se tudok magáról. Mi közöm lenne nekem az ön családjához?” – szakítottam félbe hülyén a választomat és meg voltam arról győződve, hogy így akart megálljt parancsolni nekem.

„Látod, én is éppen így kitölthetném a haragomat rajtad, most pedig egyszer s mindenkorra higgadj le, vagy legalábbis ez egyszer!” – megint oly titokzatos kezdett lenni.

„Beszélgessünk el végre arról, hogy mi érdekel minket! És te jól tudod, mi az!”

„A bicaj!” – suttogtam.

„Bicaj, bicikli, ahogy azt már nevezni szokás. Hisz emiatt találoztunk!”

Szinte majdnem felugrottam örömben, amikor így sülték el a dolgok, de tényleg az úr volt az, aki a lapokat osztotta.

„Mire gondoltál? A bicaj miatt vagyunk együtt. A te bicajod miatt!”

„Hol a bicajom!?” – szakítottam durván félbe kivörösödött fejfel.

„Csigavér, fiúcska, csak lassan a testtel!” – mondta nyugodtan és élettapasztalatával sikerült leállítania.

„Megint ellopták tőled!? Aha,” – mondta aggodalmasan, aminek nem szenteltem különös figyelmet.

„Persze!” – mordultam fel, ám nem tudtam, hogy miért is teszem ezt olyan határozottan és miért tulajdonítottam különös képességet ennek az úrnak, akivel először beszélgettem életemben, hogy majd megtalálja azt.

„Tehát, annyi minden dolog van, hogy itt nem fogjuk tudni megoldani.”

Helyesltem és tényleg túl hevesen vettem rá magam.

„Végre szépen elbeszélgethetünk arról, ami minket érdekel” – lélegzett fel.

„A bicajokról. Bicaj!” – kiáltottam fel már eléggé lehangoltan a Kinotéka termének egyik végéből.

„A bicaj” – hagyta jóvá a terem másik végéből és nem tudom miért, vajon a megkönnyebbülés miatt vagy miért, valahogy mégis abbahagytuk ezt a kínzó beszélgetést, de ezt jól tettük, hisz egyszer s mindenkorra abbahagytuk, vagy pedig csak amiatt, hogy az üres teremben olyan jól visszhangzott, de létezett egy harmadik lehetőség is, hogy végre közeledtünk a fő témához. Tehát e három lehetőség miatt még egyszer felkiáltottam a Kinotékában: „A bicaj!”

És az úr nem maradt adósom.

„A bicikli!” – szinte ordította.

És hangja dallamossá vált és mindenekelőtt megnyugtatóvá. Végre ismét a tudatában voltam annak, hogy a bicikli egy alapos szakértője áll előttem és nem akárci más, egyáltalán nem is akárci, akinek valami köze lenne a családomhoz vagy másokhoz az életemben. Olyan szépen mondta ezt. Annyi jóság volt a hanglejtésében, a szavak kiejtésében és megformálásában, hogy igyekeztem a közelebe férkőzni és erőt vettem magamon, majd még egyszer így szólaltam meg: „Bicaj, bicaj.”

„Bicaj, bicaj, bicaj” – ugráltam a terem egyik sarkából a másik felé, a sorok között sétáltam és átkozódtam, hogy miért is nincs a Kinotékában balkon, hisz egyből felrohantam volna oda, beálltam a harmadik, negyedik sorba, majd az utolsóba is, a színpadra is felugrottam, éppen a vászon elé, majd egyfolytában nyakra-főre ezt hajtogattam: Bicaj, bicaj, bicaj. Bicikli, bicikli. Hisz azt se tudtam, melyik szó hangzik szebben és az úr engem utánzott. Azt hiszem, hogy azokban a pillanatokban szinte megfiatalodott. Legalábbis nekem 30 évvel fiatalabbnak tűnt. Ő is fel-alá futkározott, a sorok között, a vászon előtt és kiabált, de hisz ez nem is volt kiabálás, ez egy szerelmi suttogás volt: Bicaj, bicaj, bicaj... és közülünk egyik se gondolt a mozigépészre, aki biztosan meg volt győződve, hogy megbolondultunk, de ez nem is érdekelt minket. Kettőnk táncához és a székek közötti szaladgáláshoz, a mi játékunkhoz semmi se volt fogható, és én bárcsak vasosan fizethettem volna a belépőkért, hogy valami ehhez hasonló nézhessek meg és reméltem, hogy hálás lehetett nekünk a gépész.

És mi következett? Lassacskán abbahagytuk ezt az üvöltözést, amit himnusznak is nevezhetnék és hadd illessem ezzel a névvel, mert hogyha már csak emiatt ért

volna véget a találkozásunk, már ezért is egyszerűen csak elégedett lehetnék. Mert hát kit érhet ily nagy boldogság? Az úrral aztán szépen lehiggadtunk. Ismét egymás mellett találtuk magunkat és elkezdtük ölelgetni egymást. Az úr tényleg igazi ifjonccá vált, én pedig még sohase jártam ily mesze tőle.

„Menjünk” – mondta és én hagytam, hogy vezessen.

Lassan elhagytuk a Kinotékát. Örvendezve, hogy megismerte egymást és egymásra talált két igazi ember és éppen a megfelelő pillanatban.

„Taxit rendelek, mert ahogy már említettem neked, elbocsátottam a sofőrömet. Én meg nem vezetek autót” – tette hozzá, és nem akartam a kérdéseimmel gyötörni. De elgondolkodtatott. Egy ilyen biciklirajongó, meg ez az autó, és eszembe ötlött a saját példám. Hisz énnekem se jutott soha eszembe, hogy letegyem a KRESZ-vizsgát, az is igaz, hogy ezt nem hoztam összefüggésbe a biciklivel, hisz egyáltalán nem ellenkeznék, ha lenne kocsim és tudnék vezetni. De lehet, hogy éppen ebben különböztünk egymástól. A fene se tudja, miért nem vezet kocsit. Ő maga említette ezt nekem és erre is majd fény derül, az agyam egyre tisztábban működött. Vagy talán valami baj lehetett? Minden simán ment. Meghívott egy vendéglőbe és teljesen megértett engem, hogy telefonálnom kell a jegyesemnek és bocsánatot kell kérnem tőle a késés miatt, ami úgy tűnt, hogy el fog tartani egy ideig. Megígérte, hogy abban a vendéglőben, ahová tartunk, van telefon, és hogy nem lesz semmi gond. Úgy látszik, hogy az úrnak bizonyos ügyei rendezve voltak, amit már abból is tudnom kellett volna, hogy végül is kirakta a sofőrje szűrét és ura volt a helyzetnek. Örültem, hogy majd koccinthatunk, de nem csak ezért, hanem mert szomjas is voltam. A taxi már várt ránk. Ledobtuk magunkat a hátsó ülésre és mintha a

sofőr pontos utasítást kapott volna már a főnöke kísérelőtől, magyarázkodás nélkül elhajtott. Nem is gyanítottam, hogy valamiféle kapcsolat lehet kettejük közt. Nagyon is jól éreztem magam, hisz annak a napnak a végén eléggé rám járt már a rúd.

Hát így történt. Az úrral félíg egymást átölelve ültünk a pazar kocsi hátsó ülésen, a taxisofőr pedig vezetett, arrafelé, amerre meg lett neki mondva. Két igazi jó barát talált egymásra...

[...] De aztán mégis valahogy csak arrébb mozdult. Kifizette az italt, minden pénzét elpocsékolta, elhagyta a vendéglőt, ahova biciklivel a hülyeségtől vezéreltetve érkezett, aminek pedig, mint ahogy azt előre lehetett sejtetni, már hült nyoma sem volt.

„Ellopták a biciklijét!” – csodálkoztam el helyette.

„Ellopták, na és mi van akkor?” – meg se próbált megnyugtani, hanem csak úgy odavetette azt.

„Kérem!” – kissé dühbe gurultam, ahogy összeszedte magát, majd ismét alaposabban szemügyre vett és úgy hatott, mintha elfelejtette volna, kivel is van dolga.

„Voltam annyira hülye, hogy nem vittem haza, de ez most nem is olyan fontos” – próbált felém közeledni.

„Hogyhogy nem fontos?” – nem hagytam neki békét. De nem akartam fojtogatni. Magyarázatot követeltem és feleletet, ami legalább valamennyire kielégíthetne és be kell vallanom, hogy ismét meglepetést okozott nekem.

„Azért nem fontos, mert egyszerűen ez a sors keze. Hogyan, kérde. Nyomban el is mondom neked. Ne vágj a szavamba, kérlek!” – kérlet, amikor már én is az asztalra támaszkodtam és fel akartam kelni, hisz a tudomására kellett hoznom, hogy jusson már eszébe, micsoda egy komoly dologról van itt szó.

Szamódy Zsolt fotója

„A sors keze! Gondold csak meg alaposan! Beszéltem neked az irigységről, beszéltem a féltékenységről vagy hogy is nevezzem ezt. Találtam munkát, gyönyörű feleséget, mindenem megvolt és világos volt számomra, mint a fényes nap, hogy az idegeire mentem a falusiaknak és hogy meg fogják nyírβάλni a szárnyaimat.”

„De miért, az isten szerelmére!” – tört ki belőlem és talán tényleg túlságosan felháborodtam olyan dologért, amely végül is valamilyen értelemben egyáltalán nem tartozott rám.

„Miért, miért!” – Te nem ismered a falusiakat. Nem ismered a féltékenységet és az irigységet. Bár lehet, hogy ez neked oly egyszerűnek tűnik és hangzik, mint ahogy ezt most itt elmondom. Reménytelen volt a helyzet, de így és most messziről szemlélve neked is teljesen világosnak kell, hogy tűnjék. Két napig is lehetne biciklim, három, sőt négy napig, előbb-utóbb úgyis eltűnt volna, mert ez mindig így szokott történni!”

Ezt nem értettem, talán nem is akartam, emiatt persze megint magyarázatot követeltem.

„Mit is mondjak? Mit gondolsz, nekem nem volt borzalmas?”

„De hisz ez épp olyan, mint a Biciklitolvajokban!” – mondtam dühödten.

„Sőt, még rosszabb” – erősítette meg az úr. „Sokkalta rosszabb”.

[...] persze hogy a Biciklitolvajok volt az. Aztán az úr kinyitotta még a fiókot is, mélyen beleásott a kezével és kihúzott belőle valamit, ami egy igazolványra emlékeztetett és a szemeim előtt lobogtatta. Éppen olyan volt, mint az enyém. Majd pedig azt is a kezembe nyomta, de anélkül, hogy odaajándékozta volna, levettem a borítóját és elolvastam a számát. Megegyezett azzal az alsóval és ez volt a bizonyíték, hogy nem hazudik. De hisz nem is bizonygatta nekem. Én hittem neki, én kész voltam elhinni neki, szinte mindent, de egymást érték az injekciók.

„Honnan szerezte a biciklit?!” – ordítottam, mint egy sebzett vad. Aztán nem is csodálkoztam, hogy az, aki gorillává is tudott változni, vagyis az úr testőrévé, rám vetette magát és befogta a szám. Amit nem tett durván, hanem jártas erőszakkal, hisz az éjszaka kellős közepén az ilyen ordítások szintén helytelenek és mit gondolhatnak a szomszédok, hiszen én már teljesen megfélelveztem arról, hogy másvalaki is lakhat a 2. emeleten és ne is említsük, ha annyira magamnál lettem volna, hisz végül is kikövetkeztethetem volna, hogy valaki a szomszéd szobában már éppen az álmát alussza. Megismétlődött a vendéglős jelenet.

Emlékszem, hogy térdre estem és majdnem hozzá másztam és nem tudom, talán elkezdtem volna csókolgatni a lábát vagy legalábbis nyaldosni a cipőjét, hisz tényleg nem tudtam uralkodni magamon, de ezt a szándékot is taktikusan megakadályozta a gorilla és ismét visszahelyezett a kanapéra. [...] és akkor a szoba elsötétedett, és ekkor észrevettem, hogy a képernyőn elkezdtek forogni a Biciklitolvajok első filmkockái. Már negyedszerre, egymás után. Már ez is megtöri az embert és különösen akkor, ha maga is meg van sértődve és én minden bizonyítással ilyen helyzetben voltam.

„De minek jár akkor moziba?” – kiáltottam fel ismét.

De ekkor már halkabban, mert senki se vetődött rám, amit azért tettem, mert minden bizonnyal így akartam leellenőrizni, hogy egyáltalán magamnál vagyok-e.

„Hisz magad is jól tudod, hogy a moziban más filmet nézni, mint itt idehaza.”

Persze, hisz ezt már megjövendöltem. És akkor az, aki a videót kezelte, megnyomta a play gombot és folytatódott a film vetítése. Majd ismét pincérré változott és poharat hozott nekem. Amikor odahozta a bort, egy kis pálinkát is ki akartam harcolni magamnak. És bejött. Magamba zúdítottam és a film csak forgott és forgott és a fejembe szállt, de még nem árasztotta el azokat az utolsó kis zugokat, amelyek eddig még érintetlenek maradtak. És akkor következett az, amikor elvesztettem az eszméletemet. Ugyanis mi játszódik le?! Az a híres-nevezetes jelenet következett, ami ugyanebben a filmben kissé más, amikor is az elveszett bicikli nyomába erednek és a téren találják magukat, ahol a főhős megsejti, hogy az egyik bicikli, amit a többi közé tettek ki, hogy eladják, bocsássanak meg, tudom, hogy kissé száraz az elbeszélésem, de mit tehetek, tehát az elkezd ellenkezni, majd a főhős rendőrt hív és leellenőrizk a bicikliváz számát. Az a szám, amit kimondott, amit az éber rendőrszemek ellenőriztek le, de hisz mindannyian tudjátok, az a szám az úr biciklijének a száma volt és most vesse csak még valaki a szememre, hogy elájultam. Elájultam és nem tudtam segíteni magamon. Üvöltés hagyta el a torkomat és rosszabb voltam, mint egy sebzett állat. Vadállattá váltam.

„De hisz ezek ketten meg akarnak ölni!”

És amikor lassan merültem el az álomban, mert ez nem olyan volt, mintha egy másodperc alatt lett volna vége, magam elé képzeltem, mennyire sokkos állapotba kerülhetett az úr, tényleg, mennyire magán kívül lehetett, amikor először nézte meg a Biciklitolvajokat. És amikor arra a híres jelenetre került sor, milyen egy rettenetes kiáltás törhetett ki belőle, amikor meghallotta azt a számot! De hisz ez örülség. Igazán még csak az ő kiáltása törhetett meg a moziterem csendjét, de képtelen voltam már annyi erőt összeszedni, hogy erről is kifaggassam. Megpróbáltam ezt elképzelni és egyből eszembe ötlött, hogy milyen reménytelen lenne a próbálkozás és mennyire hálálkodtam magamnak és az ismeretlen szemrehányásomnak, amely meggyőzött, hogy egy film ürügyén eredjek a biciklim nyomába, milyen végérvényesen elrontanám, ha ezt az élményemet mint irodalmat használnám fel, mert mindenképpen visszaélnék vele és magam ellen fordítanám, hisz magamat az úrral összehasonlítva én szinte csak egy nyomorult vagyok. Szarul állt a helyzet, hisz nem tudtam, hogy mindezt túl fogom-e élni. Csak a számokra emlékeztem, elképzeltem az úr kiáltását, hogyan kiáltottam én, hogyan kiáltott a teljes sötétség, a teljes moziterem, mint tört kiáltásba az egész város, ami akkor Trieszt volt, és mint kiáltozott a mi városunk. És ha ehhez hozzáteszem, hogy néha-néha persze a saját biciklim is eszembe jutott, de nem tudom, hogy egyáltalán szükséges-e ezt kihangsúlyoznom, akkor a kép sokkal világosabb, mint gondolnánk. És egy ilyen kép lehet maga a tiszta borzalom, amihez hasonlót nem találtam az életemben. Legalábbis ebben, amit igazán átéltem. Örület, örület, örület. És szinte hihetetlen, de minden ellenőrzésem alatt állt és minden egyes szám stimmel. Hogy magam elé képzeljem az úr

római zarándoklatát, ahol a filmet forgatták, már kihámoztam, de többre nem voltam képes. Végző soron, amire emlékszem, az éppen az volt, hogy teljesen meg voltam győződve afelől, hogy az úr a film megnézése után egyenesen Rómába ment. Az örök városba.

És most ott vagyok, hogy semmilyen címem sincs... És amikor azt mondtam, hogy semmilyen címem sincs, azt szerettem volna ezzel elmondani, hogy Triesztbe keveredtem. Hajléktalan vagyok. Ezért nincs címem, és amikor elkezdtem ezt leírni, először is külön akartam írni szerelmemnek és külön az úrnak. És akkor, amikor ez sehogyan se ment, de hisz minnek kellene mindenkítől bocsánatért esedeznem, és ez se tűnjék úgy, mintha ahhoz hasonló dolog lenne, mert tényleg nem úgy érzem magam, aztán úgy adódott, hogy egyszerre írok mind a háromnak. Levelet, amit mindhárman elolvashattok, te kedvesem, az én angyalom, akit eddig meg se érintettem és te is, Jože úr. Most már teljesen hajléktalanná váltam. Nem keresem és nem is várok a szerencsecsillagomra. Nem utazok Rómába. Nem várok hasonló kikötőre és tényleg be kell vallanom, hogy miért nem vagyok képes visszatérni. [...] Olaszországban vagyok, de eszem ágában sincs, hogy moziba járnék, az pedig egyáltalán szóba se jöhet, hogy egy bizonyos cím után leselekednék, mint ahogy Ön, uram, véletlenül akadt arra rá. Szinte sajnálom, amikor ilyen hideg van, és amikor hosszú téli estékben lehetett volna részem, melyek során Önnel folytathattam volna beszélgetést. Ó, hogy hiányoznak számomra ezek a kellemes csevegések. Mert én még szívesen kérdezősködnék az Ön barátnője felől, és többször is felnézek az égre, ahol azt próbálom kiolvasni, hogy merre lehet az Ön szülőfaluja. Jegyesem, tényleg sajnálom, hogy éppen a házasság előtt léptem olajra és tudom, hogy ezt nem is lehetne megbocsátani. Egy szó, mint száz, csak köntörfalazok [...]

Tehát összeszedtem minden bátorságomat és erőmet, hogy összerakjam ezt a krónikát. Először úgy gondoltam, hadd ismétljem meg még egyszer, hogy ez egy sajátos levél lenne, majd pedig ilyenre sikeredett és nem kérek bocsánatot a lehetséges hibákért és minden következtetésért. Talán hiányzik is pár oldal belőle. El is fújhatta a szél. Hagyom, hogy megdorgáljatok. És mi is történt? Amikor néhány nappal ezelőtt újsággal takartam be magam, az egyik közül csak előlépett, szinte szó szerint kikandikált egy szenzációs cím. A római múzeumból ellopták a biciklit. Ti tudjátok, hogy melyiket, és te, jegye-

sem? Te is elképzeld, melyiket. A Biciklitolvajok főhősének a biciklijét lopták el. És világos, hogy ez egy szenzáció. Ne, ne, ne képzelődjétek, hogy megtanultam olaszul. Köszönöm, uram, amikor erről faggathattam, mármint hogyan sikerült ott megértetnie magát. Az a meggyőződésem, hogy egy regényt is szeretett volna átadni nekem, amely alapján a filmet készítették, én pedig még ezt is cselszövésnek véltem. Tehát volt elég időm, hogy megtanulhattam volna a nyelvet, ellenben e tekintetben se változtam meg, és kétlem, hogy meg fogok. Egy utcai barátom fordította le a cikket, de hiszen megértettem volna, ha bármilyen más nyelven lett volna megírva. Mellékelve volt egy fénykép is. A Biciklitolvajokból. És elképzeld, hogy kifakadtam. Bármilyen kétség és bármiféle megfontolás elszállt azon nyomban. Persze ezzel még inkább szerencsétlenné tettétek az életemet. Hálás vagyok kettőtök hőstettéért. Nem, nem foglak feladni titeket, ellenben köszönöm az értesítést és a meghívást, miszerint térjek haza. Minden éjjel az Ön lakásáról álmodom. Vajon, kedvesem, zongorázol-e, még elpirulnak a billentyűk, és ne gondoljátok, mindhárman, hogy megfedkeztem volna a bicikliről. Semmiképpen. Most, hogy elolvastam ezt a riasztó hírt, erről a vakmerő kis tolvajról, nem tudom, vajon Ön lopta el, vagy te, angyalom, most minden éjjel azt álmodom, hogy az égen biciklizünk. Én, Ön, Jože úr, te, angyalom, és te, jegyesem. Nem felejtettem el a biciklit, érdekes azonban, aminek nem tulajdonítok semmi jelentőséget és ez egyáltalán nem tart életben, vagy netalán én azt gondolnám, hogy mennyire tévedtek, ahogyan átvertetek vagy rászédtetek, ugyanis álmaimban nem jelenik meg a biciklim. Az égen egészen más biciklivel tekerünk, ám nem azért, mert biciklink a földre való. És még valami. Az utóbbi éjjeleken eltűnt a bicikli. Az a sejtésem, hogy egy roller körvonalai rajzolódnak ki. Amikor elkezdtem összerakni ezt a krónikát, a bicajról már el is búcsúztam. Nem merek tovább gondolkodni. Szeretlek titeket. Nagyon szeretlek. Talán sikerül majd jobban összeszednem magam és akkor jelentkezem. Jelenleg nincs más a zsebemben, mint a bicikliigazolványom, nem vesztettem el, Jože úr, semmiképpen se, pont mellette hever ez a szenzációs újságkivágás, és mit mondjak, miért. Ön nem láthatja a könnyeimet, amelyek miatt tényleg nem érdemelhetek bocsánatot, sőt azt fogja állítani, hogy mennyire feleslegesek. Köszönet a meghívásért. Köszönöm. Jelentkezem majd. Csak ezt ígérhetem. (...) Viszlát. Viszlát. Jó éjszakát tényleg mindenkinek.

Lukács Zsolt fordítása

ORCSIK ROLAND

Egy helyben tekerni Milánóban

A büszke, páncélozott
pompa után
a Castello Sforzesco
egyik mellékszobájában
fölszisszen a fájdalom.
Kopasz Jézus
függ a kereszten,
inkább rabló,
mint Isten,
fából faragott
nyers haldoklás.

Odakint esőzött,
mosta az ég
Milánó forró utcáit,
a nedvességtől hirtelen
meggyűrődtek a plakát-arcok,
a mosolyok alól kiütközött az idő
fogatlan bölcsessége.

Aztán az apró csoda
beengedett minket
a vágyott freskóhoz.
Eltávolodni a csoporttól,
közelebb a vacsorához.
Fel sem tűnt,
ebben a közös percben
ott sunyított az árulás,
köpésre a szívtől.

Jézus minden mennyiségben,
csupa harmonikus,
színpazar szenvedés.
Középkorunk is
mintha félne bevallani,
nem hisz semmiben,
csak a látottban,
a szó szerinti történet
tompá szajkózásában.

Az orrunk megakadályoz,
hogymeg tovább lássunk
Krisztus átszögelt talpán,
a halott corpus fölé.
De ha át is látnánk a szitán,
kérdés, hogy viselnénk
a másik eltávozását,
nem üzennék-e aggódva,
vigyázzon magára,
ne hagyjon magunkra.

Nem úgy az emmauszi vacsorán,
hol a csoda
ábrázolatlan,
ám jelenléte, akár a félhomály,
bensőségesen pislákol.
Minden arcon döbbenet,
csak Egyen nem:
a vén felszolgálónő ráncait
nyugalom simítja ki:
a megtört kenyérré figyel.

Az egyház sóvárgásától
nyálkásak
a dóm karcsú oszlopai,
akár a La Rinascente kirakatai.
A sok márkás-csuhás
úgy bóklászik a paradicsomban,
mint eltévedt turista
a kínai bevásárló-negyedben.

Milánóban lassan járd,
tovább élsz.
A motor- és autóregetegben
igazi meglepetés a bicikli,
úgy fest, nincs presztízse
a biznysz-landben.
Pedig izgalmasabb néha megállni,
mint Domenico a *Nosztalgiában*,
egy helyben tekerni,
szentesített cél nélkül.
Lenni, csak úgy,
s amikor elég:
abbahagyni.

Vancsó Zoltán fotója

Jó, rossz, semmi, egész

Volt egy biciklik, '56-ban hagyta a szenespincékben az unokabátyám.

Azzal kerekedett Pestig Boconádról, ahová ki voltak telepítve, részt vett az eseményekben, a határozás előtti utolsó pillanatban lelépett Németországba.

Szép, nagydarab, masszív, nehéz, nehézkes, öreg bicikli, kivittük a telekre, azzal jártam boltba.

Átkerekeztem a dűlőúton Budakalászsra, hoztam kristályvizes üvegben ivóvizet meg mindenfélét, amit kellett.

Zöld színű üvegek, csinos, krémszínű porcelán csattal.

Lekerekeztem a Dunához, a bányatavakhoz, délután mentem focizni.

Mindenki biciklizett, ezerkilencszázhatvanas évek.

Volt a telepen egy Moszkvics meg egy Pobjeda.

Szemben velünk lakott a Hosek úr, a hajdani Hangya-szövetkezet épületének pincéjében.

Hosek valaha hivatásos versenyző volt, kerékpáros, ő reparálta Szentistvántelep biciklijeit, az enyimet is.

Vagyis a miénk, családi bicaj, viszont én használtam legtöbbször, egész nyáron bringáztam.

Tele volt a műhelye különböző állapotban levő biciklivázakkal, egyiken kerék, másikon semmi, egy teljesen fölszerelt versenykerékpár, az összes stádium.

Minden fiú biciklivel jött ki a pályára, kivéve a Jankovits Bandit, ő futva érkezett a telep végétől, és mikor véget ért a foci, felénk intve hazafutott.

Sötét volt már, azért hagytuk abba, mert nem láttuk a labdát.

Egy-két vadonatúj gép is, a Deli Lacié, lámpa, kis bőr szerszámotáska, működő kézi-fékek, váltó, ezt bámultam sóvárogva, valahogy biztos voltam benne, hogy nekem nem lesz ilyenem, ilyen működő-kézi-fékes, amire rá lehet csatlakoztatni a pumpát.

1995. június elején egy évre Berlinbe költöztem.

A Halensee környékén laktunk, S-Bahnnal jártam haza, föl a lépcsőn, a vasúti hídon át, pár lépés a Storkwinkelig.

Egyik nap, ahogy a gyorsvasút lépcsőjén fölszaladva a hídra fordultam, észrevettem, hogy egy vadonatúj, szuperjó bicikli van a híd korlátjához lakatolva, egy U alakú fém-rögzítővel.

Lámpa, kis szerszámotáska, működő kézi-fékek, váltó, mindenféle.

Jobban mondva nem azt vettem észre, hogy ott egy bicikli, hanem hogy már legalább két napja van ott.

Másnap direkt arra mentem, tettem némi kitérőt, hogy megnézzem, mi a helyzet.

Semmi változás, mintha másképp állna, megdőlve, valaki megpróbálhatta leszedni onnan, vagy párat belerügött szórakozásból.

Következő nap is megnéztem, hát ezt, nincs mese, itthagyták.

Aztán egy hétre elutaztam Berlinből, kiment a fejemből, de hazafelé, a Kurfürstendammon eszembe villant, és direkt egy megállóval előbb szálltam le a 129-es buszról.

Ott volt a gép.

Poros bőrnycereg.

A lámpa hiányzott róla.

A táska is.

Ősz lett, tél, ha arra jártam, nem voltam képes lebeszélni magam, hogy meg ne nézzem.

Lassacskán mindent leszedtek róla, csak a váz maradt.

A következő nyár elején, készültünk haza, ahogy utoljára átsiettem a hídon, nem tudtam megállni, hogy ne álljak meg előtte.

És ne érintsem meg.

Ez így kissé érzélgősen hangzik, nem is tudom, hogyan hangzik, de hát igen, érzélgős is, azért hangzik érzélgősen, mert érzélgős.

Még annál is brutálisabb, nosztalgikus.

Fogom a biciklivázat, rémes, kicsit megrázom, hátha lejön onnan, vagy valami lesz, nem jött le, nem lett semmi, mi lett volna, erősen tartotta az U-lakat.

Két év múlva, Berlinben járva elmentem a Storkwinkelhez, a lakásom elé, csak úgy.
Sírni.
Fölháborodni.
Azért, mert most már valaki más lakik ott, az én lakásomban.
Az én lakásom.
Leszálltam a buszról, a híd innenső oldalán.
A bicikli miatt.
Nem volt ott a váz.
Semmi.
Mi lett volna.
Nem semmi, mert az U-lakat megvolt.
Ennek tíz éve.
Pár hónapja megint megnéztem.
A lakat megvan.
Meddig bírja egy ilyen lakat?
Ki, meddig?

(2007. április 18.)

Szamódy Zsolt fotója

VÖRÖS ISTVÁN

Két példázat a bicikliről

(Berlin)

A megfelelő távlat

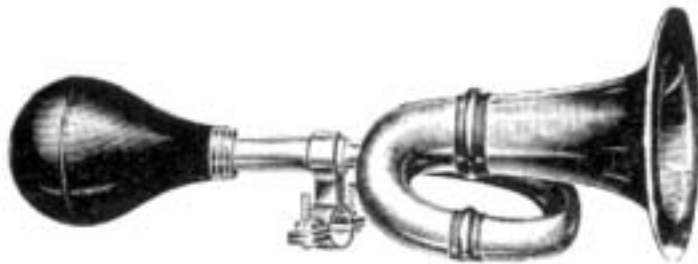
Reggel az iskola felől hazafelé
tartva vadludak hangját hallottam
a házak között. Egy darabig
azt hittem, a közeledő biciklista
féke csikorog, de ő megállás

nélkül továbbhajtott, és akkor
végre fölnéztem a fényfátyolos
égre, ahol szabálytalan V
alakban vagy ötven állat
tartott délnek, de nem turisták

voltak, nem a látnivalók miatt
utaztak. Mennyivel többet tudnak
ők a világról. Ha föléemelkednek,
nincsenek túl magasan. Ismerik
a táj egészét, nemcsak az

utak csontvázát, tudják, hogy mi
van meg még, és mi merült
már végleg kő és beton alá,
ahogy ők a sekély tavak vizébe
mártják a fejüket, és kutatnak

az iszapban férgek után.

Egymáshoz láncolt biciklik

Itt a napok sokkal gyorsabban
rövidülnek, talán éjszakánként öt percet
is, és a lakásunk, ahová egy hónapja
még 3 irányból sütött be a nap,
alig kap fényt. A függönyök ezért

fehérek, itt nem sötétíteni, itt
világosítani kell, a gondolkodás
titkos utakat keres magának. Itt
egy novemberi beszélgetés olyan,
mint barlangi patak a Karszton.

Az elmét növi be alacsony boróka-
bokor, magas pútea, az ő felszíne
omladozik be, hogy alatta szédítő,
lefelé nyíló barlang induljon,
melynek túlsó végén már egy alacsonyabb

rangú ördög ül. Aki egyúttal metró-
vezető is. A vagonok aprók, sárkány
formára vannak kalapálva, más járatokból
kerékpárosok ömlenek, mint a méhek.
Hatalmas, széljárta kaptárakat építenek

az egymáshoz láncolt biciklikből.

SAVA BABIČ

Hamvas Béla fényképe

Hamvas Béláról kevés fénykép maradt ránk. És alig akad néhány jó minőségű és használható. De – talán éppen ezért – kivétel nélkül mind megrendítők. Minden rendelkezésemre álló képet átadtam a kiadónak, hogy azok közül válasszának hármat, a *Válogatott művek* mindegyik kötetébe egyet-egyet. Ennek ellenére – habár mindegyiket ismertem, átvizsgáltam, elmélyülve Hamvas alakjában – engem is meglepett az a kép, amely a *Patmosz* c. esszékötet elejére került.

Hamvas fényképe abból az időszakból, amikor a *Patmoszt* írta:

A segédmunkás („raktáros”) munkahelyén, a vízerőmű építésénél, „a nép szebb jövőjéért és boldogulásáért vívott harc” helyszínén. Munkásbarakk, tele szerszámokkal, amelyeknek a neve vagy túl közönséges, vagy ellenkezőleg: olyan szakkifejezés, amit nem is értünk. Az ajtóban, az ajtófélfának támaszkodva, meggömbülve – Hamvas Béla. Vagy az ajtófélfára görbe, és Hamvas az egyedüli, aki itt egyenesen áll? Munkásruhában van, korhú öltözékben. Mögötte a barakkban sötét van, de annyira, hogy nem is látszik: Hamvas kopasz, vagy franciasapkában van? Ebben a kátrány-szerű sötétben egyedül Hamvas arca ragyog: ő az, aki mindennel tisztában van.

Mellette a fekete falon fehér tábla, rajta fekete betűkkel: „Tilos a dohányzás!” – alatta a civilizáció egyetlen jele, a tábla alá támasztott kerékpár hátsó kereke – a kerékpáré, amellyel kényelmesen elkarikázhatnánk a nagyvilágba. A fénykép legszembetűnőbb részlete: a deszkaajtó struktúrája; a korszakra jellemző komfort: egy kisablakos ajtó, tágra nyitva a világra, és berácsozva. A rács (szürkésfekete), az ajtóra, illetve a földre vetődő árnyéka ősi mágikus jelet alkotnak – egyenlő oldalú háromszöget.

Hamvas Béla és az ajtó egyensúlyban vannak. A tiltás fehér táblája és az ajtó világos deszkái – a mérleg két tálcaja – között mint a világ tengelye áll Hamvas Béla.

A *Patmosz* ezen kiadásában (*Centar za Geopoetiku* kiadó) a fekete-fehér fénykép nagy formátumú fehér lapon van, a fénykép feketesége ezzel kozmikussá válik: Hamvas Béla lebeg a napfényes kozmikus térben, körülötte még hatalmasabb fehérség, ami átterjed az előző oldalra is. Ezen a párhuzamos oldalon, a „Tilos a dohányzás!”-táblát ellensúlyozva,

szintén betűk: „Az *Európai Gondolat* kiadása”. Ezen kiadásban jelent meg három vastag kötete annak az embernek, aki az összehátrált barakk ajtajában áll.

Fekete, sötétszürke, világosszürke (fehér!) a hatalmas fehérségben – a rendkívüli értékeket hordozó könyv elején. Hogyan békéljünk meg a szerző fényképével, és hogy hozzuk kapcsolatba az esszékkel?

A kép színe nem szürke (fekete, fehér), hanem hamu-szerű (mint a gyümölcs hamvassága)... A hamvas szó a hamuból származik, Hamvas hamu-könyvei új életre kelnek.

Vajon ezt érezte meg jó intuícióval a könyv grafikai szerkesztője (M. M. Crni), vagy valaki megsúgta neki, lefordította szerbere, hogy mit jelent magyarul Hamvas neve, s ezért állította tökéletes egységbe Hamvas válogatott műveinek szerb kiadását: fekete, sötétszürke, világosszürke a borítójuk – valójában mind hamuszürke, *Hamvas*.

Varga Piroska fordítása

MINYÓ SZERT KÁROLY

a fénykerékpározásról

Idén 70 éves, Victoria típusú, fekete színű, és dinamóval is rendelkező biciklimet (családi darab) állványra szerelem, valami olyasmire, mint amivel régen a vándorköszörűsök megemelték a hátsó kereket, hogy szabadon foroghasson, álló helyzetben is lehessen tekerni, azaz a dinamó segítségével létrehozott áram által a bicikli lámpája képes legyen világítani, míg maga a bringa el sem mozdul helyéről.

A kiállítóteret, ahol az akció majd történik, sötétkamrává lényegítem át, vállalva a kockázatot az öntörvénnyű anyaggal való munka során. Elzárom a kósza fények útját, vörös színű „laborlámpákat” helyezek ki, ellenőrzöm a bringa fényét is, és az egész mechanikát.

Festőállványt helyezek a keletkezendő fény útjába, optimális távolságra a preparált bringától. Kicsomagolom a már előzetesen fényérzékenyített falemezt és elhelyezem a kontaktnegatívot, melyen keresztül a fény megérkezik. Mindezeket az állványra helyezem.

Józanágom birtokában, ügyelve arra, hogy a teremtő gesztus mámore ne ragadjon magával, szép és nyugodt, ám határozott tempóban folytatom le az előkészületeket.

A sötét térben csupán a vörös fény világlik. Az időközben összegyűlt közönség lélegzet visszafojtva, mozdulatlanul figyel...

A várakozás feszültségének csúcspontján felülök a biciklire, és eleinte lassan, majd egyre tempósabban tekerek, amíg csak az előzetes méréseimnek megfelelő fény mennyiség ki nem ömlik a bicikli lámpájából, és az előre odahelyezett, érzékennyé tett képfelületre be nem csapódik!

Tekerés közben fényvéveket teszek meg, kozmikus távolságot hidalok át, egy másik dimenzióba jutok a sötétkamrává átlényegített falak között. A biciklikerek külsője és a dinamó súrlódása, egymáshoz dörzsölődése keltette földöntúli hangok kíséretében.

Megérkezem, lekászálódok a nyeregből, a teremtés csendjében, a képhez lépve előidézem a látens képet, és rögzítem a látványt az örökkévalóságnak. Fény gyúl! A mű létrejött, megtekinthető!

Ma este Én vagyok a természet írónja, több nem is lehetnék.

(Ezúton mondok köszönetet Jász Attilának a szöveg szerkesztésében nyújtott kimagasló segítségéért.)

A fénykerékpározást bemutató felvételeket Szent Béla filmjéből rögzítettük a művész 2001-es, budapesti Trafo Galériában történt kiállítás megnyitója kapcsán, a kerékpáros felvételek Minyó Szent munkái.

WEHNER TIBOR

Neuberger István festőművész úr bringás képei

Száz éve, az 1908-ban közzétett A tájkép virágzása című tanulmányában a barbizoniak és az impresszionisták munkálkodását, és ezen keresztül a tájkép szerepét és művészeti jelentőségét elemezve állapította meg Petrovics Elek: „Lázás keresés indul meg, mely sorra pattantja ki a természet szem nem látta titkait: az atmoszféra örökmozgású életének ezer rejtélyes tüneményét, a napfény ragyogásának és bágyadásának kimeríthetetlen árnyalatait. S a megfeszített kutatás nyomán bő jutalom jár: királyi pompája hajt ki az új szépségeknek. A tájkép gazdag és változatos lesz, mint maga a természet. A mindenség egész költészete tükröződik benne.”

Mint Neuberger István művészete is tanúsítja, a tájkép – bár mint téma megmaradt a festészet érdeklődésének egyik központi jelentőségű problematikájaként – jelentős átalakuláson ment keresztül a XX. századi története során: már régen nem csak a mindenség-költészet tükröztetése a feladata. A főiskolai tanulmányainak lezárása, 1979 óta festői életművét építő Neuberger István is olyan, a klasszikus impresszionista, illetve posztimpresszionista alkotóelvek, alkotómódszerek szellemében és gyakorlata szerint dolgozik, olyan, a szabad térben rögzíthető és rögzített látványemlékekre alapozott témákat dolgoz fel, melyeknek központi motívuma az Alföld sík, és a Dunántúl hegyes-dombos vidéke, és kiemelten a vízpartok világa, ám az alkotóelvek, az alkotómódszerek XIX. századi párhuzamai ellenére e piktúra mégis hallatlanul korszerűnek ítéelhető: különösségek és egyediségek által éltegett. Ugyanis Neuberger nem a tájfestő elődök képei sorát másolja vagy folytatja, hanem az adott természeti közegbe helyezve jeleníti meg látomászerűvé érlelt, feszültségekkel telített érzelmi-gondolati világát, s így új mű-valóságot teremt. Egy-egy nagyívű, sokszor felülnézetben, vagy nagy rálátásban szemlélt – vagy csak nehezen kitapintható nézőpontból megragadott –, az alig-alig meghatározható távlatviszonyokkal felépített tájmotívumban megjelenő, csaknem minden képen különös jelentőséget kap néhány apró, tulajdonképpen jelentéktelen, de kompozicionálisan mégis fontossá avatott, gondosan kidolgozott részlet: eszköz, tárgy, emberalak.

A legújabb Neuberger-képek összekötő jegye a kerékpár, a kerékpáros alak motívuma, amely mint ikonográfiai típus természetesen nem túlságosan mély gyökerű a festészet történetében: a kerékpáros-kompozíciók értelemszerűen csak a kerékpár, mint közlekedési eszköz megjelenése óta vonulhattak be a művészettörténetbe. Neuberger látszólag rendkívül könnyed, laza hangulatokat ragad meg az olajjal és akrillal festett művein: képei leginkább pasztellárnyalatokban, világos koloritban előadott festői tájfutatok, amelyekben mindig megjelenik a pedált taposó, vagy lábát letámasztó, egy-egy biciklikerékkal ügyködő figura. Hát ez bizony nem a Tour de France, ez egy sajátos és tipikus magyar körverseny, amely állandóan zajlik, amelynek nincs rajtja és befutója, csak megszállottan tepernek, tétován egyensúlyoznak a bringások: a kocsmá felé igyekvők, a kocsmából hazatérő kivilágítatlanok, a cekkert a kormányra akasztók, és a lelkes kerékpáros turisták, akik tudván tudják, hogy kerékpárról egészen más a világ, mint gyalogosan vagy a mélységesen lenézett autóból, és az emelkedőket hősieesen legyűrve, a lejtőkön vakmerőn száguldozva, a kanyarokban lelkesen bedőlve végre, és ha csak egy-egy pillanatra is, de szabadnak érzetik magukat.

Laza táj- és emlékfoszlányokból, képpillanatokból, feljegyzésszerű oldottságokból, üde változatosságokból szerveződik a Neuberger bringástájkép-sorozat. A sárgák, a zöldek, a rózsaszínek pasztell árnyalatra hangolt kompozíciói a békés táj felszíne alatt motozó nyugtalanságot sugározzák, és ezt a feszültséget összpontosítják az inkább túlfűtött izgalmakkal, mintsem kiegyensúlyozottságokkal jellemezhető, köznapi szorgoskodásaikba bonyolódó kerékpáros-alakok is. Miként a korábbi alkotószakaszok termésében – a bibliai témákat idéző kompozíciókban vagy a művésztelep-képekben –, ezekben a kerékpáros-idézésekben is a világ hajszoltságokkal, felfokozottságokkal megzavart, egyensúlyát veszített, a valóságosságokat a lázas látomásosságba fordító képe, látletele jelenik meg. De a Neuberger-képek e kissé riasztó összkép feltárása mellett bátorítanak is: bátran szálljunk nyeregbe, kerékpáros kalandozásainkon soha nem látott ismeretlen szépségek és izgalmas megpróbáltatások várnak ránk.

MARKO STABEJ

Biciklivel az első emeletre

Ha valaha is kerekeztetek már (biciklivel), tudhatjátok, hogy milyen biciklistának lenni az utakon. A képek lustán rakódnak össze és esnek szét a szemünk előtt. Illatosak. Valahol vagy, ugyanakkor mégis sehol. Viszont az autóval más a helyzet. Különösképpen, mikor vezetés közben a sofőrnek nem megengedettek a képek. Még ha el is érhetné azokat, az veszéllyel járna. Az autósoknak ezért mindig meg kell állniuk, ha valamilyen meg szeretnének nézni. A biciklista keresztülvághat a képeken. És hallgat. Még ha közösségben is kerékpározik, kevés a szó, más ez, mint a gyors és fecsegésre alkalmas autóban. Szűkösek a szavak, és éppen ezért értékeesebbek. Szeretettel használja őket.

Peter Svetina verseiben nagyon nem-autós a hangulat. Sok benne a minden iránti lassú szerelem, amit szeretni érdemes. Úgy tűnik, hogy ennél többről is van itt szó, mint amit készek vagyunk elismerni, jöllehet csak pár vers szerepel Peter kötetében. Éppúgy, mint amikor csak pár nap áll rendelkezésünkre a nyári üdüléskor.

Minden leírt dologgal persze nem érthetünk egyet. Például, ha a pedál recseg, akkor meg kell javítani, nem pedig rondót írni rá.

A capuccino nem maradandó dolog, ezt minden gyerek tudja, és a szúnyogokból készült turbán nem védhet meg az esőtől. A svéd virágokat Svédországban tűzik a gombjukba, nem pedig Heathrowban. Az is érthetetlen számunkra, hogy mit keres egy görög szoba az idriai nyár kellős közepén. De ennek ellenére a versek végére érezzük a hiányukat. Látható és olvashatjuk is, hogy Peter az északra fekvő vidékeken át szeret barangolni, hogy ezt kettesben csinálja, hogy kezet fogott a nyelvvel, és hogy jó barátságot kötöttek egymással. A versek nem fedik fel előttünk, hogy Peter a verstan egyetemi szintű szakértője, ami egyaránt jó a versnek és Peternek is, különösen pedig az olvasónak. És kinek a figyelmébe ajánlhatnánk az *Első emeleti kávézó* című kötetet? Biztosan minden biciklistának, legyen az férfi vagy nő, akik a téli estéken a kályha mellett gubbasztanak, esetleg a nyári vándoroknak. Feltehetőleg pedig minden ideges embernek és a szenvedélyes autósoknak, akik erőszakosan előznek. Mint didaktikus olvasmányt.

Lukács Zsolt fordítása

(Marko Stabej előszava Peter Svetina *Első emeleti kávézó* c. kötetéhez.)

PETER SVETINA

norvég napló

rondó pedálra

A kegyelem további metszete:

biciklisek, eső és pelerin,
szemellenzős kicsikók;
az a zápor nélkül eltelt pár óra
tiszteséges szemfényvesztésnek
számított –

A pedál rondót lejtett.
A vízsugarak
folytonosan jegyzetelték
az ismétlést.
Kezünk majdnem megfagyott.
A pedál rondót táncolt.

A tizenegyedik filmfelvétel:
fűtött, panziós szoba, reggelivel;
Barbara elszenderedett.

A következő nap
tizenöt percet tekertünk,
mielőtt szemerkélni kezdett.

A pedál rondót lejtett.

elbeszélő a biciklin

A hang ide-oda csapódott,
széllökésekkel keveredett.
A dülőút fröcskölése
a színhely fele sodorta a kalapot.
Elbeszélő a biciklin.
Az első jelenet próbája.

Mi is a lehetséges
jelenetek egyikét próbáltuk.
A dülőút a mező
és a semmi
közt kanyargott;
épp ott adtuk át egymásnak
azt a bőröndöt és a kockás sapkát.

Csendélet:
két nárcisszal
és a háttérben árválkodó
vasútállomással.

Még emlékszem a szélfűtta nadrágszárra
és a karéj kenyérre, a két keményre főtt tojásra,
az uzsonnára a hátsó ülésen,
úton hazafele.

Tojás.
Sárgája helyett
élezett
hostia fénye.

A harangtoronyra fröccsent tej
a homlokzaton folyt le.

Alacsony fűben járunk,
locsolókocsi vize
nedvesíti lábunk
és alul a farmerunk.

molde

Ilyen az este.

Sirály-kopogás az ablakon.

Moldeban akkor a sirály-
sereg a tetőkön kopogott. Három napot
egy faházban vészeltünk át,
ablaka alatt nyírfa állt.
Biciklinket nejlon fedte,
a zár valójában csak
feleslegesen ékesítette,
mindössze megszokásból került
az abroncs és a küllők közé.

S azokban a napokban havazott –
biciklink sótól fehéren ragyogott.

Lehet, összezavart a fehérség:
hébe-hóba olykor
ott találtuk magunk egy festmény vásznon
s elhajtottunk kerete peremén.

ha kedvünk szottyán

Ha kedvünk szottyán, biciklire pattanunk
s Bjerkáig tekerjük bicajunk.

S ha eső mossa arcunk,
szúnyogokból készítjük turbánunk.

S ha leesik pedálunk,
a dagályon játszunk s szájharmonikázunk.

S ha testünk vacog,
az alagút lesz a takarónk.

Szerzetesek fogadnak nyírfa-tető alatt
és sirályok repülnek át álmainkat.

Ha kedvünk szottyán, csak úgy
biciklire pattanunk s Bjerkáig meg se állunk.

Lukács Zsolt fordítása

META KUŠAR

Csillogó és jól megkent csapágy

Az erdőn át robogok, recsegve és nyikorgón. Az erdőn át, a rengetegen!
Harcosként, mint huszár a lován száguldok. Léptekre képtelen, ám
elhúzok a posta, Prešeren szobra, a katedrális mellett, át a piacon,
a vár alatt, a városkapun keresztül, ki az erdőből, ki a városból.

Apám tanítgatott. Tekerni mily nagy dolog, a legnagyobb. Tartotta
a hasam köré helyezett törölközőt. A Természetet a has hajtotta
s a Módszert. Apám tartott és rohant mutatva az Utat.
Anyám nézte, kötényét igazgatta és szerencsém kovácsolta.

A forgó kerekek csillagaimra süvítnek. A rengetegen át robogok,
hol csíráiban ott a kozmosz. Benne reggeliző sofőrök, professorok
diáklányok vékony blúzán. Mit is tudnak a fruskák, a gépsoron gyártott
professorok, kiket összekent a lánc és a hazug börtáskák!

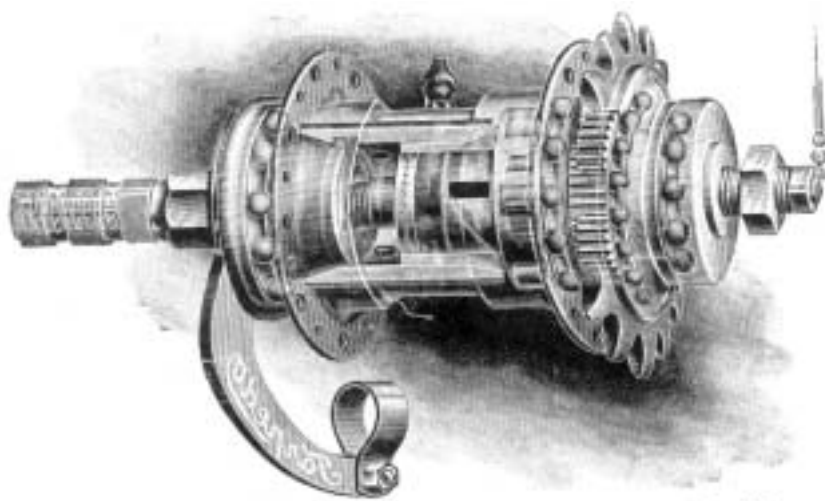
Lassan haladok a folyó mellett, a réteken, a billegetők békésen szaladnak
utánam az úton, sötétek, mint a biciklim. Mit kezdenek a feketeséggel,
mire jó a dunlopnak az ósdi fekete szín, mire a fék? Kontrámat, mit nem
próbáltak ki az olasz tiszték, de a minden folyó menti és hegyvidéki nemzet

évszázados pufajkás réme. A pufajka pusztulat, mi ösztökélte az árt,
hajtotta és sodorta azt, hol képtelenség a segítség. Kisütik a halhatatlanság
elméletét. Mibe karoljunk, hol jussunk lélegzethez, ha a mumus megtorpan? Nem moccan?
Ha a mumus kővé dermed s a csillogó küllők közé gurul? Ganésa a patkányon,

Krisztus csónakról, a költőnő bicikliről parancsol. A mennyboltos urak meg-
olajozták a csillogó és jól megkent csapágyat, fénylik az erdőn, a városon át,
a kertbe. Suhanjunk át a szerteszórt szavakon. A törött mondatok mellett
a virágágyáshoz hajtók. Vár rám a régi csalánnal teli tál. Gyomlálás, gyomlálás,

nem felolvasás.

Lukács Zsolt fordítása

Lánc és kormány

Nemrég egy vendégeskedés során, amikor Janaval, Alešsel, Jureval és Primožszal Újvidéken (Novi Sad) mutattuk be a kortárs szlovén irodalmat, mindenekelőtt a hivatalos felolvasás után elkövetkező beszélgetés élénk része lepett meg minket. Minthogy nincsenek hozzászokva ahhoz, hogy számos kérdéssel halmozzák el őket és a hallgatóság *első látásra* szimpatikusan nyugodt kíváncsiságára, szerzőinket különösen is az a kérdés döbentette meg, hogy tudnak-e síelni, ami az otthoni, szlovén irodalmi élet kontextusában, bár legyenek azok már a fellépésükkor annyira innovatívak és konvencióktól mentesek, szinte majdnem istenkáromlásnak számítanak. Biztosan az újvidéki hallgatóság nem is álmódott arról, hogy milyen aktuálissá válhat ez a kérdés az ideai irodalmi ősszel, és hogy valójában ezzel akaratlanul is fején találták a nyárutáni irodalmárok közt folyó csevegés szögét, mind a fesztiválét, mind a mindennapi életét.

Miért? Semmiképpen sem áll szándékomban, hogy úgy töprengjek a szlovénokról, mint valami síelőkről. Jóllehet helyezkedjék el ez az idejét vesztett exjugoszláv cukkolás kontextusában (amelyek más sportokban ennek a számlájára íródtak, hogy állítólag a szlovén konkurenciától nem kell félni, persze elsősorban a kollektív sportokban), vagy esetleg a mi kontextusunkban, a határokon kívül is felismerhető saját magunkról alkotott kép kontextusában. Ami persze fakadhat a szorgalom dicsőítéséből is, a szívósságból és ugyanakkor az Alpok(aljai) térséghez való kötődésből, ami különösen is aktuális volt az elszakadás ideje alatt, amikor tömegesen kapkodtak mindenért, amire a nemzeti identitást lehetett ráalapozni a Jugoszlávia megmaradt részeitől való megkülönböztetés érdekében, helyesebben az úgynevezett Balkántól. Tehát nem a mellékjelentésekről, amelyek a vidámabb szociális oldalhoz fűződnek és nem is a síelésről, mint egy félig letűnt évszázad szociológiai fenoménjéről, hanem csak magáról az ideális-szimbolikus városról, amiről csak otthon, nálunk kérdezzetnek az ilyesfajta ügyekkel kapcsolatosan (valójában nem éppen az irodalmárok jelentik számára a helyszínt), utalva az előző vita hangsúlyos témájára.

A szlovén irodalomban valójában még sohasem vettem észre annál szembetűnőbb felosztást, amely síelőkre és *focistákra* osztotta fel az irodalmat, ezért is lehetett annyira eleven még a minapi paradigmatis felosztás, amely pedig alpinistákra és tengerészekre osztotta azt. A magányos, kérlelhetetlen, kimondhatatlan szép pillanatok tisztelőire, akik a beavatottak látóhatárán kívül eléggé gyorsan láthatóvá teszik a kevésbé kellemes asszociációkat is, mint például a korlátozottság, a szűkkeblű magunkba mélyedés, a lelki szigorúság és hasonlók, amelyeket a másik oldalon a mediterrán vitalizmussal, az erotizmussal, a világra való nyitottsággal lehetne behelyettesíteni vagyis meghaladni, valamint a kozmopolitizmusra való érzékenységgel, mint ahogy azt a tenger felszínének nyitottsága szimbolizálja. Persze a szemünk előtt ott lebeg a Triglav, ami, mint az igazhíttű szlovénság szimbóluma, különben pedig egy gyorsan felvázolt, sematikus ábrázolásában, mint valami diagramma, a nálunk annyira gyakran megénekelte szívélyességre és eltökéltségre emlékeztet bennünket, de ugyanakkor talán népünk öntudatlan durcásságára is, amit éppen a messzeségbe elnyúló síkságnak kellene lággyá formálnia, (mindenekelőtt) a mediterrán, (kevésbé pedig) a pannóniai lelki miliónek (különben ez utóbbi a sohasem eléggé vágyódás benyomását keltő Kelet felé nyílik). Ihletet keltő lezsersége miatt pedig legmegfelelőbbben a látóhatár ad róla vázlatos képet, a tengeri horizont mérhetetlenségének szimbóluma (és még ki tudja, mié).

A látóhatár, mint a végtelen határtalanság búvóhelye a veleszületett háromfejű jel¹ hatágú jellegzetessége elől, amely szinte eszmei mintája a lelki korlátoltságnak és a lelki összetörtségnek. A *tenger* és a *hegyek* közt a szlovén irodalom hatáskörében állt és még mindig áll a kirekesztő vagy kötőszócska, az egyik melletti és másik elleni dilemmája, a két rivális fenklubhoz való tartozás, amelyek nemcsak az eszmei-esztétikai rálátásukkal tekintenek eléggé más irányba és itt-ott egymást tépik szét egy arasznyi területért egy arénában a szlovén nemzet szubsztanciájának megkreálása és annak kulturális prosperitása miatt, hanem a saját ideáljuk utáni vágyódásukkal túl szívesen, kritikától

¹ Utalás a Triglavra, Szlovénia legmagasabb hegyére (2864 m), ami szó szerint „háromfejűt” jelent. A szlovén mitológia ősi hadistene. Az itt említett szimbólumok megtalálhatók a szlovén nemzeti zászlón.

mentesen figyelmen kívül hagyták annak az eleganciáját, amit tisztelnek más kultuszok/kultúrképződmények csodálói. Figyelembe se vették azt a tényt, hogy még Nietzsche és Bernhard, a közép-európai társadalmi létnek a két leginkább felemlegetett antagonistái, még hogy érveltek a konkurens paradigmákon belül. A német életfilozófus számára ez az olasz és francia Riviéra mellett a svájci Alpok jelentette, az ellentmondásos osztrák író pedig szülőhazájában mindenekelőtt a tompaagyú embereket vetette meg, akik a csodaszép környezetet, amely „az ő lelkének úgy megfelelt, mint semmi más dolog”, sehogyan se képesek értékelni.

Az utóbbi időkből pedig, mint ahogy azt majd látni fogjuk, a hasonló gondolkodású-aknak és az ellenfeleknek egy újfajta felosztásával és számon tartásával van dolgunk. Egy interjú szerint, amit Igor Divjakra bízott Primož Čučnik, a szerkesztőtársam, hogy készítse el a Literaturanak, egy bizonyos kérdésekről folytatott beszélgetés, amely *itt és most* határozza meg a szlovén költészetet, már átköltözött a központi szlovén újság (Delo) irodalmi oldalának függelék hasábjaira (Književni list), ahol Milan Vincetič közölte pár meglátását a bicikliről, mint ahogy azt Divjak lejegyezte, „a költői státuszimbólumról”, valamint a teáról, mint a kortárs urbánus irodalmárok életelixírjéről. (Talán a teázási ceremónia, amire végeredményben időt kell szakítani, manapság az irodalmárok körében a hírhedt alkoholfogyasztás pótléka, amire a kortárs irodalmár esetleg kevés idővel vagy történetesen nagyon rossz kondícióval rendelkezik.) S mint-hogy magamat is a teaivók inyencei közé sorolhatom és eléggé lelkes biciklistának is számítok, mivel az úgynevezett státuszimbólumok fenoménja, mint szemléltőt mindig is vonzott és ugyanakkor az e fajta hipotézis a bicikliről, mint a kortárs státuszimbólumról már az előbb említett interjú elolvasásakor is kissé valótlannak tűnt, persze hogy az említett polémiát figyelembe véve, ezen felül, ami még ízlésem számára is eléggé bizarr, habozás nélkül jegyezni kezdtem a fületem.

Az irodalomkritikai kvalifikátorok kimerültségét, amelyekről Vincetič írt, persze nem lehet kétségbe vonni. Azokat sem, hogy a tektonikus felosztások, amelyek a hagyományos és modern, a liberális és konzervatív, a modern és modern utáni és hasonló kifejezéseket használják, az utóbbi időkből szembevetően átengedték helyüket az alig észrevehető és definiálható, éppen ezért semmivel se kevésbé kötött és kizáró dolgoknak, sőt erről már jómagam is irtam egy keveset. De ennek ellenére úgy tűnik, hogy még mindig maradt valami elmondhatatlan és attól félek, hogy meg nem értett. Mint például Čučniknak az a válasza, hogy nem szükséges biciklistának lenned, hogy versed a biciklin találja magát. Kétséget kizárva. Ezért kitartok amellett, hogy a biciklizés elhatárolja magát a biciklizéstől, mint sportszerű, sőt olimpiai ágától, hisz csak így saját pedáljaik számlájára feltűnhetnek majd a nem-költők is, akik éppenséggel nem minden felvételen képesek saját biciklijüket megnyargalni, de ugyanakkor mennyire össze vannak velük nőve. Ha például Lance Armstrongot arról kérdeznék meg, hogy mi tartja meg a biciklin, ezt felelné: „Hatóság biciklizés az Alpokban emelkedőn felfele, esőben. Ennyi.” Tehát semmi szó sem esik a társadalmi dinamikáról, a kedvező sebességről és a műfaji igényekről, ezért is tűnik az arra való hivatkozás, hogy ki kicsodát látott már valaha a biciklin és miért nem, kevésbé fontosnak, mint az, hogy milyen hatással lesz bizonyos módszer a költészetére. A bicikli, mint ahogy a felkínált költészeti kontextusban azt értem, inkább a költészet mozgatójának a metaforája, amikor ezt a helyet kiűritette a (tisza) ihlet, kevésbé státuszimbólumról, mint inkább a mozgás szinkronjáról lenne itt szó, és az események feljegyzéséről, a költészet ritmusáról és a pedáltekerésről, a *lét és máskéntlétezés* közti szinergiáról. Csak egy ilyesfajta értelmezés óvhat meg minket a hülyeségektől, amelyek egy túl szó szerinti értelmezésből következhetnek. És ezek könnyen letérhetnek a helyes útról egészen *Franckának a kocsis után futásáig*², mint az atlétikai elemek bevezetése a modern szlovén prózába és Cankart úgy tüntetné fel, mint az atlétikai próza inaugurálóját. Ha például Armstrong verset költene a hegycsúcs lejtőjén való felkapaszkodása során, ez egészen másként hangzana, mint mondjuk Čučniké, erről meg vagyok győződve. A költő *csipeszes nadrág* kifejezését is talán minél előbb elvetné, mindenesetre eszébe sem jutna, hogy ez különös tekintettel megénekelhető.

Így tehát a kezdet kezdetén feltett *hegyi és tengeri* megkülönböztetést megnevelhetnénk igazi testi diszciplínákkal, amelyek egyik vagy másik felosztás öntvényéből keletkeznének, kaphatnánk hegyi és fennségi biciklistákat, az utóbbiakat pedig városiakra és helybéliekre lehetne felosztani. Az elsők közé mindenképpen besorolhatnánk Čučnikot,

² Utalás Ivan Cankar (1876–1918) szlovén szimbolista író *Az emelkedőn* (Na klanču) c. regénye jelenetére.

a második közé pedig nem szabad elfelednünk beiktatni Peter Svetinát, aki *Kávézó az első emeleten* (2001) c. kötetében kitűnő helybéli-biciklista ciklust jelentetett meg *Norvég napló* címmel, ami előbb-utóbb e zsáner klasszikus művének számít majd. Peter Svetina a bicikli technikai elemei miatt is érdekes, amelyeket becsempészett a verseibe. (Emiatt úttörőnek számít a szlovén költészetben, már ahogy erről tudomásom van.)

John Forester a *Cycling as Viewed in Literature* (1989) c. esszéjében elemzi annak különféle módszerét, az univerzális irodalmi témák szemszögéből, hogy miként kerülnek be ezek a mindenképpen marginális tevékenységek az irodalmi, itt a prózai szövegekbe. Maguktól a kezdetektől, amelyek elnyúlnak a XIX. század utolsó éveibe majd a mai napig. Klasszifikációjában megtalálható minden a biciklista literatúrától, ami közelebb áll az útirajzhoz és nem beszél valami sokat magáról a biciklizésről, hiszen e műfaj íróinak csak kevés biciklista vagy helyesebben irodalmi tapasztalata van, a biciklista alkalmoszerű emlékezési motívumok felé, amelyek közül kiemelkedik egy biciklista úttesti balesetének leírása Simone de Beauvoir írói tollából, aki egy biciklikirándulás során Jeana-Paula Sartra kíséretében a hegyről való leereszkedés következtében az úttest nem megfelelő oldalán hajtott, és hogy elkerülje a összeütközést a szembejövő, felfelé tekerő biciklistákkal, kirepült az útról és eközben kitorpte a fogát. Ugyanakkor itt az irodalomban a biciklizés motívuma lett felhasználva, ami sokkal többet mond el magáról a szerzőről, mint a biciklizésről, mint ahogy azt mások látják (ennek közvetlen közelében rejlenek a magyarázatok a fentebb említett félreértésekre), másrészt pedig, mint orvosságról esik róla szó e túlságosan motorizált korszakban, és kevés gondot fordítunk a testi mozgásra (erről is volt valami odavetve a replikázó interjúban). Nem szabad elhanyagolnunk az irodalomban szereplő bicikli(zés) szociális kontextusát sem, ami többnyire az önéletrajzi, non-fiction, próza tárgya, ahol a biciklire, mint tényleges státusszimbólumra bukkanhatunk az iskolákban, a gyerekbandákban, vagy pedig a biciklizésről, mint utazási módszerről, ami az alsóbb társadalmi rétegeket jellemzi (például D. H. Lawrence *Sons and Lovers*), és a lopott biciklikről szóló sztorikait, amelyek a komédiával, esetleg a krimivel mutatnak hasonlóságot (még a hírneves Sherlock Holmes is vesződtött *The Adventure of the Solitary Cyclist*), valahol kettejük közé sorolhatnánk be a mi szlovén írónkat, Milan Kleč – a ljubljana utcák biciklistáját vagy gyalogosát biciklivel a város mámorító helyeinek mentén – és az ő első regényét, a *Biciklitolvajokat* (1992), költői szoftverkrimijét számos fantasztikus bonyodalommal és fordulattal, amelynek címbéli és fabulatív referenciái persze hogy a filmvászonról származnak. A kisregény története átszövídik még egy másik úr ellopott biciklijével és még csak ezen keresztül Sica filmjének történetével, sőt éppen ezért beszélhetünk egy intermediális esetről is, mint műfajról, ahol pedig most éppen a történet mozgató (fő)szerepét tölti be. És nem csak azt: Kleč valójában azt folytatja vele, ami már elkezdődött a *Kormány* c. művében (1990) – elsősorban e kisnovella kötet hátsó oldalának a szövegét kellene beszámítani a biciklis irodalom megerősítésének példáihoz, ami számottevőbben erősíti azt –, ezért nem meglepő, hogy Kleč a regényesített elbeszélését e szavakkal kezdi: „*Én már elég sokat írtam a bicikliről. Úgy is fogalmazhatnám, hogy túl sokat, ami másrésztől azonban nem is tartja magát.*” És egy kicsit később, de még mindig az első oldalon ez áll: „*Én nem tévedek, és ami minden dolog közül a legfontosabb, az éppen az, hogy megint a biciklinél tartunk.*”

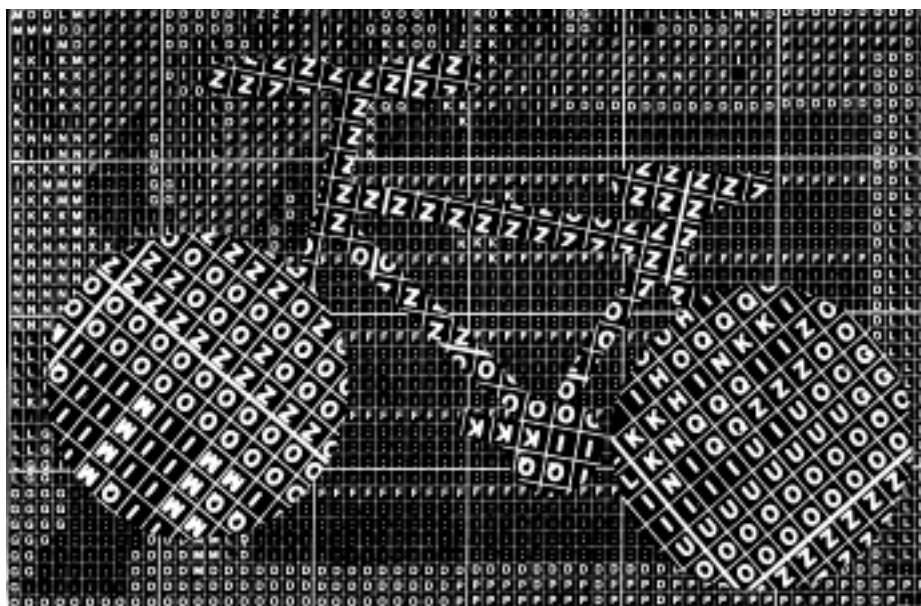
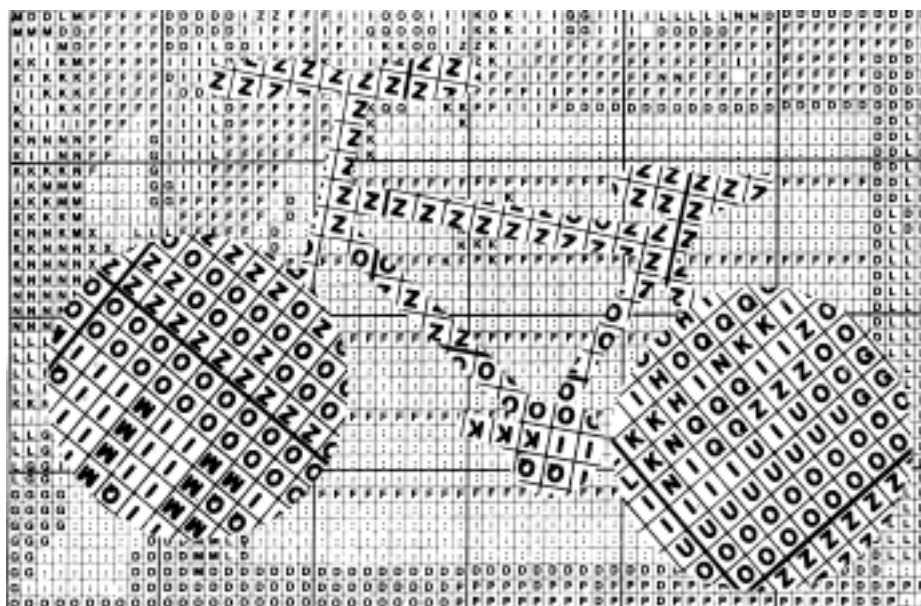
Aláírom. Azért tűnt, minden furcsasága ellenére, vagy pedig éppen emiatt, az augusztusi levelezési intervenció éppen aktuálisnak a már némileg beporosodott költészeti kérdések felfrissülésével kapcsolatosan. És mi lett volna, ha akkor az újjvidéki publikum a biciklizés jártasságában való gyakorlatunkról kérdezett volna? Feltehetőleg legalábbis somolyogtunk volna, vagy pedig ránk tört volna a nevetés. Ugyanis ehhez hasonló dolog az említett irodalmi est kontextusában valamennyire szürrealistának számított volna. Mindenekelőtt pedig a további magyarázatok számára túlságosan is komplikáltak számítna, bőséges háttérismeretet igényelne és számos, nehezen megmagyarázható helyi sajátossággal lenne megkenve.

Lukács Zsolt fordítása

LADIK KATALIN

Óda a hímzett biciklihez

A kerékpározás az irodalom tükrében

A regényirodalom főleg azzal foglalkozik, mit tesznek az emberek, és közben milyen érzés tölti el őket. Nagyszerű egyetemes témák vannak adva: fejlődés, szerelem, gyermeknevelés, öregkor és halál. Az egyetemes témák között hatalmas regények szólnak az élet szinte minden részletéről: háború, gyógyítás, ígéhirdetés, tanítás, politika, ügyvédi gyakorlat, üzleti élet, sport- és atlétikai versenyek, a környezet meghódítása vagy leigázása. Az utazás minden módja gazdag ihletforrás, kezdve azzal, amit első regényünknek neveznek: Homérosztól az *Odüsszeia*. Tengeri utazás, folyami hajózás, gyaloglás, utazás lovon és szekéren, vasúton, autóval és repülővel; mindezek ismert írók érdekes regényeit ihlették. Hol a kerékpár ebben a hagyományban?

Vitatható, mennyire pontosan tükrözi az irodalom az életet; az azonban vitathatatlan, hogy az irodalom megmutatja az íróknak és az olvasóknak az élet különféle mozzanataihoz fűződő érzéseit. Talán nem az irodalomból ismerjük meg a kerékpározást, viszont azt tanulmányozva, hogyan bukkan fel a kerékpározás az irodalomban, megismerhetjük, mit tudnak az emberek a kerékpározásról, és hogyan érznek iránta. Természetesen a kerékpározás csak 110 éve kezdődött, viszont a vasút és a gőzhajó is alig korábban jelentkezett, míg az autózás és a repülés valamivel később jelent meg. Ez az évszázad regények áradatát érte meg, közülük sokat ezek a tevékenységek ihlettek. A kerékpározás mégis ritkán jelenik meg a próza-irodalomban, és kevés kivételtől eltekintve, nagyobb szerepet csak kevésbé jelentős szerzők kisebb műveiben kap. Csak egy kerékpáros regényt ismerek egy jelentősebb szerzőtől, a legtöbb ember előtt ismeretlen regény, mint számos mai rajongója előtt is, és méltán feledett, mint hirtelen kész fércmű. Ezenkívül csak egy másik regényt ismerek, amely pontosan ábrázolja a kerékpározást, és bár alig húsz éve jelent meg, nem akadok megvásárolható példányra. Talán csak nagyon kevesen olvasták. (1996-ban újra megjelent.)

Miért koncentrálnon ez az áttekintés a regényirodalomra, amikor olyan sok nem regényirodalmi példa is létezik a világ körüli kerékpározásról szóló beszámolóktól kezdve a kerékpározásnak a városi közlekedésben betöltött szerepe tanulmányozásáig? A válasz az, hogy közülük kevés szól a kerékpározásról, vagy a társadalomnak a kerékpározásról alkotott véleményéről. A kerékpáros útikönyvek általában idegen helyeken megésett történetekről szólnak, és keveset beszélnek a kerékpározásról, részben azért, mert a legtöbbet olyanok írják, akiknek alig van kerékpáros vagy írói múltjuk. Jellemző példaként Barbara Savage a *Trip to Nowhere* (Kirándulás sehová, 1986) című munkája egy olyan ártatlan párról szól, akik úgy vágnak neki a világszerte kerékpártúrának, hogy egyáltalán nincs kerékpáros tapasztalatuk, még csak egy rövid próbatut

sem tettek, hogy tesztelték volna a felszerelésüket. Ez alól a szabály alól csak azok a kerékpáros sajtóban megjelenő kerékpáros cikkek a kivételek, amelyeket kerékpárosok írnak kerékpárosoknak, és ezért általában pontosak, szakszerűek, és irodalmilag igénytelenek. John F. Scott munkája ezen a vonalon más: briliáns próza, amely nem a kerékpáros utazást írja le, hanem a kihívóan (ha fogalmazhatok így) elragadó terepen történő kerékpározásról magáról ír. „Ahogy kaptatsz, feltáruul a Kennedy Meadow és a Leavitt Peak tömbjének képe: most nézz fel a bal falra! Vedd észre fenn a hihetetlen utat, vakmerő kaptató, és ess kétségbe!” Ez a kerékpározás, ahogy mi ismerjük, de ahogy a társadalom nem fogja fel.

Egy másik műfaj az irodalmi kerékpáros reminiscencia, amelyben jól ismert szerzők emlékeznek kerékpáros élményeikre. A varázs a szerző stílusában vagy hírnevében rejlik, semmint kerékpáros ismereteiben. Simone de Beauvoir, Jean-Paul Sartre társaságában megtett kirándulásáról írva, beszámol egy jellemző kerékpáros balasetről: egy lejtőn túl gyorsan ereszkedik alá, találkozik egy a hegyre felfelé hajtó kerékpárossal, a rossz oldalra húzódik (balra a jobb helyett), és azt veszi észre, hogy nincs elég hely. Le kell ténie az útról, beveri az arcát, és kitörök egy foga, és fel sem fogja, hogy buta hibát követett el. William Saroyan, a *The Bicycle Rider in Beverly Hills* (A Beverly Hills-i kerékpáros) című munkában egy bekezdés erejéig arról ír, hogy olyan keményen szokott hajtani, hogy az gyakran vezetett a lánc szakadásához, a küllők kilazulásához, valamint a kormány és a kormányzár görbüléséhez, majd a következő bekezdésben ellentmond magának a kerékpárját jellemezve, hogy az „szikár, kemény, erős, gyors, és használatra teremt”. Igazából tipikus amerikai srác volt, nem ismerte sem a kerékpárt, sem a kerékpározást, tipikus amerikai játék kerékpárt hajtott, amelyről lefosztotta a korábbi sallangokat, mint a sárhányót és az elemes dudát. Ariel Durant elhagyta a férjét, Willt, körülbelül 1915-ben elkerekedett Staten Islandről Connecticutba, ahol kilyukadt az egyik kereke, és fel kellett kérnedkednie először egy teherautóra, majd egy személykocsira. Úgy látszik, nem ismerte sem a defektjavítást, sem a szükséges szerszámokat. Egy esetben hazugságra bukkanok. T. E. Lawrence (az arabiai) azzal dicsekedett, hogy volt neki egy különleges, nagy áttételű, az oxfordi Morris által rendelésre gyártott kerékpárja, amelylyel gyorsan nagy távolságokat tekert le a hegyes francia vidékeken. Nos, Morris addigra rég az őt gazdaggá tevő autót gyártotta, nem nagy ügy egy kisebb fogaskereket szerelni az akkori tipikusan örökhajtó kerékpárra, viszont a kerekézek nem kaptak igazolást. Ez a történet csak a szokásos Lawrence-féle kérdés.

A kerékpáros közlekedésről szóló komoly munkák többsége propaganda, amely inkább szól a szerzők vágya-

¹ John Forester a kerékpáros közlekedés mérnöke, műszaki tanácsadó, szakértő és oktató, szakterülete felőleli a kerékpározás, az országúti és kerékpártúti közlekedési szabályokat. Az itt közölt fordítás eredetije – *Cycling as Viewed in Literature* – 1989-ben készült.

írói vagy előítéleteiről, semmint a kerékpározásról, ahogy a legtöbben látják azt. Míg a szerzők az autózás elleni gyógy mód gyanánt zengik a kerékpározás dicséretét, alig foglalkoznak a kerékpározással önmagáért. Ha mégis, akkor a kerékpározás veszélyeit esetelik az autósforgalom közepette, mégpedig úgy, hogy az derül ki, nem is ismerik magát a kerékpározást. Ami a kerékpározást illeti, bizonyos értelemben a regényirodalom jobban tükrözi a társadalom véleményét, mint a rajongók beszámolóit, még ha tudományos óvatosság mérsékli is őket.

Hasznos és pontos beszámolók szólnak a kerékpározás kezdeteiről. Andrew Ritchie *King of the Road* (Az út királya, Ten Speed Press, 1975) című írása csodálatos beszámoló a kerékpár feltalálásáról. Archibald Sharp *Bicycles and Tricycles* (Biciklik és triciklik, Longmans, Green, London, 1896, reprint M. I. T. Press 1977) című könyve még mindig a legátfogóbb mérnöki elemzés a kerékpár tudományáról és műszaki jellemzőiről, és ennek gépészeti részét még csak mostanában haladták meg. Robert A. Smith *A Social History of the Bicycle* (A kerékpár társadalomtörténete, McGraw-Hill, 1972) című könyve pontosan a cím tartalmáról szól 1900-ig bezárólag, és futólagos fejezetek vázolnak minden következő évet. Az iménti könyvek fókuszába eső időszakokból kitűnik, nem tárják fel a mai véleményeket. William Oakley *Winged Wheel* (Szárnyas kerék) című könyve a British Cyclists' Touring Club (a brit kerékpáros túraklub) körültekintően megírt története 1878-tól 1977-ig, amelyből kiolvasható valamiféle brit közvélekedés az adott korból, de egyáltalán nem tartalmazza az amerikai vélekedést.

Szívfájdító kerékpáros töredékek fordulnak elő az önéletrajzokban. C. S. Forester az igényes, de csak harmadrangú magániskolája (Dulwich College) kedvelt kerékpárjairól beszél az 1917 körüli időkből (*Long Before Forty*, Jóval negyven előtt, 1931.). Ő volt az egyetlen fiú, aki egy könnyű kerékpárral érkezett az iskolába, míg azon kevesek, akiknek volt ilyen szerkezete, otthon eldugva tartották, mert az iskolások divatja az esetlenül magasított sportkerékpár volt. Azt írja 1930-ban, hogy nem érti az okát, de a következő bekezdésben a fiúk autósznobizmusát említi, mi szerint az a fiú, akinek a szülei Rolls Royce-ot vagy Daimlert vezetnek, fölényben van azzal szemben, akinek a szülei csak Fordot vezetnek (jobb autó nélkül lenni, mint beismerni egy Fordot). Az ok ugyanaz, de talán nem ismerte fel, mert csak évekkal az önéletrajza megírása után engedhetett meg magának egy autót. (Ismerem ezt, hiszen az apám volt.) A sportkerékpárt hajtó fiú vallomása arról szólt, hogy szeret kerékpározni, mert a családja nem engedhetett meg magának egy autót. Az esetlen sportkerékpár azt jelezte, hogy a kerékpáros csak rövid, környékbeli kirándulásokra használta a kerékpárját, nem pedig igazi közlekedésre. A *Bugles and a Tiger* (Kürtök és tigris) című regényében John Masters, akit a *Bhowani Junction* (Bhowani csomópont) tett ismertebbé, hasonló módon írja le az 1930-as években a brit-indiai tiszték által használt kerékpárokat.

Így tehát a regényirodalom tükrén keresztül kell megértenünk a társadalomnak a kerékpározásról alkotott képét. Még itt is propaganda van. Amikor James A. Starr feltérképezte a kerékpározást az irodalom területén a *The Noiseless Tenor: The Bicycle in Literature* (A zajtalan

alak: a kerékpár az irodalomban, Cornwall Books, New York, 1982) című könyvében, azt gondolta, hogy „válogatása dicsőítő énekekből áll, egyszerűekből, magasztosakból, de mindegyik a kerékpár dicséretét énekli”. Mindegyik? Hogyan is mutatja be a kerékpározást az irodalom?

A kerékpározás az irodalomban természetesen két részre válik: amiket én a nagyszerű esztendőknél nevezek, és minden más utána. A legjobbat a végére tartogatom, és minden más utána. A legjobbat a végére tartogatom, amikor a nagyszerű esztendőket tárgyalom; most a kerékpározás modern látásmódjának jött el az ideje. Hemingway szerette nézni a pályaversenyeket, és fogadásokat is kötött, és eléggé elsajátította a zsargon, hogy valóságghűen adja vissza a szakaszversenyzők éttermi viselkedését. (*The Sun Also Rises*; A nap is felkel [másik címe: Fiesta; más magyar fordításcím: Különös társaság].) Ugyanakkor annyira keveset tudott a kerékpározásról, hogy amikor leírt egy pályaversenyzőt, amint leszáll a kerékpárjáról egy országúti edzésen, érezteti vele a kavicsokat vékonytalpú cipőjén keresztül. Azokban a napokban, mint az én időmben is, minden országúti kerékpáros kavicsatlan, kemény talpú, vasalt bőrstoplis cipőt viselt.

Más írók művében sok történet szól arról, hogy a szereplők kerékpároznak, mert ezeknek a szereplőknek ez a természetes. A brit vidéki rendőrök és falusi postások gyakran kerékpáron roják útjukat még az 1930-as években is, az alacsony fizetésű emberek pedig az 1950-es évekig jártak munkába kerékpárral, ezért így jelennek meg a szereplők a korszak detektívregényeiben. A kerékpározás azonban csak a szereplők mozgásának egyik módja, hogy a kívánt helyre jussanak, és kevés kivételtől eltekintve nem írják le a kerékpárt úgy, ahogy más szereplők autóját vagy autózását mutatják be. Tudok egy kivételtől. Dorothy Sayers *Five Red Herrings* (Öt manőver) című regényében a rejtély megoldásának kulcsa a gyanúsított pontos utazási rendjének meghatározása, aki úgy száll fel arra a vonatra, amely a helyszínt a bűntény előtt hagyta el, hogy váratlanul kerékpáron átvág a vidéken arra az állomásra, ahol a vonat később áll meg. Valóban, egy erős kerékpáros megtehetette az utat, amit Dorothy Sayers előírt neki.

Az utóbbi években egy újabb kivétel jelent meg. A *Condominium* (Közös lakás) című regényében John MacDonald valóságghűen írja le a század kerékpározását. Mivel azonban a regény témája érdektelen, a kerékpározásra csak négy oldal futja a mintegy ötszázból. A hetvenegy éves kerékpáros tudja, milyen sebességgel javíthatja meg korábbi egyéni legjobbját, tudja, milyen ütem a legjobb neki, hogyan állítsa be a lábakasztót, és hogyan mozgassa a kezét a kormányon, hogy elkerülje a fájdalmat. Még azt is tudja, hogyan hagyja el a pihenőmegállót anélkül, hogy magára vonná azok figyelmét, akik rá akarnának tapadni. A többi kerékpáros fajtáját mindenki ismeri, a fájdalom és a nehézség ismerős. MacDonald leírása a kerékpárról érthetően pontos; ugyan „első hajtókerék” szerepel első sebességváltó helyett, de a többi helyes. De hát milyen ember is ez a nyugalmazott professzor, az összehasonlító vallástudomány tanára, ez a modern kerékpáros? Cinikus korábbi hivatásával kapcsolatban. Ezt az új és jobb kerékpárját úgy szerezte, hogy megszarolta azt az alkoholista vezetőt, aki belehajtott a régi kerékpárjába, ahol az a fal-

nak támasztva parkolt. A feleségének azt mondta, hogy „sipítózó, tántorgó vénasszony”, akinek az agya halkrémmé változott. A regényben később valaki más lakásában várja ki a hurrikán végét, miközben a vendéglátója nappalijának szőnyegén szereli szét és tisztítja meg a kerékpárja alkatrészeit. Feletébb kellemetlen ember, és kellemetlensége kerékpárjában összpontosul.

A nagyszerű esztendők irodalma sokkal különb, mert az akkori szerzők ismerték a kerékpározást. Az irodalomban megjelenő kerékpározás nagyszerű esztendei alatt én az 1890 és 1910 közötti éveket értem, leginkább az 1895-től 1900-ig terjedő éveket, ahogy a jelentősebb szerzők ábrázolják, akik akkoriban kerékpároztak, és vagy akkor írtak, vagy később arról a korról. Mark Twain előfutár volt, hiszen a magas kerekű biciklik korában komikusan írt arról, hogyan tanulnak kerékpározni, és később kerékpáros lovagok regimentjét jelenítette meg az *A Connecticut Yankee in King Arthur's Court* (Egy Jenki Artúr király udvarában) című regényében. Utána egy sor író következett H. G. Wells idejétől kezdve D. H. Lawrence-ig, akik azért írtak a kerékpározásról, mert ők maguk is kerékpároztak. Somerset Maugham szereplője a *Cakes and Ale* (Sör és pereg) című regényben Dél-Anglia pompás tájain kerékpároznak, mert Maugham fiatalemberként más fiatal szerzőkkel együtt ott kerékpározott, amikor a kerékpár volt a legjobb közlekedési eszköz. Tizenöt évvel később D. H. Lawrence mása a *Sons and Lovers* (Szülők és szeretők) című regényében azért kerékpározott, mert ez illett munkásosztálybeli helyzetéhez, és mert Lawrence egy bányász fia volt, aki kerékpárral közlekedett. A kerékpározás nem kapott nagyobb szerepet egyik műben sem ezek közül, de a kerékpározás természetesen és valóságosan jelenik meg bennük, sok mindenben ugyanúgy, ahogy az autózás jelenik meg a kortárs regényirodalomban.

Következnek a kerékpározásról írt művek. Conan Doyle 1903-ban és 1904-ben két Sherlock Holmes-történetet írt kerékpározással kapcsolatos bűnesetekről. A *The Adventure of the Solitary Cyclist* (A magányos kerékpáros) című történetben Holmes ügyfele egészséges arcszínéből és a cipőjén található pedálynomokból arra következtet, hogy a hölgy kerékpáros. Tényleg az, hiszen nevelőnő egy vidéki kastélyban, és kerékpárral teszi meg az utat a helyi vasútállomás és a kastély között oda-vissza, s közben egy másik kerékpáros követte, mégpedig egy titokzatos kerékpáros, aki nem csak egy félnék udvarló. A bűncselekmény kifejlődése megmutatja, hogy a fiatal nevelőnő bátor, modern nő, akit legalább részben felszabadulttá tett, hogy tud kerékpározni. A *The Adventure of the Priory School* (Szökés az internátusból) című történetben a tanító, aki gyermekrabló lehet, vagy leendő szabadító, a rekettyésen át megy el kerékpáron. Holmes követi a nyomait, megkülönbözteti a tanító Palmer típusú, táviróvezetékkegyszerű keréknyomát egy másik, a hátsó kerekén folttal javított Dunlop típusú keréknyomtól. A tanító testét az ő kerékpárjának a nyoma végénél találják meg, később pedig Holmes a foltozott Dunlop nyomát Holdernes hercege titkárának (és törvénytelen fiának) kerékpárjára követi, aki vad rémülettel teker, hogy szemrehányást tegyen a gyilkosnak. Mindkét történetben valóságos a kerékpározás, kivéve, hogy Doyle egy jelentősebb hibát követ el, amikor Holmes kije-

lenti, hogy megmondható, melyik irányba haladt egy kerékpár, látva, hogy a hátsó kerék nyoma rányomódik az első kerék nyomára. Ez mindig így történik, de nem áruja el, melyik irányba haladt a kerékpár. Doyle helyesebben tette volna, ha Holmes detektívvé megvizsgálja a csúszásnyomokat, ahol a kerékpáros csúszós terepen hajtott keresztül. Holmes természetesen pontosan állapította meg a nyomkövetés közben, hogy itt a kerékpáros állva sprintelt, mert a hátsó kerék nyoma sekélyebb volt, mint korábban.

Jerome K. Jerome népszerű humorista volt, akinek a csónakos regénye, *Three men in a boat* (Három ember egy csónakban) ma is megneveteti az olvasót. A folytatás, *Three men on a bummel* (Három ember kerékpáron; kerékpáros vándortúrán), gyakorlatilag a feledésbe merült, részben, mert a kerékpározás kevésbé népszerű, mint a csónakázás, de még inkább azért, mert a humora nem olyan könnyed. Mi, kerékpárosok mégis találkozunk a szereplőivel. A kontárral, aki ráerőlteti szerelődudományát az ember kerékpárjára. A kerékpár rosszabb állapotba kerül, mint előtte volt. A szerelő is, mert a kerékpár elég bátor, hogy visszavágjon. Amikor egy másik szereplő azt mondja, hogy a kerékpárja kissé lemerevedett ebéd után, tudjuk, mire gondol. Amikor azonban egy tandemző férj ebéd után elképesztő gyorsasággal tesz meg öt kilométert, és csak akkor veszi észre, hogy ez azért történt, mert elhagyta a feleségét, rájövünk, hogy Jerome soha nem tandemezett. Amikor pedig a kérdéses hölgy látja a férjét egy hegyre kaptatni, majd látja őt a másik (normál körülmények közepette láthatatlan) oldalon leereszkedni, a hitetlenkedés készséges felfüggesztése szertefoszlik. Ezzel a humoros túlázással együtt azonban Jerome szereplői mégis tisztelettel kezelik a kerékpárt, mint egy mindennapi közlekedési eszközt, amelynek a használata teljesen megszokott.

Nem így Alfred Jarry fantasztikus, fekete humorral telt művei. Nála Jézus kerékpározik versenyszervezésben egy régimódi keresztvázas biciklin a Golgotára, majd a pályára dobott töviskoszorú okozta defekt miatt maga cipeli azt. „A mindnyájunk számára ismerős sajnálatos balesetre a tizenkettedik körben került sor. Jézus ekkor holtversenyben volt a latrokkal. Tudjuk, a versenyt a légtől emelkedve folytatta – de az már egy más történet.” Bizony fantasztikus, de igazi versenytudósításként szól. A *Perpetual Motion Food Race* (Örökmozgótápszer-verseny) szövegében egy ötfős csapat egy fékpados, ötpedálos gépezeten versenyre kel egy expresszvonattal egy tízezer mérföldes futamon, és öt nap alatt nyer. A verseny két évtizeddel később kerül megrendezésre a jövőben Jarry tényleges, körülbelül 1905-ös idejéhez képest, ezért a jövő technikáját írja le. Jarry azonban ismeri a kerékpározás tudományát. A kerékpárosok hasmánt fekvő tekernek, hogy csökkentsék a légellenállást, és rendszeresen sűrített, magas energiatartalmú és könnyen emészthető örökmozgó-tápszer fogyasztanak. A csapat egyik tagja meghal, de teste a pedálokhoz szíjazva tovább teker: „Ha lehet aludni a kerékpáron, lehet meghalni is a kerékpáron, minden további baj nélkül.” A tréfálkozás a kerékpárosok között valóságosan hangzik, amint a mantra is, amit mormolnak, hogy tartsák a ritmust, és a fáradsággal érkező hallucinációk is. A Jarry által felidézett versenyzői élménybeszámoló kísértetiesen hasonlít a RAAM (Race Across America; Keresztül Amerikán) versenyzőinek beszámolóihoz.

John Galsworthy, aki szintén kerékpározott Somerset Maughammal Dél-Angliában azokban a nagyszerű esztendőkből, a *Forsyte Saga* című regényében leírja, milyen változásokat hozott a kerékpározás. „Rossz rugózású kezdetekor ártalmatlan, rendkívüli kényelmetlensége miatt ‚velocipéd‘ korában veszélytelen; mivel csak a férfi nem életét és végtagjait fenyegeti, a legerősebb típus osztályozójává kezdett válni, amikor jelen formájában elfogadhatóvá vált a gyengébb nem számára. Hatása, részben vagy egészben, elsorvasztotta a gardedámok körét, a hosszú és szűk szoknyákat, a feszes fűzőket, a lebomló haját, a fekete harisnyát, az erős bokatartót, a hatalmas kalapokat, a prűdériát és a sötétségtől való félelmet; hatására, részben vagy egészben, kivirágoztak a hétvégéik, megerősödtek az idegeik, megizmosodtak a lábaik, erőteljes lett a beszédstílusuk, megjelent a száras női nadrág, tudásanyaguk lett a márka és a forma, megismerték az erdőket és a mezőket, kialakult a nemek közötti egyenlőség, javult az emésztés és a foglalkoztatási elhelyezkedés – azaz a nők egyenjogúsága.” Galsworthy leírja az idősebb generáció reakcióját is. „Swithin [Forsyte] részére azonban, és talán éppen ezért, ez az maradt, ami kezdetől fogva volt, az ördög találmánya.” Ezért amikor Swithin unokahúga, Euphemia ötven mérföldet kerékpározik Swithin hoteljéhez a délutáni tea kedvéért, Swithin törli őt végrendeletéből.

Mindnyájuk közül viszont H. G. Wells az egyetlen jelentősebb író, aki regényt írt a kerékpározásról, és akinek más regényeiben is megjelenik a kerékpár. A *The Time Machine* (Az időgép; 1895) című első regényében az időutazó-gépezet bizarr módon olyan, mint egy kerékpár, amelyre szétvetett lábbal ül az ember, és mintegy kormányjal irányítja. Az *A Story of The Times to Come* (pontosan: *A Story of the Days to Come*; Eljövendő idők története) című írásában, amikor a nagyobb városok között repülőgépek szállnak, mezőgazdasági dolgozók brigádjait ábrázolja, akik nagy, sokpedálos gépezeteken járnak ki a földekre. A *The War of The Worlds* (Világok harca; 1898) című regényben a főszereplő alig figyel az első hírekre, mert azzal tölti az idejét, hogy megtanuljon kerékpározni, viszont az, hogy megtanult kerékpározni, nem játszik szerepet később a történetben. Amikor befejezi a *The Food of The Gods* (Az istenek eledele) című regényét 1904-ben, megjelennek ugyan a kerékpárosok, ám nem játszanak jelentős szerepet a végső jelenetekben, feltehetőleg valamely eljövendő években, hiszen a gépkocsi lett a kedvelt jármű. Itt a vége a nagyszerű esztendőknél. Ilyen rövid idő jutott ezeknek a gyors, könnyű és takarékos kétkerekű egy nyomon haladóknak.

A *The Wheels of Chance* (A szerencse kerekei;² 1896) a kerékpáros mű, Wells harmadik megírt, de csak második kiadott regénye. Wells elnyerte a kritikusok elismerését a *The Time Machine* (Az időgép) című regénnyel, majd megírta a *The Island of Dr. Moreau* (Dr. Moreau szigete; Szörnyetegek szigetén: Dr. Moreau), de nehézségek merültek fel a megjelentetése körül. Wellsnek gyorsan pénzre volt szüksége, ezért arról írt, amit ismert, a szövetbolti eladóról – egykor maga is az volt – és új kedvteléséről, a kerékpározásról.

A történet sekély. Párkereki, egy vászonkereskedés

fiatal eladója, elkezd kerékpározni egy számára elérhető jó kerékpáron, amelynek régimódi keresztváza és tömör kereke van. Azt tervezi, hogy a szabadsága alatt Dél-Angliában fog kerékpározni. Már az elején megismerkedik egy fiatal női kerékpárossal, aki egy tapasztaltabb kerékpárossal szeretne találkozni. A fiatal nő azért jött el otthonról, hogy élvezze a szabadságot, míg a férfi, egy házas ember, aki a fiatal nőnek és a nő regényíró mostohaanyjának is ismerőse, el akarja csábítani. Párkereki a védelmére kel, miközben a mostohaanya három másik barátja keresi őket. Természetesen kusza hajsza az egész. Végül Párkereki egyedül tér vissza a munkájához, viszont miután meghiúsította a csábító tervét, most már övé annak a kiválóságnak az új és csudajó kerékpárja.

Bármilyen sekély is a történet, a kerékpározás tökéletes. Sok helyütt megismerem azokat a Midhurst környéki utakat, amelyeket Wells leír. Párkereki ütődéseinek, horzsolásainak és sérüléseinek ábrázolása, amelyeket kerékpározni tanulás közben szerzett, mindnyájunknak ismerősök. Az egyik sérülés különösen is ismerős azoknak, akik Párkerekihez hasonlóan örökhajtó gépezeten tanultak meg kerékpározni. „Egy nagy zúzódas a sípcsonton mindennél jellemzőbb a tanuló kerékpárosra, mert minden kezdőt megtréfál a szeszélyes pedál. Az ember igyekszik könnyed testtartást felvenni, amikor tolja a gépet, és durr! – máris beverte a sípcsontját.”

Párkereki olyanokkal találkozik, akikkel mi is manapság. Az egyik egy középkorú férfi, az arca haragtól vörös. „Nem sürges semmi, uram, semmi az égvilágon! A testgyakorlás kedvéért jöttem ki, egy kis könnyű testgyakorlás kedvéért, és hogy a tájat szemléljem, meg botanizáljak. Aztán alighogy fölülök arra az átkozott masinára, máris teljes gőzzel rohanok, nem nézek se jobbra, se balra, nem látok se tájat, se virágot, nekihevülök, izzadok, kivörösödök, mint egy grillezett karaj. Itt vagyok, uram! Nem egészen egy óra alatt jöttem Guildfordból. És *miért*, uram!?”

Wells leírja, miért jó egy kézzel kormányozni, vagy elengedett kormányval kerékpározni; Párkereki azonban még nem képes erre. „Amíg valaki nem tud fél kézzel kerékpározni, miközben a másikkal megkeresi, előveszi és használja a zsebkezdőjét, addig a kerékpározás szükségszerűen a leszállások állandó sorozata. ... Amíg a kerékpáros nem tud fél kézzel kormányozni, addig az ábrázata a Belzebub prédája. Merengő legyek sétálgatnak rajta, és babrálhatnak szórakozottan legérzékenyebb felületén. ... Máskor meg a kezdő a verejték miatt fél szemét lehunyva hajt egy darabig, ami egyrészt hangulatától idegen, bohókás jelleget kölcsönöz neki, másrészt nem alkalmas arra, hogy lenyűgöző tiszteletet keltsen a szemtelenkedőkben.”

Miután út közben egyszer találkozott a fiatal nővel, és továbbmentek, Párkereki elhalad a majdani csábító mellett is, aki kereket ragaszt az útszélen. Amint Párkereki eltűnik a távolban, a majdani csábító ezt motyogja: „Piszok proli. Ugyanaz a barna ruha kellett neki, mint az enyém! Az ember azt hihetné, élete egyetlen célja az, hogy engem kárkírozzon. ... Nézd azt a lúdtalpát a pedálon! Mért terem az ég ilyen alakokat!?” Wells tudja, hogyan kell helyesen pedálozni, de Párkereki még nem tanulta meg.

² Fordította: Szepessy György. Magyar Elektronikus Könyvtár, 02062. A szövegben szereplő idézetek ezen a fordításon alapulnak.

Párkereki alaposan elfárad az első napon, és rögtön elalszik. De: „Van egy álom, amely a kerékpártúrák első napja után elkerülhetetlen. A mozgás emléke megmarad a lábizmokban, és az ember úgy érzi, hogy a lába folyton körbe-körbejár. Álomországban hajt keresztül, csodálatos álomkerékpáron, amely egyre változik és növekszik.”

Miután megmentette a fiatal nőt a csábítójától, Párkereki és a fiatal nő nyomába erednek azok, akik még mindig meg akarják menteni a nőt a veszedelmes férfitől. Egy Marlborough Club márkájú tandem a mostohaanya és annak legjobb barátja, két másik személy a mostohaanya irodalmi társaságából egy nagy áttételű sportos tandem, és egy lelkesz triciklin. Verseny alakul ki a hullámozó vidéken, a köztük lévő távolság hol csökken, hol nő, attól függően, hogyan tudnak hajtani kapaszkodón és lejtőn. Elérnek egy hosszú lankára, ahol – amint Wells kijelenti a számunkra már közsímet állítást – „lefelé semmi sem veheti fel a versenyt a nagy áttételű tandembiciklivel.” Utolérik, és el is hagyják őket, miközben a gyakorlatlan tandemezők kétségbeesetten próbálnak megállni. Ők azonban hirtelen megfordulnak, újra felkapaszkodnak, hogy a dombtetőn lévő hotelhez érjenek, és méltóságteljesen megvárják megmentőiket.

A szerencse kerekerei a kerékpározáson túl sok minden másról is szól; Wells szatírával ábrázolja a brit társadalmi osztályokat, az irodalmi körökhöz tartozók beképzeltségét, azok naiv idealizmusát, akik nem maguk dolgoznak meg a megélhetésükért. A kerékpározást úgy ábrázolja, mint egy gépezetet, amely megváltoztatta a társadalmat. Ha Wells kicsit idősebb lett volna 1895-ben, és nem kellett volna annyira kapkodnia, jobb regényt írt volna. Minden hibájával egyetemben ez az egyetlen kerékpáros regény a nagyszerű esztendőkből, amikor a híres írók megismerték a kerékpározást. Most már ritkán bukkan fel belőlük egy-egy példány. Az enyém egy 1918-as reprint kiadás; megjelent a J. M. Dent és Fiainál, nyomtatta a Temple Press, ők régóta a *Cycling* (Kerékpározás) és más szakfolyóiratok kiadói.

Van azonban még egy kerékpáros regény, amely legalább olyan jó, mint *A szerencse kerekerei*, és ebben a kerékpározás sokkal részletesebb és izgalmasabb szerepet kap. Ellentétben az elmélettel, hogy csak a nagyszerű esztendők szerzői ismerték elég jól a kerékpározást, hogy jól és pontosan írjanak róla, ez sokkal később született. Ennek a szerzője kiemelkedő szintű amatőr versenykerékpáros volt, a brit Milk Race (a brit szakaszos körverseny) versenyzője, és 1972-ben jelent meg. A regény Ralph Hurne *The Yellow Jersey* (A sárga trikó) című könyve.

Terry Davenport egy frissen visszavonult angol hivatásos országúti versenyző, aki négyszer vett részt a Tour de France-on rátermett hazai versenyzőként, és élete nagy részét a Kontinensen töltötte. Otthoni vállalkozói kapcsolatban áll Paulával, egy angol régiségkereskedővel Belgiumban, kapcsolatuk házassághoz és teljes partnerséghez vezethet, ám ez nem olyan izgalmas, mint korábbi élete. Ezzel párhuzamosan a helyi kerékpározók csapatát is edzi, akik között egy fiatal és ígéretes luxemburgi kerékpáros, Romain a sztár, aki társaságban bátortalan, és akinek nagyon kell Terry minden tanácsa. Mindemellett azt a kockázatot is vállalja, hogy alkalmi szeretője saját szerelmének főiskolás korú leányának, aki Romain

jegyese. A történet kezdetén megismerkedik egy fiatal új-zélandi nővel, és hogy elnyerje őt, valamint leplezze tényleges korát, azt mondja, hogy még mindig versenyez. Ez bizony azt jelenti, hogy versenyeznie kell, és rábeszéli Romaint, hogy kerékpározzon vele csapattársaként egy jelentéktelen, motor-felvezetéses helyi versenyen esős időben, macskaköves utcákon, amely katasztrófálisan végződik Romain számára, míg Terry nyer szakszerű kerékpározással.

Végül Terry kénytelen újra kerékpározni a Tour során Romain helyi ismeretekkel rendelkező tanácsadójaként a nemzetközi csapatban, amelyet a kerékpározás szempontjából jelentéktelen nemzetekből állítottak össze: három brit, egy portugál, két svájci, két német, egy osztrák, egy dán, egy ausztrál, és Romain Luxemburgból, valamint egy edző, aki csak németül beszél. „Ágyútöltés ... hogy a puska nagyobbak lássék” – tűnődik magában Terry. Romain remek hegyi kerékpáros, de még nem érett eléggé, hogy végigküzdje magát az utolsó szakaszig. Jó esélye van rá, hogy a Hegyek Királya legyen, de gyakorlatilag nincs reménye, hogy a Tour nyertese legyen. Terry természetesen teljesen esélytelen. Szenved a hőségétől és a kora miatt, de javára lesz a fortély, a konok eltökéltség és az ügyes ereszkedés. Csak abban reménykedik, hogy még a Pireneusok után is elég sokáig bírja majd, hogy segítse Romaint elérni az Alpokat karnyújtásnyira az élen kerékpározóktól.

Végül furcsa dolgok történtek. Az Alpokhoz közeledve egyes sztárok nincsenek már versenyben. Mások, köztük Romain, nem sokkal előzik meg a bolyt, és a kimerült Terry viseli a sárga trikót harminckét perces vezetéssel. Csak ennyit árulok el a cselekményből.

Terry krízistől szenved az élet delén; ez korábban köszönt a sportolókra, mint másokra. Ő olyan ember, aki hivatásos sportolóvá lesz: testileg erőteljes, szellemileg nehézkes, rossz tanuló, a munkásosztály tagja. Ugyanakkor értelmes, mint általában a sikeres kerékpárversenyzők. 1970-ben ugyanazzal a brit társadalmi osztályszerkezettel szembesül, amellyel Párkereki 1895-ben, viszont egy teljesen különböző emberi helyzetben. Párkereki nyugodtan elfogadta élethelyzetét. Terry idegenkedik a tiszteletteljes póztól és a hamis hangszíntől, amit fel kell vennie Paula régiségkereskedésének brit vevői kedvéért, akik csak a pénzükkel múlják felül. Ahogy tűnődik, holtában is lehagná bármelyiket egy versenyen. Számkivetettnek érzi magát Paula barátai között is, akik szándékosan kerülnek, hogy szöiba hozzák korábbi hivatását. Ezek a témák ugyanannyira hangsúlyosak a történetben, mint a verseny-kerékpározás, és ezek meglehetősen jó regénnyé teszik, amitől ez több, mint csak egy kerékpáros történet. Jegyezzük meg azonban, hogy ezek a témák szintén kifejezik azt a megvetést, ahogyan a társadalom lenézi a kerékpározást.

A regény igazi öröme azonban – a kerékpárosoknak – a verseny. Rövid idézetek nem képesek az érzést közvetíteni, mert a kerékpáros verseny nagyon összetett esemény, annál sokkal jelentősebb, hogy pár mondat visszaadja. Az ember ember elleni küzdelem leírása, amikor nyári hóviharban egy alpesi hágón visz át a verseny, remek. A Tour egésze, a taktikázás részletei és a kerékpár használata – ezek ábrázolása olyan embertől származik, aki ebben maga is bent volt. Mi, akik valaha megtapasztaltuk a

verseny élményét, érzékeljük az ujjongást és a kimerülést, felismerjük a vetélytársat, erősítjük és segítjük a csapattársat, esélyünket latolgatjuk fékezéskor, hajtunk a fájó vereség ellenére, és ismerjük az önbizalmat, amely akkor tölt el, amikor legyőzi az ember a legfőbb vetélytársát. Mindez ott írva vagyon, ahogy egykor megismertük.

Ezek a remek kerékpáros történetek a kerékpározást magában foglaló csekély számú irodalmi alkotás háttéréből tűnnek elő, amely tovább élt azok után a nagyszerű esztendők után. Kerékpáros irodalom rendszeresen jelent meg a kerékpáros folyóiratokban. Emlékszem, olvastam regényes történeteket európai kerékpárosokról, akik üzeneteket közvetítettek a francia ellenállás számára a második világháborúban, olvastam humoros túrabeszámolókat, valós és képzelt kerékpárosok karaktervázlatát, fantasztikus történeteket mesés kereközökről, túrákról, műszerekről. Akadt esszé különféle kerékpáros témáról, különösen is GHS tollából (George Herbert Stancer, évtizedekig a brit kerékpárosok túraklubjának [British Cyclists' Touring Club] titkára). Az általános olvasóközönség azonban nem figyelt fel ezekre a művekre, mert ezeknek semmi más értéke nem volt, csak a kerékpározás. A szerzők kerékpárosok voltak, nem főállású írók, és nem találták módját, hogyan kössék a kerékpározást az élet más vetületéhez, amint ez elvárt a szebb irodalom esetében.

Kerékpárellenes irodalmi áramlat jelent meg az általános sajtóban ezekben az években, főleg a motorozás pártolói részéről. Az 1930-as években akadt a britek között olyan motoros, aki a kerékpárosokat úti tetűnek titulálta; ez a kifejezés felháborodást keltett, amikor a közlekedési miniszter használta. A legutóbbi amerikai példák P. J. O'Rourke *The Bicycle Menace* (Biciklivész) című írása a „Car and Driver” (Autó és vezető) lapjain 1984 júniusában, és Ross Tyrrell kirohanásai ugyanebben a témakörben.

A kerékpározás irodalmi áttekintése (igaz, főleg az angol nyelvű irodalomban) érzékelteti valamelyest a kerékpározás társadalmi helyzetét. Az egyedüli híres szerzők, akik a kerékpározásról írtak (leszámítva azokat a kivételes eseteket, amikor a cselekmény kívánta meg), azok voltak, akik kerékpároztak is abban az igen rövid időszakban, a kerékpározás nagyszerű esztendeiben. Így is csak egy jelentősebb regény született, amelynek a kerékpározás a fő témája. Általában elbűvölően és érthető pontossággal írtak a kerékpározásról, mint a

társadalom minden szintjén elfogadott társas időtöltésről, de ez nélkülözötte a szociológiai megfontolásokat. Wells igazi kivételnek számított. Ő biológusnak készült, technokrata és futurista volt; ő megértette, hogyan változtatta meg a kerékpározás a társadalmat, és erről írt. Galsworthy később értette meg ezeket a változásokat, hiszen körülbelül 1930-ban írva, a visszatekintés adta bölcsességet alkalmazta, hogy ábrázolja a társadalomnak a kerékpározással szembeni haladásellenes megnyilvánulását 1890-ben, éppen a nagyszerű esztendők előtt. Mire elérkezünk ezeknek az íróknak az utolsó képviselőjéhez, D. H. Lawrence-hez, aki 1885-ben született, a kerékpár a munkásosztály közlekedési eszköze lett, C. S. Forester pedig, aki 1899-ben született, az 1916 utáni sznobizmust ábrázolta.

Velük ellentétben későbbi híres szerzők soha nem írtak a kerékpározásról, vagy jelenítették meg a kerékpárt, csak akkor, ha a cselekmény feltétlenül megkívánta, és ha így volt is, akkor is csak az alsó társadalmi osztályhoz tartozó szereplő közlekedési eszközeként. Noha kisebb jelentőségű szerzők írtak a kerékpározásról, de ők az ezzel kapcsolatos mélységes tudatlanságukról árulkodtak. Azok az írók, akik ismerték a kerékpározást, képtelenek voltak az általános közönség számára írni, és a kerékpáros sajtóra szorítottak. Két kivétel tér el ettől a szabálytól. John MacDonald, az ismert detektívregény- és tényfeltáró író pontosan írja le az évszázad kerékpározásának egy részét, amikor a kerékpárost ellenszenves kerékpárőrültnak ábrázolja. Talán abból származik ez az élménye, ahogy az 1970-es évek kerékpáros reneszánszát megismerte. Ralph Hurne, a visszavonult versenykerékpáros pontos és izgalmas regényt írt a hivatásos kerékpárversenyzésről, de más figyelemre méltót nem produkált.

Azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a nagyszerű esztendők után az angol és az amerikai társadalom nagyon kedvezőtlen fényben láttatta a kerékpározást. A kerékpározásra általában nem érdemes figyelni. Ha mégis, akkor rendszerint az alsóbb társadalmi osztály lenyomata, vagy furcsa és ellenszenves embereké, ráadásul pontatlanul ábrázolva. Amikor a kerékpározás kedvező fényben jelenik meg, az a fiatalos fantázia képe, semmint a felnőtt tevékenysége. Az utóbbi időszakból származó két példa, amelyek pontosan ábrázolják a kerékpározás jelenségét, pusztán a fenti következtetést hangsúlyozzák, hiszen szembeállítják a kerékpározás örömét és a társadalmi lenézést.

Tóta Péter Benedek fordítása

PINTÉR LAJOS

A lángoló bicikli

Egy misszionárius érkezik az indiánok földjére. Nem akar tolakodó lenni, ezért udvariasan megkeresi az indián törzsfőnököt, és sétára hívja. Közös nyelvük nincsen, így első napon tanítgatni kezdi a misszionárius a törzsfőnököt. A talpuk alatt zöldellő mezőre mutat, s azt mondja: fű. Az indián megismétli: fű. Második nap tovább sétálnak, a misszionárius a köröttük hatalmasodó fákra mutat, s azt mondja: fa. Az indián megismétli: fű, fa. Harmadnap ismét találkoznak, sétálgatnak. A misszionárius az égre kavargó tábortüzek füstjére mutat, s azt mondja: füst. Az indián megismétli: fű, fa, füst. A negyedik napon is békésen sétálgatnak, amikor a közeli völgyben váratlan látvány tárul szemük elé. A gyönyörű indián lány, Rózsaszín Felhő lábát az égnek rúgva kalimpál, s fölötte félreérthetetlen helyzetben a szomszéd falu misszionáriusa. Az indián ijedten, kérdően tekint új barátjára, kérdezné, de nincsen rá szava. Szempillája pillantása kérdezi: mit csinálnak. Bicikliznek! – feleli hirtelen ötlettel a misszionárius. Az indián törzsfőnök erre előrántja oldaláról a tomahawkját, és egyetlen határozott mozdulattal a szomszéd falu misszionáriusának homlokába hajítja. A tomahawk, mint egy gyilkos fésű, úgy választja ketté a szomszéd falu misszionáriusának frizuráját. Erre pedig a mi misszionáriusunknak nincsen szava. Szemöldöke íve rándulásával kérdezi: mit csináltál, s mondd, miért? – Én biciklim. – Feleli az indián.

Olasz Tamás fotója

BALÁZS ATTILA

Kinek Észak, kinek Dél

(vadregénytúra)

*Nyújts feléje védő kart
Tengerén kínjának.*

Többen tudják úgy, mint ahányan másképp, hogy az első magyar embert az amerikai kontinensen Budai Parmenius Istvánnak hívták, aki a lúdtoll és az iránytű vonzásában nőtt föl. Isten megadta neki, hogy vágya teljesüljön, eljusson külföldre, így német, majd holland egyetemeken tanult, hogy aztán bátran – mint akinek megy az élet – kis batyujával elhúzzon Angliába. Ott egyik oxfordi professzora mutatta be valamelyik híres utazónak, aki látván rajta a sok tanulás közben beléje szorult kalandvágyat, meghívta a sápatag, de szerfelett kíváncsi fiatalembert soron következő expedíciós útjára. A bátor csapat New-Foundland részletes feltárását, nem utolsósorban az angol korona számára való megszerzését tűzte ki célul, s némi itt nem részletezendő bonyodalom árán a hajók el is érték az áhított új földet. A portugálok látogatta, kissé bűdös, csökkent fenyves uralta, főleg karibuk és sarki nyulak teleszarta, bálna-panorámás helyet, ahol kikötöttek, St. Johns-nak keresztelték a boldog hódítók. A királynő nevében természetesen birtokukba vették a teljes szigetet is, helyőrséget szerveztek, s máris indultak lelkesen tovább. Innen sajnos a történet vége annyira sincs, mint a fürdőszoba ajtaja. Csakhamar iszonyatos viharba kerültek, melyben az elszabaduló sátáni erők a hajókat egymás után, röhögve, az üvöltő szelet is túlbömbölve: az éles szirtekhez csapkodták. Szinte versengtek egymással, melyikük hajít pontosabban. Itt ért véget Budai Parmenius István földi útja, ezeröttszáznyolcvanháromban, akárcsak balsorsú társaié, egy tiszt kivételével. Ez a szerencsés csillagú tengerész, aki maga sem tudta, minek köszönhette megmenekülését (maga mesélte később az otthoni pubokban: tán annak, hogy mer’ neki üres a feje amúgy), valahogy még a hevenyészett útinaplóját is kimentette, s pusztá véletlenségből Parmenius Istvánunknak két levelét is, meg egyik ódáját, amelyet az még a parton költött az expedíció vezetőjének, Sir Humphrey Gilbert térszalagrendes lovagának magasztos tiszteletére.

Kissé elázott diáriumát otthon – Parmenius leveleivel és költeményével – nem sok pénzért ez a hajótiszt végül eladta épp annak a professzornak, aki a szerencsétlenül végződő vállalkozás elején Budai Parmeniust az expedíció vezetőjének bemutatta, s ezzel a kígyó erőteljesen a saját farkába harapott. Ezt követően drága professzorunk nagy örömmel – megjegyzem, nem szerényke tehetséggel sem – sokadik könyvébe foglalta az egész emlékezetes esetet, és folyt az élet tovább. *Kinek igen, kinek nem.* Kinek a földöntúli örök, kinek az e földi kérész dicsőség. Amen, de még nincs vége semmiképp. Ugyanis itt kerül képbe egy másik jóra való férfiú, becsületes neve szerint Haraszthy Ágoston, akiről meg többen tudják úgy, mint ahányan másképp, hogy ő volt az első magyar, aki megszerezte az USA-ban az állampolgárságot, s hogy a kaliforniai

szőlőkultúra atyjaként, hovatovább az amerikai kerékpározás egyik úttörőjeként máig tisztelettel emlegetik odaát. Holott épp az ő esete bizonyítja Budai Parmeniusunknál is jobban, mily kiszámíthatatlan, netán beszámíthatatlan dramaturg az élet, s a Szent Ágoston emlegette két nem túl becses végtermék közül, amelyek között napvilágot látunk, mily könnyedén válunk egyikévé magunk is. És hogy ettől mennyire nem véd meg semmiféle vélt vagy valós, mindenesetre életünk alatt netán épp a leggyámoltalanabbnak mutatkozó dicsőség.

De lássuk világosabban!

Említett Dojcsák Győző kolléga, képzettsége szerint geológus és földrajztudós (golfszakértő?) – aki az ötvenhatos magyar forradalom után maga is bejárta messzi tájakat, rövid ausztriai és angliai tartózkodás után Kanadában telepedett le, hogy egy évtized elmúltával Saskatchewan állam fővárosi egyetemén megszervezze a földrajzi tanszékét, írjon egy könyvet a kanadai Esterházyról, és írjon még más is, de legnépszerűbbé az *Amerikai magyar történetek* című könyvével váljon. Dr. Dojcsák idézi művének előszavában T. Carlyle neves angol történészt, aki a maga legjobb meglátásainak summázataként úgy vélte: *a történelem megszámlálhatatlan életrajzok összessége.* Márpedig ha ez csipetnyit is igaz, mi sem járunk végtelen tévúton. Vegyük hát most kissé szemügyre derék Ágostonunkat, a Haraszthyt, aki az egyetlen számunkra elérhető fényképről mázsányi bajsza és szakála fölött egy meglelt marcona férfiú, illetve egy álmodozó kisgyerek rénsyire szűkült tekintetével néz ránk. Egy ember szemének messzi, alig látható tükrében Észak és Dél. Kelet és a Nyugat. Azokban az időkben, amikor még létezett a Vadnyugat, az indiánokat nem préselték össze füledt rezervátumokban, a prérin át bölények száguldoztak, nem pedig füstölő mozdonyok, s Buffalo Bill sem gondolt arra, hogy majd világjáró cirkuszban kell izlelgetnie mind a tapsvihar édes, mind a füttyszó keserű ízét. Együtt hajdani ellenfelével, vértestvéreivel, utóbb cirkuszi kollégájával: Ülő Bikával. Állva. Fejet hajtva a napi betevő falatért.

(Legalább annyira lehangoló, mint az a változat, amelyben a hajdani polgárháborús halálozatlásának eredményeképp fényes amerikai hőssé lett Zágonyi Károlyunk eszményi formában a Capitolium falára, személyesen meg a történelem süllyesztőjébe kerülve élete olcsó végén – sikertelen bankrablásokon túl, szerencsétlenül életben maradva mégis – silány dohányt árul egy kis pesti külvárosi trafikban. Megrágott végű, nyálas arany cigaretta?)

Vegyük szemléltető, ugyanakkor a művelt közönség számára szórakoztató, így vagy úgy tanulságos, buzdító és intő példának egyaránt „délvidéki mikutyánk boros kölykét”, az ő kalandos és érdekfeszítő útját – Újvidéktől az Újvilágig. Egészen ama robusztus, barátságatlan,

csupafog krokodilig. Mert így legalább rajta, Haraszthyn keresztül is megláthatjuk, hogy s mint mentek el innen emberek, miért, kik voltak, nem utolsósorban mire vitték, ha épp vihették; mik voltak az ötleteik. Nem utolsósorban mi is lett végül velük. Item. Haraszthy Ágoston, akinek írásba foglalt amerikai élményeit, főleg az indiánokkal való találkozásait állítólag Karl May felhasználta Winnetou törzsfőnök nemes alakjának megmintázásakor, az Újvidék melletti Futakon született.

(Az más, hogy ő néha Újvidéket hazudott, holott Futak dolgában sincs miért szégyenkezni, hiszen Ófutak régtől fogva neves dunai révhely, amelyet a Futakiak, majd a Garaiak bírtak. A mohácsi vesz után szerbek lakták főleg, sokáig mégis a Berlint meghódító és megsarcoló, bogaras Hadik Andrásunk tulajdonát képezte. Hadik ott szép kastélyt épített és parkot ültetett, amelynek hűse-árnya, madárfütyte utóbb, ha máshonnan nem, de a szarajevói merénylet óta ismerős Chotekékre szállt.)

Haraszthy élénk eszű, ám társaságilag visszahúzódtott gyermek volt. Zsenge korában a történelem érdekelte, ezért a saját pelyhedző szakállára magányos ásatásokat végzett itt-ott, amerre valamit, bármiféle leletet, rozsdás emléket sejtett Savoyai Jenő és a török összecsapásainak nyomában, illetve még előbből. Körbefurkálta, mikor nem szóltak rá – fel nem pofozták és seggbe nem rúgták – a péterváradai erődöt. Ehhez még valami ingafélét is szerkesztett magának. Futak határában egyszer kihantolt egy jókora díszes faládát, amely tele volt csupa balos női kesztyűvel, mindahánynak a fődíszét kiollózták, csak egyetlen maradt rajta (valószínűleg tévedésből): Berlin város aranyszálas címere. Az egészet nagylelkűen odaadta édesanyjának, szeretett Fischer Anna Máriának, aki úgy tett, mintha örülne kissé dadogó, pattanásos, nagyfaszú kislány képtelen ajándékának. Itt azonban zsákutcába araszol és várhatóan ellehetetlenül, majd kifehéredik a történet, miképp a magára hagyott esőgiliszta a pocsolyában.

Haraszthy igazából ezen a téren, a régészet terén nem jutott messzire. Csúfnévig viszont igen. Így mutogattak rá ujjal:

– Nini, ott jó a taknyos Vakondok!

Nem sokáig alázhatták, mert vállas, keményöklű legénnyé cseperedett, aki a másodsorján megálmodott jogi pályafutást is sutba vágva beállt I. Ferenc Magyar Királyi Testőrségébe. Gyomorszájon rúgva, majd jól eltángálva fetteszt, aki furkó parasztnak nevezte, leszerelt, visszatért szülőfalujába, ahol aztán látták, vele végképp nincs tréfa, hát képviselővé választották a pozsonyi országgyűlésbe. Legalább akkor sincs otthon, vélték, amíg ülésezik, márpedig úgy békésebben el lehet poharazgatni. Haraszthy Pozsonyban barátságot kötött Kossuth Lajossal, érdekelni kezdte egyre jobban a nemzet bonyolult ügye, fel is villanyzódott párszor – szikrát is vetett, ahogy kell, lobot is tán –, azonban mégse itt, ebben az amúgy nemes brancsban, nemzetiszín pakliban volt az ő helye, érezte, hanem valahol messze: Futakon, Újvidéken, Pesten, Budán és Pozsonyon túl! Valami másban, ábrándjait kergetve. Másféle szabadságban. Az individuum örök szabadságharcában. Fenében. Ekkor – Anglia érintésével – elutazott Amerikába. Nem úgy, korgó gyomorral, felkoppott állal a puhán foszló kenyér után, ahogy azt akkoriban oly sokan megtették, s tették még tömegesebben az elkö-

vetkező években, beleértve a fogyó Délvidéket, hanem valamiféle pusztá, legyűrhetetlen egyéni erőtől hajtva.

– Muzsikált neki a messzeség – emlékeztek rá később Futakon. – Márpedig az olyannak mennie kell.

Imádott Budai Parmeniusa is dalolhatott neki, akár a víz alól, mint valamiféle színmagyar, Obrenovics Mihály színszerb fejedelemhez hasonlóan bozontos mellű, szakállas szírén. Teliső tüdővel. Egyre csak hívhatta; szólongatta, ha latinul is, nem számít. Ugyanis Haraszthy, amikor még komolyan gondolta a jogot, a latint is megtanulta *őne akcent*. Mesterének hajóra szállást ünneplő, magasztos, eredetileg latin költeményét, a böhöm szöveget csaknem egészét ismerte szőröstül-bőröstül. Benyelve.

Főleg az elejét, amely így hangzik fordításban:

*Míg most szólok, a pázsit zöldjén vígan övedzik
fürtjeiket laurussal a nimfák, majd kivirágzott
friss olajággal a távoli tengereket bebolyongják,
s Erzsébet hírét, a királynőt dalolásszák.
Ő meg tornyából a jeges Temzére lepillant,
s már-már látja az ősi folyó hátán kifeszített
hószín vásznakkal Gilbertet, amint nekiindul.
Mondják: így valahogy nézhette Pallas Athéné
Pelios ormáról a Phasis hajjain ingó
hős Jasont, nem tudva, milyen szél kell a hajósnak.
Légy kegyes, istennő, ints, könnyüded suhanással
vidd a vitorlákat, ha csak ők méltók, hogy a földön
széthordják, s ily jó jelben, te királyi hatalmad!*

– Nos, így lett a mi futaki, néha filozofálgató, lírába feledkező, olvasmánya fölött távolba révedő Ágostonunk olyanná, aki a maga ’negyvennyolcát az Egyesült Államokban tudta le. Nem volt ebben egyedül. Ő is, mint a Kossuth-emigráció többsége, részt vett a győztes Észak oldalán a polgárháborúban, ám előtte beutazta Amerikát. Erről szóló, kissé nehézkesen megfogalmazott, *Utazás Északamerikában* című útleírását még a szabadságharc előtt kiadták Pesten. Amerikai történeteiben a maga is indiánbarát *D. Gy.* ebből merít különös előszeretettel. Főleg a *Tizenöt hét az indiánok között* fejezetből. S beszél az indiánokról, mint „Winnetou népéről”, egészen furcsa, kitekeredett összefüggésbe hozva így az irodalmi kitalációt, meg a sokak által elsődlegesnek hitt, földszagú valóságot, de válják mindannyiunk egészségére. És meggyőződésére. Meg kívánt szépézésére. Nem utolsósorban tartós jóézésére. *UFFF!*

Mielőtt kalandvágó futaki emberünk találkozott volna velük, az indiánokról tulajdonképpen olyasféle negatív kép alakult ki, mint a cigányságról sok helyütt. Egy ezerhétszázas „mérvadó” magyar kiadványban olvasható, miszerint az Újvilág bennszülöttjei ostoba lények, barmokként minden törvény, mesterség és tudomány nélkül élnek, lusták és piszkosak, egyéb dolguk sincs, mint vadászni, halászni és a pipázni, bolháikat fogdosni, sokat kóborolnak, s ha idegennel találkoznak, tüstént megeszik. Mármint, hogy ez ne maradjon így, ezen a mi Haraszthynk is sokat segített, aki két angol kolléga társaságában nagy utat tett meg a Mississippi, a Missouri, majd az Arkansas folyók vidékén – szarvasbőr ruhában és mokasszinban (surranó saruban) csakis, hogy ne keltsenek fölösleges zajt, feltűnést. Olyan vidékeket jártak be, amilyeneket fehér (sápadtarcú) ember

addig még nem, miközben medvék, szarvasok, kígyók és más állatok sokaságával találkoztak. Fejük fölött békés madarak röpködtek, s az indiánok se mutatkoztak még, szegények, rendre oly ellenségesnek. Különösképp Keokukkal sikerült összehaverkodniuk, a Sack és Fox törzs főnökével, aki egyébként az első minőségesen lefényképezett rézbőrű méltóságnak számít. Ennek a barátságnak köszönhetően vehettek részt a fotó szerzői valódi bölényvadászaton, s ennek a sikeres akciónak a befejezéseképp készülhetett el Észak-Amerika vad édenkertjében az első magyar bográcsos: bölényhúsból. Keokuk állítólag mind a tíz ujját megnyalta utána, s amikor Haraszthyék mentek volna tovább, marasztalni igyekezett őket, mondván, sátrat ad nekik, meg annyi forró ölelésű, mindenre kapható indián nőt, amennyire nincs is szükségük, és mindig szeretni fogja őket, akár a többi gyermekét, csak maradjanak. Utazóink alig tudtak eljönni úgy, hogy közben ne legyen a dologból fene tudja, mekkora sértődés. (Uff!)

Később derült rá fény, Ágostonunknak még eme ragyogó ajánlat előtt sikerült teherbe ejtenie az egyik szülőanyát, Illatos Felhőt. Illatos Felhő kicsikéje azonban halva született, mint az őz a havon, így aztán nem kellett senkinek se a gondját viselnie, az ügy feledésbe merült. Annál is inkább, mert Haraszthy tkp. nem szökött meg örökre. Később is járta az indián területeket, és szinte mindig tudott a vendéglátóinak mutatni valami káprázatosat.

Például, ha nem veregették közben a hátát, kezének bámulatos mozgásával hosszú ideig levegőben tudott tartani akár öt fűrjtojást is egyszerre.

Mesélik, egy ízben Haraszthy Ágoston, akit egy kicsit amolyan szent bolondként is tiszteltek, valami olyasmivel jelent meg közöttük, amitől derék rézbőrű barátaink majdnem lenyelték keresztben a békepipát. Egy kerékpár volt az, a mainak otromba őse, amelyet az indiánok Nagy Barátja ajándékba kapott az egyik volt útitárstól. A biciklit a feleség küldte férje után a ködös Albionból – ki tudja, milyen megfontolásból –, a férj pedig emitt nem sok hasznát látta. Gyűlölte azért is, mert szégyenszemre folyvást leesett róla, hát továbbadta. A járgánynak már volt pedálja, közvetlenül a hátsónál jóval nagyobb első kerekén, ennek azonban nem mindig lehetett hasznát venni az egyenetlen talajon, így a sofőrje lábával lökdöste magát előre, míg ismét valamiféle síkabb terepre nem ért. Rázott, mint az ördög szekere, nem lévén még tömlő rajta, de úgy látszik, új tulajdonosát ez nem nagyon zavarta. Büszkén mutogatta, hovatovább fogadást is tett, s nyert vele. Az összesereglettek szeme láttára verte meg a kiszáradt Tachoma-tó medrében bőszen tekerve, ha rövid távon is, az akkor már arra közlekedő postai delizsánszt, s míg a kihagyhatatlanul izgalmas jelenet zajlott, mind kaubojo, mind indián megfélemedezett a csatabárdról. Persze, semmi nem tart örökké, így ez sem tarthatott. Ellenben a lángoló szemű, lobogó szakállú, fejét mereven előre szegő, vadul pedálozó, mindkét fél számára holmi ismeretlen nyelven kurjongató-hujgató, indián apróságokat momentán sírásra készítő figura emléke sokáig megmaradt azon a tájon. Mondják, akik értenek hozzá, így jelent meg a bicikli motívuma az indián művészetben, és maradt is.

A Tachoma rezervátumban ma is látható kerekcsüllős vadtulok ábra például innen, ebből az ihletésből származik.

Az amerikai polgárháború győztes katonaságából Haraszthy Ágoston ezredesként szerelt le, majd Wisconsinbe ment, ahol gondolt egyet, várost alapított, miként földije, Újházy László cselekedte Iowában, a szűk Álmos-földjén, tehát jóval arrébb. Haraszthy-falvának keresztelte a települést, amelyik ugyanúgy nem maradt meg, ahogy Újházy Új-Budája sem, miután első embere örökre elhagyta. Haraszthy-falva helyén ma Sauk City áll.

(Mellesleg: várat egyikük sem épített a maga városához. Márpedig ha nem szürsz karót mellé, könnyen szétkúszik, elveszelődik minden.)

Haraszthy ezredes civilben nyilván úgy vélte, Amerika a jövő, ezért még Haraszthy-falva (más források, például Sauk City angol nyelvű története szerint: Széptáj) élt és virult, odatelepitette Magyarországról egész családját, édesapját, nem utolsósorban feleségét, a lengyel származású, vidám csicsergésű Dedinsky Eleonórárt, meg mind a hat gyermekét: Gézát, Attilát, Árpádot, Idát, Bélát és Otéliát. Következő lépésben szépen fellendítette a maga városkáját, utakat, hidakat, malmokat építtetett, megalapította a környék első menetrend szerinti gőzhajójáratát, juhtenyésztésbe kezdett, személyesen fogadta az amerikai elnök dicséret szavait, ahogy gondoskodott arról is, hogy az újonnan érkezők beilleszkedjenek, csak épp... neki nem volt tovább maradása. Rövidesen felpakolta egész családját, hagyott Wisconsinban csapat-papot, s elindult: Kaliforniába. – Egyesek szerint az asztmája miatt, mások szerint az arany vonzotta. Megint mások szerint valami, ami az aranyhoz közel áll, mégse kimondottan az.

Merthogy folyékony.

Haraszthyék útja Kaliforniába egyáltalában nem volt könnyű, ahogy Újházy vándorlása sem Új-Budától az út végét jelentő Sírmezőig. *D. Gy.* úgy értesült, hogy az iszonyatos esőzést követő pokoli szárazságon túl az indiánok is zaklatták még Széptájon toborzott kis karavánjukat. Egy ízben mindössze azon múltott az életük – véljük tudni mi –, hogy Haraszthy, miután kitzúta a fehér zászlót, a lányok pedig mosolyogva integettek réklijeikkel, indiánul bemutatkozva felfedte kilétét, s nyomatékuul megmutatta támadóiknak az örök barátság jeléül Keokuktól kapott szárított bőreget, amelynek mindkét szárnyán – mint egy kis bombázóén – egy-egy csillagszerű ábra volt. Pontosan mit jelentett, ki tudja, de működő bumáskának bizonyult: az indiánok szemmel láthatóan nagyon megilletődtek tőle, majd leültek megtanácskozni a dolgot.

Rövid időn belül továbbot intettek a betolakodóknak, azzal a kis fekete lábjegyzettel: ha mégegyszer arra látják őket, bezzeg, hajsza! sem marad a fejükön. (Szkvójaiknak meg mije sínyli meg, nem kéne ecsetelni bővebben [szkvó – asszonymarha indiánul].)

Vándoraink 1949 végén – hosszú és gyötrelmes út után, amely akkoriban sajátos rekordnak számított, s amelynek híre is ment szerte – érkeztek meg a Csendes-óceán partjára, az akkoriban még meglehetősen kevés lelket számláló San Diegóba (innen nekünk: Márai-városba). Haraszthy kocsjában a ponyva alatt ott lapult híres kerékpárja, amelyet Budai Parmenius hajója, a *Delight* nyomán *Gyönyörű*nek keresztelt, s menet közben nem egy felderítést bonyolított le vele. Persze, ahol lehetett. Még arra is futotta idejéből, meg a pihent agyából, hogy

a kerekre több réteg bölényirhát rögzítsen, amitől aztán a járgány valamicskét szelídebben vette a zökkenőket, kevésbé zötykölte utasának legérzékenyebb pontját. Ahogy a bölényszirtól halkabban csikorgott. Bölényszarvból pedig harsány túlköt szerkesztett Ágoston, annak hangjából tudhatták a többiek, főnökük merre jár, amikor szemmel nem láthatták a fáktól, bokroktól. Vagy éppen a bölényektől, amelyek közül egy fiatal bika egyszer rútol megkergette Haraszthyt. Szerencsére nem érte utol az angol postaládák színében pompázó Gyönyörűmet.

San Diegóban Haraszthyék földet vásároltak, fákat ültettek, békésen munkálkodtak, amikor is a polgártársak Haraszthy Ágostont megválasztották seriffnek, ő pedig pillanatig sem habozott: tüstént nekilátott Wyatt Earp módjára megtisztítani a rábízott helyet a nemkívánatos elemektől. Az emberi üledéktől, ahogy mondta. Hogy különösebben jól lőtt volna, nincs róla tudomás, annál inkább a kemény ökléről szólnak a legendák, amellyel kipucolta a csavargókat a városból. Ekkor marsallnak nevezték ki, azaz megyei rendőrfőnöknek, így kényszerült ismét találkozni az indiánokkal. Ekkor már végképp nem egy oldalon álltak. Olyannyira nem, hogy a híres Garra törzsfő vezette felkelést Haraszthy irányításával verték le Kaliforniában. Így lett ő, az indiánokkal táncoló ember, aki hajdanán akkora hévvel ugrált rézbőrű barátjaival a lobogó tűz körül, mint akit testestül-lelkestül szintúgy elkapott a táncdüh, így lett Ágostonunk az indiánok esküdt ellenségévé. Alakja fel-felbukkant a régi western-filmekben is, aztán valahogy mégiscsak kitörlődött ez a nem túl dicső fejezet az életrajzából, miképp a modern Amerika megteremtői közül oly sokakéból, s maradt az egyértelműbb ünneplés. Egyébként nem sokáig volt aktív rendőr, eléggé gyorsan felzárkózott a – harcos hírnév ide vagy oda – felsőbbnek számító pénzes rétegekhez, kimagasló szerepet vállalva az üzleti életben és a politikában. Nevéhez fűződik pl. az első omnibuszjárat létrehozása San Diegóban, az istállók és hentesüzletek szemet gyönyörködtető és sok hasznot hajtó sorának felépítése, vagy az ingatlanpiac fejlesztése. Amikor minderre országgyűlési képviselővé avansált, akkor már biciklizni is alig jutott ideje. Tiszteletére, ahol korábban, még „bicajos seriffként” oly előszeretettel bringázott – a Gyönyörűmet felváltó, immár gumitömlős és pedállandós vadíj kerékpárjával –, azt az árnyas utcát az ő nevével keresztelték el. A Haraszthy utca egészen a múlt század hatvanas éveinek elejéig létezett, amikor is – miként régebben a minden útjába kerülőt a vasút – lenyelte az autópálya.

Annál többet kerékpározott San Diego festői környékén két fia, Attila és Árpád. Egyik ilyen kirándulásuk során történ, amikor jó messzire portyáztak, hogy messze benn, az érintetlen természet burjánzó lágy ölen hirtelen játékos női sikongásra figyeltek fel. A hangokat követve egy kerek völgyecsékehez értek, amelynek közepén kristálytisza tó ragyogott a híres kaliforniai napfényben, benne az állam egyik legtekintélyesebb emberének, Don Mariano Guadalupe Vallejo, Vallejo város alapítójának mesés szép szüzeleányai voltak épp elfoglalva azzal – még hozzá anyaszült meztelenül, miután otthonról valahogy megléptek –, hogy cicahangon nyivákolva, prűszkölve és

Vancsó Zoltán fotója

visongva: egymás szemébe, meg a saját szemükbe spriccelgessenek kis dundi, bársonyos tenyerükkel tapsikolva a tó indigókék tükrét. Attilában és Árpádban, e két deli hun-magyar legényben nyomban felforr a vér e ritka látványtól, legott lepattantak a bicajokról, s toronyirányt a vízbe. Attila komótosan a közelebbit ragadta meg a meglepett ikrek közül, Nataliát, míg Árpád beúszott a másikért, Natalia szakasztott másáért, Jovitáért. A dolgot aztán úgy lehetett elsimítani, hogy Attila feleségül vette Nataliát, holott Natalia első lépésben szépen belefejtelt az arcába, Árpád pedig Jovitát, a bulvársajtónak meg egészen más sztorit táltaltak – csinos összeg kíséretében. A sors ezúttal nem fogott mellé, a szerelem fellángolt és tartósnak bizonyult. És boldogan éltek mindnyájan, míg meg nem haltak: San Diego után San Francisco történetének nagy becsben tartott személyeiként. (Pazar, hetedhét országra szóló, dupla lakodalmukra még ma is emlékeznek: abban a mesebeli Kaliforniában, amelyet nem egy mosolygós, kicsattanó csemetével ajándékoztak meg.)

Létezik egy magyar legenda, azaz nem is annyira magyar, mint amennyire terjesztői Magyarországra helyezték, és amelyben olyan múltbéli ragyogó elméink is hittek, amilyen Bél Mátyás polihistor, vagy Galeotto Marzio, Mátyás királyunk barátja, a reneszánsz eme roppant érdekes kard-, de inkább toll- és elnevező figurája. A legenda az aranytermő szőlő legendája. (Valamennyi rokon az újvilági Eldorado legendájával, de e párhuzam itt tán nem is lényeges.)

Minden furcsaságunk Tóth Bélája szerint a távoli időkben, amikor az emberek még az alkímista szemével nézték a természetet, Európa egész tudós világa csakugyan úgy vélte, hogy Magyarországon a tőke itt-ott szinaranyat terem. H. E. Werner német orvos és regényíró *Aurum vegetabilé*nek nevezi, s meséli, hogy egy általa is ismert magyar nemes szőlejében például a kertész munka közben valami sárga hajtást pillantott meg, midőn ki akarta húzni, nem bírta, mert gyökere mélyen benyúlt a földbe. Nosza, kapájával nekiesett, de sehogy sem boldogult, mire egy arasznyit valahogy letört belőle, amelyet egy aranyművesnek megmutatván, nagy öröme megtudta, hogy az nem más, mint a legfinomabb arany. Fortunius Licetus páduai doktor másutt a magyar Délvidéket emlegeti, mondván, ott látott ő olyat – pontosan Szerémségben, Péterváradtól nem messze –, hogy a szőlő kacsai merő aranyból vannak,

s még igazi pénzt is lehet azokból verni. (Hát még mennyi hamisat...) Említett Galeotto éppenséggel úgy gondolja, hogy ez az arany olyan erű, mint a rajnai, s mivel a lehető legtermészetesebb, a belőle készült gyűrű meggyógyítja a legrusnyább szemölcsöt/tyúkszegget is. Tóth Béla persze vegyítizta fantazmagóriának, humbugnak tartja mindezt, s azzal magyarázza, hogy hazánk földjéből gyakorta kerülnek elő, miként kerültek a múltban is kelta ékszerek, amelyek között nem ritkák a csigavonalba görbített nemesfém drótcscák. Szóban forgó spirálisok jobbára karperecek, a kisebbek viszont haj- vagy lósörény díszek és nagyban emlékeztetnek a szőlő tekerő venyigéjére. Szerinte az alkímisták képzelete és „tudákossága” mohón csavarodott rá erre, kapaszkodott bele. Éppúgy, mint a szőlőkacs, amire és amibe csak teheti, tehetette.

Jó, de akkor ezért hozatott volna Haraszthy Ágoston az óceánon túlról még Wisconsinba annyi szőlőtőkét, nem kis számban éppen a Futakkal szembeni napos hegyoldalon, s hajolt fölējük híres dohányszín ballonkabátjában, nagyítólelenségét a szemé elé tartva? Mint egy vérbeli detektív, ahogy ez a kép megmaradt többekben. *Mert az aranyat kereste?! Nem, az amerikai bortermelés egyik úttörője, a kaliforniai borászat atyja nyilván nem az aranyat kereste. Azaz: nyilván magát a bort remélte annak, s az érkezett tőkék állagát vizsgálta pedánsan. Egyébként – miután úgy vélte, melegebb éghajlatra pakol át, s ez meg is történt – össz drága idejét valamelyik hegyi patakban álldogálva, reumáját hizlalva töltötte vón”, hisztérikusan a vizet szitálva. Látástól vakulásig. Ám közel sem ezt cselekedte.*

Tény, hogy Wisconsin nem igazából felelt meg a szőlőnek, de San Diego szubtrópusi éghajlata sem. Jobb hely után kutatva jutott el San Franciscóból a Sonoma völgyébe, ahol egyből felismerte, megvan, amit keresett. Szőlészetét a számára felettebb kedves Széptáj nyomán Buena Vistára keresztelte, és mivel bízott benne, hogy ott olyan minőségű borok állíthatók elő, amelyekkel Európa legjobb borvidékein is szégyen nélkül koccintani, sok testvéri nyelven parolázni, hovatovább diszkrétan kissé danolni is lehet, újabb nemes tőkéket vitt be Amerikába. Mind Magyarországról, mind más európai bortermelő országokból, és állítólag elévülhetetlen érdemeket szerzett a Zirfandel kaliforniai kinemesítésében, azonban ez sem volt így jó (fájintos v. dilájtful v. gromek) néki sokáig. A nehézség megoldását, amely szerint az európai fajták nem túl ellenállóak új hazájukban, fiaira bízta, és megpróbált visszatérni a politikába. Csakhogy a maga korában hajmeresztő nézeteivel, hogy pl. haladéktalanul adjanak szavazati jogot a volt rabszolgáknak, sőt, a legolcsóbb munkaerőként kihasználta kínai bevándorlóknak is, simán megbukott. Ekkor érezte életében először, milyen alattomos ellenség a búskomorság. Orvosi tanácsra vette elő újra a kerékpárt.

Egyszer a romantikus naplementében karikázva, a Sonoma lávaköves katlanának peremén egyensúlyozva megállt, s miközben a lebukó vérnarancs korongot szemlélte, az élet múlandóságán kezdett el líraian borongani. Még az is megfordult az ő kőkemény fejében, hogy hazatérve (netán egész Futakra?) verseket ír. Ahogy Parmenius is írt. Persze, immár másképp... S miközben így meditált, töprengett, balról, egészen messziről, a még távolabbi Dél-

ről – ebben az idillikus csendben, amelyet szinte hasítani lehetett – megszólaltak az indián bambuszfurulyák.

Először csak ritmikusan búgtak, majd egyre emelkedve, terebélyesedve: az egész tájon szétterültek a furcsa dallamok. Haraszthy Ágoston életéből innen már nem sok maradt hátra.

Latin-Amerikáról se Natalia, se Jovita nem akart hallani, így mind Attila, mind Árpád maradt Friscóban. Haraszthy Ágoston Géza fiával érkezett Nicaraguába, ahol mély lélegzetet vett, gyorsan körülnézett, annál is gyorsabban cukornádültetvényt vásárolt, majd rumgyártásba fogott. Felesége és kisebbik lánya, Otélia kiszáradta vagy kedvvel követte őket. A boldogság sajnos nem tartott sokáig, ugyanis az asszonyt, a vidám Eleonórákat két nevetés közt rája törve hirtelen elvitte a kíméletlen sárgaláz. Ezután Haraszthy rövid időre még visszatért Kaliforniába, hogy szeretett felesége méltó temetéséről gondoskodjék, birtokainak rázós ügyét is elrendezze, ám rövidesen visszautazott Nicaraguába.

Másnap, 1869. július 6-án örökre nyoma veszett. Üres sírlelke a Corinto melletti Hacienda San Antonióban található ma is.

Mégis mi lett vele? Mindezek után teljesen érthető a kíváncsiság. Bizonyosat annyit lehet tudni, hogy azon a végzetes napon egyedül indult útnak öszvérháton, hogy egy fűrészmalom megvásárlásáról tárgyaljon. Az öszvér aztán hazabotorkált, de gazdája nélkül. Tkp. az állat nyomait követve a sáros talajban, jutottak el keresői az esőzések után megduzzadt közeli folyóhoz, amelyre egy óriásfát döntött az éjszakai vihar, amolyan természetes hidat alkotva. Haraszthy cipőinek sara nem volt egészen a túloldalig követhető rajta. Következésképp megpróbálhatott átkelni, de hogy útközben hirtelen elege lett-e mindenből, vagy csak a fa billent meg, valószínűleg sosem fogja már senki megtudni. A többség – Haraszthy minden öregedő kori hangulati ingadozása ellenére – az utóbbira tippelt. S mivel akkoriban a környéken több ízben is feltűnt egy hatalmas, szögletes fejű, szögletességében és harapósságában a mi Hadik Andrásunkra emlékeztető krokodil, amelyiknek sikerült több izzadt marhát, hátast is elragadnia, hovatovább leharapta egy tüsténkedő halász karját, a golyó, amelyiket meg utána küldtek, simán lepattant a fejről, így logikusnak tűnt, hogy eme garázda hullő miatt nem tudott a még mindig jó erőben lévő emberünk partot érni.

Amennyiben Haraszthy életét nézzük, kicsit olyan, mintha ez a totemisztikus őszállat névégig ott várt volna rá, titokzatos indián hívőjeleket küldözgetve neki fű alatt: hagyja ott a messzi Duna-partját, s induljon feléje. Kevésbé misztikus hajlamúak szerint viszont: lárifári! Az öszvér vonzotta oda a bestiát, csak a sors úgy hozta, hogy az ember pottyant egyenesen a szájába. S talán ez az egész meg se történik, ha nincs akkora sár, és Haraszthy a saját kezűleg megépített, Doloresnek elkeresztelt terepjáró biciklijén indul útnak. Hiszen közismert a krokodil erős idegenkedése a kerékpártól.

Azt meg már csak az utóbbiaknál is cinikusabbak fűték még hozzá: Haraszthy Ágoston vélhetően tovább él, ha marad a bornál.

Állítólag a Buena Vistát egy ideig még Attila gondozta, de végül az egészséget elvitte a filoxéra, Attilának egyetlen ép tőkéje maradt. Azt az utolsót meg maga az állam

einstandolta el az egész birtokkal együtt, adósság fejében. Apjának emlékét fia, Árpád ápolta még hosszan, aki – egy megsárgult újságcikk tanúsága szerint – neves, dúsgazdag kaliforniai polgárként 1900-ban rogyott össze holtan San Franciscóban, a Hyde és a Washington utca sarkán, miután elkényelmesült testében sportszíve (sörszíve?) felmondta a szolgálatot. De ez egy másik történet.

Legalábbis elemeinek többségét illetően.

Az ezerkilencszáznyolcvanas években három festetlen indián jelent meg Pétervárad kapujában. Hopik vagy navahók, feketelábok, mik, mindegy, elég az hozzá, hogy egy öreg vajákos, meg két ifjú. Ők voltak az indián avantgárd színház világot járta, mindenütt ünnepeelt tagjai, s az erőd jócskán vakondtúrásos, ezáltal megfelelőnek talált pázsitját választották ki előadásuk színteréül, amelyre akkoriban szép számú közönség gyűlt össze. Az előadás abból állt, hogy az öreg leült a fűre, rápipált, becsukta a szemét, s miközben orrán-fülén keresztül eregette az illatos füstöt, valahogy így fohászodott az éghez (v. mihez):

*Koh-ó! Ke-hó!
Oj-kej-kó!
Koh-ó-hííííí!
Elhunytak szellemei,
Ha én kérlek benneteket,
Oj-kej-kó!
Énekkal való idézésemet
Hallgassátok meg!
Hííííí!*

Azzal különféle jeleneteket hozott fel őseik múltjából, amelyeket a másik kettő volt hivatott a közönségnek előadni. Egyszer csak valami fura izgalom lett úrrá rajta, rázkódni kezdett, majd hanyatt vágta magát, és úgy maradt. A közönség tétován tapsolni kezdett, egyre határozottabban, de a két ifjú harcoson látszott, itt olyasmi történt, ami nincs bekalkulálva a műsorba. Az idős embert gyorsan bevitték a kamenicai szívkórházba, ahol csak valamiféle kómát tudtak nála megállapítani, mást nem nagyon. Aztán a „kóma” mély horkolásba csapott át, s a beteg még három napig aludt. Később, hogy a szeme kipattant, elmondta az érdeklődőknek: míg halott felmenőivel kommunikált, megjelent előtte a vár szelleme, egy fehér varázsló, amelyik kézen fogta és levezette őt az építménynek az őz belénél is kuszábban kanyargó útvesztőjébe. Abba az ismeretlen alvilágba. Ott, mint valami tükörrendszerben, meglátta a hely történetéhez fűződő összes szellemet. Akár valami múzeumban, s azok mind egyszerre szóltak hozzá, nem győzte a fejét kapkodni. Mivel ő már idős ember, aki sok telet és nyarat látott, nem bírta mindezt befogadni – öreg indiánnak különben is fásasztó sokáig tükörbe nézni –, hát elsötétült előtte minden. De nem bánja, hogy ennyi jólélekkel sikerült itt egyszerre megismerkednie. Ehhez megeresztett egy kis csibészes mosolyt is, amelyet egy fényképezőgép meg is örökített. Holott szépen kérte, most ne villogjanak még rá. Még ki nem kerekedik ismét egy kicsit az arca.

Érdekes, hogy a másik két színész, miközben idős kollégájuk felépülésére várt – amikor megkérdezték tőlük, mivel szórakoztassák őket addig –, egy ízben arra kérte a szervezőket, vigyék ki őket Futakra. A szervezők

nem győztek csodálkozni, de aztán egyikük csak kivitte a vendégeket Futakra. Ott sétáltak egy darabig, majd elmentek a halászcárdába. Sajnos, ezt sem fogjuk már megtudni soha, mi volt az indiánok szándéka Futakkal, miért kéredeztek oda, s milyen véleményük alakult ki róla. Hiszen visszarepültek Amerikába, az illető meg, aki egykor Futakot nekik megmutatta, utánuk repült: ebből a legutóbbi háborúból. Úgy tűnik, örökre.

És akkor itt lenne igazából ennek a történetnek vége.

(Hacsak nem.)

Délvidéki Érdújrhelyi Menyhértünk, aki az idők kezdetétől a tizenkilencedik század végéig, mint tudjuk, híres Pétervárad-aspektusú Bánk bán elemzése mellett nagy erőbetétessel megírta Újvidék város történetét – s aki nekünk itt arra szolgál, amire szólónek a karó –, bizonyos jelek szerint utóbb maga is behódolt a kerékpározásnak. Hogy a borivásnak mennyire, arról kevesebb információval rendelkezünk, azonban tény, hogy miután segédlelkészként többször is körbeparikázta a Bács megyei községeket, majd kutatóként Újvidéket, nemegyszer rögzös Futakot is megcélozta. Persze foglalkoztatta az Újvidék és Futak közötti határper, a mozgó határkövek és egyebek kérdése, azonban nem létezik, hogy ne fordult volna meg a fejében, kinek a „harasztos” földjén jár vagy pedálozik, amikor éppen. Főleg, hogy utóbb majd ő is fogja a kalapját, és kihajózik az Egyesült Államokba. Tudhatta, de nem szólt róla.

Említett monográfiájában a szerzőről szóló melléklet szerint Érdújrhelyi – aki utóbb hitoktató lett Újvidéken, és szerkesztette a *Kath. Hitoktatás* című folyóiratot is – 1908-ban az USA-ba vándorolt, hogy ott haljon meg lelkészként. Méghozzá 1912 októberében. Béke poraira, a probléma viszont az, hogy nagy ügybuzgósággal tüstént fel is támadhatott, mert ha ennek jobban utána járunk, nemegy olyan forrással találkozunk – így magának a katolikus egyháznak a hozzáférhető dokumentációjában is –, hogy Menyhért papunk a pennsylvaniai Allentownban lehelte ki a maga polihistor lelkét, mégpedig ’huszonöt októberében.

Csekély tizenhárom évnyi különbség, nemde?

Kalapis Zoltán vajdasági író, történész, délvidéki magyar Thomas Carlyle-unk úgy tudja, Érdújrhelyi tulajdonképpen a hívei után ballagott ki, ahogy pásztor a nyája után, s haláláig az óceánon túl élt. Régi egyházmegegye 1911-ig szökevényként kezelte, felfüggesztett papként tartotta nyilván, hogy a feloldás után a kanadai Arburyban kapjon állást, majd az Egyesült Államokban. Többek között a louisianai Hamondban is működött, ahol nemcsak a lelkeket pátyolgatta, szerkesztette Isten hitére, hanem az *Amerikai Magyar Kertészlapot* is. Öntözgette, kapálgatta, olybá tűnik, eredménnyel. Különös tekintettel a díszszőlő, az otthoni díszlugas ültetésének és ápolgatásának kényes kérdéseire. Tette ezt számunkra ismeretlen okú haláláig. Akkor lépett a hatvanötödikbe, ami persze sok is, kevés is, ahogy vesszük, de úgyse tudunk dönteni ebben. Hiszen Isten kérdése.

A mi kérdésünk viszont: vajon mely, gyaníthatóan magyar krokodil próbált itt elnyelni ha nem is egy egész életet, de tizenhárom évét valakinek?

(Őszintén: fogalmunk sincs.)

A vasparipa lovagjai

Szabadka, a történelmi Magyarország déli végein Szeged szomszédvárosa, máskülönben pedig „a világ legnagyobb faluja”, Kosztolányi Dezső, Csáth Géza, Ács Károly, Danilo Kiš és a szellemi élet megannyi más kiválóságának szülőhelye, már a XIX. század utolsó harmadában igen fejlett sportélettel dicsekedhetett. Ennek *spiritus movense* a szintén szabadkai születésű dr. Vermes Lajos (1860–1945) gimnáziumi tornatanár, aki évtizedeken át lelke, szervezője, mindenese volt az akkori szabadkai sportnak. Amellett, hogy maga is egyedülálló teljesítményeket ért el számos versenyágban, 1880-tól, a Szabadkai Torna Egylet megalakulásától kezdve évente versenyeket rendszeresített Palicson és környékén a vízi sportokban, atlétikában, korcsolyázásban, hokiban, jégvitorlázásban, felsorolni is sok, mi mindenben, és hadd álljon itt, hogy 1879-ben ő hozta Szabadkára és a városi korzón végigkarikázva mutatta be az első kerékpárt, akkori nevén *vasparipát*.

Így került vidékünkre hajdanán az első *bycikle*, a vasparipa, a kerékpár, de hogy pontosan miként s hogyan lett Szabadkán a kezdeti biciklizésből rövidesen sportág, sőt versenysport, arra nézve a korabeli sajtójelentések derítenek fényt. Felkutatásukra *Petkovics Kálmán* (1930–1998) vajdasági magyar író, újságíró vállalkozott *Régi szabadkai játékok* c. sporttörténeti könyvében. Most neki adjuk át a szót.

Nem jelentéktelen adat az ügy tisztázásához, hogy az első magyar kerékpározó egyesület 1878-ban alakult meg, és a Renz-cirkusz helyiségeiben működött. Más források, illetve szerzők szerint az első kerékpár csak 1881 júliusában tűnt fel a pesti utcákon, s csak a következő évben alakult meg az első egylet – a Budapesti Kerékpáros Egyesület.

Ennek az egyletnek a tagjai közül Kosztovics László, Filipovics Emil és Szmertics Iván hamarosan nagy hírnévre tett szert. Filipovics Emil Párizsig kerékpározott, Szmertics pedig bebarangolta egész Európát. A kerékpár elnevezés egyébként – állítólag – Kosztovics Lászlótól származik: 1882-ben nevezte el így az addigi vasparipát.

Így volt? Nem így volt? Ne firtassuk.

Elvégre bennünk most a kerékpár szabadkai története érdekel, a járműé, amely a vasparipa nevet nyilvánvalóan a hetvenes évek dereka táján kaphatta, mégpedig azért, mert a pesti Lánchíd igazgatósága ugyanannyi hídpénzt kért a kerékpárosoktól, mint a lovasoktól.

A Renz-cirkuszt, ahol az 1878-ban alakult kerékpározó-egyesület működött, tűzvész pusztította el. Negyven kerékpár vált a lángok martalékává. De egy ép maradt.

Erről beszél Vermes Lajos.

– Amikor visszatértem Szabadkára, magammal hoztam a vasparipámat, amely – szerencsémre – nem lett a Renz-cirkuszi tűz martalékává. A Szabadkai Torna Egylet megalakulása után a *vasparipát is programba vette*... Minden évben megrendeztük a Szabadka és Palics közötti úton a vasparipa-versenyt. Pályaversenyeket is tartottunk a palicsi aszfaltpályán.

De melyik évben rendezték meg először? És miért várta a közönség – a Bácskai Ellenőr laptudósítása szerint – oly nagy kíváncsisággal 1885 nyarán a vasparipa palicsi bemutatkozását?

Alighanem azért, mert a vasparipa nagy, nyilvános versenyeken addig nemigen mutatkozott. Egyetlen kerékpár került Szabadkára a tűz után. Egy gépen lehet edzeni, gyakorolni, időfutamokat rendezni, de igazi, látványos, küzdelmes versenyeket csinálni semmiképp. Abban az időben, a nyolcvanas évek elején, pályaversenyeket sem rendezhettek még, mert az aszfaltpálya csak 1892-ben készült el.

Az első kerékpárversenyt – szavahihető források szerint – 1884. november 7-én tartották, közel tizenhárom kilométeres távon. A futamban Vermes Lajos diadalmaskodott. Ettől kezdve minden évben megrendezték Szabadka és Palics között a versenyt, a közönség nem kis érdeklődése közepette.

Az 1880-as évek kerékpárjai kezdetleges tákalmányok voltak. Erről, különben, az eredmények is tanúskodnak. Például Matkovics Nikola, többszörös bajnok, 1889-ben a tízezer méteres távon harminkét percen át nyomta a pedált.

Ma már senki sem tudja felidézni a palicsi viadatok hangulatát. Okmányok erről nem beszélnek, a korabeli hírlapok pedig tényközlésre szorítkoznak.

Ennél talán egy kép beszédesebb, mellyel Iványi István, Szabadka krónikásának könyvében találkozunk.

Vasparipázók.

Négy daliás férfiú a kanyarban. Előregörnyedten, célratörően.

A pálya mentén a nézők sűrű tömege. A háttérben zsúfolt lelátó.

A szabadkaiak ekkor szerették meg Palicsot. Nyári vasárnapokon gyalogszerrel, kocsin és vonaton özönlöttek kifelé.

„Főképpen, ha valami látványosság ígérkezett – írja Iványi István –, mint néhány év óta az atlétikai versenyek. Végtelen vasúti kocsisorok röpítik megszámlálhatatlan mennyiségben az életvidor népet – az alsóbb rendi nép pedig egész karavánokban gyalogol ki a városból.”

Így volt 1889-ben is. Mellékesen szólva: akkor még nem járt villamos a város és Palics között. Több mint száz évvel később, tehát napjainkban sem, mert a benzingőztől megrészegült, nagyokos városatyák felszedették a síneket, így Szabadkának ma sincs villamosa. De Vermes Lajos idejében sok évtizeden át volt. Megépülése részben az ő nevéhez fűződik, mert üzleti vállalkozásként beszállt az építés költségeibe, igaz, rajtaveszett, anyagilag tönkrement bele. A cél azonban, a közjó, egyebek mellett az is, hogy a nézőközönség gyorsabban és egyszerűbben érhesse el a palicsi sporttelepet, megvalósult, és nyert.

Az 1889. évi, sorrendben nyolcadik viadal alkalmából nyomtatott versenyprogramból, melyből egy példány napjainkban került elő a levéltár iratkötegei közül, megtud-

ható, hogy az augusztus 4-én és 11-én tartandó országos atlétikai és tornaversenyen egész sor sportágban mutatkoznak be a vetélkedők. Lesz itt távgyaloglás, futás, távolugrás, magasugrás, rúdugrás, öttusa, akadályúszás, távúszás három kilométeren, csónakverseny, kardvívás és más egyéb.

S ami most leginkább érdekel bennünket: mindkét napon vasparipaverseny is.

A táv tíz kilométer, és mindennemű gép indulhat. A bajnokjelöltség feltétele: a távot huszonhárom perc alatt megtenni. Senkinek sem sikerült. Az esélyes Matkovics Nikola nyert ugyan, de kilenc perccel ő is túllépte a megszabott határidőt. Egyleti aranyérmét kapott. Ezt követte az ezerméteres nyílt vasparipafutam.

A következő vasárnap, augusztus tizenharmadikán, folytatódik a viadal. Az első szám, reggel hatkor, mindjárt szenzáció: nemzetközi vasparipaverseny tizenöt kilométeres távon, vagyis a versenybírók páholyától a szabadkai vasúti aluljáróig és vissza.

Az út hepehupás, zötyögnek a hatalmas kerekű tákolmányok. Az átlagos sebesség alig húsz kilométer óránként. Na, de mindegy. Nem a győzelem, fő a részvétel.

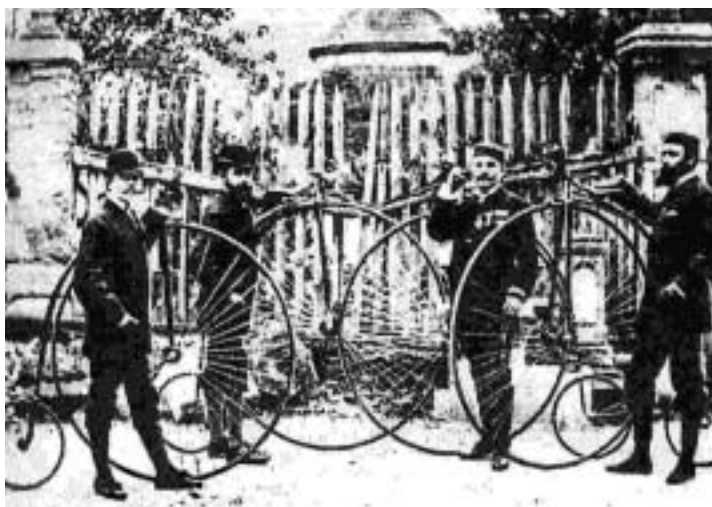
Ugorjunk most egy pár esztendőre előre az időben. Ugyanis hét évvel a vasparipa versenyszerű bemutatkozása után a Szabadkán időközben megalakult Achilles Sport Egylet hivatásos „idomító mestert” (edzőt) hozott Angliából Sir James Murtley személyében, aki hetente háromszor – kedden, csütörtökön és szombaton – *mesterfokon* foglalkozott a sportolókkal.

Ez minőségi változást hozott a kerékpársport fejlődésében. A tehetségek előtt kitarultak a lehetőségek. Ekkor már a versenyzők között nyomta a pedált a fiatal Szárits János, aki majd sok győzelemmel öregbíti a szabadkai sport hírnevét.

A fiatal Szárits János (Ivan Sarić) egyhangú tisztviselői munkát végzett a városházán, ezért a számtiszt, ha szerét tehetta, felpattant az édesapjától ajándékba kapott kerékpárjának nyergébe, és kedvére száguldozott Szabadka utcáin. Azután egy szép napon újságot vásárolt, és abban elolvasta a Pécssett rendezendő kerékpárverseny híreit. Néhány napig töprengett, mitévő legyen, végül elindult...

Az ilyen váratlanul adódó lehetőségek és elhatározások teszik érdekessé a nagy emberek életét a későbbi krónikások számára, ilyenkor derül ki, mi minden múlik a véletlenen. A pécsi kirándulás 1896-ban volt. Szárits János ekkor húszéves, és esztendő múltán országos bajnok lesz tíz kilométeres távon. Következik majd a huszonöt és száz kilométeres táv, győzelmek Becskereken, Budapesten, Újvidéken, Belgrádban, Bécsben... Káprázatos sikersorozat.

Szárits János (1876–1969) a régi Szabadka egyik legnagyobb versenyző egyénisége volt, akit szenvedélyes kísérletező kedvvel és páratlan szívóssággal áldott meg a sors, s aki a versenysportokban (kerékpár-, majd motorke-rekpár-, autóversenyek) elért teljesítményei mellett azzal írta be nevét tartósan a nemzet sport történetébe, hogy ő volt az, aki hét évvel a Wright testvérek repülési kísérlete (1903), s egy évvel azután, hogy Louis Blériot átrepülte

a La Manche-csatornát (1909), tehát 1910. október 16-án, délután 3 órakor a szabadkai lóversenyterén, saját készítésű motoros monoplánján, szűkebb hazánkban elsőnek, felszállt a levegőbe, 25–30 méter magasságban a nézősereg fölött néhány percen át több kört írt le gépével, majd simán leereszkedett a fűre... No de ez már egy másik történet.

A mester kilencvenhárom évet élt meg. Arra is futotta idejéből, hogy az 1960-as években az ő útmutatásai alapján elkészüljön a történelmi gépmadár hú mása. Ez ma is megtekinthető a zimonyi Repüléstörténeti Múzeumban.

Mondandónkhoz visszatérve, láttuk tehát, hogy a régi Szabadka sportéletében tündököltek a vasparipázók, de a néhány éve még oly sokszínű viadal egyre halványodott, elsűrült. 1893 és 1894 nyarának eseményeiről kevés hír maradt ránk a korabeli lapokban. 1895-ben az egylet közlönye, az „Achilles”, megjelenésének tizenegyedik évfolyamába lépett. Szerkesztője, mint az április 1-jei számban olvasható, továbbra is Vermes Lajos az Achilles Sport Egylet alelnöke. A szerkesztőség Szabadkán volt, a „Vermes palota egészségügyi és vívótermében”.

Az újság még hírt adott az augusztusi versenyek műsoráról, a versenyfeltételekről és eredményekről. Mert még volt viadal Palicson! Ám azt is tudjuk, hogy a lelkes sportember fokozatosan abbahagyta a rendszeres edzést, azaz valójában búcsúzott az aktív versenyzéstől. Mi több, 1895 szeptemberében már nem tartózkodott Szabadkán, ugyanis azon a nyáron elhagyta a várost, elhagyta Palicsot, ahová szíve-lelke szerint tartozott. A Szabadka és Vidéke című lap 1896. március 8-i számában közölte, hogy a neves sportembert „a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem meghívta magántanárnak”.

Elmúltak a szép palicsi viadalok.

Lassan feledésbe merültek a játékok.

De őt magát nem felejtették el a szabadkaiak. Emlegették, hivatkoztak rá, írtak róla. A Subotička Danica c. horvát nyelvű lap 1897-ben az arcképét is közölve megáldapította róla, hogy „Vermes tanár úr nemcsak Szabadkán, hanem messze földön híres atléta, akire a szabadkaiak sokáig emlékezni fognak, mert többet tett és áldozott Palics szépítéséért, mint bárki más Szabadkán”. Mementóként, lakatlanul és leromlott állapotban bár, a tó partján ma is ott áll a Vermes-villa, amint vaksi ablakszemeivel a tünt időc dicsőségén mereng.

BOŠKO KRSTIĆ

Kerékpárok kora

(Életképek, alkatrészek)

Mi pedig, mi sem természetesebb, *Partizan* kerékpárt hajtottunk. Részben az élet finom felgyorsítására, részben meghatározott társadalmi státus megjelenítésére szolgált. Az embernek nem is szabadna gyorsabban haladnia annál, mint amit a kerékpár lehetővé tesz neki. Van elegendő idő arra, hogy megfigyeld a világot magad körül – kis kockázattal magad mögött is –, hogy rendesen köszönts, hogy pár szót is válts a szembejövővel, az elhaladó után mind hangosabban kiabálva, de arra is, hogy biztonságosan megállj, s befejezd a megkezdett mondanivalót. Van idő a célhelyre történő érkezés kivárásának megélésére, és arra is, hogy úgy utazz, hogy közben szél füttyörész a füled mellett, hallgatód a gumiabroncs finom surrogását a csillagpázsitba mélyülő ösvényen, miközben gondolatod térben és időben messze jár.

A szabadkaiak Vermes Lajosnak köszönhetően viszonylag korán megismerték a kerékpár csodáját. Ez a sportfantasztá már 1884-ben kerékpárversenyeket rendezett Palicson, és a huszadik század elején a környék első próbapülésére a pilóta Ivan Sarić is kerékpáron edzett. Szabadkán az igazi felvirágzás azonban csak a Partizan gyár elindulásának köszönhető, az egykori Jugoszláviában erről ismerték a várost. Rajta kívül csak két kerékpárüzem működött az országban, a szarajevói Pretis és a szlovén Rog, de természetesen a miénk volt a legjobb.

A legismertebb szabadkai kerékpár valójában a Korhecz-féle hatkerekű volt. A népes család házi műhelyében készült, s nevezetessé a régi szabadkai utcákon való nagy feltűnést keltő megjelenése és hazai filmen történt megörökítése tette. Hogy a bicikli rendkívüli fontosságú tárgy, bizonyítja az is, hogy a Bermuda-háromszöget behajózó, a nagyvilágot beutazó Mali (kis) Vasa, kerékpáron fényképezte le magát.

Nyilván, mert a Partizan termékei jó részét exportra szánták, a vázon lévő fémcímkén a *Cycle* angol szöveg volt olvasható, ami – miként a népnyelv szokott beszűmremleni a köznyelvbe – azt eredményezte, hogy biciklit *cajnak*, *cajglinak* neveztek. A nyelvújítás kora a gyár bezárásával ért véget, amikor a kapu felett már cirill betűs felirat állt: БИЦАЈКЛ. Ma a legteljesebb mértékben környezetbarát közlekedési eszközt gyártó üzem helyén benzinkút áll.

A világon a legszebb kerékpárpályát a hatvanas években építették a Frankopan utca két oldalán a Kakas-iskolától az Epreskertig. A pálya öntött betonlemezekből állt, a kapuknál pedig gondosan kirakott téglából készült. Mindkét oldalát sövény övezte – az egyiket tamariszkusz, a másikat fagyal. Gondosan és rendszeresen nyírták, s valódi ünnep volt tenni egy kört a pályán. Még valamiféle közlekedési jeleket is raktak a pálya két végére, olyasmit, hogy „behajtani csak kerékpárral”, és ez később inkább felszólításnak tűnt a mind elterjedtebb automobil leparkolására. A pályán ma már csak kerékpárral nem köz-

lekedhetsz, gépkocsival igen. Az egész Jugoszláviában és Európa egy részén elterjedt *Partizánok* helyett ma csak csempészett kerékpárokat vásárolhatsz. Az egykori álom Kína meghódítása volt, s a valóság: kínai kerékpárok a szabadkai utcán.

Abban az időben, míg működött az összes gyár, reggel öt és hat óra között úgy tetszett, a szabadkaiak kitelepednek a városból. Három irányba: a Sándor, a Zorka és a Sever felé hömpölygött a munkahelyükre igyekvő kerékpárosok áradata, kettő után pedig visszafelé. Nyaranta, az ebéd utáni pihenőt követően a kerékpárok Palics felé vették az irányt, és megvalósították a dolgozók régi álmát: nyolc óra munka, nyolc óra pihenés, nyolc óra fürdőzés (szórakozás). A kerékpárok a házak falánál, a fatörzseknek támaszkodva és fészerekben állva töltötték rövid pihenőjüket, hűtötték fogaskerekeiket. Télen a helyzet hasonló volt, csak Palics nélkül. Később minden megváltozott – a munkások és a biciklik is az egész napot a pihenésnek szentelhettek, amiben viszont öröme senkinek sem tellett.

Így tűnt el lassan a süllyesztőben a kerékpár-civilizáció és -kultúra.

Rekonstrukció emlékezetből

Háromféle, férfi-, női és gyerekbicikli létezett. (Az összezsugorított Pony típusúak az összeomlást megelőző időszak termékei.) Gyermekkerékpárból csak kevés kelt el, hisz a gyerek gyorsan felnő, illetet vásárolni pénzkidobás. Nincs szörnyűbb annál, mint amikor azt hiszed, már felnőttél (te pedig így gondoltad már nem sokkal születésedet követően), és olyan biciklit hajtasz, amelyről a pótkerekeket épphogy leszerelték. A férfikerékpár volt a legelterjedtebb modell, használta férfi, nő és gyermek egyaránt. A gyerekek a váz alatt átbújtatott jobb lábbal hajtották, és bokájuk minduntalan olajfoltos volt a láncról. Mivel a női viselet abban az időben nem annyira a nadrág, mint inkább a szoknya volt, a női biciklizés, az elindulás, a felülés, a szoknya eligazítása, a férfiközönség szemtelenül alapos szemrevételezése igen kifinomult technikát igényelt, s ha fújta a szél, volt különműsor is (lásd Fellini *Amarcord*-ját). Az asszonyok olyan női kerékpárokat hajtottak, amelyek hátsó kerekét különleges háló fedte, hogy be ne piszkolódjon, vagy, ne adj isten, be ne csipődjön a szoknya; a kofák e célra kialakított kampókra kétoldalt hatalmas kosarakat akasztottak; a rokkantak a szociális gondozótól segédeszközként triciklit kaptak, s amikor felaláltak a nagy raklapú teherbiciklit, úgy tűnt, hogy nem lehet a gépkocsi Szabadkán soha otthonossá.

A férfiak, ugye, öntudatosan tekerték kerékpárjukat: bal lábukat a bal pedálra tették, a másikkal ellőtték magukat, és begyakorolt mozdulattal, akár a lóra kapó John Wayne, átlendítették jobb lábukat az ülés felett. A biciklit általában két kézzel kormányozták, kivéve, ami-

kor útelágazásnál egyik kézzel a haladás irányát kellett jelezni, miközben a kerékpározás piperkőc módja alatt a volán egy kézzel, középpütt való tartását értettük. A bal kéz lazán a test mellett. A legnagyobb figyelmet az elengedett kormány keltette, amikor mindkét kéz szabad, főleg, ha a mutatóvagy nem sikerült.

A biciklin hivatalosan és a törvény betűje szerint két személy volt szállítható, egy felnőtt és egy kiskorú. Gyárilag készültek a kormány mögötti csőre rögzíthető gyermekülések, de ilyen célra gyakorta használták az ülés mögötti csomagtartót is. Erre élesen emlékeznek azok a gyerekek, akiknek a lába a hátsó kerék küllői közé szorult. Létezett pár merész megoldás is: az utas volánon, vagy ülés előtti vázon, illetve hátul, álló helyzetben csomagtartón való szállítása. Igazi mutatóvagnak számított, amikor valaki az egyik biciklit hajtva fél kézzel egy másikat kormányozott, irányított. Ám az igazi álom, a lehető legkellemesebb utazás az volt, amikor a kedves ült a vázra. A haja illatozott, csiklandozta az orrod, a szádba került, és, ugye, a száguldás miatt, a fülébe kellett sügni. Lassan egy kormányos nélküli kétevezőssé váltatok, veszélyforrásává a forgalomnak, amiért aztán a rendőrség megtiltotta az effajta közlekedést, s bírságot rótt ki érte. Bár azt hiszem, ebben a féltékenység is szerepet játszhatott.

Defektek

A gumitömlő kilyukadása volt a legrosszabb dolog, ami történhetett veled, kiváltképp, ha tíz kilométernyire voltál a várostól, meg hazulról. Ezért aztán minden biciklire szereltek egy, a helyszíni javításhoz szükséges szerszámok tárolására szolgáló, bőrből készült kistáskát. A táska az ülés alatt, egyszerűen felfüggesztve, könnyen kioldozható, két vékony szíjon függött, s mert használata mindennapos volt, ha kellett, nemigen volt kéznél. A készlet egyetlen, tíz különböző méretű csavarra jó kulcsból, dörzspapírból, egy régi gumitömlő-darabkából, ragasztóból és pár tartalékalkatrészből állt: egy-két szelepbetétből, mert azokat a rossznájúak, amikor csak tehették, kicsavarták. A gumiragasztás attraktív és nyilvános jelenség (téged bámult, és minden részvét híján röhögött a szemedbe mindenki). A biciklit először is felfordítottad, a volánra és az ülésre állítottad, ami meglehetősen szokatlan helyzet, s amiből mindenki tudomást szerezhetett a rendkívüli eseményről. Miután a gumitömlőt kihúztad a gumiköpeny alól, és nyálat kenve a felületre meggyőződted a lyuk helyéről, következhetett a javítás szakmai része. Először is a defekt helyét kellett a dörzspapírral lesimítani, aztán foltot választani (csak később találták fel az öntapadós változatot), azt is simára dörzsolni, széleit elvékonyítani, majd mindkét előkészített felületet be kellett ragasztani gumiragasztóval, fűjni, hogy kissé megszáradjon, majd a gondos összetapasztás következett. Mielőtt visszakerült volna a köpenybe, fel kellett fűjni a megjavított tömlőt, (ismét nyál segítségével) megvizsgálni, jól zár-e a folt (ami elsőre ritkán fordult elő), majd visszaállítani az eredeti állapotot. Utána boldog voltál: porral kevert ragasztó és olaj a kézen, a szájban a por, a gumi, a ragasztó, az olaj íze, de végre kapitánya lettél tulajdon járművednek.

Az egyik banális, ám kellemetlen meghibásodás a lánc leesése volt. Legfőképp azért, mert a lánc olajos és kenőzsíros, hogy le ne hulljon. Feltehetően az erőltetés

következtében – amelyre a járművet elfordító, és a hátsó kerékkel a gyalogosok felé port csapó hirtelen fékezés kontrája, vagy az induláskor gyakorolt erőteljesen pedálra taposás alkalmával került sor – a lánc kinyúlt, lötyögni kezdett, ezért sokszor melléfutott a fogaskeréknek. A javítás, ezúttal is, a jármű hanyattfordításával, a kormányra és az ülésre való állítással, a fehér ingujj feltűrésével kezdődött, majd a láncot előbb a hátsó, a kisebb, majd a nagyobb elsőre kellett feltenni. Utána ellenőrzésképpen kézzel meghajtani a pedált, valakit megkérni, hogy vegye ki a zsebkendőt a zsebből, mivel erről a munkától előtt elfelejtettünk gondoskodni, aztán a félig sikerült kéztörlés, s az ing és az arc elmaradhatatlan bemajzolása. Ha a lánc leesése gyakorivá vált, kénytelen voltál kiütnetni belőle egy szemet, amit viszont már csak igazi mester végezhetett.

A nyolcas volt a kerékpáros réme. Többnyire az első keréken keletkezett egy óvatlan útperemnek való ütközés, vagy egy rejtett gödörbe való hajtás következtében, miután az abroncs elgörbült, és hajtás közben szemmel látható nyolcast rajzolt, súlyosabb esetekben szabályos ritmusban oda is sűrölődött a sárhányóhoz vagy az első villához. Sokszor csak egy jól irányzott rúgás segített, hogy úgy-ahogy kiegyenesedjen, míg az alapos javítás nagy érzékenységet, tapasztalatot, fáradságot és türelmet igényelt. Tudjuk, a kerékpárt először hanyatt kellett fordítani, aztán a valamennyi anyára illeszkedő univerzális kulccsal felváltva feszíteni illetve leengedni a küllőket az abroncs „kihúzása” érdekében. A tudomány a leeresztendő, illetve megfeszítendő küllő megválasztásában volt, a rossz sorrend a helyzetet tovább rontotta.

Divat

Mint az összes presztízst és státust jelző emberi tevékenység – a lovaglás, a golf, a vadászat, a sport –, a kerékpározás is gazdagította a divatot. Van, amikor bizonyos jelenségek nem illenek össze, így a kerékpárok korát is kissé megbonyolította a trapéz nadrágok megjelenése. Jó, a nadrágszárat még a lánc alól valahogy kicsupálja az ember, de a lánc olajos nyoma örökké rajta marad. Nem is estek kétségbe miatta, megtörtént ez mindenkivel, persze, voltak azért elővigyázatossági intézkedések is. Az elsőt a csíptető jelentette. A jobb oldalon, a biciklilánc felől lévő nadrágszárat kívülről összefogták, és csíptető-

Zlatko Jovanov fotója

vel rögzítették. Voltak, akik ezt közönséges fa, a divatfik fémcsiptetővel végezték. Ha bősége miatt az ellentétes oldali, vagyis a bal nadrágszárát is „becsípte a lánc”, ezt is a fenti módon rögzítették. Az így rögzített nadrágszár a kerékpáros fontosságát hangsúlyozta, úgy festett, mint aki éppen felszállásra készül, így a csiptetőtől akkor sem vált meg, amikor a kerékpárt leparkolta valahol, s elindult legfontosabb küldetését teljesíteni – végigsétálni a korzón. A csiptetős fazonok másként sétáltak, mint a többiek, kissé szélesen rakott lábbal, mintha éppen most szálltak volna le a lóról. Már a járásáról meg lehetett ismerni a biciklitulajdonost, főként mert némelyik a hatást még kézben tartott pumpával is erősítette, mert nem szerette volna, hogy valaki a hátrahagyott, valamihez odazárt járműről azt levegye, vagy mert státuszát azok számára is egyértelművé kívánta tenni, akiknek figyelmét elkerülte a nadrágszáron lévő csiptető.

Lopások

Eltulajdonítani egy egész biciklit nem volt nagy ügy, ám a tolvajra nézvést mégis különös veszélyt jelentett. Mindenki jól ismerte saját járgányát, és évek múlva is felismerte, tekintet nélkül arra, hogy akár többször is átfestették. A biciklipiacon összegyűltek az árak alakulását figyelemmel kísérő biciklibrókerek, a kisszámú tolvaj, aki a pult alatt megpróbált egy-két járművet eladni, a meg rövidített tulajdonosok, és bizony a rendőrség is, hogy a nyüzsgő piacot szemmel tartsa. Minden kerékpárnak megvolt a saját bárcája a vázszámmal, s néhány háború előtti old timer még rendszámablát is viselt. A rendőrség időnként határozottan ellenőrizte a kerékpárosokat: leállította őket, ellenőrzött biciklikönyvet és vázszámot, s e célból a tulajdonosnak (ismét) fel kellett fordítania a járművet, mert a szám (ki tudja miért) valahol az alján volt található. A lopás bonyolult volt már csak azért is, mert a tulajdono-

sok nem szívesen váltak meg kedvenceiktől: asszonyok tolták őket keresztül a piaci forgatagon, egyesek még a nagyobb boltokba betérve sem váltak meg tőlük, a férfiak velük sétáltak, lazán, fél kézzel a közepén tartva a volánt. Mint mondtuk volt, kerékpárt ritkán loptak, viszont...

Viszont az alkatrészek! A mi viszonyaink között a kerékpárt sose vitték tükélyre, legfőképp azért nem, mert nem találtak ki megbízható módszert arra, hogy hosszabb idő elteltével is egészben maradjon... A szerszámot és szelepeket tartalmazó kistáskát már említettem, hozzájuk hasonlatos „fogyó áru” volt még a csengő, a dinamó, a lámpa, a lámpaizzó, a macskaszem, néha a pedál is, olykor a kormány, a kerekek, az ülés – minden, a megszámozott váz kivételével. Ennek következtében a piaci alkatrész kínálat kivételesen gazdagnak mutatkozott. A kerékpár karbantartásának e drámai körülményei közepette a jármű csak ritkán lehetett teljesen üzemképes állapotban, s a javítóműhelyek szinte virágoztak. A legismertebb Miskolczié volt a Matko Vuković utcában. Véletlenül éppen a huszadik századdal együtt zárt be ő is és kis műhelye is.

Hogy a vágyak különösek és kiszámíthatatlanok, akkor jöttem rá, amikor egy kora reggelen bemelegített gépkocsin óvodába vittem két gyermekemet. Mellettünk selyemhernyóként bebugyolált gyermeküket szállító, átfagyott asszonyok bicikliztek az óvoda felé. A kellemetlenségérgézetet és a szociális büntudatot, amely kezdett elhatalmasodni bennem az óvoda felé vezető két, eltérő kényelmi fokozatú út miatt, kislányom vágyakozó hangja szakította félbe: „Apa, mi mikor jövünk biciklin az óvodába?”

De jól is esne ismét egy kört tenni!

Beszédes István fordítása

Minden idők biciklistái, egyesüljete!

(A bicikli Oroszországban)

Az orosz nyelvben van egy gyakran használt mondás: „Feltalálta a biciklit!”, amit magyarrá a „Feltalálta a spanyolviaszkot!” szólással fordíthatunk. Vagyis arra vonatkozik, hogy valaki közismert dolgot újként, felfedezésként hirdet. E mondás meglete arra utal, hogy a bicikli Oroszországban nemcsak, hogy közismert, de nagyon is közkedvelt közlekedési eszköz, sőt szimbolikus tárgy volt. Moszkvában létezik egy *Biciklitörténeti Múzeum*, amelynek internetes honlapján (<http://www.old-velo.ru/hist.shtml>) a következő vonzó, egyetemességre utaló fejléccet találjuk: „Minden idők biciklistái, egyesüljete!”. (A fiatalabbak kedvéért: a Kommunista Kiáltvány jelszavának – „Világ proletárjai, egyesüljete!” – tréfás parafrazálása.) A Múzeum kiállítási tárgyai között több, Oroszországban és külföldön gyártott kerékpármodellt találunk, nagyon érdekes a fotógyűjtemény, amely többek között a furcsa régi biciklik híres tulajdonosait is bemutatja. Az egyik fényképen a nagy orosz író, *Lev Tolsztoj* látható, szakállasan, orosz ingben, kerékpárja mellett. Azt hiszem, jelképesnek tekinthető, hogy Tolsztoj, aki a természetes életmód megszállottja volt, paraszti munkát végzett, s aki élete utolsó szakaszában többnyire birtokán, Jasznaja Poljanában tartózkodott, hogy minél inkább távol legyen a bűnös civilizációtól, 1896-ban, 62 éves korában megtanult biciklizni. Ugyanebben az évben a moszkvai városparancsnok kiállított számára egy engedélyt, hogy biciklijével a városban is közlekedhessen. (Ugyanis engedély nélkül Moszkvában kerékpározni tilos volt.) Tolsztojt a Moszkvai amatőr biciklisták klubja tiszteletbeli tagjának választotta, kerékpárja ma is látható a Jasznaja Poljana-i Tolsztoj Múzeumban.

A bicikli Oroszországban az 1880-as évek második felében terjedt el és egyre kedveltebb lett az arisztokrácia körében. Ők hozták be az első külföldi modelleket Oroszországba. 1887-ben *Potyomkin herceg* adta ki Szentpéterváron az első bicikliről szóló könyvet, amely elsősorban a hadviselés szempontjait vette figyelembe, *A kerékpár és alkalmazása a hadi cselekmények során* címen. A cári család tagjai, III. Sándortól kezdődően szintén megtanultak biciklizni; a cári kerékpár-kollekció a Szentpétervár melletti Petrodvorec palotamúzeumban látható. Az 1880-as évek leghíresebb moszkvai biciklistája *Vlagyimir Suhov*, a híres építész (a Kijevei pályaudvar tervezője, az első moszkvai rádiótorony megalkotója) volt, aki bámulatba ejtette a moszkvaiakat, mikor *Penny farting* típusú kerékpárján, különböző nagyságú kerekeken gördült be a korzóra. Miután egyre nagyobb volt az igény a kerékpárokra, az 1890-es évek elején megindult a hazai gyártás is.

Az orosz bicikligyártást a *Dux* márka fémjelezte. A Dux gyárat 1893-ban alapították Moszkvában, tulajdonosa, majd fő részvényese egy eloroszosodott német, *Julij Meller*, az ismert sportoló és feltaláló, a Moszkvai amatőr biciklisták klubjának tiszteletbeli tagja volt. A gyár egy kis műhelyből nőtt ki, ahol acélcsöveket gyártottak, majd később külföldről megvásárolták a bicikligyártás jogát, és import alkatrészekből készült túra- és versenykerékpárokat, férfi-, női és gyermekbicikliket, valamint többülékes modelleket bocsátottak ki. Kerékpárjaik egyre tökéletesebbek lettek, s már 1896-ban Mellernek alkalma nyílt rá, hogy bemutassa modelljeit az Összorosországi Ipari és Művészeti Kiállításon Nyizsnyij Novgorodban, ahová barátaival a Dux első kétkerekű, négyülékes kerékpárján hajtott be. A gyár biciklijeit bronzéremmel jutalmazták. 1900-ra már a gyár évente több mint ezer kerékpárt állított elő. Miután ugyanebben az évben a gyár épülete leégett, Moszkva egyik külvárosában egy új, nagyobb üzemet építettek fel, amely mind a mai napig megőrződött. A gyár üzleteit Moszkvában 1895-ban, Szentpétervárott 1898-ban nyitották meg. Szintén 1900-ban megalkották az első orosz hadikerékpármodellt. Az orosz hadsereg többet vásárolt belőlük, felállítva az első orosz kerékpáros hadosztályt. A későbbiekben a Dux gyár motorkerékpárokat, autókat és repülőgépeket is gyártott. 1918-ban államosították és repülőgépgyárrá alakították át. A leghíresebb Dux-kerékpár-tulajdonos *Konsztantyin Ciolkovszkij*, filozófus és feltaláló, az orosz úrhajózás atyja volt, aki 1905-ben vásárolta meg biciklijét, és haláláig ezen kerekedett Kaluga városában. Az ő biciklije is ki van állítva a városi múzeumban.

Kerékpárversenyeket először a Szentpétervári Kerékpáros Társaság kezdeményezett.

Szergej Mihajlovics nagyherceg, a Társaság tiszteletbeli elnöke 1895-ben hirdette meg az első kerékpáros üldözőversenyt Moszkva és Szentpétervár között, melyen maga is részt vett.

A bolsevikok közül is többen bicikliztek. Két, említésre méltó eset velük kapcsolatban a kerékpár-balesetekhez köthető. *Vlagyimir Uljanov (Lenin)* Svájcban rendszeresen biciklin közlekedett mindaddig, míg egyszer el nem gázolta egy lovaskocsi. A szovjet történészek később ezt az esetet úgy találták, mint merényletkísérletet az orosz forradalom vezetője ellen. A másik kerékpár-balesetet elszenvedő bolsevik, *Szergej Kamo (Ter-Petroszjan)*, Sztálin közeli munkatársa volt, aki vele együtt részt vett 1908-ban a tifliszi bank kirablásában. Ter-Petroszjant 1923-ban, mikor biciklizett az egyik moszkvai utcán, ki tudja, miért, elgázolta egy teherautó. A bolsevik vezető a balesetben életét veszítette.

Az orosz irodalomban a bicikli, mint mindenütt másutt, főként a gyermekirodalomban jelenik meg. Viszont szimbolikus tárgyként funkcionált az utolsó oroszországi avantgárd csoportosulás, az OBERIU (Reális művészeti egyesülés) performance-ain, 1928–29-ben. *Danyil Harmsz* (1905–1942), költő és filozófus, az egyesülés vezéralakja az OBERIU *Három baloldali óra* nevezetű, inkább tiltott, mint megtűrt rendezvényein háromkerekű gyermekbiciklivel ment ki a színpadra, s így szavalt furcsa verseit. A bicikli szimbolikus kihívást jelentett a páncélautókkal és a tankokkal, a rendszer világalomra törő agressziójával szemben.

Az orosz álmoskönyvek szerint (<http://www.litportal.ru/sonnik>) a bicikli állandó, univerzális metaforája az emberi életnek, a felnőtte válás folyamatának. Ha valaki álmában hegynek felfelé biciklizik, azt jelenti, hogy a jövőben remek perspektívák nyílnak meg előtte. Ha viszont azt látja álmában, hogy egy nő lefelé biciklizik a hegyről, ez azt jelenti, hogy óvnia kell a jó hírért, vigyáznia kell az egészségére, mert a közeljövőben váratlan, kellemetlen események következhetnek be. A bicikli a szexuális vágy szimbóluma is (a freudista értelmezés szellemében), azé a kívánságé, hogy teljességében birtokoljuk partnerünket. Például egy férfi a következő álmot látta: postás egy kisvárosban, és biciklin hordja szét a leveleket. Gyorsan halad előre egy egyenes utcán, mikor megállítja a rendőr, és közli vele, hogy az út le van zárva. Erre a férfi befordul egy másik utcába, de kiderül, hogy ez is el van torlaszolva. Majd egy szűk, kis utcába hajt be, kerekedik a házak között, de az is véget ér – zsákutca. Az álmoskönyv tanúsága szerint ez egy kompenzációs álom, melyben a biciklizés egyértelműen a nemi aktus élvezetére utal, de az elzárt utak és a zsákutca jelzik a szorongást; vagyis a férfi a valóságban attól retteg, hogy nem teljesezhet be a szexuális kapcsolata.

Hogy mennyire higgyünk az orosz álmoskönyvnek, vagy mennyire ne – ebben nem tudok tanácsot adni. Viszont az oroszok többségének egyetértésével s Lev Tolsztoj példáját követve nyugodtan javasolhatom – biciklizzünk!

A győri kerékpározás vázlatos története

A 19. század második felében Győr legismertebb vicclapja, afféle helyi „Ludas Matyi” a „Garabonciás Diák” volt. Hasábjain jó néhányszor élcelődtek a kerékpározók, ekkortájt még egyfajta csodabogárnak tartották őket. A szokatlan látvány ellenére a kerékpározás az 1880-as éveket követően már megszokottá vált. Budapest és Szombathely után Győrben is meghonosodott.

Sajnos a Győr város egyesületeire vonatkozó egyleti iratok többsége a II. világháborút követően megsemmisült. A Rákosi-diktatúrának köszönhetően minden olyan egyesület működését beszüntették, amelyben ellenfelet vagy ellenséget sejtettek. Ez a sors várt nem csak a kerékpáregyletekre, de azokra a nagy múltú győri sportegyesületekre is, amelyekben belül kerékpár-szakosztály működött. A felszámolóknak csak arra volt gondja, hogy a jelentős egyesületi vagyont elkobozzák, és cseppet sem törődtek a nagy múltú szervezetek irataival, így azok elkallódtak. Ennek köszönhető, hogy levéltári adatok csak szörványosan fordulnak elő a kerékpározás múltjával kapcsolatban. Éppen a kellő számú forrás hiánya az, amely megakadályozza, hogy átfogó képet kapjunk a győri kerékpározás történetéről. A néhány megmaradt foszlány csak arra alkalmas, hogy néhány adat, esemény, sporttörténeti győzelem felidézésével olyan pillanatokat örökítsünk meg, amelyek korántsem biztos, hogy a legfontosabbak és a legjelentősebbek. De ez az, amit néhányan felleltek és ami megmaradt.

Az első magyarországi kerékpáregylet megalakulását követően hat évvel, 1888-ban jött létre a már nevében is kifejező Első Győri Kerékpár Egylet. A belügyminiszter 1888. október 5-én hagyta jóvá az Első Győri Kerékpár Egylet alapszabályát. Az Egylet célul tűzte ki „... a kerékpársport terjesztését kirándulások, versenyek, és ezen sport körében tartozó multságok által kivívni”. A felgyorsuló urbanizáció révén a megváltozott szemlélet és életmód egymás után hozta létre a testkultúrával foglalkozó modern sportágak sorát. Ezek közé tartozott a technika újszülöttje, a kerékpár is, mely az ember ősi vágyának, a haladás felgyorsításának, a távolságok leküzdésének, nemes vetélkedésének eszköze. A kerékpár a városi polgárok körében rövid idő alatt nagy népszerűsége telt szert, Győr és környékén 1895 szeptemberében már bajnoksági útversenyt rendeztek. Még ebben az évben megalakult a Győri Kerékpár Egylet, melyet két év múlva a Győri Polgári Kerékpár Egylet is követett. A kerékpáregyletek szervezésében főleg értelmiségiek, ügyvédek, orvosok, tisztviselők játszottak szerepet, akik a várostól is megfelelő támogatásban részesültek. 1896-ban már az országnak közel 20 városában található emelt fordulós kerékpárpálya, melyek között Győr is szerepel. A magyar kerékpársport fellendülésének nagy korszaka volt az 1890-es évek időszaka. Győrött a millenniumi ünnepek egyik jeles színterét a kerékpárosverseny.

A Vasárnapi Lapok szerint a kerékpársport megalapítója Győr városában Mendel Béla akadémiai festő volt, aki a millennium évében, 1896-ban hozta létre a Győri Kerékpáros Egyletet. A Pünkösdi napján rendezett versenyekkel felhívták a figyelmet magukra. Az ország kerékpárosai is nagy létszámmal képviseltették magukat a rendezvényen. A Győri Kerékpár Egylet 1896. április 4-én levélben értesítette Győr megye alispánját, hogy engedélyt kapott az új gabonapiac területén versenypálya létesítésére. Kérték az alispánt, hogy a millenniumi ünnepekhez kapcsolódó május 14-i kerékpárversenyt a Városi Tanácshoz hasonlóan versenydíj kitűzésével támogassa. Győr vármegye törvényhatósági bizottsága 24 forint 50 korona összeget szavazott meg, melyet az Egylet köszönettel elfogadott. 1896. december 6-án kelt beadványában a Győri Kerékpár Egylet és a Győri Polgári Kerékpár Egylet állandó kerékpárverseny létesítéséhez a Népligetben (Erzsébet liget) két és fél hold terület átengedését kérte a Városi Tanácstól. Indoklásukban felhoz-

ták: „...a kerékpársport ma már nem csupán élvezeti, hanem egyike a leginkább testet edző sportoknak. A kerékpár a gyakorlati életben könnyű és gyors közlekedési eszköznek, míg veszély idején a közérdek szolgálatában (mint azt a közelmúltban láttuk) igen hasznos járműnek bizonyul.” Győr városa nagyon alkalmas arra, hogy központja legyen a kerékpársportnak. A városi tanács 1898. január 23-án az érdekeltek meghallgatása mellett hozzájárult az Erzsébet liget délnyugati részében a veszprémi országút, a Cirkelli ér és a szabadhegyi dűlő út által határolt területen kerékpár-versenypálya felépítéséhez. A tanács 1898. szeptember 21-i határozatában adta ki az építési engedélyt. Ugyanezen évben hagyták jóvá a Győri Kerékpár Egylet és a Győri Polgári Kerékpár Egylet Pálya-építő Bizottságának versenybírói és tribün építési tervét.

A város támogatásával európai tapasztalatok alapján korszerű versenypályát építettek fel 1898-ban, a város déli kijáratánál, az Erzsébet ligetben. A kerékpáradónak a század végén történt bevezetésével törés következik be a magyar kerékpársport történetében. Tovább nehezíti a sport Győr városi helyzetét, hogy maga a város külön szabályrendeletet alkot a kerékpártalpak szélességéről.

A 20-as évek elején újjászerveződtek a kerékpárosegyletek is. Magyarországot 1922-ben felvették a Nemzetközi Kerékpáros Szövetségbe. Ezt követően hazánkban is rendszeressé váltak a nemzetközi versenyek. Az évenként megrendezett osztrák–magyar válogatott versenyek Győrt is érintették, ez természetesen kedvező hatással volt a helyi kerékpársport fejlődésére. Győrt a két világháború között nagyobb egyesületekben (ETO, MÁVDAC stb.) működtek kerékpár-szakosztályok, ahol a versenyzők kinevelése, felkészítése, versenyek szervezése, valamint az országos és nemzetközi versenyekre való benevezés történt. A 30-as évekre a kerékpár már elterjedt közlekedési eszköz volt. A közúti forgalom állandó növekedése szükségessé tette a különböző közlekedési rendszabályok bevezetését.

Az 1930-as évek elején alakult meg Győrben a DAC-nál kerékpár-szakosztály. Újvárosban a II. kerületi S. C. is megalakította a kerékpáros-szakosztályát, ez azonban még nem volt versenyszakosztály. A Kossuth utcában, a Rózsaköz sarkán egy *Hengster* nevű műszerész a Gaál vendéglő utáni Freund-házban *Keizinger Imre* autó- és motor-szerelő műszerész nyitották meg kerékpárkölcsonzó és -javító műhelyüket (egy órára 10 fillér volt a bér). A fiatalság így jutott kerékpárhoz, majd Keizinger Imre maga köré gyűjtötte a tehetséges fiatalokat. Ezeket a fiúkat gyakran lehetett látni az óvári és soproni országúton, gyakorlás közben. Még nem volt versenykerékpárjuk, de közösen mindent maguk bütyköltek, hegesztettek, készítették a kerékpárokat Keizinger Imre felügyeletével és irányításával.

Sporttörténeti volt az a verseny 1937-ben, amit a GYAC-pályán rendeztek a futókörben. Salakmotor-kerékpár vezette a kerékpárversenyt. Keizinger kezdeményezése volt, nagy közönségsikerral. Egyenként időre futották a versenyt, amelyet Horváth Béla nyert. A pálya rongálása miatt többször már nem került sor a GYAC-pályán ilyen versenyre. Igaz, elindult a GYAC Erzsébet-ligeti, erre kiképzett, döntött kanyarokkal ellátott betonpályáján. De ez inkább csak kirándulás volt számukra, mivel ők országúti versenyzők voltak. A szakosztály életben tartása, Keizinger Imre minden igyekezete ellenére, mind nagyobb nehézségekbe ütközött. Közben a Gaál vendéglő előtt elkészült Újváros első és utolsó benzinkútja, mind szükségesebb lett az autójavításnál Keizinger jelenléte, így a szakosztály lassan elsorvadt.

A II. világháború után egyre több biciklis rózta Győr utcáit, az ötvenes évek végére a biciklik városa lett Győr. Szinte mindenki kerékpárral járt dolgozni, a gyárakon belül, vagy szomszédságukban óriási kerékpártárolókat alakítottak ki. Munkakezdés előtt, illetve 14 óra után a Baross-híd lábánál kerékpározók százai vártak az átkelésre. A hatvanas évek elején rendszeresen rendeztek a belvárosban kerékpárversenyeket, ahol az ETO, a DAC és a Dózsa versenyzői rivalizáltak.

Felhasznált irodalom:

1. Adatok Győr város kerékpársportjának történetéhez. Készítette a VISO mellett működő sporttörténeti gyűjtemény kollektívája. Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár Helyismereti Gyűjteménye; jelzete: DH 2950.
2. Süle Elek: A DAC története. Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár Helyismereti Gyűjteménye; jelzete: DH 2950.
3. Vasárnapi Lapok, 1907. június 27. 214. o.
4. Győr Megyei Jogú Város Levéltára. Egyesületi Alapszabályok Gyűjteménye. 50. tétel.
5. III. Nemzetközi Arrabona Kerékpárverseny Kupa. Győr, 1983. május 27–29. Kerékpáros Arrabona Kupa műsorfüzete. GYÁÉV Nyomda.

SZÉKI PATKA LÁSZLÓ

*tallózás győri
bringázásaim között*

1.

Apánk szolgálati Csepel
kerékpárján úgy öt-hat
évesen a váz alatt hajtva
a pedált tanultam meg bicajozni
járhattam aztán Szigetből évekig
a Révai Gimnázium kihelyezett
tagozatába naponta a vasúti felül-
járón át a Mester utcai új
iskolába – egyszer a félig kész
udvaron a nagyszünetben a kerítés
előtti homokdombot céloztuk meg
de én cajglimmal túl nagy svunggal
kerekkeztem a rácsokhoz s az első
kerék visszanyeklett a fejem meg be-
szorult a vasrudak közé – ketten
feszítették szét hogy valamiképpen
kihúzhassák zúgó kobakomat

azóta vissza-visszatérő álmom az
hogy rácsok közé szorult koponyámból
nézegetem a kerge világot

2.

kamaszkoromban Pannonhalmára
a Bencés Apátságra is többször
kikerekeztem (úgy tizennyolc-
húsz kilométer) Győrből – akkor
még a hatvanas évek elején –
néhány teherautón és állami
személykocsin kívül többnyire
csak lovas szekerek kocogtak
az országúton – visszafelé egyszer
miután hajdani ministráltató
(akkor már nyugdíjas) pap
barátaimtól búcsút vettem
a meredek lejtőn lefelé túl-
gyorsulva hiába fékeztem a hátsó
tengely besült s ahogy elvágódtam
a szakadék szélén csak egy babér-
bokor mentett meg a bukfcet
követően a nyaktöréstől
néhány percig pihegtem babér-
koszorúval övezett fejjel

CZIGÁNY GYÖRGY

Tíz mondat a kerékpárról

Tudom, bicikli: e néven hordozza ámulni való köznapiságát, ezért templomi béke az ő elhagyatott heverése parti töltés tövében, mondjuk a Varga-kőnél, ezért zörrenti józanul ránk láncát poros ösvényen, kattog szerényen, szuszog zárkózott nyugalommal, miközben szentségtartó ragyogást, napfény-trillákat perdít küllői közt.

Anya, Apa is velem volt: átvágtunk az abdai réten, felnyíló sorompóra várunk, (gémeskút: frivol piros és fehér) közelgő dübörgésre fülelünk fél lábbal földön, fél testtel a megdőlt biciklin lusta hintáztatásban, itt katángkóró kékíti be a mezőt s még mit sem sejtünk Radnóti Miklós keresztútjáról, hanem már Börcs parasztházai vetik ránk s rántják le rögtön rólunk árnyékukat: varjak, nyárfák, szélsuhogás hangjaiban búvik meg a csend, ezzel érkezünk a vízitelep szénszagú gyárkéménye alá (s nem is tudom, miért álltunk meg Győrben a Rába-szabályzó előtt?), itt mindenestre a szűk folyó bokrainak illatos fecsegésével teljes a szivattyúgépek olajos lehelete is.

Szeleteli a naplementét visszafelé is, látványdarabkákat dob fel, megpörgeti a pillanatokot zsonglőrként: vadsóskalevelet, cseréptetőszőgleteket együtt repít el, hepe-hupa homokra terít felhő-karéjt, ami azután tüstént elmarad mögöttünk, – elcsatangolt bárány e szelíd hajszában. Vázára ültet álmot, gyöngye leánykát, gyermek-titkokat, vén ember egykedvű pedál taposását túri, meg-meginog ugyan komikus-sántán, „kicsit ázottan” bil-len, mégis elringatja a bölcs halál-sejtelmeket és útja csak a sebesség kamasz sodrában nemesedik sas-, vagy boldog angyal-suhogássá: mindig gyors kerékként forgat vágyat és célt, talán mert a szeretet hajtja, mely mozgat napot, biciklit, csillagot. A kormány-hajlat csillogását is ez ajándékozza a Zenede sárga falán a pityergő vakolatnak.

Elveszett. Tegnap tűnt el, tegnapelőtt, hatvan éve. Lesem minden sarkon, mint pilóta leányom a Vérmezőről egykori otthonának ablakait: mikor nyílnak meg végre?! Nem értem – mondja Ildikó –, kik bitorolják ezt a házat s mikor mehetünk oda vissza? Már nem lehet sok hátra. Talán fogom a biciklit (azt a régi pirosat, amivel jól nekimentem a fának), nyakamba veszem a macskát és kibiciklizem az időből.

Számunk szerzői

Acsai Roland 1975-ben született Cegléden. Költő, kritikus. Legutóbb megjelent kötete: Alagútnapok (versek, 2005).

Ágoston Csilla 1988-ban született Kapuváron. Beleden él. Idén érettségizett a győri Kazinczy Gimnáziumban. Első éves az ELTE pszichológia szakán.

Allnut, Gillian 1949-ben született Londonban. Költő, előadóművész, újságíró, szerkesztő.

Baán Tibor 1946-ban született Rákosligetén. Költő, irodalomtörténész. A győri bencés gimnáziumban érettségizett. Legutóbb megjelent kötete: Elfelejtett színek (versek, 2006).

Babić, Sava 1934-ben született Palicson. Szerb író, költő, műfordító, egyetemi tanár. Hamvas Béla minden ismert művét lefordította.

Bajtov, Nyikolaj Vlagyimirovics (eredeti neve: Gomanykov) 1951-ben született Moszkvában. Költő, prózaíró, könyvművész. Az 1980-as évek második felében szerkesztője és kiadója volt több szamizdat-antológiának, performance-okat, „irodalmi akciókat” szervezett, az orosz underground egyik neves képviselőjének számított. 1997–2005 között a „Premier” nevezetű irodalmi szalon vezetője.

Balázs Attila 1955-ben született Újvidéken. Író, műfordító. Budapesten él. Legutóbb megjelent kötete: Világsarok non-stop (próza, 2006).

Balla Demeter 1931-ben született Szentesen. Fotóművész. 1954 óta szerepel kiállításokon. Legutóbb megjelent kötete: Vallomások (1988).

Bana József 1956-ban született Budapesten. Főlevéltáros. Győrött él, Győr Megyei Jogú Város Levéltárának igazgatója. Kutatási területe: nyilasok, örömlányok, cigányok, közigazgatás, polgármesterek.

Bertók László 1935-ben született Vésén. Költő. Pécsen él. Legutóbb megjelent kötete: Platón benéz az ablakon. Versek 1954–2004 (2005).

Borbély János 1956-ban született Budapesten. Költő. Győrött él. Önálló kötetei: Egyszerű ez (versek, 1979); Folytonos alkonat (versek, 2006).

Borbély János István 1933-ban született Újvidéken. Műfordító. Baján él.

Braque, Georges (1882–1963) francia kubista festő. Jelentős volt szobrászi, grafikus és iparművészeti tevékenysége is.

Cortázar, Julio (1914–1984) argentin író. Életműsorozata keretében 2005–2006-ban négy novelláskötete jelent meg magyarul Rítusok, Játékok, Ájtárók, illetve Itt és most címmel.

Cukor György 1951-ben született Kerkabaráson. Költő. Törökbálinton él. Legutóbb megjelent kötete: Para (versek, 2001).

Czigány György 1931-ben született Budapesten. Költő. Legutóbb megjelent könyve: Hála 101 vers (2006).

Czifrik Balázs 1975-ben született Győrött. Érdén él. Önálló kötete: Hüllám, híd, háló (versek, 2001).

Czilczér Olga 1940-ben született Szegváron. Költő. Szegeden él. Legutóbb megjelent könyve: Engedelmes planéták (versek, 2006).

Cseh Zoltán 1973-ban született Pozsonyban. Költő, műfordító. Latin, görög, szlovák, cseh, olasz nyelvből fordít. Legutóbb megjelent kötete: Parnassus biceps. Kötetkompozíciós eljárások és olvasási stratégiák a humanista, neolatín és a régi magyar költészetben (2007).

Čučnik, Primož 1971-ben született Ljubljanában. Költő. A ljubljanaei Literatura folyóirat felelős szerkesztője. Önálló szabad művészként él. Saját könyvkiadója van. Lengyel nyelvű irodalom fordításával is foglalkozik.

Dalí, Salvador (1904–1989) spanyol szurrealista festő. Híresek Luis Buñuellel készített szurrealista filmjei is.

Danyi Zoltán 1972-ben született Zentán. Költő, író, műfordító. Szegeden él. Legutóbb megjelent kötete: Gyümölcsversek (2006).

Delerm, Philippe 1950-ben született Franciaországban. Író. Átütő sikerű könyve 1997-ben látott napvilágot Az első korty sör és más apró öröмок címen. Az epikurista ihletésű rövid szövegek a szerző hétköznapi dolgokban meglelt örömeiről számolnak be. A könyv hosszú hónapokig vezette a francia eladási listákat. Philippe Delerm a mai napig Beaumont-le-Roger-ban, egy apró normandiai faluban él és dolgozik.

Drew Winlaw 1971-ben született Ausztráliában. Közgazdász, ügyvéd. Jelenleg Cambridge-ben él.

Echenique, Alfredo Bryce 1939-ben született Perui regényíró, novellista; ősei között éppúgy találunk britet, mint kreol arisztokratát: egyikük köztársasági elnök is volt a XIX. században. Hosszú ideig külföldön, elsősorban Párizsban és Madridban élt, igazi kozmopolita, irodalmi díjai közt is számos ország elismerései szerepelnek.

Eifert János 1943-ban született Hódmezővásárhelyen. Fotográfus. Budapesten él.

Esterházy Péter 1950-ben született Budapesten. Író. Legutóbb megjelent kötete: Rubens és a nem-euklideszi asszonyok. Három dramolett (2006).

Fekete Vince 1965-ben született Kézdivásárhelyen. Költő, a Székelyföld című folyóirat szerkesztője. Legutóbb megjelent kötete: A Jóisten a hintaszékből (válogatott és új versek, 2002).

Forester, John 1929-ben született. Tervező mérnök, a kerékpározásra specializálódott közlekedési mérnök, szakértő és tanácsadó, a kerékpározással kapcsolatos számos könyv és kisebb írás szerzője.

Gál Ferenc 1961-ben született Budapesten. Az MTA Irodalomtudományi Intézetének aspiránsa. Legutóbb megjelent kötete: Újabb jelenetek a bábuk életéből (versek, 1988).

Géczi János 1954-ben született Monostorpályiban. Költő, író, az Iskola-kultúra című folyóirat főszerkesztője. Veszprémben él. Legutóbb megjelent kötete: A róza és jelképei. A keresztény középkor (2007).

Göritz, Matthias 1969-ben született Hamburgban. Költő, író. 2005-ben jelent meg első regénye. Műfordító, a Sprache im technischen Zeitalter című folyóirat szerkesztője.

Grecsó Krisztián 1976-ban született Szegváron. Költő, író. Békéscsabán él. Legutóbb megjelent kötete: Isten hozott. A Klein-napló (regény, 2005).

Grecsó István 1956-ban született Nyíregyházán. Zenész, a magyar avantgárd jazz egyik kiemelkedő alakja. 1985-ben alapította a Grecsó Kollektívát, mely azóta is az első számú zenekara. Fotózással is foglalkozik.

Hočvar, Andrej 1980-ban született Mariborban. Összehasonlító irodalomtudományból diplomázott a ljubljanaei bölcsészkaron. Kritikákat és tanulmányokat ír. Egy rockzenekar billentyűse.

Hofmann, Maria Georg 1933-ban született Győrött. Író. Salzburgban él. Számos drámáját mutatták be Németországban. A Galajda, a balkezes költő színe lép című regénye 2005-ben jelent meg magyarul.

Imreh András 1966-ban született Budapesten. Költő, műfordító. Angolból, franciából, spanyolból fordít. Legutóbb megjelent kötete: Aminek két neve van (1998).

Jász Attila 1966-ban született Szönyben. Tatán él. Költő, az Új Forrás szerkesztője. Legutóbb megjelent kötete: XANTUSiana avagy Egy regény élet kalandjai (2007).

Jovanov, Zlatko 1948-ban született. Szerb fotóriporter. A szabadkai Suboticke című lap munkatársa.

Kántor Péter 1949-ben született Budapesten. Költő, műfordító. Legutóbb megjelent könyvei: Lóstafféta (versek, 2004); Kétszáz lépcső föl és le (gyermekversek, 2005).

Karáth Anita 1978-ban született Zalaegerszegen. Költő. Szülővárosában, a Zrínyi Miklós Gimnáziumban tanít.

Kemsei István 1944-ben született Kaposváron. Költő. Budapesten él. Legutóbb megjelent könyve: Immanuel Kant hálósípkája (versek, 2006).

Kenner, Hugh (1923–2003) kanadai származású amerikai irodalmár. Tudományos tevékenysége főleg Ezra Pound, James Joyce, T. S. Eliot és Samuel Beckett művészetéhez kapcsolódott.

Kiss Benedek 1943-ban született Akasztón. Költő, műfordító. Budapesten él. Legutóbb megjelent kötetei: Szomorún és boldogan (2007); Színek vándorlása (2007).

Kleč, Milan 1954-ben született Ljubljanában. Költő, drámaíró.

Kőrösi Zoltán 1962-ben született Budapesten. Író, forgatókönyvíró, szerkesztő. Legutóbb megjelent kötete: Milyen egy női mell? Hazánk szíve (regény, 2006).

Krstić, Boško 1947-ben született Miholjacki Martincin. Író. Szabadkán él, az ottani Rukovet című szerb folyóirat főszerkesztője. Magyarul megjelent könyvei: A Behringer-kastély (regény, 1996); Vízöntő (regény, 2001); A szecesszió Szabadkán (2002).

Kukorelly Endre 1951-ben született Budapesten. Író, költő. A Képzőművészeti Főiskola intermédia tanszékének tanára. Legutóbb megjelent kötete: Rom. A komonizmus története (2006).

Kurcsics Lili 1995-ben született Győrben. A Magyar Táncművészeti Főiskola Nádasi Gimnáziumának tanulója.

Kušar, Meta 1952-ben született Ljubljanában. Költő. Forgatókönyvet ír filmekhez és filmrendezéssel is foglalkozik, valamint újságírással. Jelenleg Párizsban ösztöndíjas.

Ladik Katalin 1942-ben született Újvidéken. Színész, író, költő. Budapesten és Hvaron él. Legutóbb megjelent kötete: *Élhetek az arcodon?* Regényes élettörténet (2007).

Laskey, Michael George 1944-ben született. Költő, szerkesztő. Nagy-Britanniában, Suffolkban él.

Lovas Ildikó 1967-ben született Szabadkán. Író. Szülővárosában él, az *Üzenet* című folyóirat főszerkesztője. Legutóbb megjelent kötete: *Spanyol menyasszony* (Lány, regény) (2007).

Maeneice, Louis (1907–1963) angol költő, drámaíró, kritikus, műfordító. Magyarul *A Dél-tenger* (1978) és *Az idő lovai* (1979) című antológiákban jelentek meg művei.

Mártonffy Marcell 1955-ben született Budapesten. A teológia és az irodalom kapcsolatával foglalkozik, ebben a témakörben jelentek meg publikációi. Németből és franciából fordít. A *Mérleg* című folyóirat főszerkesztője, a *Műhely* szerkesztője. Önálló kötetei: *Folyamatos kezdet* (tanulmányok, esszék, 1999); *Az újszövetségi példázatok irodalma. Poétika és teológia* (2001).

Meliorisz Béla 1950-ben született Győrött. Költő. Pécssett él. Legutóbb megjelent könyve: *Föld és föld között* (versek, 2006).

Minyó Sziert Károly 1955-ben született New Delhiben. Képzőművész. A Pest megyei Perbál községben él. Számos hazai és nemzetközi kiállításon vett részt.

Móser Zoltán 1946-ban született Szekszárdon. Fotóművész, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészkarának tanára. Bicskén él. Több, a magyar művelődéstörténetéről és a magyar középkorról szóló tévéfilm forgatókönyvírója. Számos önálló kötete jelent meg, legutóbb: *Ötvenhatos levél* (2006).

Mócsi Ferenc 1947-ben született Budapesten. Költő. 1970-ben emigrált, a közelmúltig Chicagóban élt. 1980-ban *Kontra Györggyel Szivárvány* címen irodalmi, kritikai és művészeti szemlélet indított. Számos könyve jelent meg, legutóbb: *Kitalált lét – Invented being* (angol–magyar, versek, 2005).

Nádasdy Ádám 1947-ben született Budapesten. Nyelvész, költő, műfordító, egyetemi docens. Legutóbb megjelent kötete: *Az az íz* (versek, 2007).

Neuberger István 1963-ban született Tatán. Festőművész. Rendszeres kiállító, munkái magyar és külföldi múzeumokban, magángyűjteményekben egyaránt megtalálhatók. Jelenleg a Nádasdy Kálmán Művészeti Iskola tanára.

Olasz Tamás 1965-ben született Budapesten. Fotográfus.

Orcsik Roland 1975-ben született Óbecsén. Költő, műfordító. Szegeden él. A Szegedi Tudományegyetem hallgatója. Önálló kötete: *Holdnak, Arccal* (versek, 2007).

Pátkai Tivadar 1947-ben született Sokorópátkán. Költő. Győrött él. Legutóbb megjelent kötete: *Egy másik nyárból* (válogatott versek, 2007).

Penna, Sandro (1906–1976) olasz költő.

Pillák István fotográfus, a Győri Fotóklub tagja.

Pintér Lajos 1953-ban született Szegeden. Költő. A *Forrás* című folyóirat szerkesztője. Legutóbb megjelent kötete: *Virágnézetünk alapjai* (versek, 2003).

Podmaniczky Szilárd 1963-ban született Cegléden. Író, költő, újságíró. Legutóbb megjelent műve: *Idegpályáim emlékezete. Novellák falusi gyermekkorról* (2006).

Prágai Tamás 1968-ban született Budapesten. A *Kortárs* című folyóirat szerkesztője. Legutóbb megjelent kötete: *Pesti Kornél* (elbeszélések, 2007).

Ramson, John Crowe (1888–1974) amerikai költő, kritikus, szerkesztő, tanár.

Simonišek, Robert 1977-ben született Celje-ben. Költő. Az utóbbi időkben az európai szecesszió jelenléte Ljubljánában foglalkoztatja és annak bécsi kapcsolata. Recenziókat, irodalmi és képzőművészeti kritikákat is ír.

Stabej, Marko 1965-ben született Ljubljánában. Költő. A ljubljánai Bölcsészkaron szociolingvisztikát és a szlovén nyelv történetét tanítja.

Svetina, Peter 1970-ben született Ljubljánában. Költő, műfordító, szerkesztő, egyetemi tanár. Jelenleg a Klagenfurti egyetemen a szlovén irodalom professzora.

Szabó Béla 1963-ban született. Fotográfus, a Győri Tánc- és Képzőművészeti Iskola tanára, a Győri Fotóklub elnöke.

Szabó T. Anna 1972-ben született Kolozsváron. Költő, műfordító. Budapesten él. Legutóbb megjelent könyve: *Elhagy* (versek, 2006).

Szajkó István 1955-ben született Csonoplyán. Festőművész. Lókúton él. Több festészeti díj, kiállítási és pályadíj birtokosa.

Szamódy Zsolt 1956-ban született Budapesten. Fotóművész, a Magyar Fotóművészek Szövetségének elnöke. Tatabányán él. 1981 óta számos kiállításon vett részt. Önálló albuma: *Komárom Erődváros* (1996).

Szathmári István 1954-ben született Szabadkán. Író. Budapesten él. Legutóbb megjelent kötete: *Kurdok a városban* (novellák, 2000).

Széki Patka László 1948-ban született Győrött. Kulturális menedzser, dramaturg, költő. Veszprémben él. Legutóbb megjelent kötete: *Amargosz II–III.* (versek, 2002).

Szjártó Ernő 1945-ben született. Fotográfus. Győrött él.

Szószekei, Nacume (1867–1916) a modern japán irodalom nagy klaszszikusa, ezt bizonyítja az is, hogy az 1905-től 1916-ig tartó időszakot Nacume-éveknek nevezi a japán irodalomtörténet. Egyik legelismertebb, a világ szinte minden nyelvére lefordított alkotása a *Kölyök* (1906) című regénye (Balassi Kiadó, 2003). Nacume a tokiói Császári Egyetem angol szakának elvégzése után 1900-tól Angliában töltött két és fél évet. Idegei meggyöngültek, s hogy hangulatán változtasson, környezetének tanácsára biciklizni tanult. Ennek az időszaknak az eseményeit foglalta össze később, hazájába visszatérve a *Biciklinaplóban*, amely sajátos humorú írása. A mű 1904-ben a *Hototogiszu* (Kakukk) című folyóiratban jelent meg először. Eredeti címe: *Dzsitensa nikki*.

Szöcs Géza 1953-ban született Marosvásárhelyen. Költő. Piliscsabán él. Legutóbb megjelent kötete: *Limpopo avagy egy struccsisszony naplója* (2007).

Szöke Katalin 1950-ben született Dunapatajon. Irodalomtörténész, műfordító. Budapesten él. A JATE BTK Szláv Filológiai Intézetének oktatója, docens. Legutóbb megjelent kötete: *Álommúzeum. Írások a XX. századi orosz irodalomból* (2003).

Tandori Dezső 1938-ban született Budapesten. Író, költő, esszéista, műfordító. Legutóbb megjelent kötete: *Ördöglakat* (2007).

Tolnai Ottó 1940-ben született Magyaránizsán. Költő, író, színműíró, műfordító. 1969 és 1974 között az *Új Symposion* című folyóirat főszerkesztője volt. Legutóbb megjelent kötetei: *Ómama egy rotterdami gengszterfilmben*. Regény versekből (2006); *A pompeji szerelmek*. Fejezetek az Infaustusból (2007).

Toré, José Antonio Mesa 1963-ban született Málagában. Spanyol költő.

Tóth Krisztina 1967-ben született Budapesten. Költő, műfordító. Legutóbb megjelent kötete: *Vonalkód. Tizenöt történet* (2006).

Tönköl József 1948-ban született Nyőgéren. Költő, újságíró. Győrben él. Legutóbb megjelent kötete: *Domolykómalom* (2007).

Tőzsér Árpád 1935-ben született Gömörpéterfalán. Pozsonyban él. Író, költő, kritikus, műfordító. Legutóbb megjelent kötetei: *Tőzsér Árpád leg-szebb versei* (2005); *Faustus Prágában*. Molnár Albert prágai megkísértésének dialógokba és jambusokba szedett története (2005).

Vancsó Zoltán 1972-ben született Budapesten. Fotográfus. Önálló albuma: *Csendes képek* (2002).

Varga Nóra 1979-ben született Csornán. Informatikus, a Győri Fotóklub Egyesület tagja. Győrben él. Jelenleg a New York Institute of Photography képzésében vesz részt.

Varga Veronika 1979-ben született Székesfehérváron. Szabadúszó képzőművész. Győrben él. 2006-ban Res Artis ösztöndíjas volt Finnországban.

Várszegi Asztrik 1946-ban született Sopronban. Bencés szerzetes, történelem-német szakos tanár. 1991 óta a Pannonhalmi Szent Benedek-Rend főapátja. Spirituális, ill. történelmi tanulmányai folyamatosan jelennek meg könyvekben, folyóiratokban. Fontosabb önálló kötetei: *Pannonhalmi Főapátok I.* (Sólymos Szilveszterrel, 1990); *Beszélgetőkönyvecske* (Lengyel Lászlóval, 1999).

Verebes Ernő a Vajdaságban élő író, költő, zeneszerző, zenetanár, az Újvidéki Rádió zenei munkatársa. Önálló kötete: *De hol van itt villamos?* Versek, prózaversek, prózák (2002).

Vovk, Urban 1971-ben született Kranjban. A ljubljánai Literatura főszerkesztője. Kritikákat és esszéket ír.

Vörös István 1964-ben született Budapesten. Író, költő, műfordító. Legutóbb megjelent kötete: *Švejk gyóntatója* (elbeszélések, 2007).

Wehner Tibor 1948-ban született Sopronban. Író, művészettörténész. Budapesten él. Legutóbb megjelent kötete: *Wagner Nándor: a filozófus szobrász* (2006).

Zalán Tibor 1954-ben született Szolnokon. Költő. Budapesten él. Legutóbb megjelent kötetei: *dünyögés, félhangokra* (versek, 2006); *Elfogult írások. Nemzedéktelen arc* (2006).

Zsille Gábor 1972-ben született Budapesten. Költő, műfordító. Lengyelből és angolból fordít. Legutóbb megjelent kötete: *Gondolj néha Zalalövőre* (2005).

A MŰHELY MEGVÁSÁROLHATÓ AZ ALÁBBI KÖNYVESBOLTOKBAN:

Győr:

Antikvárium (Kazinczy u. 6.),
Koncert Zenemű- és Hanglemezbolt
(Arany J. u. 3.),
Rónay Jácint Könyvesbolt (Széchenyi tér 7.)

Budapest:

Custos Könyvesbolt (Margit krt. 7.),
Írók Könyvesboltja (Andrássy út 45.),
Gondolat Könyvesház (Károlyi Mihály u. 16.)

Debrecen:

Sziget Könyvesbolt (KLTE)

Hódmezővásárhely:

Petőfi Könyvesbolt (Andrássy u. 5.)

Mosonmagyaróvár:

Könyv- és Zeneműbolt (Flesch K. u. 1.)

Nyíregyháza:

Kötet Könyvesbolt (Hősök tere 9.)

Pécs:

Zrínyi Miklós Könyvesbolt (Jókai u. 25.)

Sopron:

Cédrus Art Klub (Fő tér 6.),
Fekete Cédrus Könyvkereskedés
(Bünker Rajnárd köz 2.),
Vörös Cédrus Könyvkereskedés
(Mátyás király u. 34/F.)

Szeged:

Bálint Sándor Könyvesbolt (Aradi vértanúk tere 8.),
Sík Sándor Könyvesbolt (Oskola u. 27.)

**Folyóiratunk megrendelhető
a szerkesztőség címén:**

9002 Győr, Pf. 45.

E-mail:

szerkesztoseg@muhelyfolyoiratgyor.t-online.hu

M Ű H E L Y KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

Megjelenik kéthavonta
2007. XXX. évfolyam, 5-6. szám

Főszerkesztő:
VILLÁNYI LÁSZLÓ

Szerkesztők:
HORVÁTH JÓZSEF,
MÁRTONFFY MARCELL, SZAKÁL GYULA

Arculat:
KURCSIS LÁSZLÓ

Szerkesztőségi titkár:
SZIKONYA GABRIELLA

T Á M O G A T Ó K :

nka

Nemzeti Kulturális Alap

Nemzeti Kulturális Alap

Győr Megyei Jogú Város Önkormányzata

Győr-Moson-Sopron Megye Önkormányzata

Széchenyi István Egyetem, Győr

Pannon-Víz Zrt. Győr

Index: 25975 HU ISSN 0138-922 X. A szerkesztőség címe: 9022 Győr, Rákóczi u. 1. Levélcím: 9002 Győr, Pf. 45. Tel./fax: (96) 326-845. E-mail: szerkesztoseg@muhelyfolyoiratgyor.t-online.hu. Honlap: www.gymuhely.fv.hu. Kiadja: a Műhely Folyóiratkiadó Közhasznú Társaság. A kiadásért felel: Villányi László ügyvezető. Budapesten és vidéken terjeszti a Magyar Lapterjesztő Rt. és a Könyvtárellátó Kht. Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Előfizethető a hírlapkézesítőknél, valamint a Levél- és Hírlapüzletági Igazgatóságnál (Budapest VIII., Csokonai u. 6., levélcím: LHI, 1846 Budapest, Pf. 863.). A befizetéseknel kérjük minden esetben feltüntetni: Műhely c. folyóirat.

Előfizetési díj 2007. évre: 2500,- Ft

Szedés: Szikonya Gabriella • Tördelés: VISIONEXT Vizuális Stúdió, Győr

Nyomás, kötés: PALATIA Nyomda és Kiadó Kft. Győr • Felelős nyomdavezető: Radek József ügyvezető igazgató

Szajkó István festménye

Szajkó István festménye

MŰHELY

KULTURÁLIS

1000,- Ft

FOLYÓIRAT

9770138922000 07005